

**TÜRKİYE'DE KADIN EŞ VE KIZ ÇOCUKLARI İÇİN ÖLÜM AYLIĞI
UYGULAMASI VE İSTİHDAM İLİŞKİSİ: NİTEL VE NİCEL ANALİZ**

**Pamukkale Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü**

Doktora Tezi

**Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Ana Bilim Dalı
Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Programı**

Emir Ömer YILMAZ

Danışman: Doç. Dr. Nagihan DURUSOY ÖZTEPE

**Şubat 2025
DENİZLİ**

Bu tezin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırmalarının yapılması ve bulgularının analizlerinde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini; bu çalışmanın doğrudan birincil ürünü olmayan bulguların, verilerin ve materyallerin bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini ve alıntı yapılan çalışmalara atıfta bulunulduğunu beyan ederim.

İmza

Emir Ömer YILMAZ

ÖN SÖZ

Doktora eğitimin ve bu doktora tezini hazırlama sürecinde akademik anlamda desteğini hiçbir zaman esirgemeyen, sabırla bana yol gösteren danışmanım Sayın Doç. Dr. Nagihan DURUSOY ÖZTEPE' ye en içten şükranlarımı sunarım.

Tez yazım sürecim boyunca deneyimlerini bana aktararak tezin sürekli gelişmesine katkı sunan Prof. Dr. Yusuf ALPER, Prof. Dr. Oğuz KARADENİZ, Prof. Dr. Hatice EROL, Prof. Dr. Handan KUMAŞ, Prof. Dr. Kamil ORHAN' a ve ayrıca Pamukkale Üniversitesi ve Endüstri İlişkileri Bölümündeki diğer tüm Hocalarıma da teşekkürü bir borç bilirim.

Doktora eğitimim boyunca bu imkândan faydalanabilmem konusunda bana büyük kolaylıklar sağlayan Denizli Sosyal Güvenlik İl Müdürlüğü'nde görevli tüm amirlerim ve mesai arkadaşlarım ile tez çalışmam esnasında yardımlarını esirgemeyen çalışma arkadaşlarım Ali ŞAHİN ve Mehmet BARLAS 'a minnettarım. Onların yardımları ve destekleri olmadan bu çalışmanın gerçekleşmesi mümkün olamazdı.

Son olarak doktora eğitimim sürecinde desteklerini hiçbir zaman benden esirgemeyen ve her zaman arkamda duran kıymetli aileme sonsuz teşekkürler ederim. Onların manevi desteği bugünlere gelmemde büyük rol oynadı.

ÖZET

TÜRKİYE’DE KADIN EŞ VE KIZ ÇOCUKLARI İÇİN ÖLÜM AYLIĞI UYGULAMASI VE İSTİHDAM İLİŞKİSİ: NİTEL VE NİCEL ANALİZ

Yılmaz, Emir Ömer

Doktora Tezi

Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Ana Bilim Dalı

Tez Yöneticisi: Doç. Dr. Nagihan DURUSOY ÖZTEPE

Şubat 2025, XI+167

Bu çalışma ölüm aylığı uygulamasının kadın eş ve kız çocuklarının çalışma kararları üzerindeki etkisini analiz etmeyi amaçlamaktadır. Bu doğrultuda çalışmada, derinlemesine mülakat ve doküman analizi teknikleri birlikte kullanılmıştır. Çalışmada öncelikle Denizli Sosyal Güvenlik İl Müdürlüğü’nde hizmet akdiyle çalışan sigortalıların vefatı sonrasında hak sahiplerine bağlanan 1000 adet ölüm aylığı dosyası incelenmiştir. Bu inceleme kapsamında, aylık alan hak sahiplerinin demografik özellikleri, sigortalılık bilgileri, eğitim seviyeleri ve aylık kesilme nedenleri analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular, kadın eşlerin ölüm aylığı alıyor olmalarının sigortalı olarak çalışma kararlarını etkilemediğini göstermektedir. Öte yandan, hak sahibi kız çocuklarında eğitim düzeyi yükseldikçe ölüm aylığı alma oranının azaldığı tespit edilmiştir. Kız çocuklar için en yaygın ölüm aylığı kesilme sebebinin sigortalı çalışma olduğu (%48,1) belirlenmiş; ayrıca aylığı bu nedenle kesilen kız çocukların %59,3’ünün yükseköğrenim mezunu olduğu tespit edilmiştir. Dolayısıyla eğitim durumunun hem çalışma kararı almada sürecinde hem de ölüm aylığı alma eğiliminde belirleyici bir faktör olduğu görülmüştür. Ayrıca yükseköğrenim mezunu kız çocuklarının %81,6’ının eğitim aldığı alanla uyumlu işlerde çalıştığı belirlenmiştir. Çalışmada ayrıca, eşlerinden ölüm aylığı alan 16 kadın ve ebeveynlerinden ölüm aylığı alan 7 kız çocuğu ile derinlemesine mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların büyük kısmının maddi zorluklarla karşı karşıya olduğu ve kayıt dışı çalışmanın yaygın olduğu tespit edilmiştir. Çalışmada, ülke bazında ölüm sigortalarından kadın eş ve kız çocuklarına sağlanan yardımların cömertliğini ölçmek amacıyla iki ayrı cömertlik endeksi oluşturulmuştur. Endeks sonuçlarının incelenmesi ve gerçekleştirilen çoklu regresyon analizi neticesinde, ölüm sigortasının cömertliği ile kadın istihdam oranları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmadığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ölüm Aylığı, Hak sahipliği, Dul Eş, Kız Çocuklar, Kadın İstihdamı

ABSTRACT

SURVIVOR PENSION APPLICATION FOR WIVES AND DAUGHTERS IN TURKEY AND THE RELATIONSHIP WITH EMPLOYMENT: QUALITATIVE AND QUANTITATIVE ANALYSIS

Yılmaz, Emir Ömer

Doctoral Thesis

Labour Economics and Industrial Relations Department

Advisor of Thesis: Doç. Dr. Nagihan DURUSOY ÖZTEPE

February 2025, XI+167

This study aims to analyze the impact of survivors' pension application on the working decisions of wives and daughters. In this context, in-depth interview and document analysis techniques were used together in the study. First of all, 1000 survivors' pension files, which were connected to the beneficiaries after the death of insured employees working under a service contract at the Denizli Social Security Provincial Directorate, were examined in the study. Within the scope of this examination, the demographic characteristics, insurance information, education levels and reasons for the termination of pensions of the beneficiaries receiving pensions were analyzed. The findings obtained show that the fact that the wives receive survivors' pension does not affect their decisions to work as insured. On the other hand, it was determined that the rate of receiving survivors' pension decreases as the level of education of the eligible daughter's increases. It was determined that the most common reason for the termination of survivors' pension for daughters was insured employment (48.1%); it was also determined that 59.3% of the daughters whose pensions were terminated for this reason were higher education graduates. Therefore, it was seen that educational status is a determining factor both in the process of making the decision to work and in the tendency to receive survivors' pension. It was also determined that 81.6% of the girls who graduated from higher education worked in jobs compatible with their field of education. In the study, in-depth interviews were also conducted with 16 women who received survivors' pension from their spouses and 7 girls who received survivors' pension from their parents. It was determined that the majority of the participants faced financial difficulties and that informal employment was widespread. In the study, two separate generosity indexes were created to measure the generosity of the aid provided to wives and daughters from survivors' insurance on a country basis. As a result of the examination of the index results and the multiple regression analysis, it was determined that there was no statistically significant relationship between the generosity of survivors' insurance and women's employment rates.

Key Words: Survivor's Pension, Entitlement, Widow, Daughters, Women's Employment

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	ii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
ŞEKİLLER DİZİNİ	ix
TABLolar DİZİNİ	x
SİMGE VE KISALTMALAR DİZİNİ	xi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ÖLÜM SİGORTASI, UNSURLARI VE TARİHSEL GELİŞİMİ

1.1. Bir Sosyal Güvenlik Riski Olarak Ölüm	5
1.2. Ölüm Sigortası	6
1.3. Ölüm Sigortasının Unsurları	8
1.3.1. Ölüm Olayının Gerçekleşmesi	8
1.3.2. Belirli Bir Süre Sigortalı Olma Ya da Prim Ödeme	10
1.3.3. Hak Sahibi Kavramı	11
1.3.4. Kuruma Başvuru	15
1.4. Ölüm Sigortasının Tarihsel Gelişimi	15
1.4.1. Dünya’da Ölüm Sigortasının Tarihsel Gelişimi	15
1.4.1.1. Sanayi Devrimi Öncesi Dönem	15
1.4.1.2. Sanayi Devrimi Sonrası Dönem	18
1.4.2. Türkiye’de Ölüm Sigortasının Tarihsel Gelişimi	20
1.4.2.1. Cumhuriyet Öncesi Dönem	20
1.4.2.2. Cumhuriyet Sonrası Dönem	24
1.4.2.2.1. 5417 sayılı İhtiyarlık Sigortası Kanununda Ölüm Sigortası	24
1.4.2.2.2. 6900 sayılı Maluliyet, İhtiyarlık ve Ölüm Sigortası Kanununa Göre Ölüm Sigortası	26
1.4.2.2.3. 506 Sayılı Sosyal Sigortalar Kanununa Göre Ölüm Sigortası	27
1.4.2.2.4. 5434 Sayılı Emekli Sandığı Kanuna Göre Ölüm Sigortası	30
1.4.2.2.5. 1479 Sayılı Esnaf ve Sanatlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kanuna Göre Ölüm Sigortası	33
1.4.2.2.6. 2926 sayılı Tarımda Kendi Adına Hesabına Çalışanlar Sosyal Sigorta Kanunu ve 2925 Sayılı Tarım İşçileri Sigortası Kanununa Göre Ölüm Sigortası	35
1.4.2.2.7. 205 sayılı Ordu Yardımlaşma Kurumu Kanununa Göre Ölüm Yardımları	36

İKİNCİ BÖLÜM

DÜNYA’DA VE TÜRKİYE’DE ÖLÜM SİGORTASI UYGULAMALARI

2.1. Dünya’da Ölüm Sigortası Uygulamaları	41
2.1.1. Kıta Avrupası Refah Rejimi Ülkeleri	42
2.1.1.1. Almanya	43
2.1.1.2. Avusturya	44

2.1.1.3. Fransa	45
2.1.1.4. Belçika.....	46
2.1.1.5. Hollanda	47
2.1.1.6. Kıta Avrupası Refah Rejimi Örnek Ülkeler Değerlendirmesi	47
2.1.2. Sosyal Demokrat Refah Rejimi Ülkeleri	49
2.1.2.1. İsveç	49
2.1.2.2. Norveç	51
2.1.2.3. Finlandiya.....	53
2.1.2.4. Danimarka	55
2.1.2.5. İzlanda	56
2.1.3.6. İskandinav Refah Rejimi Örnek Ülkeler Genel Değerlendirmesi.....	57
2.1.3. Liberal Refah Rejimi Ülkeleri	58
2.1.3.1. ABD	58
2.1.3.2. Avustralya	60
2.1.3.3. Kanada.....	62
2.1.3.4. Yeni Zelanda	63
2.1.3.5. Birleşik Krallık.....	63
2.1.3.6. Liberal Refah Rejim Örnek Ülkeler Genel Değerlendirmesi.....	65
2.1.4. Güney Avrupa Refah Rejimi Ülkeleri	66
2.1.4.1. Portekiz	66
2.1.4.2. Yunanistan	68
2.1.4.3. İtalya.....	69
2.1.4.4. İspanya	70
2.1.4.5. Güney Avrupa Refah Rejimi Örnek Ülkeler Değerlendirmesi	72
2.1.5. Doğu Avrupa Refah Rejimi Ülkeleri	73
2.1.5.1. Polonya.....	73
2.1.5.2. Macaristan	74
2.1.5.3. Ukrayna	75
2.1.5.4. Slovenya.....	76
2.1.5.5. Doğu Avrupa Refah Rejimi Örnek Ülkeler Değerlendirmesi.....	77
2.1.6. Asya Refah Rejimi Ülkeleri.....	77
2.1.6.1. Çin.....	78
2.1.6.2. Güney Kore	79
2.1.6.6. Japonya.....	80
2.1.6.7. Asya Refah Rejimi Örnek Ülkeler Değerlendirmesi	81
2.2. Türkiye’de Ölüm Sigortası Uygulaması: 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanununa Göre Ölüm Sigortası Uygulaması	82
2.3. Ölüm Sigortası Cömertlik Endeksi.....	87
2.3.1. Endeksin Uygulanışı	93
2.3.2. Türkiye İçin Cömertlik Endeksi Uygulaması	109
2.3.3. Dul Eşler İçin Cömertlik Endeksi Sonuçları.....	111
2.3.4. Kız Çocuklar İçin Cömertlik Endeksi Sonuçları	112
2.4. Ölüm Sigortası Uygulaması ve Kadın İstihdamı.....	114
2.4.1. Dünya’da ve Türkiye’de Kadın İstihdamı	114
2.4.2. Ölüm Sigortası Uygulaması ve Kadın İstihdamı	119

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DENİZLİ İLİNDE KADIN EŞ VE KIZ ÇOCUKLARI İÇİN ÖLÜM AYLIĞI UYGULAMASI VE İSTİHDAM İLİŞKİSİ

3.1. Araştırma Metodolojisi.....	124
3.2. Araştırma Bulguları.....	126
3.2.1. Niceliksel Göstergelerle Denizli’de Ölüm Aylığı Alan Kadın Eş ve Kız Çocukları.....	126
3.2.1.1. Kadın Eşlere Dair Bulgular.....	127
3.2.1.2. Kız Çocuklara Dair Bulgular	130
3.2.2. Derinlemesine Mülakat ile Elde Edilen Bulgular	133
3.2.2.1. Temel Demografik Bulgular	133
3.2.2.2. Ölüm Aylığına Dair Bulgular.....	134
3.2.2.3. Çalışmaya ve Gelire Dair Bulgular	137
3.2.2.4. Sosyal Güvenlik Algıları.....	141
3.2.2.5. Devletten Beklentiler	143
SONUÇ VE ÖNERİLER	145
KAYNAKLAR	151
EKLER.....	160

ŞEKİLLER DİZİNİ

Grafik 1. Kadın Eş ve Kız Çocuklar için Cömertlik Endeksi Sonuçları.....	114
Grafik 2. Yıllar itibariyle Kadın-Erkek İstihdam Oranları (Türkiye, %).....	115
Grafik 3. Seçilmiş OECD Ülkelerinde Kadın İstihdam Oranları (15-64 Yaş), 2023 ..	117
Grafik 4. Ülke Kadın İstihdamı, Kadın Eş ve Kız Çocukları Cömertlik Endeksi Puanları	121
Grafik 5. Ölüm Aylığı Alan Kadın Eşlerin Yaş Gruplarına Göre Dağılımı (Denizli, 2024- Türkiye, 2023)	128
Grafik 6. Kadın Eşlerin Ölüm Aylığı Miktarları (Denizli,2024, TL)	128
Grafik 7. Aylık Alan Kadın Eşlerin Çalışma Kaydı Olup Olmadığına Göre Dağılımı	129
Grafik 8. Kadın Eşlerin Aylık Kesilme Sebepleri	129
Grafik 9. Ölüm Aylığı Alan Kız Çocukların Yaş Gruplarına Göre Dağılımı (Denizli, 2024- Türkiye, 2023)	130
Grafik 10. Kız Çocuklarının Ölüm Aylığı Miktarları (Denizli, 2024, TL).....	131
Grafik 11. Aylık Alan Kız Çocuklarının Çalışma Kaydı Olup Olmadığına Göre Dağılımı	131
Grafik 12. Kız Çocuklarının Aylık Kesilme Sebepleri	132
Grafik 13. Çalışma Nedeniyle Aylıkları Kesilen Kız Çocuklarına Ait Yaş Dağılımı (2024)	132

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1. OECD Ülkelerinde Hak Sahipleri.....	14
Tablo 2. 1479 sayılı Kanuna Göre Ölüm Aylığı Alma Şartları.....	35
Tablo 3. Cumhuriyet Dönemi Ölüm Sigortası Uygulamasını İçeren Kanunların Kronolojisi	37
Tablo 4. Kanunlara Göre Ölüm Sigortasından Sağlanan Haklar ve Yararlanma Koşulları.....	37
Tablo 5. Kanunlara Göre Ölüm Sigortası Uygulama Farkları	38
Tablo 6. Kıta Avrupası Refah Rejimi Ülke Ölüm Sigortası.....	48
Tablo 7. Kuzey Avrupa Refah Rejimi Ülkeleri Ölüm Sigortası	57
Tablo 8. Liberal Refah Rejimi Ülkeleri Ölüm Sigortası	65
Tablo 9. Güney Avrupa Refah Rejimi Ülkeleri Ölüm Sigortası.....	72
Tablo 10. Doğu Avrupa Refah Rejimi Ülkeleri Ölüm Sigortası.....	77
Tablo 11. Asya Refah Rejimi Ülkeleri Ölüm Sigortası.....	81
Tablo 12. 5510 sayılı Kanuna Göre Ölüm Aylığı Bağlanabilmesi için Hak Sahiplerinden İstenilen Şartlar	86
Tablo 13. Kadın Eş Cömertlik Endeksi Ana Kriterlerinin Puanlanması.....	89
Tablo 14. Kız Çocuk Cömertlik Endeksi Ana Kriterlerinin Puanlanması	89
Tablo 15. Kadın Eş ve Kız Çocuk Cömertlik Endeksi Alt Kriterlerinin Puanlaması	90
Tablo 16. Kadın Eş ve Kız Çocuk Cömertlik Endeksi Alt Kriterlerinin Puanlaması	90
Tablo 17. Kadın Eş Cömertlik Endeksi Alt Kriterlerinin Puanlaması	90
Tablo 18. Kadın Eş Ölüm Sigortası Cömertlik Endeksi	91
Tablo 19. Kız Çocuk Ölüm Sigortası Cömertlik Endeksi.....	92
Tablo 20. Kıta Avrupası Refah Rejimi-Kadın Eş.....	93
Tablo 21. Sosyal Demokrat Refah Rejimi-Kadın Eş	95
Tablo 22. Liberal Refah Rejimi Kadın Eş.....	97
Tablo 23. Güney Avrupa Refah Rejimi- Kadın Eş	98
Tablo 24. Doğu Avrupa Refah Rejimi Ülkeleri-Kadın Eş	100
Tablo 25. Uzak Doğu Refah Rejimi-Kadın Eş.....	101
Tablo 26. Kıta Avrupası Refah Rejimi-Kız Çocuk.....	102
Tablo 27. İskandinav Refah Rejimi-Kız Çocuk	103
Tablo 28. Liberal Refah Rejimi-Kız Çocuk	104
Tablo 29. Güney Avrupa Refah Rejimi-Kız Çocuk	106
Tablo 30. Doğu Avrupa Refah Rejimi-Kız Çocuk.....	107
Tablo 31. Uzak Doğu Refah Rejimi-Kız Çocuk	108
Tablo 32. Türkiye İçin Cömertlik Endeksi Uygulaması-Kadın Eş	109
Tablo 33. Türkiye İçin Cömertlik Endeksi Uygulaması-Kız Çocuk.....	110
Tablo 34. Dul Eşler İçin Cömertlik Endeks Sonuçları.....	111
Tablo 35. Kız Çocuklar İçin Cömertlik Endeks Sonuçları.....	112
Tablo 36. Hak Sahipliğine Göre Ölüm Aylığı Alanların Dağılımı (4/1-a, 4/1-b, 4/1-c), Türkiye, 2023.	124
Tablo 37. Aylık Alanların Hak Sahipliğine Göre Dağılımı (Denizli, 2024).....	126
Tablo 38. Katılımcılara Ait Demografik Bilgiler.....	134
Tablo 39. Katılımcıların İstihdam Durumları.....	137

SİMGE VE KISALTMALAR DİZİNİ

AB	Avrupa Birliği
MISSOC	Sosyal Korumaya İlişkin Karşılıklı Bilgi Sistemi
OECD	Ekonomik ve Kalkınma İş Birliği Örgütü
SSA	ABD Sosyal Sigortalar İdaresi
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
SGK	Sosyal Güvenlik Kurumu
ILO	Uluslararası Çalışma Örgütü
MYÖ	Malullük, Yaşlılık ve Ölüm

GİRİŞ

Ölüm sigortası, sigortalının vefatı sonrası geride kalan hak sahiplerinin yaşadıkları gelir azalması, gelir kesilmesi ve gider artışının telafi edilmesi amacıyla oluşturulmuş bir sigorta koludur. Tüm modern sosyal güvenlik sistemlerinde bu sigorta kolu bulunmaktadır (Bodur, 2021: 19). Ülkeler bu sigorta kolu kapsamında geride kalanların muhtaçlık riskini bertaraf etmek amacıyla onlara çeşitli yardımlar sunmaktadırlar. Yardımlar sürekli, tek seferlik ya da yılın belli dönemlerinde olmak üzere farklı şekillerde sağlanmaktadır. Ülkeden ülkeye değişmekle beraber ölüm sonrası sigortalının dul kalan eşi, çocukları, anne ve babası bu yardımları almaya hak kazanmaktadırlar. Bazı sistemlerde ise büyükanne ve büyükbabalar, kardeşler, torunlar gibi değişik statülerdeki aile bireyleri de hak sahibi olabilmektedirler. Hak sahiplerinin kimler olacağı, toplumun aile kavramını nasıl tanımladığı ile ilişkilidir (Alper, 2022: 339). Türk Sosyal Sigorta Mevzuatına göre, sigortalının dul kalan eşi, çocukları ile anne ve babası bazı şartları yerine getirmeleri durumunda hak sahibi olarak tanımlanmıştır. Kadın eşlerin ölüm aylığı alabilmeleri için tek şart başka biriyle yeniden evlenmemeleridir. Kız çocuklar ise, bazı istisnalar dışında, sigortalı bir işte çalışmama ve evli olmama şartıyla, yaş şartı aranmaksızın ölüm aylığı alabilmektedir. Gelişmiş ülkelerle kıyaslandığında, kadın eş ve kız çocukların ölüm aylığı alabilmesi için gereken şartların Türkiye'de daha kolay sağlanabildiği görülmektedir. Özellikle kız çocuklarına sağlanan hakların kapsamının gelişmiş ülkelere kıyasla daha geniş olduğu düşünülmektedir.

Türkiye hem Avrupa Birliği (AB) hem de Ekonomik Kalkınma ve İş Birliği Örgütü (OECD) ülkeleri ile kıyaslandığında kadınların istihdama katılım oranları oldukça düşük seyretmektedir. 2023 OECD verilerine göre Türkiye'nin kadın istihdam oranı %35,5' tir. OECD ortalaması ise %63,2 olarak gerçekleşmiştir. Bu oran ile Türkiye OECD ülkeleri arasında sonuncu sırada yer almaktadır. Listenin üst sıralarındaki ülkelerde bu oranın %80 seviyelerinde olduğu düşünülürse bu konudaki olumsuz tablo açıkça görünmektedir. Bunun nedenleri arasında toplumsal cinsiyet rolleri, kadınların eğitim imkânlarından yeterli miktarda yararlanamaması, cinsiyet temelli iş bölümü sayılabilir. Bu etkenlerin yanı sıra kadınları korumaya yönelik devlet politikaları da kadınların istihdam ve işgücüne katılımlarını olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Evlenen kadınlara kıdem tazminatı alarak işten çıkma izni verilmesi, kadınlara ücretsiz

doğum izni hakkı verilmesi ve kız çocuklarına yönelik ölüm aylığı uygulaması da bu uygulamalara örnek olarak gösterilebilir (Dedeoğlu, 2009: 50).

Türkiye’de istihdam üzerine yapılan çalışmalar incelendiğinde, kadın istihdamının düşük olmasının toplumsal cinsiyet rolleri, eğitim seviyesi ve medeni durum gibi faktörlerle açıklandığı pek çok çalışma olduğu göze çarpmaktadır (Erdoğan ve Yaşar, 2018; Yetiş ve Çalışkan, 2020; Aksoy vd., 2019; Aliyazıcıoğlu, 2020; Sar, 2021; Ayta ve Şen, 2023). Özellikle eğitim düzeyi kadın istihdamının temel belirleyicisi olarak pek çok çalışmada ön plana çıkmaktadır. Ayta ve Şen (2023), kadınların eğitim düzeylerinin yetersizliği nedeniyle daha niteliksiz işlerde çalıştığını; bu durumun ise çalışma hayatında kadın-erkek arasındaki ücret farklarını, işe alımlarda kadınlara yönelik ayrımcılıkları arttırdığını ve kariyer olanaklarından yeteri kadar faydalanamadıklarını ortaya koymuştur. Erdoğan ve Yaşar (2018) ise kadınların kayıt dışı istihdamının yaygınlığıyla birlikte, ücretsiz aile işçiliğinin de kadın istihdamında belirleyici olduğunu vurgulamıştır. Yetiş ve Çalışkan (2020), kadınların düşük eğitim seviyeleri nedeniyle daha kötü ve güvencesiz işlerde çalıştıklarını, bu nedenle istihdamdan daha kolay ayrıldıklarını ortaya koymuştur. Benzer şekilde, Aksoy vd. (2019), eğitimin kadınların istihdama katılımında belirleyici bir faktör olduğunu ve eğitim seviyesi yükseldikçe kadın istihdamının arttığını tespit etmiştir. Bunun yanında, kadınların medeni durumunun da istihdam oranlarını düşüren bir faktör olduğu, evli kadınların ev ve bakım sorumlulukları nedeniyle iş gücüne katılamadıkları çalışmada belirtilmiştir. Soyseçkin (2015) ve Aliyazıcıoğlu (2020), yaptıkları çalışmalarda toplumsal cinsiyetçi iş bölümü nedeniyle kadınların ev içi sorumluluklarının istihdama katılımlarını engellediğini ifade ederken; Sar (2021), boşanan kadınların ekonomik zorunluluklar nedeniyle istihdama daha fazla katıldığını vurgulamaktadır.

Bu çalışmalar incelendiğinde, kadınların istihdama katılımını sınırlayan en önemli faktörlerin eğitim seviyesi ve toplumsal cinsiyetçi iş bölümü olduğu görülmektedir. Ancak, kadınlara sağlanan ölüm aylığı ve benzeri sosyal destek ödemelerinin istihdam kararlarına etkisi üzerine yapılan çalışmalar daha sınırlıdır. Bu kapsamda, Alper vd. (2015), ölüm sigortasının kız çocuklarının çalışma kararları üzerindeki etkisini inceledikleri çalışmalarında, ölüm aylığı alan kız çocuklarının çalışmaya isteksiz olduklarını veya kayıt dışı çalışmaya yöneldiklerini tespit etmiştir. Keskin ve Çavlin (2023) de benzer şekilde, ölüm aylığı alan kadınların çalışma ihtimalinin, ölüm aylığı almayanlara kıyasla 0,4 kat daha düşük olduğunu ortaya koymuştur. Altındal (2015),

gerek aktüeryal dengenin bozulması gerekse kadın istihdamının artırılabilmesi için Türk Ölüm Sigortası programında reform yapılması gerektiğini savunmaktadır. Marcos ve Bethencourt (2018) ise dul aylığının kaldırılmasına yönelik reformların kadın istihdamını artırıcı bir etkisi olacağını bulgulamıştır. Eser (2009), Türkiye’de ölüm sigortasından aylık alan hak sahipleri arasında kadın eş ve kız çocuklarının sayısının erkeklere kıyasla çok daha fazla olduğunu belirterek, bu durumun kadınların düşük işgücüne katılım oranlarıyla paralellik gösterdiğini ifade etmiştir. Son olarak, Sümer (2015), ölüm sigortası kapsamında kadınlara ve kız çocuklarına sağlanan ölüm aylıklarının, onların istihdama katılımını sınırladığı ve kayıt dışı çalışmaya yönelttiğini ortaya koymuştur. Dul aylığı alan kadınlar ve kız çocuklarıyla yapılan derinlemesine mülakatlarda, ölüm aylığı alan kadınların çalışma hayatına girmeye isteksiz oldukları, istihdama katılmayı erteledikleri ve aylıklarının kesilmesi veya azalması riskine karşı kayıt dışı çalışmayı tercih ettikleri tespit edilmiştir.

Bu çalışmanın amacı, Türkiye’deki ölüm sigortası uygulamasının kadınlar ve kız çocuklarının istihdama katılım kararlarındaki etkisini görmektir. Ölüm aylığı alan kadın eş ve kız çocuklarının istihdam kararlarının ardındaki demografik faktörleri ölçmek için doküman analizi yöntemi; kadın eş ve kız çocukların ölüm aylığının yeterliliğine dair algılarını ölçmek ve çalışma hayatına girmek konusundaki düşüncelerini tespit etmek amacıyla da derinlemesine mülakat teknikleri birlikte kullanılmıştır. Alan araştırması kapsamında ilk olarak, Denizli Sosyal Güvenlik İl Müdürlüğünden gerekli izinler alınarak Denizli İlinde 5510 sayılı Kanunun 4/a fıkrası kapsamında ölüm aylığı alan hak sahiplerine 04.01.2009- 21.02.2023 tarihleri arasında bağlanan 1000 adet ölüm aylığı dosyası incelenmiştir. Bu dosyalarından hak sahibi olarak aylık alan 708 kadın eş ve 217 kız çocuğuna ait yaş, aylık miktarı, eğitim durumları, sigortalılık bilgileri ile aylıkları kesilen 116 kadın eş ve 113 kız çocuğun aylık kesilme sebepleri, eğitim bilgileri ve demografik özelliklerine ait bilgiler elde edilmiştir. Alan araştırmasının ikinci kısmında ise kartopu yöntemi ile belirlenmiş ölüm aylığı alan 16 kadın eş ve 7 kız çocuk ile derinlemesine görüşmeler yapılmış; böylece ölüm aylığının kadınların çalışma kararına ve kayıt dışı çalışma durumlarına etkisinin ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Çalışmada ayrıca ülkelerin kadın eş ve kız çocuklara ölüm sigortası kapsamında verilen yardımların cömertliğini ölçmek amacıyla iki ayrı endeks oluşturulmuştur. Endeksteeki kriterler uluslararası sosyal güvenlik veri tabanları ile mevcut yabancı ve yerli literatürün incelenmesiyle belirlenmiştir. Kriterler belirlendikten sonra sosyal güvenlik alanında

çalışmalar yapan akademisyenler ve Sosyal Güvenlik Kurumu çalışanlarından oluşan 15 kişilik bir gruba endekste yer alan kriterler ile ilgili bir anket yapılmıştır. Katılımcıların endekste yer alan kriterlerle ilgili sorulara vermiş oldukları cevapların sayısına göre cevapların ağırlıkları belirlenmiş ve endeks puanları oluşturulmuştur. Oluşturulan endekslere göre kadın eşler için İspanya, kız çocuklar için ise Türkiye birinciliği elde etmiştir. Kadın eşler için oluşturulan endekse göre ise Türkiye orta sıralarda yer almıştır.

Çalışmanın ayırt edici yönleri, kadınların istihdam kararlarında kadın eş ve kız çocuklarına verilen ölüm sigortası yardımlarının etkisini inceleyen çalışmaların azlığı ve bu yönde yapılan çalışmalarda eğitim durumu ile istihdam ilişkisine yer verilmemiş olmasıdır. Bununla beraber çalışma kapsamında kadın eş ve kız çocuklara verilen ölüm sigortası yardımlarının cömertliğini ölçmeyi amaçlayan bir cömertlik endeksi oluşturulması ve ülkelerin kadın istihdamı ile ölüm sigortası yardımlarının cömertliği ilişkisinin incelenmesi de çalışmanın diğer ayırt edici unsurlarıdır.

Bu tez çalışması üç bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın ilk bölümünde bir sosyal güvenlik riski olarak ölüm, ölüm sigortasının amacı, ölüm sigortasının unsurları ve tarihsel süreçte ölüm sigortasının Dünya’da ve Türkiye’de gelişimi üzerinde durulmuştur.

İkinci bölümde ise farklı refah rejimlerinden seçilmiş 26 ülkenin ölüm sigortası uygulaması ile Türkiye’deki ölüm sigortası uygulaması 5510 sayılı Kanun öncesi ve sonrası olmak üzere iki farklı dönemde incelenmiştir. Bununla birlikte bu bölümde farklı ülkelerde ölüm sigortasından kadın eş ve kız çocuklara sağlanan yardımların cömertliğinin ölçülebilmesi amacıyla iki ayrı “cömertlik endeksi” oluşturulmuştur. Oluşturulan ülke cömertlik endekslerinden elde edilen sonuçlar ile ülkelerin kadın istihdam oranları herhangi bir ilişkinin olup olmadığı da yine bu bölümde incelenmiştir.

Çalışmanın üçüncü ve son bölümünde ise Denizli Sosyal Güvenlik İl Müdürlüğü’nde gerçekleştirilen 1000 dosya incelemesi ile ölüm aylığı alan kadın eş ve kız çocukları ile gerçekleştiren derinlemesine mülakatlardan elde edilen bulgular ile ölüm aylığı alan kadın eşler ve kız çocukların istihdama katılım kararları arasındaki ilişki analiz edilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

ÖLÜM SİGORTASI, UNSURLARI VE TARİHSEL GELİŞİMİ

1.1. Bir Sosyal Güvenlik Riski Olarak Ölüm

Gelişme seviyesinden bağımsız olarak, birçok ülkede temel ve vazgeçilmez insan haklarından ve devletin temel görevlerinden biri olarak kabul edilen sosyal güvenlik, insanların istek ve iradeleri dışında karşı karşıya kaldıkları risklerin (tehlikelerin) verdiği zararlardan başkalarına muhtaç olmadan ve onların insafına gerek duymadan kurtarılma garantisini ifade etmektedir (Alper, 2022: 5-6). Sosyal güvenliğin temel amacı, bireylere bu riskler karşısında asgari bir güvence sağlamaktır (Güzel vd.,2021:4). Bu riskler, meydana gelmesi muhtemel, mümkün ya da mutlak olaylardır. İnsan hayatının her anında mevcuttur. Her toplum ve birey için geçerlidir. Ayrıca sosyal güvenlik ihtiyacını doğuran sebepler de bu risklerdir (Yazgan, 2019: 191). Riskler, ciddi ekonomik kayıplara ve harcamalarda artışa neden olmaktadır. Bu bakımdan kaçınılması gereken ve karşılaşılması arzu edilmeyen hal ve durumları ifade etmektedir. İnsanlar bu durumlar ile karşılaştıklarında, çalışma güçleri ve gelirleri kısmen ya da tamamen, geçici ya da sürekli olarak kaybedilmekte, mal varlıkları kısmen ya da tamamen yok olmakta ve harcamaları artmaktadır. Riskler ile karşılaşıldığında yukarıda bahsedilen durumların hepsi aynı anda ortaya çıkabileceği gibi yalnızca bir ya da birkaçı da ortaya çıkabilmektedir. Bu risklerden kişilerde çalışma gücü kaybı, gelir azalması, kesilmesi ve gider artışına neden olan tehlikeler ve zararları sosyal güvenlik kapsamındadır (Alper, 2022: 6). Günümüzde çeşitli ülkelerin sosyal güvenlik sistemleri kapsadıkları riskler (tehlikeler) yönünden bazı farklılıklar gösterse de Uluslararası Çalışma Örgütü'nün 102 Sayılı Sosyal Güvenliğin Asgari Normları Sözleşmesi'nde bir sosyal güvenlik sisteminin kapsamı gereken riskler belirtilmiştir. Aynı normlar "Avrupa Sosyal Güvenlik Sözleşmesi" ile Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun 3 Sayılı Tüzüğü'nde de benimsenmiştir. Bu riskler hastalık, analık, malullük, yaşlılık, iş kazası ve meslek hastalığı, aile gelirlerinin yetersizliği, işsizlik ve ölüm şeklindedir. Sonraki yıllarda hasta, yaşlı ve engelli kimselerin bakım ihtiyacı da bunlara eklenmiştir (Alper, 2022: 7; Güzel vd., 2021: 4; Bodur, 2021: 27-28).

Çalışmanın konusu olan ölüm, insanlar için gerçekleşmesi muhakkak olan kaçınılmaz bir sosyal güvenlik riskidir. Bu yönüyle diğer sosyal güvenlik risklerinden ayrılmaktadır. Malullük, iş kazası, meslek hastalığı, analık hatta yaşlılık ve hastalık riskinin bile bir sigortalının hayatında gerçekleşmeme olasılığı var iken ölüm mutlak

herkesin yaşayacağı fizyolojik bir durumdur. Sigortalı açısından ölüm, sigortalının dünyevi ihtiyaçlardan kurtulduğu bir durum olduğundan sigortalı açısından bir risk olmayıp geride kalan aile bireyleri açısından bir risk teşkil etmektedir (Şakar, 2024: 305; Alper ve Kılış, 2021: 317). Nitekim ölüm ile ölenin bakmakla yükümlü olduğu kimseler açısından gelir kesilmesi, gelir azalması ayrıca gider artışı olmaktadır. Riskin sigortalı açısından değil hak sahibi açısından sonuçlar doğurması yönüyle de diğer risklerden ayrılmaktadır. Geride kalan aile bireylerinin yarın endişesinin giderilmesi sosyal devlet olmanın en önemli vazifesidir.

1.2. Ölüm Sigortası

Uzun dönem sigorta kollarından biri olan ölüm sigortası, iş kazası ve meslek hastalığı dışında kalan bir sebeple ölen sigortalının geride kalan aile bireylerine destek sağlamayı amaçlayan bir sigorta koludur. Koruma birimi olarak aileyi esas almaktadır (Alper ve Kılış, 2021: 317; Alper, 2022: 339). Ölümün meydana geliş biçimi, ölenin ya da başka birinin kusurlu olup olmaması hatta ölenin intihar etmiş bile olması ölüm sigortası yardımlarından hak sahiplerinin yararlanmasını engellememektedir (Ozanoğlu,1988:8). Ancak ölüm iş kazası veya meslek hastalığı sonucu gerçekleşmişse hak sahiplerine ölüm sigortasından değil iş kazası ve meslek hastalıkları sigortasından aylık bağlanmaktadır. Ölüm tehlikesine karşı iki ayrı sosyal sigorta kolundan düzenlemelerinin bulunması öğretilerde eleştirilmektedir (Şakar, 2024: 305).

Ölüm sigortası programlarının batılı ülkelerde ilk oluşturulmaya başladığı dönemlerde kentlerde yaşayan ailelerin çoğunluğu haftanın altı günü işe giden bir erkek ve ev dışında pek çalışmayan bir kadın ve onların çocuklarından oluşuyordu (Schobel, 2022: 33). Evin geçimini sağlayan erkekler genel olarak eşlerinden daha erken öldüklerinden ölüm sigortası programlarının kurulmaya başladıkları yıllarda dul kalan kadın eşler arasında yaşlı yoksulluğu yaygındı. Bununla beraber kadınların işgücüne katılımı çok düşüktü (Favreult ve Steuerle, 2007: 4; Weaver, 2010: 90). Bu nedenle ölüm sigortasından sağlanan ölüm aylığı ve diğer yardımlar, kadınların nadiren çalıştıkları, doğurganlık oranlarının yüksek olduğu, kadınların kendilerini ve çocuklarını destekleyemedikleri bu dönemde, evin geçimini sağlayan erkeklerin öldüğü aileleri desteklemek için tasarlanmıştır (James, 2009: 1).

Ölüm sigortasının amacı, ölüm sebebiyle ortaya çıkan ekonomik kayıpları telafi etmek ve ölüm sebebiyle ailenin bozulan gelir gider dengesinin yeniden sağlanmasına

destek olmaktır. Ailenin gelir getiren bir ferdi vefat ettiğinde ailenin geliri ya tamamen kesilmekte ya da önemli miktarda azalmaktadır. Ölüm sigortası uygulaması özellikle, yaşlı yoksulluğu riskine karşı yaşlı dul kadınlar arasında yoksulluğu önleme amacı taşımaktadır (James, 2009: 1). Bununla birlikte, cenaze sebebiyle defin ve tekfin gibi beklenmeyen gider artışları da olabilmektedir (Talas, 1983: 351). Ölüm sigortasından yapılan yardımlar ile geride kalanlar muhtaçlık riskinden kurtarılmış ve korunmuş olmaktadır (Arıcı, 1999: 16). Birçok ülkede ölüm sigortası bu ihtiyaçları karşılamak üzere oluşturulmuştur. Bu kapsamda Dünya’da birçok sosyal güvenlik sistemi ölüm sigortası kapsamında ölen sigortalının geride kalanlarına faydalar sağlamaktadır. Bu faydalar, geride kalanlara aylık bağlanması gibi periyodik yardımlar olabileceği gibi toplu ödemeler şeklinde de olabilmektedir (SSA-Europe, 2018: 8). Sigortalının ölümü durumunda hak sahiplerine bağlanan aylık, sigortalının eski kazançlarının belirli bir oranı ya da asgari geçim tutarına göre hesaplanmaktadır. Bu miktarlar bazı uygulamalarda, ölen sigortalıların geçindirmekle yükümlü olduğu kişi sayısına ve durumlarına göre çoğaltılabilmektedir. Ölen sigortalının ödemiş olduğu primlerin süresi ve tutarı da hemen hemen tüm sigorta rejimlerinde aylığın miktarının belirlenmesinde etken olmaktadır (Yelekçi, 2002: 228).

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), dünyada sosyal güvenliğin kapsamını genişletmek ve bu konuda standartlar geliştirmek amacıyla çeşitli sözleşmeler ve tavsiyeler içeren belgeler hazırlamışlardır (Altıntaş, 2015: 35). 1952 tarihli 102 sayılı sözleşme bunlardan biridir. Sosyal güvenlik sistemlerinin norm ve standartlarının belirlendiği 102 sayılı Sosyal Güvenliğin Asgari Normları Sözleşmesi’nin “Ölüm Yardımları” başlığında ölüm sigortası düzenlemeleri yer almaktadır. Sözleşmede ölüm sigortasından geride kalanlara yardım sağlanmasının gerekçesini evin geçimini sağlayan erkeğin ölümü ile geride kalan dul kadın eş ve çocuklarının geçim imkânlarının kaybolması olarak gösterilmiştir. Aynı sözleşmede ölüm sigortasından sağlanacak yardımlardan faydalanacak hak sahipleri geçimi kocası tarafından sağlanan dul kadın eş ve zorunlu eğitim sona erdiği yaşı altındaki veya 15 yaşını doldurmamış çocuklar olarak ifade edilmiştir. Örgüt, ölüm sigortasından hak sahiplerine yapılacak olan yardımlarda hak sahibinin muhtaçlığı ve korunma ihtiyacına “özel bir önem” vermiştir (Alper, 2024: 137-138). Bununla beraber sözleşme ile ölüm yardımına hak kazanan kişinin gelir elde edecek herhangi bir işte çalışması halinde ya da belirlenen bir gelir seviyesi üzerinde bulunması durumunda yardımın durdurulması ya da azaltılması istisnaları ülkelere

tanınmıştır. Sözleşmede ayrıca dul kalan eşin vefat eden sigortalı ile belirli bir süre evli kalması şartı, yeniden evlendiğinde ölüm yardımlarının kesilmesi gibi maddeler de bulunmaktadır (Baykara, 2022: 1029). Sözleşmeye göre koruma birimi olarak aileyi iki çocuklu ve dört kişi olarak tanımlanmış olup yardımların %40-50 arasında değişen oranlarda verilmesi tavsiye edilmektedir (Alper, 2024: 139). 1967 tarihli 128 sayılı Malullük, Yaşlılık, Ölüm Sigortası Yardımları Sözleşmesi ise 102 sayılı Sözleşmeye benzer olarak dul kadın eşi ve çocukları geride kalan hak sahibi olarak kabul etmiştir. Dul eşin ölüm aylığı alabilmesi için yaş şartı ve vefat edenle belirli bir süre evli bulunması gerektiği 21 ve 22. maddelerde belirtilmiştir. Sözleşmede iki çocuklu bir dul kadın eş %45 oranında periyodik yardım yapılması gerektiği de bulunmaktadır.

ILO'nun 1952 sayılı Sosyal Güvenliğin Asgari Normları Sözleşmesi ile 1967 tarihli 128 sayılı Malullük, Yaşlılık ve Ölüm Sigortası Yardımları Sözleşmesi kapsamında, hak sahibi dul eşin öncelikle “kadın” olarak tanımlandığı ve erkeğin hane geçimini sağlayan kişi olarak kabul edildiği görülmektedir. Bu yaklaşımın temelinde, sözleşmenin yürürlüğe girdiği dönemde kadınların işgücüne katılım oranlarının düşük olması ve hane geçimini sağlama sorumluluğunun ağırlıklı olarak erkeklere atfedilmesi yatmaktadır. Bu toplumsal normlar, sosyal güvenlik politikalarının şekillenmesinde etkili olmuş ve sistem erkeklerin kazançlarına bağlı bir model üzerine inşa edilmiştir. Dönemin sosyal güvenlik anlayışı, erkeklerin sigortalı olarak çalışmasını, kadınların ise büyük ölçüde bağımlı eş konumunda olmasını esas almış; bu doğrultuda, ölüm sigortasından sağlanan haklar da erkeklerin prim ödemesine ve dul kalan kadın eşin ölüm aylığı ile korunmasına dayalı olarak düzenlenmiştir. Ancak günümüzde toplumsal cinsiyet eşitliğinin güçlenmesi ile bu anlayış değişmiş ve ulusal sosyal güvenlik düzenlemeleri ‘dul eş’ kavramını cinsiyete dayalı bir ayırım gözetmeksizin ele alarak, ölüm aylığından yararlanma koşullarını hem kadın hem de erkek eş için eşit hale getirmiştir.

1.3. Ölüm Sigortasının Unsurları

1.3.1. Ölüm Olayının Gerçekleşmesi

Ölüm sigortasından faydalanabilmenin ilk ve temel koşulu sigortalı kişinin ölümüdür (Yorulmaz, 2010: 293; Şakar, 2024: 305). Çünkü ölüm sigortasında hakkı doğuran olay sigortalının ölümüdür (Bodur, 2021: 28). Bir kişinin ölmüş olarak kabul edilebilmesi için 2283 sayılı Organ ve Doku Alınması ve Aşılması ve Nakli Hakkında Kanuna göre beyin ölümünün (tıbbi ölüm) gerçekleşmiş olması gerekmektedir (Şakar,

2024: 305-306). Bitkisel yaşam durumunda ise kişi ölmemiş sayıldığından hak sahipleri ölüm sigortası yardımlarından faydalanamamaktadır (Özel, 2002: 51).

Ölüm sigortası yönünden vefat eden sigortalının cesedi mevcutsa ve öldüğü tıbbi rapor, defin ruhsatı ya da tutanaklarla belli olması halinde bir sorun bulunmamaktadır (Ozan, 1988: 8). Bununla beraber ölümünün kesin gerçekleştiği durumlar içinde kaybolan ve cesedi bulunamamış (ölüm karinesi) yahut gaipliğine karar verilen kişiler de ölüm sigortası kapsamında ölmüş gibi kabul edilmektedir (Şakar, 2024: 306; Tuncay, 1992: 248).

Ölüm karinesi kişinin ölümüne kesin gözle bakılmayı gerektiren şartlar altında kaybolması halinde, cesedini hiç kimse görmemiş olsa bile, o kimsenin ölü olarak kabul edilmesidir (Yağcıoğlu, 2022: 837). Başka bir ifade ile ölüm karinesi, kişinin ölümüne kesin gözüyle bakılmasını gerektiren şartlarda kaybolması durumunda uygulanan bir işlemdir. Ölüm karinesi için “ölüm tehlikesi içinde kaybolma” ve ölümün kuvvetle muhtemel olması” yeterli değildir. Kişinin ölümü hususunda en ufak bir şüphe olmaması gerekmektedir (Bodur, 2021: 33). O yerin en büyük mülki amirinin emriyle cesedin bulunamaması ya da teşhis edilememesi durumunda kütüğe kişinin ölüm kaydı düşülerek olayın gerçekleştiği andan itibaren kişi ölmüş kabul edilmektedir (Yağcıoğlu, 2022: 837; Bodur, 2021: 33).

Medeni Kanun’a göre kişiliğin hukuki yolla sona erdirildiği bir diğer durum ise gaipliktir. Gaiplik durumundan söz edilebilmesi için ölüm tehlikesi içinde kaybolan veya kendisinden uzun zamandan beri haber alınamayan kimsenin ölümü hakkında kuvvetli olasılığın bulunması gerekir ve kişinin yakınları tarafından mahkeme kararı ile gaiplik kararı alınması gerekmektedir (Türk Medeni Kanunu Madde 32). Gaiplik kararı alınabilmesi için, ölüm tehlikesi üzerinden en az bir yıl veya son haberdan itibaren beş yıl geçmiş olması gerekmektedir. (Türk Medeni Kanunu Madde 33). Gaiplik kararı, hakları kişinin ölümüne bağlı bulunan kimselerden birinin bir talepte bulunmasına bağlıdır (Camkurt, 2011: 238). Örneğin ölüm aylığı almak isteyen bir hak sahibinin gaiplik kararı için mahkemeye başvuru yapması gerekmektedir. Bu talep gaip kişinin son ikamet yerine, bu mevcut değilse nüfus kaydının olduğu yere böyle bir kayıt da yoksa anne veya babasının kayıtlı olduğu yerin mahkemesine yapılmaktadır (Camkurt, 2011: 238).

Gaiplikle ölüm karinesi arasında bazı farklılıklar bulunmaktadır. Gaiplik kararının verilmesinde belli bir süreye ihtiyaç varken ölüm karinesinde böyle bir durum söz konusu değildir. Gaiplikte bu kararın alınmasını yalnızca hakları ölüme bağlı olanlar talep edebilirlerken, ölüm karinesinde bir mahkeme kararına gerek bulunmamaktadır (Yağcıoğlu, 2022: 849).

Kişinin ölüm karinesi ile ölüm kaydının nüfus kütüğüne işlenmesi veya normal ölümü arasında, ölüm sigortası açısından herhangi bir sonuç farkı bulunmamaktadır (Bodur, 2021: 34). Hak sahiplerine ölüm sigortası yardımları verilirken ölüm tarihi olarak ölümün kütüğe işlendiği tarih dikkate alınmaktadır. Gaiplik durumunda ise mahkemenin kişinin gaipliğine karar verdiği tarih ölüm sigortası yönünden kişinin ölüm tarihi olarak kabul edilmektedir. Bu durumda gaipliğine karar verilen kişinin hak sahipleri mahkemenin gaiplik karar tarihinden itibaren beş yıl içinde Sosyal Güvenlik Kurumuna başvurmaları halinde kişinin gaiplik tarihinden itibaren ölüm sigortası yardımlarından faydalanabilmektedir (Bodur, 2021: 37-38).

1.3.2. Belirli Bir Süre Sigortalı Olma Ya da Prim Ödeme

Sigortalının ölümü, ölüm sigortasından hak sahiplerine yardım yapılabilmesi için ilk ve temel koşul olmakla beraber sigortalının hayatta iken sağlanması gereken bazı başka koşullarda bulunmaktadır (Kas, 2022: 24). Bu şartlar vefat edenin belirli bir süre sigortalı ve prim ödeme gün sayısına sahip olmasıdır. Çoğu ülkede hak sahiplerinin ölüm aylığından yararlanabilmesi için ölen sigortalının, yaşlılık aylığı şartlarını, asgari çalışma süresini ya da minimum katkı sürelerini tamamlamış olması gerekmektedir (SSA-Europe, 2018). Bu koşullar ülkeler arasında farklılık göstermekle birlikte, ölüm aylığından faydalanabilmek için genellikle belirli bir sigortalılık süresi ve prim ödemiş olma şartı aranmaktadır.

Arnavutluk, Avusturya, Hırvatistan, Çek Cumhuriyeti, Yunanistan, Cezayir, Fas, Senegal, Ermenistan, Suriye, Peru, ABD gibi ülkelerde, hak sahiplerine ölüm aylığı bağlanabilmesi için vefat edenin “yaşlılık ya da malullük aylığı alması ya da almayı hak kazanmış olması” gerekmektedir. Bazı ülkelerde ise vefat edenden hayatta iken belli bir gün sayısı ya da hizmet süresinin tamamlanması beklenilmektedir. Almanya’da vefat edenden 5 yıl, Gambiya’da 5 yıl, Kanada’da 10 yıl, Estonya’da 15 yıl katkı istenilmektedir. Finlandiya, Danimarka gibi İskandinav ülkelerinde uygulanan evrensel sosyal güvenlik sisteminde, ölüm aylıkları için belirli bir çalışma süresi veya prim ödeme

günü zorunlu tutulmamaktadır. Bunun yerine, hak sahiplerinin ölüm aylığından yararlanabilmesi için ülkede belirli bir süre ikamet süresi şartı bulunmaktadır (SSA-Europe,2018; SSA-Africa,2019; SSA-The Americas, 2019; SSA-Asia and The Pasific,2018).

Türk Ölüm Sigortası Mevzuatında ise süreç içerisinde sigortalıdan üç ila 10 yıl arasında sigortalılık süresi ve 900 ila 1800 prim ödeme gün sayısı koşullarını yerine getirmesi istenilmesine rağmen özellikle maden kazaları ve bazı depremler sonucu ortaya çıkan mağduriyetleri ortadan kaldırmak maksadıyla özel olarak çıkarılan kanunlar ile bu koşullardan vazgeçilmiştir. 19.05.2011, 23.10.2011 ve 09.11.2011 tarihlerindeki depremler sonucu ölenlerin hak sahiplerine sigortalının depremler öncesinde 30 gün prim ödeme gün sayısı bulunması durumunda ölüm aylığı bağlanmasına imkân sağlanmıştır. Benzer şekilde 2014 yılındaki Soma maden ocağı kazası sonrasında da ölen madencilerin yakınlarına 5510 sayılı Kanunda öngörülen prim ödeme gün sayısı ve sigortalılık süresi şartları aranmaksızın ölüm aylığı bağlanmıştır (Güzel vd., 2021: 653-654).

Sosyal güvenlik sistemlerinin sürdürülebilirliği, aktüeryal dengelerin korunmasına bağlıdır. Ancak ölümün de ansızın gelişen bir risk olduğunu gözden çıkarmamak gerekmektedir. Şakar (2022; 306) çalışmasında bu konuya değinerek ne zaman geleceği belli olmayan ölüm halinde prim şartı aramanın ve tehlikenin zararı karşısında bu şartı yerine getirememiş olan sigortalının hak sahibini bu tehlikenin zararları karşısında yalnız bırakmanın sosyal güvenlik anlayışına ters düştüğünü belirtmiştir.

1.3.3. Hak Sahibi Kavramı

Sigortalı öldüğü zaman muhtaç duruma düşen hak sahiplerinin kimler olduğu, toplumun aile kavramına bakış açısıyla yakından ilgilidir. Bu tanım geniş tutulduğu ölçüde hak sahipleri olarak sosyal güvenlik garantisi sağlananların kapsamı da genişlemektedir. Ülkeden ülkeye hak sahibi olabilecek olan aile bireyleri değişmekle beraber Türk Sosyal Güvenlik mevzuatında sigortalının eşi, çocukları ve bazı koşullarda ana-babası hak sahipleri olarak tanımlanmıştır (Alper, 2022: 339).

Çoğu ülkede dul eşlere cinsiyet ayrımı olmaksızın ölüm yardımları sağlanmaktadır. Dul eşlerin hak sahibi olabilmesi için kimi ülkelerde resmi evlilik bağı istenirken kimi ülkelerde kanunlarla belirlenen sürelerde beraber yaşamak yeterli görülmektedir. Birçok sistemde hem kadın hem de erkek dul eşler hak sahibi olabilirken sadece kadınların dul eş edimlerinden faydalandığı ülkeler de bulunmaktadır. Dul eşlere

bazı ülkelerde ömür boyu bazı ülkelerde ise kısıtlı sürelerde bu yardımlar yapılmaktadır. Yaygın olarak bu yardımlar küçük veya malul çocuklara bakan, engeli olan ve belirli bir yaşın üzerinde olan eşlere ödenmektedir. Örneğin Almanya’da dul kalan eşlere, evlilik bağı olsun ya da olmasın ölüm aylığı için yeterli sürenin bulunması halinde 24 ayı geçmemek üzere “küçük dul” aylığı ödenirken; dul kalan eşin 47 yaşını geçmesi, malul çocuğu ve 18 yaşından küçük çocuğu bulunması halinde “büyük dul aylığı” ödenmektedir. İtalya’da ise dul eş, yeniden evlenmemesi koşuluyla ömür boyu ölüm aylığı alabilmektedir (SSA-Europe, 2018). Dul eşlere bağlanan aylıkların miktarı ise yine ülkeden ülkeye değişmekle birlikte, genellikle hesaplanan ölüm aylığının %50’si ile %75’i arasında değişmektedir. Bazı durumlarda dul eşe bağlanan aylığın oranının %100 olduğu ülkeler de bulunmaktadır. Örneğin İtalya’da kadın eş iki ve daha fazla çocuğa sahipse oran %100 olarak uygulanmaktadır (SSA-Europe, 2018: 195). Dul eş ödenekleri yeniden evlenme durumunda sona ermekle beraber bu durumdaki eşlere nihai toplu bir ödeme yapılmaktadır. Boşanmış eşlerin de hak sahibi olabildiği ülke örnekleri mevcuttur (SSA-Europe, 2018: 8) Portekiz, Yunanistan, İtalya, Macaristan, Finlandiya, Danimarka bu ülkelerden bazılarıdır. Boşanmış eşler, sigortalının ölümünün gerçekleştiği zaman nafaka almaya devam etmeleri durumunda ve başka biri ile yeni bir birlikteliği bulunmadığı durumlarda hak sahibi olabilmektedir (MISSOC, 2024). Türk sosyal güvenlik mevzuatında dul eşlerin hak sahibi olabilmeleri için iki şart bulunmaktadır. Bu şartlardan ilki sigortalının ölüm tarihinde Türk Medeni Kanunu’na göre vefat eden sigortalı ile hak sahibi eşin evlilik birlikteliği içinde olmaları, diğer şart ise dul eşin sigortalının ölümü sonrasında evlenmemesidir. Dul eşin sigortalı olarak çalışması ya da gelir veya aylık alması eşin hak sahibi olarak ölüm yardımlardan faydalanması için engel değildir (Özdamar, 2022: 123). Hak sahibi eş yeniden resmi nikâhla evlenmediği müddetçe ölüm aylığı kesilmemektedir.

Çocuklar için hak sahipliği şartları ülkeden ülkeye değişmekle birlikte genel olarak 18 yaş sınırı uygulanmaktadır. Bununla birlikte, okula giden ve meslek eğitimi alan çocuklar için eğitim sürelerinin baz alındığı ülkeler de bulunmaktadır. Genel olarak malul çocuklar ömür boyu bu yardımlardan faydalanmaktadır. Birçok ülkede ebeveynlerinden her ikisini de kaybetmiş olan çocuklara, her iki ebeveyninden de ölüm aylığı bağlanabilmektedir (SSA-Europe, 2018: 8). Belçika ve İrlanda gibi bazı ülkeler de ise çocuklara yönelik yardımlar “Aile Ödenekleri Sigortası” kapsamında sağlandığından bu ülkelerde çocuklar ölüm sigortası kapsamında hak sahibi olamamaktadır. Birleşik

Krallık' ta ise çocuklara doğrudan ödeme yapılmamakta dul kalan eşe yapılan yardımın miktarı arttırılarak ödenmektedir. Evlat edinilmiş, üvey, tanınmış çocuklar birçok ülkede diğer çocuklarla aynı haklara sahiptir. Avusturya, Hırvatistan, Estonya, Finlandiya, Almanya, Yunanistan bu ülkelerden bazılarıdır (MISSOC, 2024). Türk Sosyal Güvenlik Mevzuatında sigortalının resmi evlilik bağı içinde doğan çocukları dışında evlat edindiği, tanıdığı, soy bağı düzeltilmiş ve babalığı hükme bağlanmış olan çocukları ile sigortalı öldükten sonra doğan çocukları da ölüm sigortası yönünden hak sahibi durumdadır (5510 SK. Madde 34). Bununla beraber gerek Türkiye'de gerekse birçok ülke örneğinde hem annesini hem de babasını kaybetmiş hak sahibi çocuklara ölüm aylığı belli oranlarda artırılmış olarak ödenmektedir. Ayrıca Türkiye'de anne ve baba arasında evlilik bağı bulunmayan çocuklara da ölüm aylığı %100 oranında arttırılarak ödenmektedir.

Türkiye'de ölüm sigortasından faydalanma şartları kız ve erkek çocuklar için farklılık göstermektedir. Erkek çocuklar için istenilen şartlar dünyadaki diğer ülke uygulamaları ile benzerlikler taşımakla beraber kız çocuklar için daha cömert bir nitelik taşımaktadır. Çalışma hayatında olmayan ya da olamayan, boşanan veya dul kalan kız çocuklar Türk Sosyal Güvenlik Sistemine göre korunmaya muhtaç kişi olarak değerlendirilmiş olup gerek sağlık gerekse ölüm sigortası yardımlarından yararlanma noktasında hak sahibi olarak değerlendirilmiştir (Ayan, 2016: 35). Kız çocukları evlenmedikleri ve sigortalı bir işte çalışmadıkları¹ müddetçe ölüm sigortası yardımlarından herhangi bir yaş sınırı olmaksızın yararlanabilmektedir. Bu durum Türk toplum yapısına bağlı olarak kız çocuklarına sağlanmış farklılaşmış bir uygulama olarak dikkati çekmektedir (Alper, 2014: 279).

Bazı ülkelerde dul eş ve çocuklar dışında büyükanne-büyükbabalar, kardeşler, torunlar, yeğenler de hak sahibi olabilmektedir. İtalya'da yeğenler koşullar sağlanması halinde ölüm aylığı alabiliyorken İspanya'da büyükanne ve büyükbabalar, 45 yaşını aşan kardeşler hak sahibi olabilmektedir. Fakat genel olarak bunlar eşler ve çocukların olmadığı durumlarda yardımlardan faydalanabilmektedir (SSA-Europe, 2018: 8).

Bulgaristan, Estonya, Hırvatistan, Hollanda, İspanya, İtalya, Letonya, Macaristan ve Arjantin'de ebeveynler hak sahibi olabilmektedir. Letonya, Macaristan, Polonya ve İspanya'da kardeşlerin yine İspanya'da büyükanne ve büyükbabaların da hak sahibi

---

¹ 5434 sayılı Kanuna göre yetim aylığı alan kız çocuklar, 5510 Sayılı Kanun 4. Madde a ve b bentlerine göre çalışmaları halinde yetim aylıkları kesilmemektedir.

olması göze çarpmaktadır. Avusturya, İtalya ve Macaristan'da eski eşlerin, Estonya'da ölen kişinin çocuğunu büyüten çalışmayan kişilerin, İtalya, Letonya ve Polonya'da bakıma muhtaç ve çalışmayan torunların da ölüm aylığında hak sahibi olduğu uygulamalar bulunmaktadır. Tüm bu örneklerde dikkat çeken temel husus, eş ve çocuklar dışındaki hak sahiplerinin vefat edene bağımlı olması ve eş ve çocuklardan arta kalan hisse bulunması ya da eş ve çocukların olmadığı durumlarda hak sahibi olabilmeleridir (SSA-Europe, 2018).

Tablo 1. OECD Ülkelerinde Hak Sahipleri

Ülke	Dul Eş	Erkek Çocuk	Kız Çocuk	Ebeveynler	Büyükanne-Büyükbaba	Kardeşler	Diğer ²
Almanya	x						x
Avusturya	x	x	x				x
Belçika	x						
Birleşik Krallık	x						
Çekya	x	x	x				
Danimarka	x						
Estonya	x	x	x	x			x
Finlandiya	x	x	x				
Fransa	x	x	x				x
Hırvatistan	x	x	x	x			
Hollanda	x	x	x	x			x
İrlanda	x						
İspanya	x	x	x	x	x	x	
İsveç	x	x	x				
İtalya	x	x	x	x			x
Letonya	x	x	x	x		x	x
Litvanya	x	x	x				
Lüksemburg	x	x	x				
Macaristan	x	x	x	x		x	x
Malta	x	x	x				
Polonya	x	x	x			x	x
Meksika	x	x	x	x			
Norveç	x	x	x				
Portekiz	x	x	x	x			x
Slovakya	x	x	x				
Slovenya	x	x	x	x			x
Şili	x	x	x	x			
Yeni Zelanda	x	x	x				
Yunanistan	x	x	x				x
Kanada	x	x	x				
Japonya	x	x	x				
İzlanda	x	x	x				
İsviçre	x	x	x				
İsrail	x	x	x				
ABD	x	x	x	x			x

Kaynak: SSA ve MISSOC veri tabanları incelenerek elde edilmiştir

² Diğer: Almanya, Avusturya, Danimarka, Finlandiya, Fransa, Hollanda, Portekiz, İtalya, Yunanistan, Macaristan ve ABD' de boşanmış eşler; İtalya, Slovenya, Macaristan ve Letonya'da bakıma muhtaç torunlar; Estonya'da ölen kişinin çocuğunu büyüten çalışmayan kişiler

1.3.4. Kuruma Başvuru

Ölüm sigortası yardımlarından yararlanabilmek için, her ülkenin sosyal güvenlik sisteminde hak sahibi olarak tanımlanan kişilerin, ilgili sosyal güvenlik kurumuna başvurması gerekmektedir. Başvuru sürecinde talep dilekçelerine ek olarak çeşitli belgeler istenebilmektedir. İstenilen ek belgeler ülkeden ülkeye değişiklik gösterebilir. Genellikle ölüm belgesi, cenaze defin belgeleri, evlilik cüzdanı, birlikte yaşamayı kanıtlayan belgeler, sağlık raporları, çalışma ve gelir durumunu gösteren belgeler, sağlık raporları, çalışma ve gelir durumunu gösteren belgeler, mirasçılık belgesi ve gerektiğinde mahkeme kararları gibi evraklar talep edilmektedir.

Kurumlara başvuru ülke sosyal güvenlik kurumlarının internet siteleri üzerinden yapılmaktadır. Türkiye’de ölüm sigortasından sağlanan yardımlar için başvuru hem e-devlet sisteminden hem de ıslak imzalı dilekçe ile Sosyal Güvenlik Kurumuna yapılabilmektedir. Dilekçe, Kuruma elden verileceği gibi posta yoluyla da gönderilebilmektedir. Ölüm aylığı bağlanabilmesi için gerekli şartları taşıyan kişilerin hak sahibi niteliği kazanma tarihi bazı durumlarda farklılaşabilmektedir. Bazı ülkelerde hak sahipliği başlangıç tarihi talep tarihinden itibaren geçerli olurken, diğerlerinde hak sahibi niteliği taşınmaya başlandığı tarihten itibaren ölüm aylığı bağlanabilmektedir.

1.4. Ölüm Sigortasının Tarihsel Gelişimi

1.4.1. Dünya’da Ölüm Sigortasının Tarihsel Gelişimi

Sosyal güvenlik kavramı yakın tarihli bir kavram olmakla beraber (Bodur,2021:44) insanlık tarihi kadar eski bir ihtiyaçtır (Dilik, 1988: 41). Ölüm sonrasında geride kalanların yaşadığı gelir kaybı ve artan yaşam giderleri, toplumlarda farklı dönemlerde çeşitli sosyal güvenlik çözümlerinin geliştirilmesine yol açmıştır. Çalışmanın bu bölümünde Dünya’da ölüm sigortasının tarihsel gelişimi, ölüm sigortası işlevinin geleneksel yollarla sağlandığı Sanayi Devrimi öncesi dönem ile yardımların modern tedbirlerle sağlandığı Sanayi Devrimi sonrası olmak üzere iki başlıkta incelenmiştir.

1.4.1.1. Sanayi Devrimi Öncesi Dönem

Ölüm riskine karşı alınan sosyal güvenlik önlemlerinin tarih boyunca değiştiği görülmektedir (Güvercin, 2004: 90). Eski çağlarda kabile, sonraki dönemlerde ise aile içi dayanışma ve yardımlaşma bu sosyal güvenlik önlemlerden en eskileridir (Şenocak,

2010: 416). Eski avcı kabilelerde üretim ve tüketim faaliyetleri kabile üyeleri tarafından birlikte görülmekteydi. Bu sebeple çalışan ve çalışmayan herkesin geçimi kabile şartları ölçüsünde sağlanıyordu. Herhangi bir çalışan kabile üyesinin ölümü durumunda geride kalanların geçimi kabile tarafından sağlanmaya devam ediyordu. Aile içi dayanışma ise özellikle tarım ekonomisine geçişten sanayileşme öncesine geçen zamanda ölüm riski karşısında sosyal güvenliğin temel sağlayıcısı olmuştur (Tokol ve Alper, 2022: 230). Aileler geleneksel toplumlarda üyeleri arasında üretim ve tüketim birlikteliği olan ve çocuklar ile yaşlılar gibi güçsüz üyelerini koruyan sosyoekonomik bir kurumdur (Arıcı, 2022: 49). Ailelerde üretim düşük bile olsa devamlılık göstermekteydi. Çalışanlardan birinin ölümü durumunda diğer üyeler üretimde aksamalar olsa bile bu faaliyeti devam ettirmektedirler. Ailenin yanında akrabalık ve komşuluk ilişkilerinin de yardımı ile toplumdaki bakıma muhtaç kişilerin geçindirilmesi sorunu ciddi sorunlara yol açmıyordu (Dilik, 1988: 41). Yaşlılar ve çocuklar kadar kadınlar da eski çağlarda bazı toplumlarda muhtaç kişiler olarak görülmektedirler. Erken Hristiyanlık döneminde birçok Yakın Doğu toplumunda olduğu gibi Musevi toplumunda da kadınlar erkek akrabalarının bakımına ve korunmasına bağımlı durumdaydılar. Yetişkin bir kadının toplumdaki rolleri eş ve annelikti. Kocanın ölümü durumunda kadının geçimi oğullarının yükümlüğü haline gelirdi. Eğer çocuğu yoksa bu kadınlar kayınpederleri tarafından geçimlerinin sağlanabilmesi için “levirat” denilen evliliğe yönlendirilirdi (Kaveny, 2005: 13).

Aile içi yardımlaşma kadar sosyal yardımlar da ölüm sonucunda sosyal güvenlik ihtiyacının sağlanmasında önemli rol oynamıştır. Sosyal yardım, toplumdaki muhtaç kimselere karşılıksız olarak yapılan ayni ve nakdi yardım olarak ifade edilmektedir (Zengin vd., 2012: 134). Mısır’da M.Ö.2200-1800 yılları arasında devlet yönetimindeki ruhani sınıf varlıklı dindarlarca dul ve yetimlerin bakımı kapsamında sosyal yardımlar yapılmıştır (Dilik, 1988: 43). Yunanistan’da ise daha sonraki dönemlerde savaşta ölenlerin geride kalan aile bireylerinin geçimlerinin sağlanması için devlet tarafından yardımlar yapılmıştır. Bu yardımlardaki amaç sadece iyiliksever amaçlar olmayıp devlete olan güvenin sağlanması, halkın ihtilalci akımlara kapılmasının önlenmesidir. Bu yardımların finansmanı zenginler tarafından sağlanmaktaydı. Bununla beraber esnaf ve sanatkâr birlik ve loncaları defin konusunda kendi üyelerine yardımlar sağlamaktaydı (Dilik, 1988: 44). Eski Roma’da da sosyal yardım tedbirlerinin gelişimi Yunanistan’daki gibi olmuştur. Yardımların verilisinde iktidarı elden kaybetme güdüsü etkili olmuştur. Özgür işçiler seçim hakkına sahip olduklarından iktidarı etkileyebiliyor ve bu yüzden

yeterince yardım alabiliyorlardı. Miladi takvime geçildikten sonraki dönemlerde sandıklar kurulmaya başlanmıştır. Ölüm sandık birlikleri bunlardan biridir. Sandık, üyelerinin cenaze masraflarının karşılanması ve geride kalanlara gelir bağlanması gibi yardımlar sağlamaktaydı. Yetimler meslek sahibi olacak yaşa gelene kadar bu yardımlardan yararlanmaktaydı. Birliğe girenler giriş aidatı ve herhangi bir üyenin ölümü halinde belirli bir ödeme yapmak durumundaydı. Bu ve buna benzer birlikler Hristiyanlığın resmi devlet dini olarak benimsendikten sonra önem kaybetmiş olup Hristiyanlığın kabulünden sonraki ilk dönemlerde sosyal yardımlar dinsel güdülerle bu dini kabul edenlere yapılmıştır. Orta çağ Avrupa'sında kilise ve manastırlar diğer muhtaç kimselere olduğu gibi dul ve yetimlere yardımlar yapmaktaydı. Yardımların kaynağı halkın bağışları idi. Bu yardımlar tedavi ve bakım sağlama gibi hizmetler ile giyim, yiyecek ve para şeklindeki yardımlardan oluşmaktaydı (Güzel vd., 2021:14).

13.ve 14. yy' da maden işyerlerinde çalışanların mesleki riskleri dolayısıyla maruz kaldıkları tehlikeler, yaşadıkları maddi sıkıntılar ve diğer zor çalışma koşulları onları bu tür sorunlara karşı birlikte hareket edebilecekleri birlikler kurmaya yöneltmiştir. Bu birlikler üyelerine sağlık hizmetlerinin yanı sıra hastalık dönemlerinde onlara yardımlar sunmuş üyeler öldüğünde defin giderlerini karşılamış ve ölenlerin yakınlarına yardımlar yapmıştır. Bu birliklerin finansmanı bağışlarla sağlanmış olup bu kapsamda işyerlerine bağış kutuları konulmuştur. Öncelikle buralara yapılan bağışlar gönüllülük esasına göre olurken daha sonra katkılar hem işçiler hem de işverenler açısından zorunlu hale getirilmiştir (Gökalp Civan, 2019: 17-18). Sandıklar üyelerden birinin ya da aile üyelerinden birinin ölmesi durumunda aileye ya da üyeye defin gideri, ustanın eşine bir kalfanın yardımıyla atölyenin üretiminin devamının sağlanması ve yetim çocukların korunması gibi yardımlar yapmıştır. Bu şekilde ortaya çıkmış olan madenci yardım sandıkları üstlendikleri işlev gereği sosyal sigortalar uygulamalarının ilk öncüleri olup diğer meslek grupları da benzer işlevler gören sandıklar kurmuşlardır (Sallan Gül, 2000: 54). Bu yıllarda İskoçya'da ölen din adamlarının dul ve yetimlerine ödenek sağlayabilmek amacıyla bir fon kurulmuştur. Fonun işleyişi madenciler, esnaf ve sanatkârlarda olduğu gibidir. Fonun üyeleri kilise mensupları olup gelirlerinden bir kısmı fona kesilmiştir. Bu yolla üyeler öldüklerinde dul eşlerin eşit miktarda pay alması sağlanmıştır. Fonun devamlılığının sağlanabilmesi için aktüeryal hesaplamalardan faydalanılmıştır. Avrupa'da din adamlarının dul ve yetimleri için yapılan bir diğer uygulama ise 16. yy' ın sonlarında Protestan kilise papazlarının dul eşlerine yeniden

evlenmemeleri durumunda köy ahalisi tarafından konut sağlanmasıdır. Bununla beraber genellikle Almanca konuşulan yerlerde sadece dul ve yetimlere düzenli mali destek sağlanmıştır. Bu ölüm aylığının ilk öncülleri olması açısından önemli bir nitelik göstermektedir (Hegyi, 2023: 168).

1.4.1.2. Sanayi Devrimi Sonrası Dönem

Sanayi Devrimi öncesinde geride kalan aile bireyleri için ölüm tehlikesinin olumsuz sonuçlarının en aza indirgenmesi fonksiyonu aile içi dayanışma, yardım sandıkları, dini kurumlar, esnaf ve lonca teşkilatları tarafından sağlanmaktayken sanayi devrimi bu alanda köklü birtakım değişiklikleri beraberinde getirmiştir (Bayri, 2013: 19). Sanayileşmenin etkisiyle köyden kente göç hızlanmış, bunun sonucu aileler küçülmüş, akrabalık bağları zayıflamış, kitle üretimi sebebiyle esnaf ve sanatkârların rekabet edemez hale gelişi sebebiyle esnaf ve sanatlar loncaları yok olmuştur (Yazgan, 2019: 194).

Sanayi Devrimi ile oluşan üretim artışı beraberinde büyük bir emek talebine yol açmış ve bir işçi sınıfının doğması ve gelişmesini sağlamıştır. Kapitalizmin başlangıç dönemlerinde yeni doğmuş işçi sınıfının çektiği yoksulluk ve sıkıntılar günümüz ile kıyaslanmayacak kadar büyüktür. Toplum, bir bölümü günlük çalışma süreleri 14-15 saati bulan, düşük gelirlili, sayıları milyonları bulan işçiler ile gerek teknolojik gerekse ekonomik konjonktür sayesinde aşırı zenginleşmiş fabrika sahiplerinden oluşmaktaydı. Bu dönemde işçilerin tek geçim kaynakları emeklerinden elde ettikleri kazançtı ve dönemin hâkim ekonomik görüşü olan liberalizme göre de emekleri bir meta olarak değerlendiriliyordu. Arz talep kuralları emek üzerinde de uygulanmaktaydı. Ekonomik koşullar, işçilerin büyük şehirlerde zor koşullar altında çalışmalarına neden olmaktaydı (Güzel vd., 2021: 15; Güzel ve Okur, 2003: 16; Sümer, 2023: 11). Sosyal güvenlik alanında hiçbir hakka sahip olmayan işçiler uzun çalışma süreleri ve teknik yetersizlikler sebebiyle çok fazla iş kazasına maruz kalıyorlardı Söz konusu dönemde işçilerin kötü çalışma koşulları geleneksel sosyal güvenlik uygulamalarının yerine devletin sosyal politika alanında bir takım koruyucu düzenlemeler yapmasını zorunlu kılmıştır. Bununla beraber diğer sosyal güvenlik müesseselerinin de işlevsiz kalması modern sosyal güvenlik uygulamalarını gerekli hale getirmiştir.

Her ne kadar ilk tedbirler İngiltere’de alınmaya başlamış ise de modern anlamda sosyal güvenlik uygulamaları Almanya’da başlamış ve diğer ülkelere de yayılmıştır. 1854

yılında Almanya birliğini sağlamadan önce Prusya’da maden, maden işleme ve tuzla işçilerinin madenci yardımlaşma sandıklarında toplanması hakkında bir kanun çıkarılmıştır. İşçilerin buraya üyelikleri zorunlu tutulmuştur. Bu sandıklardan, işçilerin ölümü durumunda cenaze giderleri için aynı yardımlar yapılmış, dul kadın eşlere yeniden evlenmediği müddetçe ömür boyu aylık bağlanmış, vefat edenin çocuğuna 14 yaşına kadar eğitim ve bakım yardımları sağlanmıştır. Bu yardımlar işçinin katkı miktarına göre değişmiştir (Dilik, 1988: 45).

Almanya’nın birleşmesinden sonra ise işverenlerin iş kazasından kaynaklanan sakatlık ve ölüm durumlarındaki kanundan doğan tazminat sorumlulukları genişletilmiştir. Bu kapsamda 1871 yılında kanun çıkarılmıştır. Yine Almanya’da 1884 yılında Endüstriyel Kaza Sigortası Kanunu kabul edilmiş, ölümlerle sonuçlanan kazalarda geride kalanlara aylık bağlanması imkânı sağlanmıştır. Almanya’nın sosyal sigortalar konusunda diğer Avrupa ülkelerine nazaran bu yöndeki kanunları daha erken yıllarda çıkarmasında ülkede görülen işçi hareketlerinin etkisi büyüktür. 1874 yılında ülkedeki işsizlik sebebiyle Alman İşçi Sendikasının üye sayısı artmış ve sendikanın seçimlerde Sosyal Demokrat Partiyi destekleme kararı alması ile dönemin Almanya Şansölyesi Bismarck bu yönde adımlar atmak durumunda kalmıştır (Ayhan, 2012: 45-46).

Almanya’daki sosyal sigortalar gelişimi çok geçmeden diğer Avrupa ülkelerine yayılmaya başlamıştır. Sanayileşme yolundaki Avrupa’daki işçilerin hepsi aynı çalışma koşullarına sahipti ve aldıkları ücretlerin gelecek güvencesi sağlaması mümkün değildi. Almanya’dan sonra Avusturya, Norveç, İsveç, İngiltere ve Fransa’da sosyal sigortalar yönünden gelişmeler görülmüştür. Büyük Bunalımdan sonra Güney Amerika ülkeleri, ABD ve Kanada’da gibi ülkeler de vatandaşlarına sosyal sigortalar yönünden koruma sağlamaya başlamışlardır (Talas, 1983: 330). Bu sigorta kollarından birisi olan ölüm sigortası yıllar itibariyle ülkeler tarafından sosyal sigorta sistemlerine entegre edilmiştir. 1940 yılında 33 ülke ölüm sigortası kollarına sahipken, 1995 yılında bu sayı 158’e çıkmıştır. Günümüzde ise birkaç Güney Asya ülkesi dışındaki³ tüm ülkelerde ölüm sigortası kapsamında geride kalanlara yardımlar yapılmaktadır. Ülkeler düzeyinde bu sayının artışında ve ülkelerin sosyal güvenlik kapsamlarının genişlemesinde ILO’nun etkisi bulunmaktadır. Ölüm sigortası yönünden ILO’nun 102 ve 128 sayılı sözleşmeleri ölüm sigortalarının dünyada yaygınlaşması ve standartlarının oluşturulması yönünden

---

³ Kamboçya ve Myanmar

önemlidir (Altıntaş, 2015: 38-39). ILO'nun 1952 tarihli 102 sayılı Sosyal Güvenliğin Asgari Standartları Sözleşmesinde, ölüm sigorta kolu ülkelerin sosyal sigortalar sisteminde yer alması gereken sigorta kollarından olduğu ve sözleşmenin içerisindeki “ölüm yardımı” başlığında bu sigorta kolunun norm ve standartlarının neler olacağı belirtilmiştir (Alper, 2024: 137).

1.4.2. Türkiye’de Ölüm Sigortasının Tarihsel Gelişimi

1.4.2.1. Cumhuriyet Öncesi Dönem

Cumhuriyet öncesi dönemde Türkiye’de sanayileşmenin gelişmemiş olması işçi sınıfının oluşmamasına bu da modern sosyal güvenlik sistemlerinin yaygınlaşmamasına neden olmuştur. Modern sosyal güvenlik sistemlerinin sağlaması gereken sosyal koruma diğer toplumlarda olduğu gibi aile içi yardımlaşma, dini kurallara göre yapılan yardımlar ile ahilik ve diğer meslek kurumları ile vakıflar tarafından sağlanmıştır (Dilik,1988:55; Güzel vd. 2021: 23; Organ ve Yavuz, 2017: 108). Dolayısıyla Türk toplumunda diğer sosyal güvenlik koruma önlemlerinde olduğu gibi ölüm sigortası işlevi aile, meslek örgütleri ve hayır kurumları tarafından sınırlı bir şekilde sağlanmıştır.

Aile, işlev olarak tarihin her döneminde her toplumunda olduğu gibi Türk toplumunda da sosyal korumada önemli bir rol oynamıştır. Türk toplumunda ilk ve en temel sosyal koruma birimini olan aile her üyesi için bir sosyal güvenlik garantisi niteliği taşımıştır (Tokol ve Alper, 2022: 230). Genellikle geniş aile yapısı taşıyan ailelerde üretim ve tüketim birlikteliği bulunmaktaydı. Kuşaklar değişmekte, çocuklar, çalışma çağında olanlar ve yaşlılar bir arada yaşamaktaydı. Aile bireylerinin birinin ölümü durumunda aile içindeki üretim bir miktar azalsa da devam etmekteydi. Geride kalanların geçimi, ailenin ekonomik katkılarıyla sağlanmaktaydı. Aile içinde çalışabilecek herkesin üretim faaliyetinde yer alması ve ailenin kaynaklarının oluşmasına katkı sağlaması aile fertlerine aile tarafından himaye sağlanmasında bir hak veriyordu (Talas, 1983: 372).

Sanayi Devrimine kadar Osmanlı İmparatorluğunda zanaat ve küçük sanatlara dayanan sanayi ve esnafılık oldukça yaygındı. Bu işlerde çalışan usta, kalfa ve çıraklar sayı olarak oldukça kalabalıktı. Ücretle çalışan çırak ve kalfalar ile genellikle mal sahibi olan ustalar arasındaki çalışma ilişkilerini lonca kuralları düzenlemekte idi (Talas, 1983: 373). Bunun dışında bu alanlarda çalışanlar için hastalık, kaza ve ölüm gibi sosyal risklerin sonucunda giderlerin artması, gelirlerin azalması ya da ortadan kalkması gibi sonuçlar da ortaya çıkmaktaydı. Bu nedenle söz konusu sosyal risklerin sonuçlarının

bertaraf edilmesi için loncalar içinde yardımlaşma sandıkları kurulmaya başlanmıştır. Loncaların oluşturdukları bu sandıklara orta ya da teavün sandığı denilmekteydi. Sandıkların başlıca gelir kaynakları usta ve kalfalardan onların ödeme güçlerine göre alınan haftalık ya da aylık ödemelerdir Loncalara giriş zorunlu olduğundan söz konusu ödemeler bir nevi prim niteliği kazanıyordu. Loncaların diğer gelir kaynakları bağışlar ve çıraklıktan kalfalığa, kalfalıktan ustalığa geçişlerde usta, kalfa ve çırakların ödedikleri harçlardır (Talas, 1983: 373; Güzel vd., 2021: 23; Şen, 2002: 29).

Osmanlı Devleti'nde sosyal güvenlik ihtiyacını sağlayan kurumlardan biri de vakıflardır. Bu vakıflar, farklı risklere karşı ihtiyaç sahiplerine çeşitli güvenceler sağlamış; dul ve yetimler de bu hizmetlerden faydalanmıştır. Dul ve yetimlere yönelik destek sunan başlıca vakıflar arasında avarız vakıfları, yeniçerilerin orta sandıkları, esnaf sandıkları ve darüleytamlar yer almaktadır. Bununla birlikte, bazı vakıfların kuruluş amacı doğrudan dul ve yetimlere yardım etmek olmasa da geride kalanlara destek sağladıkları durumlar da mevcuttur. Örneğin, Dolmabahçe Camii inşaatında çalışırken hayatını kaybeden bir işçinin dul ve yetimlerine cami vakfından aylık bağlandığına dair kayıtlar bulunmaktadır. Vakfın kuruluş amacı doğrudan bu tür bir yardım sağlamak olmasa da, iş kazası sonucu vefat eden işçinin ailesine destek verilerek dolaylı bir sosyal güvenlik işlevi üstlenildiği görülmektedir (Aykanat, 2015: 68).

İslam hukukuna dayalı kurallar çerçevesinde faaliyet gösteren hayır kurumları, Türklerin İslamiyet'i kabulünden sonra özellikle yoksulların ve aileyi geçindiren bireyin vefatının ardından geride kalanların korunması açısından önemli bir rol üstlenmiştir. Bu bağlamda zekât, fitre ve kurban, toplumda ekonomik durumu iyi olan bireyler tarafından ihtiyaç sahiplerine yapılan en önemli yardım mekanizmaları arasında yer almaktadır (Zengin vd., 2012: 136).

Osmanlı Devleti'nin hukuk sistemi, bireylerin kusurlarından ötürü başkalarına verdikleri zararların telafisi amacıyla çeşitli sorumluluklar öngörmüş ve bu çerçevede geride kalanlar için hukuki güvenceler oluşturmuştur. İşverenin hukuki sorumluluğu, mehir ve akile bunlardan bazılarıdır. İşverenin hukuki sorumluluğu, iş kazası, meslek hastalığı ve hastalık gibi sebeplerle ölen işçinin geride kalanlarına işveren tarafından tazminat ödenerek korunması durumudur (Aykanat, 2019: 179-216). Mehir ise, boşama yetkisine sahip olan kocanın bu yetkiyi keyfi veya haksız şekilde kullanmasını engellemek amacıyla kullanılan bir nevi tazminattır (Sağlam, 2016: 6). Kadının evlilikle

birlikte kazandığı bu hak, boşanma veya ölüm durumunda kadına ödenmekteydi. Akile sistemi ise, kısas cezası yerine diyet öngörülen öldürme suçlarında, tazminat miktarının failin akile olarak adlandırılan yakınları tarafından ödenmesini ifade etmektedir. Bu mekanizma, taksirle ölüm nedeniyle belirlenen tazminatın ödenebilmesini sağlarken, aynı zamanda ölenin yakınlarının bu tazminattan faydalanabilmesine olanak tanımıştır (Aykanat, 2019: 179-216).

Osmanlı Devleti'nde ölenlerin geride kalan yakınlarını desteklemek amacıyla bazı hukuki düzenlemeler de yapılmıştır. Yetim mallarının korunmasına dair düzenlemeler bu kapsamda önemli bir yer tutmaktadır. 1528 tarihli Bolu Livası Kanunu'nda üretimin sürdürülebilirliğini sağlamak amacıyla küçük yaştaki yetimlere ait malların belirli şartlar altında başkalarına devredilmesine dair hükümler yer almaktadır. Benzer düzenlemeler, 1583 tarihli Yeni İl Kanunu'nda da bulunmakta olup, yetimlere kalan miras mallarının, yetimler ergenlik çağına ulaşana kadar işletilmek üzere başkasına devredilebileceği hükme bağlanmıştır (Aykanat, 2015: 220). Yetim mallarının korunmasına yönelik oluşturulan bu sistem başta düzgün işlese de sonraki dönemlerde usulsüzlükler görülmeye başlanmıştır. Bu sorunların önüne geçmek amacıyla 1851 yılında Eytam İdaresi kurulmuştur. Ayrıca yetimlerin mal ve paralarının güvenli bir şekilde korunması ve değerlendirilmesi amacıyla Eytam Nezareti ile birlikte Eytam Sandıkları da kurulmuştur (Çanlı, 2020: 1303; Bodur, 2021: 45).

Osmanlı İmparatorluğunda bugünkü anlamıyla sosyal güvenlik kavramına en yakın uygulamalar emeklilik alanında olmuştur. Tanzimat Fermanı ile beraber batılılaşma hareketleri sonucu modern bir bürokrasi oluşmuş, memurlara düzenli maaş sistemi yerleşmiş; askeriye, mülkiye ve ilmiye gibi farklı kesimlerde bulunanlara bir emeklilik sistemi şekillenmeye başlanmıştır (Özbek, 2006: 45). Askeri Tekaüt Sandığı (1866), ilmiye sınıfı mensupları ile onların dul ve yetimleri için çıkarılan Eytam ve Eramil-i İlmiye İaşe Sandığı (1874), Sivil Memurlar Emekli Sandığı (1881), Seyri Sefain Tekaüt Sandığı (1890), Askeri ve Mülki Tekaüt Sandıkları (1909) ve Şirketi Hayriye Tekaüt Sandığı (1917) memurlar ile dul ve yetimlerinin sosyal güvenlik ihtiyaçları için kurulan müesseselerin başlıcalarıdır (Tokol ve Alper, 2022: 233; Özbek, 2006: 46; Doğan, 2021: 43). Vefat eden sandık üyelerinin hak sahipleri genellikle 20 yaşından küçük erkek çocuklar, evli olmayan kız çocuklar, eş ve anne olarak belirlenmiştir; ancak bazı istisnai durumlarda baba, büyükanne ve büyükbabanın da hak sahibi olarak kabul edildiği görülmektedir (Bodur, 2021: 46; Kala, 2018: 111). Hak sahiplerine aylık bağlanabilmesi

için vefat eden memurun en az 10 yıllık hizmet süresini doldurması ya da emeklilik için gerekli şartları sağlamış olması gerekmektedir. Ayrıca memurluk görevini yerine getirirken ya da işe gidiş-geliş sırasında meydana gelen kazalar sonucu hayatını kaybeden memurların yakınlarına da ölüm aylığı bağlanabilmektedir. Ölüm aylığı için başvurular ölen memurun yakınları tarafından İstanbul'da ilgili memurun çalıştığı kurumun bağlı bulunduğu Bakanlığa, taşra da ise doğrudan memurun çalıştığı kuruma yapılmaktaydı (Kala, 2018: 115-116).

Tanzimat sonrasında dönemde, işçilerin çalışma koşullarının iyileştirilmesi ve çeşitli sosyal risklere karşı korunması amacıyla bazı yasal düzenlemeler hayata geçirilmiştir. Bu düzenlemeler özellikle ordunun ihtiyaçlarını karşılayan fabrikalar ile madenlerde çalışan işçilerin çalışma koşullarını düzenlemeye ve onların sosyal güvenlik ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik düzenlemelerdir. Bu kapsamda, Dilaver Paşa Nizamnamesi (1865), Maadin Nizamnamesi (1869), Askeri Fabrikalar Nizamnamesi (1909), Tersane-i Amiriye'ye Mensup İşçi Vesairenin Tekaüdiyesi Hakkında Nizamname (1909), Hicaz Demiryolu Memur ve Müstahdemlerine Yardım Nizamnamesi (1910) başlıca düzenlemeler arasındadır. Dilaver Paşa Nizamnamesi, hastalanan işçilerin tedavi edilmesini ve ağır hastalık durumunda malullük haklarının tanınmasını öngörmektedir. Maadin Nizamnamesi ise iş kazası sonucu hayatını kaybeden işçilerin geride kalanlarına ödeme yapılması, ayrıca işverenin tazminat ve ceza yükümlülüklerini düzenleyen hükümler içermektedir (Tokol ve Alper, 2022: 234).

19. yy. sonlarından itibaren birçok farklı sınıf ve statü için sandıklar kurulmuş hem emekli hem de geride kalan yakınları için sosyal koruma sağlanmıştır. Ancak bu durum parçalı ve karışık bir emeklilik sistemi oluşmasına neden olmuştur (Özbek, 2006: 47). Bu dönemde gerçekleştirilen düzenlemeler ağırlıklı olarak askeri ve sivil memurları kapsamakta olup, bunun çeşitli nedenleri bulunmaktadır. Öncelikle dönemin ekonomik yapısı incelendiğinde nüfusun yaklaşık %80' inin tarım sektöründe çalıştığı ve sanayileşmenin yeterince gelişmediği görülmektedir. Devlet hizmetinde çalışanlar, sayısal olarak önemli bir kesimi oluştururken, işçi sınıfı görece küçük bir gruptan ibaret olup, nüfus içindeki etkileri sınırlı kalmıştır. Bu nedenle, sosyal politikalar açısından işçiler daha az korunmuş ve öncelikli gruplar arasında yer almamıştır (Kala, 2018: 11).

1.4.2.2. Cumhuriyet Sonrası Dönem

Türkiye’de Cumhuriyet sonrası dönemde yapılan ilk ölüm sigortası düzenlemesi, 3 Haziran 1930 tarihinde yürürlüğe giren 1683 sayılı Askeri ve Mülki Tekaüt Kanunu olmuştur. Bu kanun kapsamında, memur statüsünde çalışanlar için bir fon oluşturulmuş ve fon üyesinin vefatı durumunda öncelik sırasına göre eşi, çocukları, dul annesi ve yoksul babası hak sahibi olarak belirlenmiştir (Bodur, 2021: 51). Ayrıca bu kanun ile Cumhuriyet öncesi dönemde askeri ve sivil memurlar için oluşturulan sosyal güvenlik düzenlemeleri birleştirilerek daha kapsamlı bir yapı oluşturulmuştur (Yaşar, 2017: 214). Osmanlı döneminde olduğu gibi, Cumhuriyet döneminde de ölüm sigortası düzenlemelerinin öncelikle memurları kapsamının temel nedeni, bu alanda hâlihazırda teknik ve hukuki bir altyapının bulunmasıdır. 1930-1942 yılları arasında, farklı kurumlardaki memurları kapsayan, sosyal sigorta niteliğinde ancak kapsamı ve sağladığı risk güvenceleri daha dar olan emeklilik ve yardımlaşma sandıkları kurulmuştur. Bu düzenlemeler özellikle İstanbul ve Ankara Belediyesi, Devlet Demir Yolları ve Liman İdaresi, Telgraf ve Telefon İdaresi gibi kamu işletmelerinde çalışan memur ve yakınlarını sosyal koruma altına almayı amaçlamıştır (Güzel vd., 2021: 27).

3008 sayılı İş kanununda diğer sigorta kolları ile beraber ölüm sigortası kolunun kurulması öngörülmüş olsa da 1946’ya kadar bu konuda gerekli herhangi bir düzenleme yapılamamıştır. Bu gecikmenin en önemli nedeni, II. Dünya Savaşı’nın Türkiye’de de diğer ülkelerde olduğu gibi yıkıcı ekonomik etkiler yaratmasıdır. Savaşın sona ermesiyle birlikte, tüm Dünya’da yaşanan sosyal reform hareketleri Türkiye’yi de etkilemiş ve bu kapsamda önemli adımlar atılmıştır (Güzel vd., 2021: 28). Savaşın hemen ardından 01.01.1946’da İşçi Sigortaları Kurumunun kurulmuş ve işçi statüsünde çalışanlar için daha önce oluşturulan çeşitli sandıklar bu yeni kurum bünyesinde birleştirilmiştir. Cumhuriyet Döneminde ölüm aylığına dair düzenlemeler kronolojik sırayla aşağıda tartışılmıştır. 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu’na bir sonraki bölümde yer verilmiştir.

1.4.2.2.1. 5417 sayılı İhtiyarlık Sigortası Kanununda Ölüm Sigortası

1946 tarihinde yürürlüğe giren 4792 sayılı İşçi Sigortaları Kurumu Kanunu ile işçi statüsünde çalışanların sosyal güvenlikleri için gerekli olan kurumsal altyapı hazırlanmış 1949 yılında ise 5417 sayılı Kanun ile de İhtiyarlık Sigortası Kanunu yürürlüğe girmiştir (Gökbayrak, 2008: 145; Alper, 2024: 143). Kanunun ismi her ne kadar İhtiyarlık

Sigortası ise de bu kanun hem 3008 sayılı İş Kanunu'na tabi olarak çalışan işçilerin yaşlılık sigortası hükümlerini hem de işçilerin ölümü durumunda hak sahiplerine yapılacak ölüm yardımlarını düzenlemiştir. Kanun kapsamında hak sahiplerine ölüm aylığı, cenaze ödemesi; hak sahiplerine ölüm aylığı bağlanamaması durumunda ise ölüm toptan ödemesi verileceğine dair hükümler bulunmaktaydı (Alper, 2024: 143).

Kanun, hem emeklilik hakkına erişmeden vefat eden sigortalının hak sahiplerine yapılacak toptan ödemeyi, hem emekli aylığı alırken vefat eden sigortalının hak sahiplerine bağlanacak ölüm aylığının koşullarını, hem de cenaze ödeneğini düzenlemiştir. 5417 sayılı Kanunda hak sahiplerine ölüm aylığı bağlanması için vefat eden sigortalının yaşlılık aylığı alıyor ya da almaya hak kazanmış olması gerekiyordu. Bu kapsamda, henüz yaşlılık aylığı almadan vefat eden sigortalının o güne kadar gerek kendisi gerekse işverenleri tarafından ödenmiş olan primlerinin tamamının "toptan ödeme" şeklinde yarısının dul eşi, dörtte bir oranında ise çocuklarına dağıtılması öngörülmüştür. Eğer sigortalının geçimini sağladığı anne babası var ise, eşine ve çocuklarına yapılan ödemeler çıkarıldıktan sonra, kalan miktarın yarısının annesine; diğer yarısının ise aynı şartları taşıyan babasına ödenmesi hükme bağlanmıştır.

1949 sayılı 5417 sayılı İhtiyarlık Sigortası Kanunu, vefat eden sigortalının geride kalan hak sahiplerine ölüm aylığı bağlanmasına ilişkin dönemi açısından önemli sayılabilecek düzenlemeler içermektedir. Kanuna göre, ihtiyarlık aylığı almakta olan veya 50 yaşını doldurmuş ve belirli şartları sağlamış sigortalının vefatı durumunda, dul eş ve çocuklarına ölüm aylığı bağlanması öngörülmüştür. Bu kapsamda, sigortalının ölümünden en az bir yıl önce evlenmiş olan dul eşi, başka bir sosyal güvenlik kurumundan aylık veya ödenek almıyor ve sigortalı bir işte çalışmıyorsa, kocasının aylığının %40'ı oranında dul aylığı almaya hak kazanmaktadır. Ancak bu aylığın, sigortalının ölümünden üç yıl sonra kesilmesi; dul eşin yeniden evlenmemiş ve 50 yaşını doldurmuş olması kaydıyla yeniden bağlanabilmesi yine aynı kanunda düzenlenmiştir. Kanunun, "dul eş" olarak yalnızca kadın eşi tanımlaması, dönemin toplumsal cinsiyet anlayışını yansıtarak, erkeğin temel geçim sağlayıcı, kadının ise ona bağımlı olarak konumlandırıldığı bir bakış açısını ortaya koymaktadır. Bununla birlikte ölüm aylığının üç yıl sonra kesilmesi, genç yaşta dul kalan kadınların başka bir gelir kaynağına yönelmesini teşvik eden bir mekanizma olarak dönemin sosyal güvenlik anlayışı içinde önemli bir adım olarak kabul edilmelidir. Ayrıca, dul eşin ölüm aylığı alabilmesi için sigortalının vefatından en az bir yıl önce evlenmiş olması şartı, bazı istisnai mağduriyetlere yol açabilecek olsa da sistemin

kötüye kullanımını engellemeye yönelik bir önlem olarak değerlendirilebilir. Bu şart, sigortalının ölümüne yakın bir zamanda yalnızca ölüm aylığından yararlanmak amacıyla gerçekleştirilebilecek evliliklerin önüne geçerek sosyal güvenlik sisteminin suiistimal edilmesini önleyici bir düzenlemedir.

1949 sayılı 5417 sayılı İhtiyarlık Sigortası Kanunu, ölen sigortalının 18 yaşından küçük çocuklarına, ölüm aylığının %20'sinin bağlanmasını da öngörmektedir. Çalışamayacak durumda olan engelli çocuklar hariç, çocukların yalnızca 18 yaşına kadar ölüm aylığından yararlanması, yine dönemin sosyal güvenlik düzenlemeleri açısından ayırt edici bir özellik taşımaktadır. Bununla birlikte eş dışında başka bir hak sahibi yoksa sigortalının bakımından sorumlu olduğu anne ve babasına da %20 oranında aylık bağlanması öngörülmüştür.

1.4.2.2.2. 6900 sayılı Maluliyet, İhtiyarlık ve Ölüm Sigortası Kanununa Göre Ölüm Sigortası

1957 yılında 6900 sayılı Maluliyet, İhtiyarlık ve Ölüm Sigortası Kanunu kabul edilmiş olup 5417 sayılı İhtiyarlık Sigortası Kanunu yürürlükten kaldırılarak, işçilerin geride kalanlarına ölüm sigortası yardımlarının yapılması bu Kanun ile hükme alınmıştır. (Bodur, 2021: 54). 3008 sayılı İş Kanunu ve 5953 sayılı Basın İş Kanunu'na tabi olanlar ile 6379 sayılı Kanunda sayılan Gemi Adamları bu kanunun kapsamında yer almışlardır. Kanun kapsamında olan vefat eden sigortalıların hak sahibi olarak eş, çocuk, anne ve babalar sayılmış olup hak sahiplerine ölüm aylığı, cenaze ödemesi ve ölüm aylığı bağlanamaması durumunda ise ölüm toptan ödemesi yardımları verilmiştir (Alper, 2024: 146-147). Bu kanun kapsamında sağlanan yardımlar günümüzden sadece evlenme yardımı eksik olacak şekilde düzenlenmiştir (Bodur, 2021: 54).

6900 sayılı Maluliyet, İhtiyarlık ve Ölüm Sigortası Kanunu, 5417 sayılı İhtiyarlık Sigortası Kanunu'na kıyasla ölüm aylığına ilişkin daha kapsamlı ve ayrıntılı düzenlemeler içermektedir. Bu kanuna göre, hak sahiplerine ölüm aylığı bağlanabilmesi için hak sahibinin maluliyet ya da yaşlılık aylığı alıyor olması ya da 15 yıllık sigortalılık süresi ve 3000 prim ödeme gün sayısı veya 5-20 yıl arası sigortalılık süresi ya da ortalama 150 gün prim ödeme gün sayısı şartlarından birini yerine getirmiş olması gerekmektedir (Bodur, 2021: 54). 5417 sayılı İhtiyarlık Sigortası Kanununun farklı olarak bu kanunla birlikte, hak sahiplerine bağlanan aylık bağlama oranları artırılmış; dul eş için %50'ye, hak sahibi çocuklar ve anne-baba için %25'e yükseltilmiştir. Ayrıca, önceki düzenlemeden farklı

olarak, "çalışamayacak derecede malul erkek eş" de hak sahibi olarak kabul edilmiştir. Bu düzenleme, hak sahipliği konusunda yalnızca kadın eşin dikkate alındığı anlayışta bir değişim yaratması ve sosyal güvenlik sisteminin daha kapsayıcı hale gelmesine katkı sağlaması açısından önemli bir adımdır. Ancak, kapsamın yalnızca "çalışamayacak derecede malul" erkek eşlerle sınırlandırılması, erkeklerin her zaman güçlü, çalışabilir ve aileyi geçindiren bireyler olarak kabul edildiğini göstererek toplumsal cinsiyet rollerinin yaygınlığını koruduğunu da ortaya koymaktadır. Kanun ayrıca, malul çocuklar hariç olmak üzere, çocukların aylık alma yaşını 18 olarak belirlemiş, ancak yükseköğrenim görmeleri durumunda bu sürenin 25 yaşına kadar uzatılabileceğini düzenlemiştir. Dul eşin yeniden evlenmesi durumunda aylığının kesileceği hükmü, 6900 sayılı kanunda da korunmuş; ancak kız çocukları için de benzer bir uygulama getirilerek, kız çocuklarının da ölüm aylığı kesilme yaşına ulaşmadan önce evlenmeleri durumunda aylıklarının kesileceği açıkça hükme bağlanmıştır.

1.4.2.2.3. 506 Sayılı Sosyal Sigortalar Kanununa Göre Ölüm Sigortası

İşçi statüsünde çalışanlar ve geride kalanları bakımından en kapsamlı ölüm sigortası düzenlemesi 17.07.1964'de kabul edilen 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunudur (Bodur, 2021: 56). Bu kanun ile dağınık haldeki mevzuat bir bütün hale getirilmiştir (Güvercin, 2004: 92). Bu kanun ile 6900 sayılı Maluliyet, İhtiyarlık ve Ölüm Sigortası Kanunu yürürlükten kaldırılmıştır. 506 Sayılı Sosyal Sigortalar Kanununa göre ölüm sigortası kapsamında hak sahiplerine ölüm aylığı, cenaze yardımı, evlenme yardımı ve ölüm toptan ödeme yardımlarının yapılması düzenlenmiştir.

Ölüm aylığının hak sahiplerine bağlanabilmesi için, kanunun ilk uygulamasında, vefat eden sigortalının en az 1800 prim ödeme gün sayısına veya en az beş yıl sigortalılık süresine sahip olması ve bu sürenin her yılı için ortalama 180 gün yaşlılık, malullük ve ölüm sigorta priminin ödenmiş olması şartı aranmıştır. Ancak sonraki dönemlerde en az beş yıldır sigortalı olup 900 gün prim ödeme gün sayısını tamamlamış sigortalıların hak sahiplerine de ölüm aylığı bağlanabilmesi imkânı sağlanmıştır. Bu 900 günlük prim ödeme süresinin hesaplanmasında, sigortalı adına yapılabilecek borçlanma süreleri de dikkate alınmıştır. Beş yıllık sigortalılık süresi ve her yıl için 180 gün prim ödeme şartı, sigortalılık süresi daha kısa olan sigortalılar için yerine getirilmesi nispeten kolay bir kriterken, daha uzun süre sigortalı olan kişiler için daha zorlayıcı bir koşul teşkil etmekteydi. Bu durum, daha kısa sigortalılık süresine sahip olanların hak sahiplerinin

ölüm aylığından faydalanmasına imkân tanırken, daha uzun süre sigortalı olup daha fazla prim ödeyenlerin hak sahiplerinin ölüm aylığına erişimini kısıtlamaktaydı (Balcı, 2019: 162). Bununla birlikte, 4447 sayılı Kanun kapsamında, 17 Ağustos 1999 depremi ve sonraki depremlerde hayatını kaybeden sigortalıların hak sahiplerine daha esnek koşullarda ölüm aylığı bağlanması imkânı getirilmiştir (Yılmaz, 2004: 175).

Kanun uyarınca, sigortalının dul eşi, belirli koşullar sağlandığında çocukları ve anne-babası ölüm aylığından yararlanabilmektedir. Dul eşin ölüm aylığı alabilmesi için, vefat eden sigortalı ile resmi nikâh bağı bulunması gerekmektedir. İmam nikâhlı ya da nikâhsız birliktelikler, dul eş sıfatı kazandırmadığından ölüm aylığı hakkı doğurmamaktadır. Ayrıca, ölüm tarihinden önce boşanmış eşler de bu haktan yararlanamamaktadır. Ancak, sigortalının ölüm tarihinden sonra gerçekleşen bir boşanma durumunda, boşanma ilamının kesinleştiği tarihe kadar eş hak sahibi olarak kabul edilmektedir. Dul eşin kendi sigortalılığı nedeniyle aylık veya gelir alması ya da sigortalı bir işte çalışması, ölüm aylığı almasını engellememektedir (Güzel ve Okur, 2003:374; Yılmaz, 2004: 176). Dul kadın ve erkek eşler arasındaki hak sahipliği koşulları, 27 Mart 1985 tarihinde yürürlüğe giren 3168 sayılı Kanun ile eşitlenmiştir. Bu tarihten önce, ölen kadının dul eşine ölüm aylığı bağlanabilmesi için, eşin çalışamayacak derecede malul olması veya en az 55 yaşını doldurmuş ve geçimini ölen eşi tarafından sağlıyor olması şartı aranmıştır (Yılmaz, 2004: 176).

506 sayılı Kanun, hak sahibi kız çocuklarının ölüm aylığından yararlanmasına ilişkin yaş şartını kaldırarak, sigortalı bir işte çalışmaması gerek kendi çalışmalarından gerekse ana baba ve çocuklarından gelir ve aylık almaması; evli olmaması koşuluyla hangi yaşta olursa olsun ölüm aylığı alabilmelerinin önünü açmıştır. Aylığın bağlanmamasına ya da kesilmesine neden olan olay ortadan kalktığında yani boşanma ya da ölüm olayının gerçekleşmesi, işten ayrılmanın sağlanması durumunda kız çocuk tekrar hak sahibi duruma gelmektedir (Güzel ve Okur, 2003: 380). Kanunda, erkek çocuklar için ise 18 yaş sınırı korunmuş, ancak ortaöğrenim görmeleri durumunda 20 yaşına, yükseköğrenim yapmaları durumunda ise 25 yaşına kadar ölüm aylığından yararlanabilmelerine olanak tanıyan kademeli bir düzenleme getirilmiştir.

6900 sayılı Kanun'dan farklı olarak, erkek eşin hak sahibi olabilmesi için “çalışamayacak derecede malul” olma koşuluna ek olarak “60 yaşını doldurmuş olma” şartı da eklenmiş, böylece önceki düzenlemeye kıyasla erkek eşin hak sahibi olması daha

da zorlaştırılmıştır. Ölüm aylığında hak sahibi olma konusunda erkek ve kadın eş arasındaki fark ancak 1985 yılında kabul edilen 3185 sayılı Kanun ile kaldırılmış ve böylece kadın-erkek ayrımı yapılmaksızın “dul eş” kavramı getirilerek eşitlik sağlanmıştır.

Anne ve babaya ölüm aylığı bağlanabilmesi için, öncelikle sigortalının eşi ve çocuklarına bağlanması gereken aylıktan artan bir hisse bulunması gerekmektedir. Ayrıca, anne ve babanın geçiminin vefat eden sigortalı tarafından sağlandığının belgelenmesi şartı aranmaktadır (506 Sayılı Kanun, Madde 69). 4958 sayılı Kanun ile yapılan değişiklikle, "geçiminin sigortalı tarafından sağlanması" ifadesi yerine, sigortalı bir işte çalışmama ve 2022 sayılı Kanun kapsamında aylık veya gelir almama koşulları getirilmiştir (Yılmaz, 2004: 180).

506 sayılı Kanun'a göre, vefat eden sigortalının hak sahiplerine bağlanacak aylık oranları belirli kriterlere göre belirlenmiştir. Buna göre, sigortalının dul eşine aylığın %50'si, eğer aylık bağlanacak çocuk bulunmuyorsa %75'i tahsis edilmektedir. Çocuklara ise her biri için %25 oranında aylık bağlanırken, tam yetim olan (hem anne hem de babasından aylık almaya hak kazanan) çocuklara %50 oranında aylık verilmektedir (506 Sayılı Kanun, Madde 68). Sigortalının vefatı sonrası eş ve çocuklara bağlanacak aylıklardan artan bir hisse bulunması durumunda, anne veya babaya %25 oranında, her ikisinin de hak sahibi olması halinde ise %12,5 oranında aylık bağlanmaktadır (506 Sayılı Kanun, Madde 69).

506 sayılı Kanun kapsamında sağlanan yardımlardan biri de ölüm toptan ödemesidir. Sigortalının vefatı halinde, hak sahiplerine ölüm aylığı bağlanabilmesi için gerekli prim ödeme gün sayısı veya sigortalılık süresi sağlanamıyorsa, sigortalının ödemiş olduğu malullük, yaşlılık ve ölüm sigortası primleri, hak sahiplerine toptan ödeme şeklinde iade edilmektedir (Yılmaz, 2004: 189; Güzel ve Okur, 2003: 390).

506 sayılı Kanun kapsamında sağlanan yardımlardan biri diğeri ise cenaze ödeneğidir. Bu ödeme, sigortalının iş kazası veya meslek hastalığı sonucu, sigortalı olarak çalışırken, malullük ya da yaşlılık aylığı alırken veya sigortalı olduğu işyerinden ayrıldığı tarihten itibaren bir yıl içinde vefat etmesi durumunda, ailesine yapılmaktadır. Eğer cenaze, aile dışındaki bir kişi veya tüzel bir kuruluş tarafından kaldırılmışsa, masraflar belgelendirilmek kaydıyla, Bakanlar Kurulu tarafından belirlenen miktara kadar karşılanmaktadır (506 Sayılı Kanun, Madde 113).

Evlenme yardımı, 506 sayılı Kanun'un ilk hâlinde yer almamakla birlikte, 11 Temmuz 1978 tarihinde ek madde olarak eklenmiştir. Bu düzenleme ile aylık almakta olan kız çocuklarına, bir defaya mahsus olmak üzere, evlenme tarihindeki aylıklarının 24 aylık tutarı kadar ödeme peşin ödeme yapılması öngörülmüştür (Yılmaz, 2004: 192).

1.4.2.2.4. 5434 Sayılı Emekli Sandığı Kanuna Göre Ölüm Sigortası

5434 sayılı T.C. Emekli Sandığı Kanunu 08.06.1949 tarihinde kamuda çalışan devlet memurlarını ve onların hak sahiplerinin sosyal güvenliklerini güvence altına almak için yürürlüğe girmiştir. Emekli Sandığı Kanununa göre ölüm sigortası yönünden hak sahiplerine dul ve yetim aylığı, ölüm yardımı, evlenme ikramiyesi ve ölüm toptan ödemesi yardımları yapılmıştır. Bu yardımların bir kısmı çalışılan kurum, bir kısmını ise Emekli Sandığı tarafından verilmiştir (Güzel ve Okur, 2003: 432).

Kanunda zaman içerisinde çeşitli değişiklikler yapılmıştır. 01.10.2008 tarihi itibarıyla, 5434 sayılı Kanun kapsamında aylık, tazminat, harp malullüğü zammı, diğer ödemeler ve yardımlar ile 08.02.2006 tarihli ve 5454 sayılı Kanunun 1. maddesi uyarınca ek ödeme almakta olan iştirakçi ve hak sahiplerine, 5434 sayılı Kanun'da belirtilen şartları sağlamaları halinde, bu ödemelerin yapılmasına devam edilmektedir. Bu ödemeler, 5510 sayılı Kanun'un geçici 4. maddesi hükümleri çerçevesinde sürdürülmektedir (Bodur, 2021: 159; Balcı, 2019: 45; Güzel vd., 2021: 688). Bu sayılan yardımlardan bu kanun kapsamında verilen tek sürekli yardım ölüm aylığıdır. Ölüm aylığının vefat eden iştirakçinin dul ve yetimlerine bağlanabilmesi için vefat edenin istisnai haller dışında 10 yıllık hizmet süresi bulunmalıdır. 5510 sayılı Kanuna eklenen geçici 4.madde ile birlikte vefat edenin toplam hizmet yılı 10 yılın altında olması sebebiyle kendilerine aylık bağlanamayan dul ve yetimlere de 5510 sayılı Kanunun yürürlüğe girdiği tarih olan 01.10.2008 tarihi itibarıyla aylık bağlanması sağlanmıştır. 5510 sayılı Kanuna eklenen geçici 4.maddede iştirakçi yönünden aranan koşullar yönüyle lehe bir durum söz konusudur (Balcı, 2019: 47).

Emekli Sandığı Kanununa göre iştirakçisi ve emeklinin vefatı sonrasında geride bıraktığı eş, çocuk ve bazı durumlarda ana babalarına dul ve yetim aylığı bağlanmaktadır. Kanuna göre eşler dul; çocuk ve ana-babalar ise yetim olarak nitelendirilmektedir (Emekli Sandığı Kanunu Madde 67). Dul eşler cinsiyet farkı olmadan yeniden evlenmedikleri müddetçe hak sahibi durumundadır. Aylık bağlanabilmesi için çalışmama ya da muhtaçlık gibi özel şartlar bulunmamaktadır. Türk Medeni Kanun'una göre evlilik

akdi kurulmuş kişiler eş olarak kabul edilmiştir (Güzel vd., 2021: 72). Bu durum Türk Sosyal Güvenlik Sistemindeki her Kanun için geçerlidir. Bununla beraber diğer bu kanunda diğer Sosyal Güvenlik Kanunlarındaki eşlerin hak sahibi olabilmesi yönünden farklı bir uygulama mevcuttur. Mülga 5434 sayılı Kanunun 71. Maddesinde iştirakçi ile eş arasında 30 yaş ve üzeri olması durumunda hak sahibi eşe yarı nispette aylık bağlanacağı hükmü bulunmaktadır. Bu indirim evliliğin 10 yıldan fazla sürmesi veya evlilik sonucunda ortak bir çocuğun olması halinde uygulanmamaktadır (Balcı, 2019: 49). Söz konusu uygulamanın amacı hak sahibi olabilmek için yapılan anlaşmalı evlilikleri önlemektir.

Kanunda hak sahibi olma yönünde kız ve erkek çocuklar için farklı şartlar söz konusudur. Kız çocuklarına evli olmamaları, emekli sandığına tabi çalışmamaları ve bu kanuna göre emekli aylığı almamaları durumunda dul ve yetim aylığı bağlanabilmektedir. Bu durum sadece Emekli Sandığı'na has bir uygulama olup diğer sosyal sigorta kanunlarına tabi ölüm aylığı alan kız çocuklar yönünde eşitliğe uygun değildir. Evli olmama şartı erkek çocuklar içinde geçerli olmakla beraber Emekli Sandığına tabi çalışmamaları, orta öğretime devam etmeleri durumunda 20 ve yükseköğrenime devam etmeleri durumunda ise 25 yaşına kadar erkek çocuklara aylık bağlanabilmektedir. Bir yükseköğrenimin bitirilmesinden sonra ikinci bir yükseköğrenimde veya lisansüstü öğrenim durumunda ise hak sahibi çocuklara ölüm aylığı ödenmemektedir (Balcı, 2019: 50). Bu uygulama da yine Emekli Sandığına has bir uygulama olup diğer sosyal sigorta kanunlarında aylık almak için 25 yaşına kadar lisans ve lisansüstü öğrenim görmesi yetmektedir. Evlat edinilmiş, tanınmış, evlilik haricinde doğmuş çocuklar da diğer çocuklar gibi yetim aylığı konusunda haklara sahiptir. Muhtaçlık ve maluliyet durumlarında ise ölüm aylığına hak sahibi olabilme yönünden yaş kısıtlaması bulunmamaktadır.

Annelere aylık bağlanabilmesi için dul ve muhtaçlık şartı bulunurken babaların aylık bağlama şartları 65 yaş altı ve üstü için farklılıklar göstermektedir. 65 yaş üstü için iştirakçi olmama ve muhtaç olma şartı varken 65 yaş altında bunlara ek olarak geçimini sağlayamayacak derecede malul olma şartı da bulunmaktadır. Vazife malullüğü aylığında ise anne ve babalar için geçerli olan yukarıdaki şartlardan feragat edilmektedir. Bununla beraber anne ve babalara evlat edindikleri çocuğun vefatı sonucu herhangi bir aylık bağlanmamaktadır.

5434 sayılı Kanuna göre aylığın taksimi 68. Maddede kendine yer bulmuştur. Buna göre ölenin bağlanmış bulunan ya da aylık bağlanmadan vefat ettiyse hesaplanacak olan aylığın; dul eşlere %50'si; çocuklar, anne ve babaların her biri için ise %25'i ödenmektedir. Bazı durumlarda bu oranlar değişiklik göstermektedir. Eşten başka aylık alan kimsenin bulunmadığı durumlarda dul eşlere ödenen oran %75' e çıkarılmaktadır. Geride dul bir eş ve bir çocuğun bulunması halinde dul eşlere %60, çocuğa ise %30 oranı uygulanmaktadır. Geride kalan çocuk vefat edenin ilk eşinden olan çocuğu olması ya da tam yetim olması durumlarında çocuklara ödenen aylık oranı %25 yerine %30 olmaktadır.

Hak sahiplerinden eş ve çocuklara aylık bağlanırken ölüm tarihi esas alınmaktadır. Bu kişilere vefat edenin ölüm tarihini takip eden aybaşı aylık bağlanırken anne ve babalara ise talep tarihini takip eden aybaşından geçerli olmak üzere ölüm aylığı bağlanılmaktadır. Hak sahiplerinin vefat edeni kasten ve haksız yere öldürmesi veya malul hale getirmesi ile vefat edenin haklı bir neden ile geride kalan dul ve yetimi mirastan dışladığı durumlarda söz konusu kişilere aylık bağlanılmamaktadır.

5434 sayılı Kanunda hak sahiplerine ödenen ikinci yardım ölüm yardımıdır. Ölüm yardımı, iştirakçinin ya da emeklinin vefatı sonrası geride kalanlara ödenen maktu bir ödeme niteliği taşımaktadır. Çalışırken vefat edenlere söz konusu yardımı kendi kurumları yapmaktadır. Emeklilere ait ödeme ise Sosyal Güvenlik Kurumu'na devredilmeden önce Emekli Sandığı tarafından yapılmakta iken devirden sonra Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından yapılmaktadır. Vefat eden iştirakçi hayatta iken bir isim belirtti ise ödeme o kişiye yapılmaktadır. Yoksa sırasıyla eşine, eşi yoksa çocuklarına, eşi ve çocukları yoksa anne babasına, anne babası da yoksa kardeşlerine, bunlarda yoksa yapılacak ölüm tutarını geçmemek koşuluyla cenaze masraflarını yaptığını belgeleyenlere ödenmektedir.

5434 Sayılı Emekli Sandığı Kanunu' na göre ödenen bir diğer yardım ise evlenme yardımıdır. Dul ve yetim aylığı alırken evlenen eş, kız çocuk ve annelere talep etmeleri halinde almış oldukları dul ve yetim aylığının 12 katı tutarında bir evlenme ikramiyesi ödenmektedir. Türk Sosyal Güvenlik Mevzuatında eş ve annelerin evlenme ikramiyesi aldığı başka bir uygulama bulunmamaktadır. 14.03.1985 tarihinden önce sadece kadın eşler evlenme yardımını alabiliyorken bu yardım 3166 sayılı Kanun ile erkek eşlere de evlenme yardımını yapılmaya başlanmıştır (Güzel vd., 2021: 728). Evlenme yardımını alan

bu kişilerden evlenme tarihinden itibaren on iki aydan önce boşananlara veya evliliğin geçersizliğine ve iptaline karar verilenlere yeniden aylık bağlanması durumunda evlilik yardımının ödenmiş bulunan kısmı tahsil edilinceye kadar aylıkları ödenmemektedir (Balcı, 2019: 63).

Emekli Sandığı Kanuna göre hak sahiplerine verilen son yardım emekli ikramiyesidir. İştirakçi iken vefat eden Emekli Sandığına tabi çalışanın bu statüde geçen çalışmaları Kanununun 89. Maddesine göre hesaplanarak hak sahiplerine ödenmektedir. 5434 Sayılı kanuna eklenen 82. Madde ile 5510 Sayılı Kanun yürürlüğe girdiği memur statüsünde çalışmaya başlayanlara ve onların hak sahiplerine de emekli ikramiyesi ödenmektedir.

1.4.2.2.5. 1479 Sayılı Esnaf ve Sanatlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kanuna Göre Ölüm Sigortası

Devlet memurları ile hizmet akdiyle çalışan işçiler sosyal güvenlik kapsamına alındıktan sonra 1971 yılında 1479 sayılı Kanun ile kendi nam ve hesabına çalışanlar ve onların hak sahipleri sosyal güvenlik hakkına kavuşmuştur. Aslında bağımsız çalışanların ve dolayısıyla hak sahiplerinin sosyal güvenlik kapsamına alınması 1963 tarihinden itibaren Kalkınma Planlarında yer alan hedeflerden biri olsa da, hayata geçirilmesi uzun zaman almıştır (Bulun Toktaş, 2024: 85). Yine bu kanun ile bağımsız çalışanlar ve tarım dışında faaliyet gösteren bağımsız çalışanlar o dönemde mevcut olan sosyal güvenlik kurumların kapsamına alınmamış ayrı bir sosyal sigorta kurumu olan BAĞKUR' un kurulması tercih edilmiştir.

1479 sayılı Kanunda ölüm sigortası yardımları evlenme ödeneği hariç günümüz ile benzer biçimde düzenlenmiştir (Bodur, 2021:57). Kanuna göre ölüm sigortasından hak sahiplerine ölüm aylığı, ölüm toptan ödemesi ve cenaze ödemesi yardımları verilmektedir. Bu kanuna göre diğer sosyal sigortalar kanunlarının aksine evlenme yardımı bulunmamaktadır. Kanuna göre hak sahiplerine ölüm aylığı bağlanması için sigortalı ve hak sahiplerinden istenecek şartlar sigortalının vefat ettiği tarihe göre farklılık göstermektedir. 01.10.1972-03.10.2000, 04.10.2000-07.08.2001, 08.08.2001-01.08.2003, 02.08.2003-01.10.2008 tarihler arası söz konusu dört dönemi oluşturmaktadır (Elma, 2016, s.335). Sigortalıdan istenilen sigortalı olma koşulu dönemler itibariyle 3 ila 5 yıl arasında değişmektedir.

Sigortalının dul eşi, çocukları ile anne-babası belirli koşulları sağlamaları durumunda hak sahibi olabilmektedir. Dul eşler yeniden evlenmedikleri müddetçe ölüm aylığı için hak sahibi kabul edilmektedir. Evli olmama dışında başka bir şart bulunmamaktadır. Kanunun ilk uygulamasında dul kalan erkek eşlere 60 yaş üstünde veya çalışmayacak durumda malul olmaları durumunda aylık bağlanabiliyorken 19.4.1979'da 2229 sayılı Kanun ile yaş şartı 55'e düşürülmüştür.

Hak sahipliği konusunda erkek ve kız çocuklar yönünden diğer sosyal sigortalar kanunlarında olduğu gibi farklı şartlar mevcuttur. Kız çocuklar bekar, boşanmış veya dul olma koşuluyla sigortalı bir işte çalışmama, dönemler itibariyle değişmekle birlikte gelir ve aylık almama veya geçimini sağlayacak geliri bulunmama durumunda yaş kısıtlaması olmadan ölüm aylığı için hak sahibi olabilmekteydi. SGK Yönetim Kurulu, 18.08.2016 tarihinde 04.10.2000 öncesi ve 02.08.2021-01.08.2013 dönemi arasındaki ölen sigortalıların hak sahibi kız çocukları için, "geçimini sağlayacak gelir" kavramını 5510 sayılı Kanunun 34. Maddesinde yer alan kız çocuklarının hak sahibi olabilmesi için istediği istisnai çalışmalar dışında 5510 sayılı Kanun kapsamında, yabancı bir ülke mevzuatında çalışmama veya kendi sigortalılığı nedeniyle gelir ve aylık bağlanmamış olmak biçiminde değiştirmiştir (Özdamar, 2022: 127). Erkek çocuklar ise dönemler itibariyle farklılık gösterse de öğrenciliği devam ettiği dönemlerde 25 yaşına kadar ölüm aylığı alabilmektedir. Malul çocuklarda diğer herhangi bir yaş kısıtlaması bulunmamaktadır.

Anne babalar ise gelir testine tabi olup herhangi bir gelir ve aylık almadığı durumlarda aylık almaya hak kazanabilmektedir. Bağlanan ölüm aylığı dul eşe %50'si, aylık almayan dul eşine %75'i, aylık almaya hak kazanmış her bir çocuğa %25, artan hisse bulunması durumunda anne babaların her birine %25 oranında aylık bağlanmaktadır.

Kanuna ait ikinci yardım ölüm toptan ödemesidir. Ölen sigortalının hak sahiplerine aylık bağlamaya yetecek kadar sigortalılık süresi olmaması durumunda bu sürelerle ait prim tutarları talebe istinaden hak sahiplerine toplu ödeme şeklinde ödenmektedir. Cenaze ödemesi ise sigortalı ya da emekli aylığı alırken vefat edenlerin hak sahiplerine ödenen tek seferlik bir ödemedir.

Tablo 2. 1479 sayılı Kanuna Göre Ölüm Aylığı Alma Şartları

Sigortalı ve Hak Sahiplerine İlişkin Koşullar	Ölüm Tarihi			
	01/10/1972-03/10/2000 Arası	04/10/2000-07/08/2001 Arası	08/08/2001-01/08/2003 Arası	02/08/2003-01/10/2008 Arası
Sigortalı	3 Tam Yıl Hizmet	5 Tam Yıl Hizmet	3 Tam Yıl Hizmet	5 Tam Yıl Hizmet
Eş	Evli Olmamak	Evli Olmamak	Evli Olmamak	Evli Olmamak
Erkek Çocuk	18 yaşını, orta öğrenim durumunda 20, yükseköğrenim durumunda 25 yaşını doldurmamış olmak	Herhangi bir sosyal güvenlik kanununa tabi çalışmamak ve bu kanunlar kapsamında gelir ve aylık almamak, 18 yaşını, orta öğrenim durumunda 20, yükseköğrenim durumunda 25 yaşını doldurmamış olmak	18 yaşını, orta öğrenim durumunda 20, yükseköğrenim durumunda 25 yaşını doldurmamış olmak	Herhangi bir sosyal güvenlik kanununa tabi çalışmamak ve bu kanunlar kapsamında gelir ve aylık almamak, 18 yaşını, orta öğrenim durumunda 20, yükseköğrenim durumunda 25 yaşını doldurmamış olmak
Kız Çocuk	Evli olmamak, Geçimini sağlayacak başka geliri olmamak	Evli olmamak, Herhangi bir sosyal güvenlik kanununa tabi çalışmamak ve bu kanunlar kapsamında gelir ve aylık almamak	Evli olmamak, Geçimini sağlayacak başka geliri olmamak	Evli olmamak, Herhangi bir sosyal güvenlik kanununa tabi çalışmamak ve bu kanunlar kapsamında gelir ve aylık almamak
Ana Baba	Geçiminin ölen sigortalı tarafından sağlanması	Herhangi bir sosyal güvenlik kanununa tabi çalışmamak ve bu kanunlar kapsamında gelir ve aylık almamak	Geçiminin ölen sigortalı tarafından sağlanması	Herhangi bir sosyal güvenlik kanununa tabi çalışmamak ve bu kanunlar kapsamında gelir ve aylık almamak

Kaynak: Elma, 2016, s.335

1.4.2.2.6. 2926 sayılı Tarımda Kendi Adına Hesabına Çalışanlar Sosyal Sigorta Kanunu ve 2925 Sayılı Tarım İşçileri Sigortası Kanununa Göre Ölüm Sigortası

1980’li yıllar ise tarımda çalışan kimselerin ve hak sahiplerinin sosyal güvenliğe kavuştuğu yıllar olmuştur. 2925 ve 2926 sayılı Kanunlarla işçi, memur ve esnaflardan sonra tarım sektöründe çalışanlarda sosyal güvenlik şemsiyesi altına alınmıştır. Tarımda gerek kendi adına gerekse yevmiyeli işçi olarak çalışanlar primlerini ödeyerek kendileri ve hak sahipleri adına sağlanan yardımlardan faydalanmaya başlamışlardır (Güvercin, 2004: 92-93) 2925 ve 2926 sayılı Kanunlar ile sosyal güvenlik kapsamına alınan nüfusun kapsamı bir hayli genişlemiştir.

2926 sayılı Tarımda Kendi Adına Hesabına Çalışanlar Sosyal Sigorta Kanununa göre hak sahiplerine ölüm aylığı bağlanabilmesi için, ölüm tarihleri itibariyle istenilen sigortalılık süreleri Tablo 2’deki gibi olup, 3 yıllık sigortalılık süresi istenilen dönemlerde gelir unsuru şartı bu kanunda bulunmayıp gelir tespiti istenilmeden sadece sigortalı çalışmama şartının yerine getirilmesi gerekmektedir. Diğer tüm durumlar 1479 Sayılı Kanun ile benzerlik göstermektedir.

2925 Sayılı Tarım İşçileri Sigortası Kanunu'na tabi sigortalı; ister 01.10.2008 öncesinde, isterse sonrasında ölsün, beş yıl sigortalılık süresi ve adına ödenmiş 900 prim ödeme gün sayısı malullük, yaşlılık ve ölüm sigortası (MYÖ) primi olması koşuluyla hak sahiplerine ölüm aylığı bağlanmaktadır. Bu kanuna göre sigortalının öldüğü tarih önemli olmayıp 900 günün tespitinde yapılan borçlanmalar dikkate alınır. Bu kanun kapsamında dul eşe, öğrenim durumu göz önünde bulundurularak 25 yaşına kadar erkek çocuklarına, evli olmayan ve sigortalı bir işte çalışmayan kız çocuklarına ölüm aylığı bağlanmaktadır. Kanun kapsamında hak sahiplerine ölüm aylığı veya ölüm toptan ödemesi yardımları yapılmaktadır. Bu kanunda diğer sosyal sigortalar kanunlarının aksine cenaze ödemesi ve evlenme yardımı bulunmamaktadır.

1.4.2.2.7. 205 sayılı Ordu Yardımlaşma Kurumu Kanununa Göre Ölüm Yardımları

Ölüm sigortası konusunda hüküm ihtiva eden bir diğer kanun ise 03.01.1961 tarihli 205 sayılı Ordu Yardımlaşma Kurumu Kanunu'dur. Bu kanun Türk Silahlı Kuvvetleri mensuplarına ek bir sosyal güvenlik sağlamaktadır (Caniklioğlu, 1997: 104). Kanuna göre aidat ödeyen üyenin vefatı halinde üyenin almakta olduğu aylığın 12 katı tutarında ölüm yardımı hak sahiplerine ödenmektedir. Bununla beraber emekli aylığı almayı hak etmiş üyenin ölmesi halinde de en son emekli maaş tutarının 10 katı bir bedel üyenin sağlığında iken belirlediği kimselere ödenmektedir (Bodur, 2021: 55-56).

Tablo 3. Cumhuriyet Dönemi Ölüm Sigortası Uygulamasını İçeren Kanunların Kronolojisi

Kanun-Sözleşme	Tarih	Düzenleme
1683 sayılı Askeri ve Mülki Tekaüd Kanunu	1930	Cumhuriyet öncesindeki memur sandıkları birleştirilmiştir.
3008 sayılı İş Kanunu	1936	İş Kanunu'nda işçi statüsünde çalışanların hak sahipleri için ölüm sigortası kolu kurulması düzenlemesi kanunlaşmıştır (Uygulanmadı)
4792 sayılı İşçi Sigortaları Kurumu Kanunu	1946	İşçi Sigortası Kurumu kurulmuştur.
5417 sayılı İhtiyarlık Sigortası Kanununda	1949	İşçi statüsünde çalışanların emeklilik ve ölüm sigortası yardımlarını düzenlemiştir.
5434 sayılı Emekli Sandığı Kanunu	1950	Mevcut 11 Memur sandığı birleştirilmiştir. Memurlar ve hak sahiplerine sosyal güvenlik hakkı yeni bir çatıda verilmeye başlanmıştır
6900 sayılı Maluliyet, İhtiyarlık ve Ölüm Sigortası Kanunu	1957	İşçi statüsünde çalışanlar için ölüm sigortası yardımlarına ait düzenlemeler içerir
205 sayılı Ordu Yardımlaşma Kurumu Kanunu	1961	Türk Silahlı Kuvvetleri mensuplarına ve hak sahiplerine ek sosyal güvenlik hakkı sağlanmıştır
506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu	1964	Sosyal Sigortalar Kanunu kabul edilmiştir.
1479 sayılı Esnaf ve Sanatkârlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kanunu	1971	Kendi nam ve hesabına çalışan esnaf, sanatkâr ve diğer bağımsız çalışanlar ve hak sahipleri sosyal güvenlik kapsamına alınmıştır
102 sayılı ILO sözleşmesi	1974	Türkiye'de ölüm riski ile beraber diğer risklerin bir sosyal güvenlik sisteminde olması gerektiği kabul edilmiştir
2925 sayılı Tarım İşçileri Sosyal Sigortalar Kanunu	1983	Süresiz tarım işleri ile ilgilenen tarım işçileri ve hak sahipleri sosyal güvenlik hakkı kapsamına alınmıştır
2926 sayılı Tarımda Kendi Nam ve Hesabına Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kanunu	1983	Tarımda kendi nam ve hesabına çalışanlar ve hak sahipleri sosyal güvenlik hakkı kapsamına alınmıştır
5502 sayılı Sosyal Güvenlik Kurumu Kanunu	2006	Üç Sosyal Sigorta Kurumu birleştirilerek yerine Sosyal Güvenlik Kurumu kurulmuştur
5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu	2008	Mevcut beş sosyal sigorta kanunu ile farklı statüde olan sigortalı ve hak sahiplerine tek kanun ile hizmet verilmesi sağlanmıştır.

Kaynak: Çalışma kapsamında derlenmiştir.

Tablo 4. Kanunlara Göre Ölüm Sigortasından Sağlanan Haklar ve Yararlanma Koşulları

Verilen Yardımlar	506 SK	1479 SK	2926 SK	2925 SK	5434 SK
Ölüm Aylığı	Var	Var	Var	Var	Var
Cenaze Yardımı	Var	Var	Var	Yok	Var
Evlenme Yardımı	Kız Çocuk	Kız Çocuk	Kız Çocuk	Yok	Kız Çocuk, Eş, Anne
Toptan Ödeme	Var	Var	Var	Var	Var
Emekli İkramesi	Yok	Yok	Yok	Yok	İştirakçi iken vefat edenlerin hak sahiplerine ödenir
Vefat Edenden istenilen katkı					
Yıl	5 yıl	3-5 yıl	3-5 yıl	5 yıl	10 yıl
Prim Ödeme Gün Sayısı	900 gün (Borçlanma Süresi dahil)	Borçlanma süreleri dahil 1800 gün	Borçlanma süreleri dahil 1800 gün	900 gün	3600 gün

Kaynak: Çalışma Kapsamında derlenmiştir.

Tablo 5. Kanunlara Göre Ölüm Sigortası Uygulama Farkları

Hak Sahipleri Yönünden	506 SK	1479 SK	2926 SK	2925 SK	5434 SK
Eşler	Yeniden evlenmeme	Yeniden evlenmeme	Yeniden evlenmeme	Yeniden evlenmeme	Yeniden evlenmeme
Kız Çocuk	Evli olmamak, sigortalı çalışmama, kendi sigortalılığı nedeniyle yaşlılık aylığı almamak	Evli olmamak, sigortalı çalışmamak ve bu kanunlar kapsamında gelir ve aylık almamak ya da geçimini sağlayacak başka geliri olmamak	Evli olmamak, sigortalı çalışmamak ve bu kanunlar kapsamında gelir ve aylık almamak ya da geçimini sağlayacak başka geliri olmamak	Evli olmamak, sigortalı çalışmama, kendi sigortalılığı nedeniyle yaşlılık aylığı almamak	Evli olmamak, Emekli sandığı kapsamında çalışmamak ya da Emekli Sandığından yaşlılık aylığı almamak
Erkek Çocuk	Öğrencilik durumuna bağlı olarak (maksimum) 25 yaşını doldurmamış olmak ve sigortalı bir işte çalışmamak	Öğrencilik durumuna bağlı olarak (maksimum) 25 yaşını doldurmamış olmak ve sigortalı bir işte çalışmamak	Öğrencilik durumuna bağlı olarak (maksimum) 25 yaşını doldurmamış olmak ve sigortalı bir işte çalışmamak	Öğrencilik durumuna bağlı olarak (maksimum) 25 yaşını doldurmamış olmak ve sigortalı bir işte çalışmamak	Öğrencilik durumuna bağlı olarak (maksimum) 25 yaşını doldurmamış olmak ve Emekli sandığı kapsamında çalışmamak
Malul Çocuk	Malul olmak	Malul olmak	Malul olmak	Malul olmak	Malul olmak
Anne-Baba	Sigortalının eşine ve çocuklarına bağlanması gereken aylıktan artan hissenin bulunması ve anne babanın geçiminin vefat eden sigortalı tarafından sağlandığının belgelenmesi gerekmektedir	Geçiminin ölen sigortalı tarafından sağlanması ya da herhangi bir sosyal güvenlik kanununa tabi çalışmamak ve bu kanunlar kapsamında aylık almamak	Geçiminin ölen sigortalı tarafından sağlanması ya da herhangi bir sosyal güvenlik kanununa tabi çalışmamak ve bu kanunlar kapsamında aylık almamak	Sigortalının eşine ve çocuklarına bağlanması gereken aylıktan artan hissenin bulunması ve anne babanın geçiminin vefat eden sigortalı tarafından sağlandığının belgelenmesi gerekmektedir	Anneler için dul ve muhtaç olmak; Babalar için 65 yaş üstü iştirakçi olmama ve muhtaç almak (ek olarak 65 yaş altındakilere malul olma şartı da bulunmaktadır)

Kaynak: Çalışma Kapsamında derlenmiştir

Tablo 4 ve 5’ de mülga olmuş sosyal sigorta kanunlarının ölüm sigortası uygulamaları, verilen yardımlar, vefat edenden istenilen katkı, hak sahipliği türü, hak sahibi olma şartları gibi kriterler üzerinden irdelenmiştir. Türk Sosyal Sisteminde sürekli ölüm aylığı tüm kanunlarda bulunmaktadır. Bununla beraber hak sahiplerine ölüm aylığı bağlanmadığı durumlarda ödenen ölüm toptan ödemesi de yine tüm sosyal sigortalar kanunlarında mevcuttur. Emekli ikramiyesi ise sadece 5434 sayılı Kanuna tabi aylık alanların hak sahipleri ile 5510 sayılı Kanunun 4/1-c statüsünde çalışanların hak sahiplerine ödenmektedir. Buradaki koşul devlet memurunun emekli olmadan vefat

etmiş ve ikramiye tutarının kendisine ödenmemiş olmasıdır. Evlenme ve cenaze ödeneği ise sadece 2925 sayılı Kanuna tabi olarak ölüm aylığı alan hak sahiplerine ödenmemektedir. Tarımda hizmet akdiyle çalışanlar ve onların hak sahipleri diğer statülerde çalışanlara göre hem daha geç sosyal güvenlik şemsiyesine alınmış olup hem de onlara göre daha az çeşitlilikte yardım almaktadır. Evlenme ikramiyesi konusunda bir diğer farklı uygulama ise diğer kanunlarda sadece hak sahibi kız çocuk bu yardımı alabiliyorken 5434 sayılı Kanunda kız çocukların yanında dul eş ve annelerinde bu yardımdan faydalanabilmesidir.

Hak sahiplerine ölüm aylığı bağlanabilmesi için vefat edenden istenilen katkı miktarı ve sigortalılık süresi kanunlara göre çeşitlilik göstermektedir. Vefat eden sigortalıdan istenilen sigortalılık süresi üç ile 10 yıl arasında değişmektedir. 5434 sayılı Kanuna göre hak sahiplerine ölüm aylığı bağlanabilmesi için 10 yıllık sigortalılık süresi istenilmektedir. 2926 ve 1479 sayılı Kanunlarda ise vefat edenin vefat ettiği tarihe göre üç ile beş yıl arasında değişen sigortalılık süresi istenilmektedir. Bu kanunlara göre istenilen sigortalılık süresi ise 1800 gündür. Bu süreler borçlanma süreleri dâhildir. 506 sayılı kanunda ise vefat edenden beş yıllık sigortalılık süresi ve borçlanma süresi dâhil olmak üzere 900 gün prim ödeme gün sayısı istenilmektedir. 5510 sayılı Kanunda ise 4/1-b ve 4/1-c kapsamındakiler için 5 yıl, 1800 gün, 4/1-a kapsamındakiler için ise borçlanma süreleri dâhil edilmeden 5 yıl 900 gün şartlarını sağlanması durumunda ölüm aylığı bağlanabilmektedir.

Türk Sosyal Sigortalar Mevzuatında hak sahipleri tüm kanunlarda eş, çocuk, anne ve babalardır. Eşler tüm kanunlarda yeniden evlenmeme koşuluyla ölüm aylığı alırlarken kız ve erkek çocuklar arasında kız çocuklar lehine pozitif ayrımcı uygulamalar söz konusudur. Kız çocuklara ölüm aylığı bağlanabilmesi için evli olmaması temel koşuldur. Kız çocuklara ölüm aylığı bağlanabilmesi için ikinci koşul ise sigortalı bir işte çalışmama ve kendi çalışması sonucu aylık ve gelir almamasıdır. Fakat bu koşul 5434 sayılı Kanunda sadece 5434 sayılı Kanuna göre çalışmama ve bu kanun kapsamında aylık almamak şeklinde uygulanmaktadır. Yani ölüm aylığı alan kız çocuklar ölüm aylıkları kesilmeksizin hizmet akdiyle bir işveren yanında ya da kendi nam ve hesabına çalışabilmektedir. Bu durum Emekli Sandığı Kanunundan ölüm aylığı alan kız çocuklar lehine çok avantajlı bir durumdur. Diğer Kanunlardan ölüm aylığı alanlar ise sadece ölüm eğitim hayatına devam ettikleri süre içinde hizmet akdiyle bir işveren yanında çalışmalarını halinde 25 yaşına kadar ölüm aylıkları kesilmeksizin çalışabilmektedir.

Erkek ve malul çocuklar yönünden ise tüm kanunlarda hemen hemen aynı koşullar mevcut olup anne babalar için kanunlar itibariyle farklılıklar mevcuttur. Emekli Sandığında annelere ölüm aylığı bağlanabilmesi için dul olma şartı, babalar için 65 yaş altı için malul olma şartı; diğer kanunlardaki artan hisse olması halinde ölüm aylığı bağlanabilmesi, geçiminin vefat eden sigortalı tarafından sağlanması şartları kanunlar arasındaki farklı uygulamalardır.

İKİNCİ BÖLÜM

DÜNYA'DA VE TÜRKİYE'DE ÖLÜM SİGORTASI UYGULAMALARI

2.1. Dünya'da Ölüm Sigortası Uygulamaları

Refah devleti, bireylere veya ailelere asgari düzeyde gelir güvencesi sağlayan; hastalık, yaşlılık ve ölüm gibi sosyal risklerle mücadelelerinde onlara destek olan ve toplumsal refahı sağlamayı hedefleyen bir devlet anlayışını ifade etmektedir (Şengül ve Murat, 2023: 71). Refah devleti, bireylerin ve toplumun refahını artırmak için serbest piyasanın yetersiz kaldığı alanlara müdahale ederek sorunları çözmeye yönelik önlemler almakta ve düzenlemeler yapmaktadır. Gelir dağılımında adaleti sağlayarak sınıflar arasındaki gelir eşitsizliklerini azaltmakta ve toplumsal huzuru tesis etmektedir (Özdemir, 2007:21).

Her ne kadar refah devletleri benzer amaçlar ve politikalar çerçevesinde şekillense de, ülkelerin ekonomik, politik ve kültürel yapıları bu sistemlerin birbirinden farklılaşmasına yol açmaktadır (Şengül ve Murat, 2023: 71; Özgül, 2020: 60). Bu farklılıklar, sağlanan sosyal koruma düzeyi, koruma sorumluluğunun paylaşımı ve kullanılan araçların seçiminde belirginleşmektedir. Bu durum, refah devletlerini sınıflandırma çabalarını beraberinde getirmiştir. Bilim insanları, belirledikleri kriterler doğrultusunda ülkeleri benzerlikleri ve farklılıkları açısından sınıflandırmışlardır (Özgül, 2020: 60). Bu sınıflandırmalarda, ortak özelliklere ve benzer sosyal politika yaklaşımlarına sahip ülkeler aynı model altında değerlendirilmiştir (Doğan, 2024: 647).

Refah devleti sınıflandırmalarına dair ilk çalışma, Harold Wilensky ve Charles Lebeaux tarafından (1958) yapılmıştır. Çalışmada refah devletleri kalıntı ve kurumsal olmak üzere iki türe ayrılmıştır. Kalıntı refah devleti yaklaşımına göre refah sağlaması gereken kurumlar olan aile ve piyasanın bu işlevini yerine getiremediği durumlarda bu rolü devlet üstlenmektedir. Kurumsal refah rejimi yaklaşımda ise bu rol zaten devlete aittir. Modern sanayi devletlerinin en önemli görevi de bu işlevdir. Refah devleti sınıflandırmalarında başlıca bir diğer çalışma ise Richard Titmuss' a aittir. Çalışmasında refah devletlerini kalıntı refah devleti modeli, endüstriyel başarı-performans modeli ve kurumsal yeniden bölüşümcü model olmak üzere üçe ayırmıştır (Ülgen ve Özalp, 2017: 638). Refah devletlerini sınıflandırmada temel alınan klasik kaynakların başında Esping-Andersen'in çalışmaları gelmektedir. Titmuss' un önceki refah devleti araştırmalarından ilham alan Esping-Andersen, 1990 yılında yayımladığı "Three Worlds of Welfare

Capitalism” adlı eserinde refah devletlerini üç kategoriye ayırmıştır. Bunlar Liberal, Kıta Avrupası ve Sosyal Demokrat Refah devletleridir (Özdemir, 2007: 131-132). Esping-Andersen’in bu çalışması, refah devleti sınıflandırmalarına yönelik sonraki araştırmalara önemli bir zemin oluşturmuş, birçok araştırmacı bu doğrultuda yeni çalışmalar yapmıştır. Ancak bu araştırmalar hem kapsam hem de yöntem açısından Andersen’in sınıflandırmasını eleştirmiştir (Gümüş, 2020: 101). Eleştirilerin odak noktasını, refah devletlerini yalnızca üç kategoriye sınırlandırmanın yetersiz olduğu görüşü oluşturmuştur. Bu eleştiriler doğrultusunda yapılan çalışmalar, sınıflamaya yeni rejimler eklemiştir. Güney Avrupa Refah Rejimi, Doğu Avrupa Refah Rejimi ve Asya Refah Rejimleri bu eklemelere örnek teşkil etmektedir.

Ülkeler arasında ölüm sigortasından sağlanan faydalar, tür, miktar, süre ve hak sahipliği açısından önemli farklılıklar göstermektedir (James, 2009). Bu çalışmada, refah devleti sınıflandırmaları temel alınarak Kıta Avrupası, Sosyal Demokrat, Liberal, Güney Avrupa, Eski Doğu Bloku ve Asya Refah Rejimlerine ait 26 ülke seçilmiş ve bu ülkelerin ölüm sigortası uygulamaları incelenmiştir. Çalışmanın amacı, aynı veya farklı refah rejimlerine sahip ülkelerin ölüm sigortalarındaki benzerlik ve farklılıkları analiz etmek ve ülkeler arasında karşılaştırmalı bir değerlendirme yapmaktır.

2.1.1. Kıta Avrupası Refah Rejimi Ülkeleri

Kıta Avrupası Refah Rejiminin, Sosyal Sigortalar Modeli, Muhafazakâr Refah Rejimi, Korporatist Refah Rejimi gibi adlarla da anılmaktadır (Yıldırım ve Şahin, 2019: 2532). Bu modelinin temel özelliği, sosyal hakların çalışma yaşamına ve ücretlere bağlı olarak şekillenmesi olup sistem katkı esasına dayalı olup sosyal koruma düzeyi sınıf ve statü bazında farklılık göstermektedir (Özdemir, 2004: 100). Bu refah rejiminde devletin rolü, piyasa müdahaleciliğinden ziyade sosyal güvenlik mekanizmalarını düzenlemek ve tamamlamak üzerine odaklanmaktadır. Andersen’e (1990) göre bu rejimlerin dekomodüfikasyon seviyesi orta düzeydedir. Yani bireylerin piyasa bağımlılıkları tamamen ortadan kaldırılmasa da sosyal sigortalar sistemi sayesinde önemli ölçüde azaltılmıştır. Bu sistemde sosyal harcamalar yüksek düzeyde olmasına rağmen, bu harcamalar genellikle sigorta primleriyle finanse edilmektedir. Kıta Avrupası Refah Rejimi felsefi temelini aile odaklı muhafazakâr sosyal politika anlayışı oluşturmaktadır. Bireylere sağlanan haklar katkıya dayalıdır ve refah önlemleri transfer ödemeleri şeklindedir. Bu refah rejimi tipolojisinde aile merkezde, devlet ise tamamlayıcı rodedir

(Şengül ve Murat, 2023: 90). Bu modeli benimseyen ülkeler, çalışma hakkı, yani istihdamı yüksek tutma hedefi yerine sosyal sorunları sosyal güvenlik yoluyla giderme yöntemini benimsemişlerdir (Yıldırım ve Şahin, 2019: 2533). Kadın istihdamı ve kadınlara iş imkânı sağlamayı kolaylaştıran uygulamalar sınırlıdır. Kadın istihdamı, bu refah rejim ile anılan ülkelerde görece olarak düşüktür (Şengül ve Murat, 2023: 75; Yıldırım ve Şahin, 2019: 2533). Çalışma kapsamında bu refah rejimine tabi ülkelere Almanya, Avusturya, Fransa, Belçika ve Hollanda ölüm sigortası uygulamaları incelenmiştir.

2.1.1.1. Almanya

Almanya, sosyal sigorta sistemini ilk uygulayan ülkelerden biri olup, uzun vadeli sigorta kolları kuşaklar arası dağıtım modeli prensibine göre işlemektedir. Devlet tarafından yönetilen bu sistemde, ölüm sigortası yardımları sosyal sigorta sistemi esaslarına dayanarak sağlanmaktadır (Bodur, 2021: 281). Hak sahiplerinin uzun vadeli sigorta kollarından sağlanan yardımlardan faydalanabilmesi için vefat eden kişinin en az beş yıl prim ödemiş olması veya ölüm anında sigortalı olması gerekmektedir (SGK, 2019:42; SSA-Europe, 2018: 133). Bununla beraber ölümün bir iş kazası sonucunda olması ya da eğitim hayatının bitişinden kısa bir süre sonra gerçekleşmesi halinde beş yıllık süre şartından feragat edilmektedir (MISSOC, 2024). Dul eşler, partnerler, belli koşullar altında boşanmış eşler ve sigortalının çocukları hak sahibi olarak tanımlanmışlardır.

Ölüm Sigortasından eşlere ödenen dul aylığı iki farklı şekilde eşlere verilmektedir. Büyük dul aylığı, 45 yaşından⁴ büyük olması, malul çocuğu bulunması, 18 yaşından küçük çocuğu bulunması nedeniyle istihdama katılma ihtimali düşük olan ya da düşük kazanç kapasitesine sahip eşlere süresiz olarak bağlanmaktadır. Küçük Dul Aylığı ise eşlere iki yıllık bir süre için ödenmektedir. Küçük dul aylığı vefat sebebiyle ailede meydana gelen gelir azalışı ve gider artışını kısa vadede çözüm getiren bir uygulama olup geride kalan eşin bu süreç içinde muhtaç duruma düşmemesini amaçlamaktadır. Küçük dul aylığı evlilik ya da birlikteliğin 2002'den önce başlamış ve bir yıldan uzun sürmüş olması ile hayatta kalan eşin ya da partnerin 2 Ocak 1962'den önce doğmuş olması durumunda bu aylık süresiz olarak ödenmektedir. Ayrıca, 1 Temmuz 1977'den önce boşanmış eşler için özel kurallar uygulanmaktadır. Bir yıldan kısa süren, ölenin bakımı

---

⁴ Yaş sınırı, 2029 itibarıyla 47'ye çıkarılacaktır.

için veyahut geride kalanın ölüm aylığına hak kazanılması için yapılan evlilikler ya da birliktelikler de evliliğin Türk Sosyal Güvenlik Hukukunda olduğu gibi muvazaalı olup olmadığının tespiti için birtakım kriterler bulunmaktadır. Örneğin, sigortalının ani ölümü, eşler arasındaki gelir dengesi ve yaş farkının aşırı olmaması gibi unsurlar evliliğin kötüye kullanılmadığının göstergesi olarak kabul edilmektedir (Bodur, 2021: 283).

Yeniden evlenme durumunda dul aylıkları kesilmektedir (SGK, 2019: 42; SSA-Europe, 2018: 134-135). Küçük ve büyük dul aylığı alan üç yaşından küçük çocuğu olan dullara çocuk ek ödemesi verilmektedir. Bu ek ödeme ölenle en az bir yıl evli kalan dul eş ya da partnere verilmektedir. Çocuklara 18 yaşından küçük olmaları durumunda ölüm aylığı verilmektedir. Eğer çocuk öğrenciyse, mesleki eğitim yapıyorsa ya da gönüllü çalışmalara katılıyorsa 27 yaşına kadar ödeme yapılmaktadır (SSA-Europe, 2018: 133).

2.1.1.2. Avusturya

Avusturya'da ölüm sigortası yardımı olarak hak sahiplerine sadece ölüm aylığı verilmektedir (SSA Europe, 2018: 44). Ölüm aylığının verilebilmesi için ölen kişinin yaşlılık ya da malullük aylığı alıyor ya da almaya hak kazanmış olması gerekmektedir. Bununla beraber vefat edenin 180 ay ya da son 120 ay içinde en az 60 ay katkı vermesi durumunda da hak sahiplerine ölüm aylığı bağlanabilmektedir (MISSOC, 2024; Bodur, 2021: 264). Ölüm aylığı yalnızca eş/partner ve çocuklara verilmektedir. Dul aylığı eşlere, sigortalının vefat ettiği tarihte geride kalan eşin yaşına, sigortalı ile evlilik süresine ve sigortalının sigortalılık süresine göre belirli bir süre ya da sürekli olarak bağlanmaktadır (ÇSGB, 2024). Nafaka alan boşanmış eşlerde hak sahibi olabilmektedir. Bununla birlikte eşlerin yeniden evlenmeleri durumunda hak sahipliği ortadan kalkmaktadır. Eşlere, ölen sigortalının yaşlılık sigortasından aldığı emekli aylığının en fazla %60' ı verilmektedir. Bu oran belirlenirken dul eşlerin gelir durumlarına bakılmaktadır (SSA-Europe, 2018: 44).

Çocuklara ise 18 yaşının altında olma koşuluyla ölüm aylığı ödenmektedir. Bu yaş sınırı çocukları öğrenci olmaları ya da staj yapmaları durumunda 27 olarak uygulanmaktadır. Malullük durumunda ise herhangi bir yaş koşulu bulunmamaktadır. Şartları sağlayan her bir uygun çocuğa eş aylığının %40' ı kadar ölüm aylığı ödenmektedir. Tam yetimlik durumunda ise bu oran %60' a çıkmaktadır. Hak sahiplerine

ölüm aylığı ödemeleri yurtdışında da ödenmektedir⁵. Ödemeler yılda 14 kere yapılmaktadır (MISSOC, 2024).

2.1.1.3. Fransa

Fransa'da zorunlu mesleki emeklilik ve sosyal sigortalar sistemlerinden ayrı ayrı ölüm sigortası yardımları yapılmaktadır. Aylıklardan biri temel aylık olurken diğer aylık ise tamamlayıcı emeklilik planını oluşturmaktadır (MISSOC

, 2024). Diğer yardımlar ise sosyal sigorta sisteminden verilen eş ödeneği ve ölüm yardımıdır.

Sosyal sigorta sisteminden verilen ölüm aylığından hak sahiplerine aylık bağlanması için vefat edenden herhangi bir katkı süresi istenilmemektedir (SSA Europe, 2018: 121). Hak sahibi olarak dul eşler, boşanmış eşler ve tam yetim çocuklar tanımlamıştır. Dul eşler için temel koşul yaştır. Bu aylık 55 yaş üstü dul kalan eşlere verilmektedir. Malul olmaları durumdan ise herhangi bir yaş kısıtlaması bulunmamaktadır. Tekrar evlenmeyen boşanmış kadınlar da hak sahibi olabilmektedir. Koşullar dul eşler ile aynıdır. Birçok Avrupa ülkesinden farklı olarak Fransa da resmi evlilik harici beraberliklerde eşler hak sahibi olarak kabul edilmemektedir. Hak sahipleri ölenin aldığı ya da almaya hak kazandığı sosyal sigorta aylığının %54'ünü almaktadır. Ölen kişi birden fazla evlenmişse, ölenin aylığı ölenle olan evlilik sürelerine göre paylaştırılmaktadır (SGK, 2019:102; SSA Europe, 2018: 121).

Evlat edinilen çocuklarda dahil olmak üzere çocuklara ise tam yetim olmaları durumunda ölenin aylığının %54'ü ölüm aylığı olarak bağlanabilmektedir. 21 yaşından sonra gelir testine tabi tutulmaktadır. Çocuklar maksimum 25 yaşına kadar bu aylığı alabilmektedir. 21 yaşından önce engellilik durumunun olduğu durumlarda ise herhangi bir yaş kısıtlaması bulunmamaktadır (MISSOC, 2024).

Sosyal sigorta sisteminden bağlanan aylıkta olduğu gibi zorunlu mesleki emeklilik sisteminden verilen ölüm aylığında vefat edenden asgari bir katkı süresi istenilmemektedir. Hak sahibi olarak dul eşler, tekrar evlenmeyen boşanmış eşler ve çocuklar kabul edilmektedir. Eşler ve boşanmış eşler için yine aynı koşullar geçerlidir.

---

⁵ <https://www.pv.at/cdscontent/?contentid=10007.707672&portal=pvportal> E.T: 04.01.2025

Çocuklar ise 21 yaşına kadar bu aylığı alabilmektedir. Bağımlı çocuk olması durumunda ise yaş sınırı 25 olarak uygulanmaktadır (MISSOC, 2024).

Sosyal sigorta sisteminde verilen aylıklarda hak sahibi eşin dul aylığı yeniden evlenme durumunda kesilmez iken mesleki emeklilik sisteminden verilen aylık kesilmektedir. Eş ödeneği, duş eşlere 50 yaşından itibaren ödenmeye başlamakta ve 55 yaşına kadar ödenmektedir. Vefat eden eşten, ölmeden önceki son 12 ay içinde üç ay katkı vermesi istenilmektedir. Gelir testine tabi olarak verilmektedir (SSA Europe, 2018: 122). Ölüm Yardımı ise toptan ödeme şeklinde ödenmekte tek seferlik bir yardımdır (SSA Europe, 2018: 122).

2.1.1.4. Belçika

Belçika'da ölüm sigortasından verilen yardımlar sosyal sigorta sistemi esaslarına göre verilmektedir. Ölüm sigortasından hak sahiplerine eş aylığı ve geçiş ödemesi verilmektedir. Bu yardımların hak sahiplerine verilebilmesi için ölen kişinin sigortalı olması gerekmektedir (MISSOC, 2024).

Sistemden ölüm aylığı alma hakkı sadece ölen sigortalı ile en az bir yıl beraber yaşamış (evlilik öncesi beraber yaşanan süreler bu sürelere dahil) dul eşe verilmiştir. Eşlerin ve partnerlerin hak sahibi olmasında cinsiyet ayrımı bulunmadığı gibi eş cinsel birlikteliklerde de eşler ve partnerler hak sahibi olabilmektedir. Evlilik sırasında veya sigortalının ölümünden 300 gün sonra bir çocuk doğmuşsa bir yıl beraber yaşama süresi koşulundan feragat edilmektedir (SGK, 2019: 52). Ayrıca sigortalının ölümü, meydana gelen bir kaza veya evlilik tarihinden sonra başlayan bir meslek hastalığı sonucu olursa da bu bir yıl şartı esnetilebilmektedir. Eşlerin yeniden evlenme ve beraberliklerinde aylıklar kesilmektedir. Bununla beraber ölüm aylığı bağlanılabilmesi için eşlerin izin verilen işler dışında çalışmamaları gerekmektedir (MISSOC, 2024). Ölen kişinin aldığı veya almaya hak kazandığı yaşlılık aylığının %80'i dul eşe 46 ve altı aylık (2025 yılına kadar 50 yaşına ulaşana kadar her yıl kademeli olarak altı ay artarak) veya daha büyükse (en az %66 kalıcı engelli ise herhangi bir yaş) ömür boyu ödenmektedir. Eğer dul eş 46 yaş altı aylık ve daha küçükse (2025 yılına kadar kademeli olarak 50 yaşına yükselir) aylık 12 ay (bağımlı bir çocukla 24 ay) boyunca ödenmektedir. Hak sahiplerine aylığa ek olarak tatil ödemesi de verilmektedir. Maksimum geride kalanlara ödenen toplam yardım miktarı ölen kişinin ölmeden önceki yılki brüt kazancının %110'u kadardır. (SSA Europe, 2018: 58; MISSOC, 2024; Bodur, 2021: 267). Çocuklara ise gelir testi olmadan aile

yardımları sigortasından öğrencilik durumuna göre 25 yaşına kadar yardımlar yapılmaktadır. Çocuklara yaşlarına, yaşadıkları yerlere göre yardımların miktarları değişmektedir (MISSOC, 2024).

2.1.1.5. Hollanda

Hollanda’da ölüm sigortasından hak sahiplerine ölüm aylığı ve ölüm yardımı adı altında iki yardım yapılmaktadır (SSA-Europe, 2018:262). Bu yardımlardan ölüm aylığının hak sahiplerine verilebilmesi için ölen kişinin ölüm anında sigortalı olması gerekmektedir. 18 yaşından küçük çocuk bakan veya en az %45 çalışma kapasitesi kaybı yaşayan eş ya da evli olmayan hamile partnerler ve nafaka ödenen boşanmış eşler, 16 yaşına kadar tam yetimler ölüm aylığı için hak sahibi olarak tanımlanmışlardır. Çocuklar malulse 18, öğrenciyse 21 yaşına kadar bu yardımı alabilmektedir (SSA-Europe, 2018: 262). Ayrıca her iki ebeveynini de kaybetmiş olan evlat edinilmiş çocuklarda hak sahibi olarak kabul edilmektedir (MISSOC, 2024).

Dul eş veya partnerlere 1.514,42 Euro aylık ödeme yapılmaktadır. Ayda 95,51 Euro tatil ödemesi bulunmaktadır (MISSOC, 2024). Hak sahiplerinin çalışmadan elde ettikleri gelir durumuna göre eşlerin aylıkları orantılı olarak azaltılmaktadır (Bodur, 2021: 321). Ölüm aylığı, evlenme, kayıtlı birliktelik ve birlikte yaşama durumunda sona ermektedir. Ölüm aylığı alan çocuklara yaşa bağlı olarak ölüm aylığı ödemesi değişmektedir. (SSA-Europe, 2018: 263). Yasal emeklilik yaşında eş ölüm aylığının yerini yaşlılık aylığı almaktadır (MISSOC, 2024).

Ülkede hak sahiplerine ödenen bir diğer yardım ölüm yardımıdır. Bu yardım çalışan, işsiz kalmış işçi, emekli ya da hak sahipleri öldüğünde ödenmektedir. Toptan ödeme şeklinde bir ödeme olup hak sahiplerine asgari ücret miktarı kadar ödenmektedir (SSA-Europe, 2018: 263).

2.1.1.6. Kıta Avrupası Refah Rejimi Örnek Ülkeler Değerlendirmesi

Kıta Avrupası Refah Rejimi ülkelerinden çalışma kapsamında seçilen ülkelere ait ölüm sigortalarından verilen yardımları, hak sahiplerini ve vefat eden sigortalıdan istenilen şartların karşılaştırılmalı olarak görüldüğü bir tablo oluşturulmuştur.

Tablo 6. Kıta Avrupası Refah Rejimi Ülke Ölüm Sigortası

Ülkeler	Sürekli Yardımlar	Tek Seferlik Yardımlar	Yıl İçinde Periyodik Yardımlar	Ölüm Aylığı İçin Sigortalıdan İstenilen Katkı Süresi	Hak Sahipleri
Almanya	Dul Aylığı, Yetim Aylığı	-	-	5 yıl	Resmi Eşler, Partnerler, Boşanmış Eşler, Çocuklar
Avusturya	Ölüm Aylığı	-	-	Yaşlılık ya da malullük aylığı alıyor ya da almaya hak kazanmış olmak veya 180 ay ya da son 120 ay içinde 60 ay katkı vermesi gerekmektedir.	Resmi Eşler, Partnerler, Boşanmış Eşler, Çocuklar
Fransa	Ölüm Aylığı (Sosyal Sigorta Sistemi ve Mesleki Emeklilik Sistemi)	Ölüm Yardımı	-	Her iki sistem içinde asgari bir katkı süresi istenilmiyor	Resmi Eşler, Boşanmış Eşler, Çocuklar
Belçika	Ölüm Aylığı		Tatil Ödemesi	Sigortalı olmak	Resmi Eşler, Partnerler
Hollanda	Ölüm Aylığı	Ölüm Yardımı	Tatil Ödemesi	Sigortalı olmak	Resmi Eşler, Partnerler, Boşanmış Eşler, Çocuklar

Kaynak: Çalışma Kapsamında Oluşturulmuştur.

Kıta Avrupası refah rejimindeki ülkelerin ölüm sigortası uygulamaları, özellikle katkı süresi gereklilikleri, hak sahipleri ve yardım türleri açısından farklılıklar göstermektedir. Hak sahiplerinin uygunluk kriterleri, yaş, evlilik ya da beraberlik süresi, çalışma kapasitesinden yoksun olmak, bağımlı çocuğu bulunmak gibi ülkeden ülkeye değişen kriterler içermektedir. Örneğin Fransa, Hollanda ve Almanya’da sürekli ölüm aylığı alabilmenin koşulu belli bir yaşın üstünde olmak veya çalışma kapasiteden yoksun olmaktır. Belçika’da eşlerin ölüm aylığı alabilmesinin koşulu sigortalı ile beraberliğin en az bir yıl sürmesidir.

Kıta Avrupası refah rejimine ait seçilmiş tüm ülkelerde, ölüm sigortası kapsamında sürekli yardımlar sağlanmaktadır. Almanya ve Avusturya’da sadece sürekli ölüm aylığı verilirken; Fransa, Belçika ve Hollanda’da yalnızca sürekli ölüm aylığı yanında tek seferlik ve periyodik yardımlarda ödenmektedir. Belçika ve Hollanda, ölüm aylığına ek olarak tatil ödemesi yapılırken bu ödeme yıllık toplu şekilde yapılmaktadır.

Almanya ve Avusturya ölüm aylığından faydalanabilmek için ölen kişinin en az 5 yıl sigorta primi ödemiş olmasını şart koşmaktadır. Fransa’da ölüm aylığı bağlanabilmesi için herhangi bir katkı süresi şartı aranmamaktadır. Hollanda ve Belçika’da ise yalnızca ölen kişinin ölüm anında sigortalı olması yeterlidir. Sigortalıdan istenilen uygunluk kriterleri açısından bu ülkelerde herhangi bir katkı şartının bulunmaması, Kıta Avrupası

rejimlerinde sosyal korumanın genellikle katkı esasına göre şekillendiği yönündeki genel kabulün aksine bir durumu yansıtmaktadır.

Kıta Avrupası refah rejimine ait seçilmiş tüm ülkeler resmi eşleri ve çocukları hak sahibi olarak kabul etmektedir. Almanya, Avusturya, Belçika ve Hollanda boşanmış eşleri hak sahibi olarak tanımaktadır. Partnerler ise Almanya, Avusturya, Belçika ve Hollanda'da hak sahibiyken, Fransa'da resmi evlilik dışındaki birliktelikler hak sahibi olarak sayılmamaktadır.

2.1.2. Sosyal Demokrat Refah Rejimi Ülkeleri

Bu refah rejimi, Kuzey Avrupa Refah Rejimi, Evrensel Refah Rejimi, İskandinav modeli gibi isimlerle de anılmaktadır. Bu rejimde öne çıkan ilkeler, evrensellik, sosyal dayanışma ve sınıflar arası eşitliktir. Vatandaşlara sağlanan refahın kaynağı yüksek oranlı vergiler yoluyla devlet tarafından sağlanmaktadır. Buna karşın özel refah düzenlemeleri çok düşük seviyelerdedir (Yıldırım ve Şahin, 2019: 2534; Özdemir, 2004: 101).

Bu refah modelinin temelinde devletin öncelikli görevi olarak koşulları sağlayan herkese tam istihdam politikalarıyla çalışma hakkı verilmesi yatmaktadır (Şenkal ve Sarıipek, 2007: 157; Özdemir, 2004: 101). Kadın istihdamını teşvik etmek amacıyla “çifte gelir sağlayan” bir model geliştirilmiştir. Bu modelin amacı kadının ekonomik bağımsızlığını sağlamaktır. Bu modelde kadının çocuğu küçük yaşta bile istihdama girmesi desteklenmektedir. Bununla beraber özel sektör istihdamı OECD ülkelerinin biraz altında kalsa da kamu istihdamı bu ülkelerde OECD ülkelerinden iki kat fazladır (Yıldırım ve Şahin, 2019: 253; Ülgen ve Özalp Arda, 2017: 641). Kadınların istihdama girmesini kolaylaştıran uygulamalar kamuda sağlanan yüksek istihdam olanakları ile birleşince bu ülkelerde kadın istihdamı yüksek seviyelerdedir.

Bu modelin üç karakteristik özelliği evrensel gelir garantisi, sosyal sigortalar ve engelli, çocuk ve yaşlılar için gelişmiş sosyal hizmet uygulamalarıdır (Yıldırım ve Şahin, 2019: 2535). Tüm bu cömert refah devleti uygulamalarının aksine son yıllarda sosyal güvenlik sisteminde İsveç ve Finlandiya gibi ülkelerde son yıllarda prim ve sağlanan edim arasında ilişki kuvvetlendirilmiştir (Özdemir, 2004:101).

2.1.2.1. İsveç

İsveç'te ölüm yardımları emeklilik programlarının bir parçası haline getirilmiştir. Tüm ikamet edenlere vergiyle finanse edilen garantili emeklilik maaşları ve yetişkinler

ile çocuklara katkılarıyla finanse edilen ve ölen kişinin emeklilik haklarına dayalı gelir bağlantılı uyum emeklilik maaşları sağlayan zorunlu evrensel kamu emeklilik planına entegre bir ölüm yardımı sistemi vardır (MISSOC, 2024). İsveç'te, ölen sigortalının hayatta kalan eşi, birlikte yaşadığı partneri ve evlat edinilmiş olanlar da dahil olmak üzere çocukları hayatta kalanlara sağlanan faydalardan yararlanmaya hak kazanan kişilerdir.

Hayatta kalan eşlere sağlanan faydalar dul aylıkları ve uyum aylıkları olmak üzere ikiye ayrılmaktadır (Yoruldu ve Saraç, 2023: 69). Dul aylığına hak kazanabilmek için, ölen kişinin en az üç yıl yaşlılık sisteminde ek emeklilik için emeklilik hakları kazanmış olması gerekmektedir. Bu aylık, 1990 yılında yapılan reform ile yürürlükten kaldırılmıştır. Ancak, 1 Ocak 1990'dan önce vefat eden sigortalılarla evli olan eşlere bu aylık hala ödenmektedir. Dul ve yetim aylığı uygulamalarının cinsiyet eşitliğini kısıtlaması ve kadınların kendi emeklilik haklarını artıracak mekanizmaların geliştirilmek istenmesi İsveç'te dul aylıklarının kaldırılmasının temel nedenini oluşturmaktadır (Bonnet ve Geraci, 2009; Selen ve Ståhlberg, 2001). Ancak mesleki sigorta kapsamında dul maaşları hala mevcuttur. Bu maaşlar, toplu iş sözleşmeleriyle belirlenmekte ve neredeyse tüm çalışanları kapsamaktadır (Selen ve Ståhlberg, 2001). Bu anlamda İsveç'teki dul ve yetim aylığı hakları, bireylerin ekonomik bağımsızlığını destekleyen ve ücret eşitsizliklerini azaltan bir sistemin parçası olarak oldukça önemlidir.

Eş uyum aylığı ise kazanca bağlı bir emeklilik maaşı ve garanti emekli maaşı olmak üzere iki bileşenden oluşmaktadır. Bu aylıktan faydalanabilmek için, ölen kişinin en az üç yıl İsveç'te ikamet etmiş ve yaşlılık sisteminde emeklilik haklarını biriktirmiş olması gerekmektedir (MISSOC, 2024). Bu aylık, hak sahibi dul eşe 12 aylık bir süre boyunca ödenmektedir. Eğer dul eşin, sigortalının vefatı sırasında birlikte yaşadığı 18 yaşından küçük bir çocuğu varsa, bu süre 12 ay daha uzatılmaktadır. Çocuk veya çocukların yaşının 12'den küçük olması durumunda ise, aylık 12 yaşına kadar ödenmeye devam etmektedir (MISSOC, 2024; ÇSGB, 2024). Hayatta kalan eşin uyum aylığından faydalanabilmesi için 66 yaşından küçük olması ve eşinin öldüğü tarihte 18 yaşından küçük bir çocukla birlikte yaşıyor olması ya da ölen eşle en az beş yıl boyunca kesintisiz olarak yaşamış olması gerekmektedir. Ayrıca, ölüm anında 18 yaşından küçük çocuğu bulunan dul eş veya partnerler de bu aylık için hak sahibi olabilmektedir. Uyum aylığının miktarı, ölen sigortalının hesaplanan emekli aylığının %55'i tutarındadır. Bu aylık, hak sahibinin yeniden evlenmesi durumunda veya 65 yaşına ulaşmasıyla sona ermektedir (MISSOC, 2024).

Evrensel sistem esasına göre ödenen güvenceli emeklilik, hak sahiplerine gelir testi yapılarak sağlanmaktadır. Bu aylığın bağlanabilmesi için, ölen kişinin ülkede 16 ile 64 yaş arasında toplam 40 yıl ikamet etmiş olması gerekmektedir. Ancak, hak sahibinin kazanca bağlı bir emekli maaşı alması durumunda, güvenceli emeklilik ödemesi azaltılabilir veya tamamen geri alınabilmektedir (MISSOC, 2024).

Hak sahibi çocuklara, ölen sigortalının aldığı veya almaya hak kazandığı yaşlılık kazanç aylığının %35'i oranında çocuk aylığı ödenmektedir. En küçük çocuk 12 yaşına geldiğinde bu oran %30'a düşürülür. Birden fazla çocuk olması durumunda, her ek çocuk için %25 ek ödeme yapılmaktadır. Toplam tutar, hak sahibi tüm çocuklar arasında eşit şekilde paylaştırılmaktadır (MISSOC, 2024). Bu aylık, çocuk 18 yaşına gelene kadar devam etmektedir; eğer çocuk öğrenciyse bu süre 20 yaşına kadar uzatılabilmektedir. Hak sahibi çocuk yetim aylığı almıyor ise evrensel sistem çerçevesinde çocuk yardımı yapılmaktadır. Bu ödeme çocuk öğrenciyse 20 yaşına kadar devam etmektedir. Bir çocuğun yetim aylığı alması durumunda, yetim yardımı, yetim aylığı miktarına göre azaltılmaktadır.

Sigortalı, 65 yaşından önce vefat etmişse, ölüm aylığı 65 yaşına kadar çalışılmış gibi hesaplanarak bağlanmaktadır. Hak sahiplerine yapılan ödemeler sigortalının emekli aylığının %80'ini geçmemektedir. Sigortalı emekli olmadan ölmüş ise geride kalanlara beş yıllık periyotta ödemeler yapılmaktadır. Ödemelerin sürekli olması için vefat edenin emekli olması gerekmektedir (Yoruldu ve Saraç, 2023: 70).

2.1.2.2. Norveç

Norveç'te hayatta kalanlara sağlanan haklar 1 Ocak 2024 tarihi itibariyle değişikliğe uğramıştır. 1 Ocak 2024'ten sonra hayatta kalan eşlere, sigortalının ölümü sonrasında en fazla 3 yıl süre ile bağlanan ve en fazla 2 yıl uzatılabilen bir "ayarlama ödeneği" verilmektedir (MISSOC, 2024). "Ayarlamanın" anlamı, ödenek verilirken geride kalan dul eşin gelirinin de hesaba katılarak miktarın belirlenmesi anlamına gelmektedir⁶. Bu anlamda Norveç'te ayarlama ödeneği, gelir testine tabidir ve hayatta kalan eşin gelirinine göre belirli oranlarda hesaplanmaktadır. Bu ödeneği almanın temel koşulu, fayda süresi boyunca kişinin kendi kendine yetebilme amacıyla aktif olmasıdır⁷.

⁶ <https://www.aariakassa.fi/en/earnings-related-allowance/what-is-an-adjusted-allowance/>

⁷ <https://nhwstat.org/welfare/survivors/pension-widows-and-widowers>

Ayarlama ödeneğinin verilebilmesi için ölen kişinin en az beş yıllık sigortalılığı ya da en az beş yıllık emekli aylığı alması gerekmektedir. Hayatta kalan eşin bu ödenekten yararlanabilmesi için, 67 yaşından küçük olması ve ölen sigortalı ile evliliğinin en az beş yıl sürmüş olması gerekmektedir. Ölen kişiyle çocuğu olan veya olmuş ya da en az yarısı 18 yaşından küçük çocuklara bakan hayatta kalan eş için evlilik süresiyle ilgili bir gereklilik aranmamaktadır. Hayatta kalan eş yeniden evlenirse ödenek kesilmektedir. Boşanmış ve geçimini tamamen veya önemli ölçüde ölen kişinin katkılarıyla sağlayan bir kişi, evlilik en az 25 yıl, ortak çocukları varsa en az 15 yıl sürmüş olması kaydıyla bu ödeneği alabilmektedir. Beraber yaşayan kişilerin ise bu ödeneği alabilmesi için daha önce ölen kişi ile evlenmiş olması veya birlikte çocukları bulunması koşulları aranmaktadır. İlişkide çocuk yoksa birlikte yaşama veya kayıtlı birlikteliğin en az beş yıl sürmüş olması gerekmektedir (MISSOC, 2024).

Ayarlama ödeneğinin, hayatta kalan eşin kendi çalışmasından dolayı elde ettiği kazançla ya da işsizlik yardımı, hastalık yardımı gibi diğer sosyal yardımlarla birleştirilmesi mümkündür. Ancak bu ödenek, gelir testine tabii olarak verildiği için miktarı, elde edilen diğer kazanç ve yardımları miktarına göre azaltılacaktır.

Norveç'te hayatta kalan eşlerin ekonomik olarak desteklenmesini amaçlayan farklı sosyal yardım mekanizmaları da mevcuttur. Bunlardan biri "çocuk bakım yardımıdır. Bu yardım, özellikle eğitim veya iş nedeniyle çocuk bakım sorumluluğunu başka birine devretmek zorunda kalan dul eşlere yönelik bir destek olup, bakım masrafların %64'ünü karşılamasıyla önemli bir katkı sağlar. "Eğitim yardımı" ise hayatta kalan eşlerin yeniden hayata tutunması ve ekonomik bağımsızlık kazanmaları ödenir (MISSOC, 2024). Bu yardım, bireylerin kendi ayakları üzerinde durabilmelerini sağlama açısından uzun vadeli bir fayda sağlar. Ancak yardım miktarı, eğitimin türü ve süresi gibi faktörlere bağlı olarak değişebilir. Tıpkı ayarlama ödeneğinde olduğu gibi, hayatta kalan eşlere sağlanan çocuk bakımı veya eğitim yardımları için de ölen kişinin en az 5 yıllık sigortasının bulunması şartı aranmaktadır. Görüldüğü üzere, Norveç'te hayatta kalan eşlere sağlanan yardımların türü ve miktarı, bireyleri yardıma veya aylıklara bağımlı kılmak yerine, onları bağımsız ve kendi ayakları üzerinde durabilen bireyler haline getirmeyi amaçlamaktadır.

Ölen ebeveynin Norveç'te en az 40 yıllık sigortası olması koşuluyla, hayatta kalan çocuklara "çocuk aylığı" ödenmektedir. Bu aylık, çocuklar en fazla 20 yaşına gelene

kadar verilmektedir (MISSOC, 2024). Norveç'te ölüm halinde geride kalanlara sağlanan diğer bir ödeme ise cenaze yardımıdır. Bu yardım gelir testine bağlı olarak yapılmaktadır (MISSOC, 2024).

2.1.2.3. Finlandiya

Finlandiya'da hayatta kalanlara sağlanan ölüm faydaları ölen kişinin emeklilik aylıklarına dayanmaktadır. Bireylerin emeklilik hakları, hem katkılarla finanse edilen ve sosyal sigorta sistemi kapsamında sağlanan yaşlılık aylıkları, hem de asgari bir emeklilik maaşı garanti eden ve vergiyle finanse edilen ulusal emeklilik sistemi çerçevesinde şekillenmektedir (SGK, 2019: 90; Bodur, 2021:279; MISSOC, 2024). Ulusal emeklilik sisteminden geride kalanlara yardım sağlanabilmesi için ölen kişinin 16 yaşını doldurduktan sonra üç yıl Finlandiya'da ikamet etmiş ve ölüm anında Finlandiya'da ikamet ediyor olması şartı aranmaktadır. Sosyal sigorta kapsamında geride kalanlara aylık bağlanabilmesi için ise ölen kişinin öldüğü anda sigortalı olması yeterli görülmektedir. Finlandiya'da hak sahipleri ölen kişinin, hayatta kalan eşi, birlikte yaşadığı partneri, ölümünden önce nafaka almaya hak kazanmış boşanmış eşi ve çocuklarından oluşmaktadır.

Ulusal emeklilik sisteminden geride kalan eş, partner ve çocuklara belirli sürelerle kadar emekli aylığı ödenirken; boşanmış eşler bu aylıktan faydalanamamaktadır. Bu kapsamda verilen aylıklar ölen kişinin Finlandiya'da ikamet süresine göre ayarlanmaktadır. Resmi evlilik bağı bulunan dul eşlere bu aylığın bağlanabilmesi için dul eşin 65 yaşından küçük, 16 yaşından sonra en az üç yıl Finlandiya'da ikamet etmiş ve ölen kişiyle ortak bir çocuğu bulunması gerekmektedir⁸. Bu şartları taşıyan dul eşlere bağlanan aylık en fazla 10 yıl süreyle ya da çocuk varsa 18 yaşına gelene kadar ödenmektedir. Hayatta kalan eşin 18 yaşından küçük bir çocuğu varsa bu aylıklar ek ödemelerle desteklenmektedir. Eşin tek başına yaşayıp yaşamamasına ve 18 yaşından küçük çocuklarının bulunup bulunmamasına bağlı olarak, eşin çalışma ve diğer gelirlerden (diğer sosyal yardımlar dâhil) elde ettiği kazancının aylık belirli bir tutarı aşması halinde ulusal emeklilik aylığı ödenmemektedir. Yine hayatta kalan eşin 50 yaşından önce yeniden evlenmesi halinde de aylık kesilmektedir (MISSOC, 2024).

---

⁸ Ortak bir çocuğu yoksa hayatta kalan eşin ölüm anında en az 50 yaşında olması, evlilik gerçekleştiğinde ise 50 yaşın altında olması ve evliliğin en az 5 yıl sürmesi şartları aranmaktadır.

Ölen kişinin birlikte yaşadığı partnerinin ulusal emeklilik sistemi kapsamında hak sahibi olabilmesi için, yine 65 yaşından küçük, 16 yaşından sonra en az üç yıl Finlandiya'da ikamet etmiş olması, bununla birlikte ölen partneriyle 65 yaşını doldurmadan önce ve en az beş yıl kesintisiz bir süre birlikte yaşaması, başka hiç kimseyle evli olmaması ve en önemlisi ölen partnerle ortak bir çocuğunun bulunması gerekmektedir. Tüm bu şartları sağlayan partnere bağlanan aylık ise çocuk 18 yaşına gelene kadar ödenmektedir (MISSOC, 2024).

Sosyal sigorta kapsamında sağlanan aylıklardan ise ölen sigortalının dul eşi, nafaka alan boşanmış eşler ve çocuklar faydalanabilmektedir. Ölen kişi ölüm anında emekli hayatta kalanlara bağlanacak aylık emekli aylığına göre, emekli değilse ölen kişinin ölüm anında hak kazanacağı maluliyet aylığı temelinde hesaplanmakta ve hak sahiplerine belirli oranlarda ödenmektedir (SSA-Europe, 2018: 111).

Ortak çocukları olan dul eşin bu aylıktan faydalanabilmesi için ölen sigortalının 65 yaşına gelmesinden önce onunla evlenmiş olması gerekmektedir. Çocuğu olmayan dul eşler ise 50 yaşını doldurmuş veya maluliyet aylığı almış olması, evliliğin en az beş yıl sürmüş olması ve eşlerin, ölenin 65 yaşına gelmesinden önce evlenmiş olması kaydıyla bu aylıktan yararlanması söz konudur. Dul eşe bağlanacak aylık, hak sahibi çocuk sayısına bağlı olarak ölen kişinin emekli maaşının %17-50'si arasındadır. Hayatta kalan eş 1975'ten önce doğmuşsa veya ölen eş 1 Ocak 2022'den önce vefat etmişse, hayatta kalan eş bu aylığı hayatının geri kalanında alabilmektedir. Ancak hayatta kalan eş 1975 veya sonrasında doğmuş ise bu aylıktan en fazla on yıl ya da yetim maaşı alan en küçük çocuk 18 yaşına gelene yararlanabilmektedir. Hayatta kalan eşler kendi çalışmalarından elde ettikleri gelirle bu aylığı birleştirebilmektedir. Böyle bir durumda hayatta kalan kişiye bağlanan aylık belirli miktarlarda azaltılmaktadır. Hayatta kalan eşin 50 yaşından önce evlenmesi halinde bağlanan aylıklar kesilmektedir (MISSOC, 2024).

Boşanmış eşler de ölen sigortalıdan nafaka alıyorsa ve durumları hayatta kalan eş ile aynı koşulları sağlıyor ise ölen kişinin emeklilik aylığından faydalanabilmektedir. Boşanmış eşe ödenecek aylık, hayatta kalan eşe bağlanan aylık bölünerek ve aldığı nafaka miktarına göre değişen oranlarda ödenmektedir (MISSOC, 2024).

Finlandiya'da ölen kişinin 18 yaş altı çocukları hem ulusal emeklilik sisteminden hem de sosyal sigorta sisteminden hak sahibi olarak aylık alabilmektedir. Bu yaş sınırı her iki tür aylıkta çocukların eğitim durumlarına göre 20 yaşına kadar uzatılabilmektedir.

Evrensel sistemde verilen aylığa ek olarak çocuğun muhtaçlık durumuna göre ek ödemeler yapılabilmektedir. Sosyal sigorta sistemi kapsamında ölen kişinin çocuklarına bağlanan aylığın miktarı, aylığı almaya hak kazanan çocuk sayısına bağlı olarak, ölen kişinin aylığının %33-83'ü arasında değişmektedir. Çocuklardan biri bu aylık için üst yaşa ulaştığında, paylar kalan yararlanıcılar arasında yeniden dağıtılmaktadır (MISSOC, 2024; SSA-Avrupa, 2018: 110).

2.1.2.4. Danimarka

Danimarka'da 1984'te yapılan reformlar, sosyal güvenlik programlarının yönetiminde değişiklikler yapmış; yaşlılık, ölüm ve maluliyet sigortalarından sağlanan hakları yaşlılık sigortasından sağlanan haklar ve diğer sosyal güvenlik hakları olmak üzere iki gruba indirgemıştır (Haanes-Olsen, 1987). Yapılan reformlar, özellikle ölüm ve maluliyet yardımları gibi daha önce gelir testine tabi olmayan bazı ek ödenekler için gelir testi uygulamalarını genişletmiştir. Kişinin ölümü ile hayatta kalan eş ya da partnere verilen aylıklar 2007 yılında kaldırılmıştır⁹. Eğer eşlerin her ikisi de emekli aylığı almakta iken eşlerden biri vefat ederse, geride kalan eş ya da partnere ölüm tarihinden itibaren üç ay boyunca ölen kişinin emekli aylığı verilmeye devam etmektedir. Üç ay boyunca verilen bu aylık "ölüm aylığı" olarak ifade edilmektedir¹⁰. Ancak üç aylık sürenin sonunda aylık kesilmekte ve geride kalan eş/partner kendi emeklilik aylığını almaya devam etmektedir. Geride kalan eş ya da partnerin bu aylıktan yararlanabilmesi için ölen kişi ile birlikte yaşıyor olma şartı aranmaktadır.

Eğer geride kalan eş devletten herhangi bir emeklilik aylığı almıyor ise ölen eşin emekli aylığından ölüm aylığı bağlanmaz. Böyle durumlarda geride kalan eşe ya da en az üç yıldır birlikte yaşayan partnere gelir testine bağlı olarak "uyum yardımı/ Hayatta kalanlar ödeneği" yapılmaktadır¹¹. Bununla birlikte ihtiyaç halinde bakım ödeneği ve geride kalan eşlerin çalışma hayatına entegrasyonu sağlamak için gerekli olan eğitim veya mesleki eğitim durumlarında özel yardımlar da yapılabilmektedir (MISSOC, 2024). Hayatta kalanlara sağlanan diğer bir yardım ise cenaze yardımıdır. Ölenin cenaze

---

⁹ <https://nhwstat.org/welfare/survivors/pension-widows-and-widowers>

¹⁰ <https://www.borger.dk/pension-og-efterloen/folkepension-oversigt/naar-du-er-paa-folkepension/folkepension-doedsfald-efterlevelsespension>

¹¹ <https://www.borger.dk/sundhed-og-sygdom/doedsfald--hospice-og-behandlingstestamente/Efterlevelseshjaelp>

masrafları kapsamında hak sahiplerine belirli bir tutara kadar cenaze yardımı yapılmaktadır. (SSA-Europe,2018:95).

Danimarka'da eşlerin ve birlikte yaşayanların çoğu, eşlerini veya birlikte yaşadıkları kişileri kaybettiklerinde ATP Hayat Boyu Emeklilik Maaşından toplu ödeme alma hakkına sahiptir. Geride kalan eş ya da partnerin devletten emekli aylığı olup olmaması bu ödemeyi almayı etkilemektedir. ATP Hayat Boyu Emeklilik, Danimarka'da neredeyse herkesin ödeme yaptığı ve ancak devlet emeklilik yaşına ulaşıldığında yalnızca bu sisteme ödeme yapan bireylere ödenen yasal bir emeklilik planıdır¹². Ancak kişi öldüğünde geride kalan hak sahipleri bu emeklilik planından toplu bir ödeme alma hakkına sahip olmaktadır. Bu kapsamda yapılan ödemenin büyüklüğü, ATP' ye ödenen katkı paylarının, 1 Ocak 2002'den önce mi yoksa sonra mı ödenmeye başlandığına göre değişmektedir. Ölen kişinin 21 yaş altındaki çocukları da bu ödemeye hak kazanabilmektedir. Çocuğun 18 yaşının altında olması halinde, bu tutar velayet yetkisine sahip olan kişiye ödenmektedir¹³.

2.1.2.5. İzlanda

İzlanda'da geride kalanlara sağlanan haklar tıpkı Finlandiya'da olduğu gibi evrensel hem de mesleki emeklilik sistemi esaslarına göre şekillenmektedir. Ulusal emeklilik planı yalnızca geride kalan 18 yaşından küçük çocukları kapsayan, sabit oranlı faydalar sağlayan ve vergiyle finanse edilen evrensel bir plandır. Bu yardımlara başvurmak için geride kalan çocuğun en az üç yıldan beri İzlanda'da ikamet ediyor olması gerekmektedir. Geride kalan dul eş ya da partner bu kapsamda sağlanan yardımlardan yararlanamamaktadır (MISSOC, 2024).

Çalışma esasına göre verilen ölüm faydaları ise ölen sigortalının emeklilik haklarının belirli bir yüzdesi olarak hesaplanan ve hayatta kalan eşler, kayıtlı birlikte yaşayan partnerler ve 18 yaşından küçük çocuklara katkıya dayalı sosyal sigorta sisteminden yapılan ödemelerdir. Geride kalanların bu ödemelerden yararlanabilmesi için, ölen sigortalının ölüm anında emeklilik maaşı alıyor olması ya da ölümünden önce belirli bir süre emeklilik sigortasına katkı payı ödemiş olması gerekmektedir (MISSOC, 2024). Geride kalan eş ölen sigortalı ile evli olmak; partner ise kayıtlı birliktelik yaşamak kaydıyla dul aylığı almaya hak kazanmaktadır. Geride kalan eş/partnere ödenen dul

¹² <https://www.borger.dk/pension-og-efterloen/ATP-Livslang-pension-oversigt>

¹³ <https://www.borger.dk/pension-og-efterloen/ATP-Livslang-pension-oversigt/ATP-Livslang-Pension>

aylıkları, emeklilik fonlarının içeriğine göre, sınırlı bir süre için ödenmektedir. Eğer ölen kişinin hayatta kalan eşinden çocukları varsa, çocuk 19 yaşına gelene kadar bu aylık ödenmeye devam etmektedir. Hayatta kalan eşin yeniden evlenmesi halinde dul aylığı ödemesi durdurulmaktadır (SSA- Europe, 2018: 165). Çocuklara bu kapsamda yapılan aylık ödemelerin miktarı da emeklilik fonlarının içeriğine göre değişiklik göstermektedir. Çocuklar 18 yaşına kadar bu aylıklardan faydalanabilmektedir.

2.1.2.6. Sosyal Demokrat Refah Rejimi Örnek Ülkeler Değerlendirme

Tablo 7. Kuzey Avrupa Refah Rejimi Ülkeleri Ölüm Sigortası

Ülkeler	Sürekli Yardımlar	Tek Seferlik Yardımlar	Yıl İçinde Periyodik Yardımlar	Ölüm Aylığı İçin Sigortalıdan İstenilen Katkı Süresi	Hak Sahipleri
İsveç	İki ayrı ölüm aylığı (Sosyal Sigorta Sistemi ve Vergilerle Finanse Edilen Sistem) mevcuttur	-	-	Vergilerle Finanse Edilen Aylık için İkamet; Sosyal Sigorta Sisteminden verilen aylık için ise ölen emekli olmalıdır	Resmi Eşler, Partnerler, Çocuklar
Norveç	Ayarlama Ödeneği (En fazla 5 yıl verilmektedir)	Cenaze Ödeneği	-	5 yıl	Resmi Eşler, Partnerler, Çocuklar
Finlandiya	İki ayrı ölüm aylığı (Garanti Emekli Aylığı ve Kazanca Bağlı) mevcuttur	-	-	Garanti aylıkta ikamet şartı vardır. Kazanca bağlı emeklilikte ise yaşlılık ya da malullük aylığı alıyor olmalıdır ya da en az 50 yaşında ve üç yıldır engelli aylığı alıyor olmalıdır	Resmi Eşler Partnerler, Nafaka alan boşanmış eşler, Çocuklar
Danimarka	-	Evrensel sistemden 3 ay boyunca verilen ölüm aylığı, Sosyal Sigorta Sisteminden verilen toplu ölüm aylığı ve cenaze yardımı	-	İkamet	Resmi Eşler Partnerler, Nafaka alan boşanmış eşler, Çocuklar
İzlanda	Ölüm aylığı	Ölüm ödemesi	-	İkamet	Resmi Eşler Partnerler, Çocuklar

Kaynak: Çalışma Kapsamında Oluşturulmuştur.

Sosyal Demokrat Refah Rejimi sınıflandırması içinde yer bulan İsveç, Finlandiya, Danimarka ve İzlanda'da verilen ölüm sigortaları yardımları genel olarak ikamet esaslı olarak verilmektedir. Norveç'te ise yardımlar katkı esasına göre verilmektedir. Sosyal sigorta esasına göre verilen ölüm yardımları ya ikinci ölüm aylığı ya da ölüm aylığını tamamlayıcı bir nitelik taşımaktadır. Danimarka'da sürekli ölüm yardımı bulunmamaktadır. Her ne kadar ismi ölüm aylığı olarak anılsa da Danimarka'da bu yardım hak sahiplerine üç ay verilmektedir. Bu yardım dışında verilen diğer ölüm yardımı

da toptan ödeme şeklindedir. Ölüm aylığı dışında Norveç ve Danimarka'da hak sahiplerine cenaze ödemesi yapılmaktadır.

Hak sahibi olarak tüm ülkelerde resmi eş, partner ve çocuklar ortak hak sahibi olarak göze çarpmaktadır. Diğer ülkelerin aksine Finlandiya ve Danimarka'da nafaka alan boşanmış eşlerde hak sahibi olabilmektedir. Yardımlar yalnızca çekirdek aile üyesi olarak tanımlanacak kişilere verilmektedir.

Ülkelerde evrensel sistemden verilen ölüm aylıkları, 65-67 yaşlarında kesilmektedir. Bununla beraber yardımlar gelir testi esasına göre verildiğinden aylıklar test sonucuna göre azaltılabilmekte veya kesilmektedir. Çocuklara verilen yardımlar öğrencilik süresinin bitimi ile sınırlıdır.

2.1.3. Liberal Refah Rejimi Ülkeleri

Liberal rejimler piyasa merkezli olup devletler piyasa sisteminde geçimini sağlayamayan ve piyasa sistemi tarafından satılan sağlık ve bakım hizmetlerine ulaşamayan en muhtaç insanlara destek sunmaktadır (Çılğın, 2023: 100) Bu yönüyle Sosyal Demokrat Refah rejiminin tam aksi bir nitelik taşımaktadır. Devletin vatandaşlara sağladığı yararlar asgari düzeyde ve genellikle gelir testine tabidir. Yardımları hal etme kuralları katı ve genellikle damgalayıcıdır (Karaman, 2015: 59). Sosyal transferlerin yanında sosyal sigorta yardımları da işçi sınıfı ve devlete bağımlı düşük sosyal sınıflar için daha mütevazidir (Selek Öz ve Peri, 2019:3). Bununla beraber sosyal sigorta işlevi kapsamlı bir şekilde piyasa tarafından sağlanmaktadır (Gümüş, 2020:105).

Liberal rejim ülkelerinde, Kuzey Avrupa refah rejimi ülkelerinin aksine, kamu sektörü istihdamı düşük, özel sektör istihdamı ise OECD ortalamasının üzerindedir (Özdemir,2004:98). Kadın istihdamı Kuzey Avrupa ülke ortalamasından düşük olsa da OECD ülkelerine göre yüksektir (Özdemir, 2007: 135).

2.1.3.1. ABD

1935 tarihli Sosyal Güvenlik Yasası başlangıçta yalnızca çalışanlara emeklilik yardımı sağlamaktaydı. Hak sahiplerine yönelik yardımlar ise ancak 1939 yılında yürürlüğe girmiştir (Shobel, 2023: 40). Bu yardımlar, hak sahiplerine düzenli olarak ödenen ölüm aylığı ile tek seferlik verilen ölüm yardımını kapsamaktadır.

Ölüm aylığının bağlanabilmesi için ölen sigortalının ölüm anında yaşlılık veya malullük aylığı alıyor ya da bu aylığı almaya hak kazanmış olması gerekmektedir.

Alternatif olarak, sigortalının 62 yaşından genç olması, en az 6 çeyrek sigortalılık süresine sahip bulunması ve toplam sigortalılık süresinin, vefat ettiği yaş ile 21 yaş arasındaki farka eşit olması şarttır. Örneğin, 50 yaşında vefat eden bir sigortalının hak sahiplerinin ölüm aylığı alabilmesi için, sigortalının en az 29 çeyrek sigorta prim katkısı yapmış olması gerekmektedir. Çeyrek kavramı, sigortalının yıllık kazancına bağlı olarak belirlenmektedir. 2019 yılı itibarıyla bir çeyrek sigortalılık süresi kazanabilmek için en az 1.360 ABD Doları aylık kazanç sağlanması gerekmektedir (SSA-The Americas, 2019: 263). Bir yıl içinde en fazla 4 çeyrek kazanılabilmektedir.

Amerika'da ölen sigortalının eşi, yetimleri ve belirli koşulları sağlayan ebeveynleri ölüm aylığı almaya hak kazanmaktadır. Bu hak, boşanmış eşler de dâhil olmak üzere hem aynı hem de karşı cinsten bireyleri kapsamaktadır. Ölüm aylığı, aşağıdaki şartları sağlayan hak sahiplerine bağlanmaktadır:

- Sigortalının vefatından en az dokuz ay önce evlenmiş ve 60 yaşında veya daha büyük olan dul eşler.
- Sigortalı ile en az 10 yıl evli kalmış, 60 yaşından önce yeniden evlenmemiş olan boşanmış dul eşler.
- Yaş sınırlaması olmaksızın, 16 yaşından küçük veya engelli bir çocuğa bakan ve sosyal güvenlik yardımı alan dul eşler.
- Maluliyeti sigortalının vefatından önce veya en fazla yedi yıl içinde gerçekleşmiş olan, 50 yaş ve üstü malul dul eşler ya da boşanmış dul eşler.
- Evli olmayan ve 18 yaşından küçük yetimler¹⁴.
- Sigortalının vefat anında ona en az %50 oranında bağımlı olan, 62 yaş ve üstü olup hiç evlenmemiş ebeveynler.

Eğer vefat eden sigortalı, ölüm aylığı için gerekli koşulları sağlamıyorsa ancak ölümünden önceki son 13 çeyrek döneminin en az 6'sında sigorta primi ödemişse, ölüm aylığı yalnızca uygun görülen yetimler ile bakmakla yükümlü olduğu bağımlı çocuklara sahip dul eşlere bağlanmaktadır (SSA-The Americas, 2019: 263-264). Görüldüğü üzere, eşlere ölüm aylığı bağlanabilmesi için maluliyet, çocuk bakımı, sigortalı ile belirli bir süre evli kalma ve belirli bir yaşın üzerinde olma gibi koşullar aranmaktadır. Boşanmış eşler ise, yaş, sigortalı ile belirli bir süre evli kalma, yeniden evlenmeme ve maluliyet gibi

---

¹⁴ İlk ve ortaöğretimde eğitim gören çocuklar için bu sınır 19 yaşına kadar, 22 yaşından önce malul olan çocuklar için ise yaş sınırı bulunmamaktadır.

şartları sağladıkları takdirde hak sahibi olabilmektedir. Çocuklar arasında cinsiyet ayrımı yapılmamakta olup, eğitimlerine devam edenler en fazla 22 yaşına kadar ölüm aylığından yararlanabilmektedir.

Ölen sigortalının hak sahiplerine bağlanan eş aylığı, sigortalının almış olduğu veya almaya hak kazandığı aylığın %71,5 ile %100'ü arasında değişmektedir. Normal emeklilik yaşına ulaşmış dul veya boşanmış eş, ölen sigortalının yaşlılık veya malullük aylığının %100'ünü almaya hak kazanmaktadır. Çocuk bakan herhangi bir yaştaki dul veya boşanmış eşe, sigortalının aylığının %75'i ödenmektedir. 60 yaş ile normal emeklilik yaşı arasındaki dul veya boşanmış eşler için ödenecek aylık oranı, talepte bulunulan yaşa göre %71,5 ile %99 arasında değişmektedir. 50-59 yaş arasındaki engelli dul eşler ise sigortalının aylığının %71,5'ini almaktadır.

Çocuklara, ölen sigortalının yaşlılık veya malullük aylığının %75'i ödenmektedir. Bağımlı ebeveynler için ise tek ebeveyn olması durumunda %82,5, iki ebeveyn olması durumunda ise her biri için %75 oranında ödeme yapılmaktadır. Hak sahiplerine bağlanacak toplam ölüm aylığı, sigortalının yaşlılık aylığının %100 ila %180'i, malullük aylığının ise %100 ila %150'si arasında değişmektedir. Eylül 2022 itibarıyla yaklaşık bin ebeveynin bu yardımdan faydalandığı belirtilmektedir (Shobel, 2023: 41).

Ölüm aylığı alan hak sahipleri için gelir testi uygulanmaktadır. Normal emeklilik yaşına (2027 itibarıyla 67 olacak) ulaşmadan önce aylık alanların ödemeleri, gelir testine göre azaltılmaktadır. Ancak normal emeklilik yaşına ulaşıldığında gelir testi uygulaması sona ermektedir. Ayrıca, 60 yaşından önce evlenen dul eşlerin aylıkları kesilmektedir.

Vefat durumunda, hak sahiplerine toptan ödeme şeklinde 255 ABD Doları ölüm yardımı verilmektedir. Birden fazla hak sahibi bulunması halinde bu tutar eşit olarak paylaşılır. Ölüm aylığından farklı olarak, bu yardım ilk kez 1940 yılında ödenmeye başlanmış olup, enflasyon oranına bağlı olarak hiçbir zaman artırılmamıştır (Shobel, 2023: 41).

2.1.3.2. Avustralya

Avustralya'da ölüm sigortasından sağlanan yardımlar, evrensel sistem ve prim temelli zorunlu mesleki emeklilik sistemi olmak üzere iki farklı sistem üzerinden verilmektedir (SSA-Asia ve The Pacific, 2018: 39). Evrensel sistem, ikamet şartını karşılayan tüm vatandaşları kapsamakta olup, vergilerle finanse edilmektedir ve

yardımlar gelir testine tabi olarak sağlanmaktadır. Zorunlu mesleki emeklilik sistemi ise 1992 yılından itibaren çalışanların zorunlu katılımı esasına dayanmaktadır (SGK, 2013: 14).

Ölüm sigortası kapsamında sağlanan yardımlardan hak sahiplerinin faydalanabilmesi için evrensel sistemde ölen kişinin herhangi bir özel kriteri sağlaması gerekmemektedir. Ancak, yalnızca ölüm ödeneği için ölen kişinin belirli bir süre Avustralya'da ikamet etmiş olması şartı bulunmaktadır. Öte yandan, zorunlu mesleki emeklilik sistemi yardımlarından yararlanabilmek için sigortalının ölmeden önce hesap bakiyesini çekmemiş olması gerekmektedir.

Ölüm sigortası kapsamında hak sahiplerine dul yardımı, tam yetim aylığı, cenaze ödemesi, cenaze ödeneği ve ölüm yardımı adı altında çeşitli destekler sunulmaktadır. Ölüm yardımı, yalnızca zorunlu mesleki emeklilik sistemi kapsamında sağlanırken, diğer tüm yardımlar evrensel sistem çerçevesinde verilmektedir (SSA-Asia and The Pacific, 2018: 40-42).

Dul yardımı, gelir testine tabi olarak, halen bir birlikteliği olmayan ve çalışma deneyimi bulunmayan kadınlara ödenmekteydi. Ancak, 1 Temmuz 2018 itibarıyla bu yardıma yeni başvurular kabul edilmemektedir. Bu yardımdan yararlanma hakkı bulunan kadınlara ayrıca enerji desteği, sağlık bakım kartı ve çeşitli ek yardımlar da sağlanmaktadır (SSA-Asia and The Pacific, 2018: 40-42).

Tam yetim aylığı, hem annesi hem de babası vefat etmiş, kaybolmuş ya da nerede olduğu bilinmeyen 16 yaşından küçük çocuklara ödenmektedir. Eğer çocuk ortaöğretime devam ediyorsa yardım 16 yaşına kadar, yükseköğretime devam ediyorsa 19 yaşına kadar ödenmektedir. Ayrıca, belirli durumlarda mülteci çocuklar da bu yardımdan yararlanabilmektedir (SGK, 2013: 19; SSA-Asia and The Pacific, 2018: 40). İki haftada bir 79,90 Avustralya Doları ödeme yapılmaktadır.

Ölüm ödemesi, ölüm sonrası geride kalan eş, bakıcı veya küçük bir çocuğa bakan ebeveyne tek seferlik toplu ödeme şeklinde yapılmaktadır. Ölüm ödeneği, ölen kişinin eşi veya partnerine, ölüm tarihinden itibaren 14. haftaya kadar iki haftada bir ödenmektedir. Eğer geride kalan eş hamileyse, ödeme süresi daha uzun olabilmektedir. Aile ödenekleri kapsamında, enerji desteği, ek ödemeler ve emekli indirim kartı gibi ek yardımlar sağlanmaktadır. Bu yardım, yeni bir birlikteliği bulunmayan dul eşlere yöneliktir (SSA-Asia and The Pacific, 2018: 40-42).

Zorunlu mesleki emeklilik sisteminden sağlanan ölüm yardımı, hak sahiplerine toplu ödeme şeklinde veya aylık ödemeler halinde verilebilmektedir. Bu yardım, vefat eden kişinin hayattayken belirlediği hak sahiplerine ödenmektedir. Bu sistemin, Türkiye'deki bireysel emeklilik sistemine benzer bir işleyişi bulunmaktadır (SSA-Asia and The Pacific, 2018: 40-42).

2.1.3.3. Kanada

Kanada sosyal güvenlik sisteminden hak sahiplerine ölüm sigortasından ölüm aylığı, ölüm ödemesi ve ölüm yardımı yapılmaktadır. Bu yardımlardan ölüm aylığı, hak sahiplerine sürekli olarak ödenen bir ödeme niteliğindedir. Hak sahiplerine ölüm aylığı bağlanabilmesi için vefat edenden en az 10 yıllık katkı veya 18 yaşından vefat tarihine kadar geçen sürelerin üçte birinde katkı vermesi şartlarının birisini yerine getirmiş olması beklenilmektedir. Bu aylık dul eşlere ve çocuklara ödenmektedir (SSA- The Americas 2019,98-107).

Dul eşlerin resmi evli ya da beraber yaşamaları hak sahibi sıfatını değiştirmemektedir. Bununla beraber dul aylığı yeniden evlenme durumunda sona ermemektedir. Hak sahibi eş önceki ilişkilerinden de emekli maaşı alma hakkına sahipse, yalnızca bir emekli maaşı (hangisi en büyükse) ödenir. Çocuklara ise 18 yaşına kadar bu yardım yapılmaktadır. Öğrencilik durumunda yaş sınırı 25 olarak uygulanmaktadır. Ölenin aldığı ya da almaya hak kazandığı aylığın %60 'ı ayda hak sahiplerine ölüm aylığı olarak ödenmektedir. Dul eş veya partner ölüm aylığı ile beraber yaşlılık ve malullük aylığı alabilmektedir. Fazla olanın tamamı, az olanın ise %60'ı alınmaktadır (SSA- The Americas 2019,98-107).

Kanada'da gelir testi ile verilen ölüm ödemesi adı altında bir ödeme bulunmaktadır. Bu yardım hak sahiplerine ayda 1.375 Kanada Doları olarak ödenmektedir. 1 yaşından beri Kanada'da en az 10 yıl ikamet eden, yıllık geliri 24,816 Kanada Dolarına kadar olan (Temmuz-Eylül 2019), 60-64 yaşları arasındaki dul bir eş (kadın-erkek) ödenmektedir. Yeniden evlenme veya en az 1 yıl süren birliktelik durumunda sona ermektedir. Bu ödenek 65 yaşında sona ermekte ve yerine evrensel sistemden verilen 18 yaşından sonra 10 yıl Kanada ikametine göre ödenen yaşlılık aylığı verilmektedir. Hayatta kalanın gelirin ek ödeme yapılmaktadır. Bununla beraber geride kalanlara sigortalının vefatı sonrası 2500 Kanada Doları toptan ödeme şeklinde ölüm yardımı yapılmaktadır (SSA- The Americas 2019,98-107).

2.1.3.4.Yeni Zelanda

Yeni Zelanda, sosyal güvenlik sistemi içerisinde hak sahiplerine evrensel ve sosyal yardım esaslarına dayalı bir ölüm sigortası programı sunmaktadır. Ülkede ölüm sigortasından eş aylığı, ölüm aylığı, yetim yardımı, cenaze yardımı ve gelir testi ile verilen sosyal yardım niteliği taşıyan bazı ödenekler verilmektedir. Bu yardımların verilmesinde vefat edenden herhangi bir kriter aranmaması programın evrensel ve kapsayıcı yanını yansıtmaktadır. Bahsi geçen yardımlardan eş aylığı, çocuğu olmayan dul kadın eşe veya en genç çocuğu 14 yaş ve üstünde olan dul eşe verilmektedir. Ödemeler haftalık yapılmakta olup bağımlı çocuk varsa miktar arttırılmaktadır. Gelir testine tabi olarak ödenen miktarlar azaltılabilmektedir (SSA-Asia and The Pacific, 2018: 188-195).

Ölüm Aylığı, en genç çocuğu 14 yaşından küçük dul eşlere ödenmektedir. Eş aylığını almaya hak kazanamayan kişiler için tasarlanmıştır. Gelir Testi bu yardımda da aynı esaslarla uygulanmaktadır. Görüleceği gibi eşler ya ölüm aylığı ya da eş aylığı alabilmektedir (SSA-Asia and The Pacific, 2018: 188-195).

Yetim Yardımı ise öz ya da evlat edinilen, ebeveynleri ölen ya da ciddi bir uzun vadeli sakatlık nedeniyle çocuklarına bakamayacak durumda bulunan ebeveynlere sahip 18 yaşından küçük yetimlerin birincil bakıcılarına ödenmektedir. Bakıcı 18 yaş ve üstü olmalıdır. Bununla beraber çocuğa en az 12 ay bakacak kişilere bu aylık ödenmektedir. Bakıcının Yeni Zelanda'da ikamet etmesi ve 12 aydan beri orada ülkede bulunması gerekmektedir (SSA-Asia and The Pacific, 2018: 188-195).

Sistemden verilen son yardım ise sigortalının vefatı sonrasında ölenin eşine, çocuğuna, ebeveynine, vasisine veya bunların yokluğunda cenaze için ödeme yapan kişiye ödenen cenaze ödemesidir. Ödeme gelir testine tabi olarak toplu olarak yapılmaktadır. Ülkede ayrıca ailenin geliri, yaşam koşulları gibi durumlara bağlı olarak hak sahiplerine barınma ve özel ihtiyaç ek ödemesi, eğitim ve işe alıştırma yardımı, maluliyet ödeneği gibi ek yardımlar bulunmaktadır. Bunlar belirli koşulları sağlayan dul hak sahiplerine ödenmektedir (SSA-Asia and The Pacific, 2018: 188-195).

2.1.3.5. Birleşik Krallık

Birleşik Krallık' ta ölüm sigortası yardımlarının verilmesinde sosyal sigorta ve sosyal yardım sistemleri beraberce kullanılmaktadır. Ülkede ölüm sigortası

yardımlarından sadece dul eşler faydalanmakta olup çocuklar hak sahibi konumunda değildir. Çocukların varlığı kadınların haklarını etkileyen bir faktördür (SGK, 2019: 57).

6 Nisan 2017 tarihi ölüm sigortası yardımlarının verilmesinde bir milat noktası olup bu tarihten önce ölenlere Dul Ebeveyn Yardımı, Ölüm Ödeneği ve Cenaze Ödeneği veriliyorken bu tarihten sonra ölenlerin hak sahibi eşlerine Ölüm Destek Ödemesi verilmeye başlanmıştır (SGK, 2019: 57). Hak sahiplerinin ölüm destek ödemesi alabilmesi için vefat edenin herhangi bir vergi yılında 25 haftalık minimum katkı vermiş olması gerekmektedir. Bu yardım 18 ay ödenmektedir. Dul eş aile yardımı alıyor veya almaya hak kazanırsa alacağı miktar arttırılmaktadır. Ödenek yeniden evlenme ve beraber yaşama durumunda kesilmemektedir.

Dul Ebeveyn Ödemesi, hak sahiplerine haftalık ödenen bir ödenektir. Bu ödenek, yeniden evlenme veya birlikte yaşama durumunda kesilmektedir (SSA Europe,2018:380). Bu yardımın hak sahiplerine verilebilmesi için ölen kişi ölüm zamanında ölüm aylığı alıyor ya da almayı hak kazanmış olmalıdır. (Kademeli olarak kaldırılmıştır. Ölüm 9 Nisan 2001'den 5 Nisan 2017' ye kadar olmalıdır.) Bu yardım dul eş veya ölenin en az bir çocuğu için çocuk yardımı alan resmi aylık alma yaşından küçük olan partnerlere verilmektedir. Aynı zamanda hamile dullara da ödenmektedir. Dul eş öldükten sonraki 52 hafta içinde Dul Ebeveyn Ödemesi almaya hak kazanmazsa, 52 haftanın geri kalanında ölüm ödemesi almaya hak kazanmaktadır.

Ölüm Ödeneği, ölümden sonra 52 haftaya kadar ödenen bir yardımdır. Miktarı, hak sahibinin dul kaldığındaki yaşına veya Dul Ebeveyn Ödemesinin sona erdiği zamana ve vefat edenin katkı miktarına göre değişmektedir. Hak sahipleri tarafından bu ödemenin alınabilmesi için ölen kişi ölüm zamanında ölüm aylığı alıyor ya da almayı hak kazanmış olmalıdır.

Ölüm Ödemesi ise ölen kişinin dul kalan eşine toplu olarak ödenen bir ödemedir. Bu ödeme emeklilik yaşından küçük fakat 45 yaşından büyük ve bağımlı çocuğu olmayan dul eş ya da partnerlere ödenmektedir. Bu üç ödeme kademeli olarak kaldırılmaktadır.

Ülkedeki son yardım ise vasi ödemesidir. Ebeveynleri Birleşik Krallıkta doğan ya da 16 yaşından beri iki yıllık süreçte 52 hafta yaşamış olan aile ödenekleri kapsamında

çocuk yardımı almaya hak kazanan kişinin ölümü neticesinde verilmektedir. Her bir çocuk için bu çocuklara bakan kimselere haftada 21.75 Sterlin ödenmektedir¹⁵.

2.1.3.6. Liberal Refah Rejim Örnek Ülkeler Genel Değerlendirmesi

Tablo 8. Liberal Refah Rejimi Ülkeleri Ölüm Sigortası

Ülkeler	Sürekli Yardımlar	Tek Seferlik Yardımlar	Yıl İçinde Periyodik Yardımlar	Ölüm Aylığı İçin Sigortalıdan İstenilen Katkı Süresi	Hak Sahipleri
ABD	Ölüm Aylığı	Ölüm Yardımı	-	Yaşlılık ya da malullük aylığı alıyor olmak ya da 62 yaşından genç ve vefat ettiği yaşa göre belirlenen minimum süre kadar katkı vermek	Resmi Eşler, Partnerler, Boşanmış Eşler, Bağımlı Ebeveynler
Avustralya	Ölüm Aylığı (Sosyal Sigorta), Ölüm Aylığı (Zorunlu Meslek Sistemi)	Ölüm Ödemesi veya Ölüm Ödeneği	--	Sosyal sigorta sisteminden sağlanan ölüm aylığı için şart yok, mesleki emeklilik sisteminden verilen ölüm aylığı için ise sigortalının sistemde bakiyesi olmalıdır.	Resmi Eşler, Partnerler, Boşanmış Eşler, Çocuklar
Kanada	Ölüm Aylığı ve Gelir testine göre evrensel sistemden verilen ölüm ödemesi.	Ölüm Yardımı	-	10 yıllık katkı veya 18 yaşından ölene kadar geçen sürenin üçte birlik bölümünde katkı vermesi gerekmektedir. Ölüm ödemesi için 10 yıllık ikamet şartı vardır.	Resmi Eş, Partnerler ve Boşanmış Eşler ve Çocuklar
Yeni Zelanda	Eş aylığı ya da Ölüm Aylığı, Yetim Yardımı	Cenaze Ödemesi	-	Herhangi bir katkı kriteri bulunmamaktadır.	Resmi Eşler, Partnerler ve Çocuklar
Birleşik Krallık	Ölüm Destek Ödemesi (18 ay ödenmektedir)	-	-	Herhangi bir vergi yılında 25 hafta katkı	Çocuklar

Kaynak: Çalışma Kapsamında Oluşturulmuştur.

Liberal refah rejimi kapsamında seçilen ülkelerden ABD, Avustralya, Kanada ve Yeni Zelanda'da değişik adlarla anılmakla beraber işlev olarak ölüm aylığı yerine geçen ödeme sürekli olarak verilmekte iken Birleşik Krallık' ta bu ödeme 18 ay ile sınırlandırılmıştır. Birleşik Krallık çocukların hak sahibi olarak tanımlanmaması ile de diğer ülkelerden ayrılmaktadır. Vefat edenden istenilen katkı konusunda ise Yeni Zelanda ve Avustralya diğer üç ülkeden farklı olarak ölüm sigortası yardımlarını sigortalının herhangi bir katkı sağlamasını beklemeden hak sahiplerine vermektedir. ABD, Kanada ve Birleşik Krallık ise vefat eden sigortalının -ülkeden ülkeye değişmekle beraber- katkı şartını yerine getirmesini istemektedir.

¹⁵ <https://www.gov.uk/guardians-allowance>

2.1.4. Güney Avrupa Refah Rejimi Ülkeleri

Refah sistemleri üzerine karşılaştırmalı literatürde, Güney Avrupa ülkeleri muhafazakâr-korporatif modelin bir parçası olarak değerlendirilmiştir fakat Esping Andersen'in yapmış olduğu ve öncesinde yapılan bu sınıflandırmalar, ülkeler arasındaki farklılıkların göz önüne alınmadığı iddiasıyla bazı araştırmacılar tarafından eleştirilmiştir. Özellikle Güney Avrupa ülkelerindeki enformel ilişkilerin ve aile bağlarının refah sunumunda önemli bir rol oynadığı ve Andersen'in bu eleştirilerin odak noktasını teşkil etmektedir (Tiyek ve Yertüm, 2016: 35). Ferrara tarafından tasarlanan bu rejim Esping Andersen'in refah sınıflandırmasına bir katkı olarak görülmektedir (Yıldırım ve Şahin, 2019: 2537).

Tam Oluşmamış Model, Katolik Korporatist Model ya da Latin Kuşağı Modeli olarak da isimlendirilen bu rejimin en belirgin özelliği piyasa, devlet ve aile üçgeninde aile ve akrabalık ilişkilerinin sosyal sorunlarda devletin yükünü hafifletmesi ve sosyal politika uygulamalarında devletin sağladığı sosyal koruma ağının çok parçalı ve yetersiz olmasıdır (Günel, 2010: 82; Özdemir, 2007: 150-151). Ülke anayasaları ve diğer yasalarına bakıldığında modern refah devletlerinde olması gereken tüm kurumsal gelişmelerin vaat edildiği fakat tam anlamıyla bu vaatlerin yerine getirilmediği görülmektedir (Özdemir, 2007: 150-151). Bu rejimde İskandinav ve Kıta Avrupa refah rejimlerinden farklı olarak çekirdek aile yapısı yerine geniş aile modeli yaygındır. Bu nedenle sosyal güvenlik yardımları sadece çekirdek aile üyelerini değil torun, büyük anne-büyük baba, yeğen gibi geniş aileyi üyelerini de kapsamaktadır (Soyseçkin, 2015: 249). Çalışma kapsamında bu rejime tabi olan Portekiz, Yunanistan, İtalya ve İspanya'daki ölüm sigortası uygulamaları incelenmiştir.

2.1.4.1. Portekiz

Portekiz sosyal güvenlik sisteminde ölüm sigortası kapsamında hak sahiplerine ölüm aylığı ve cenaze yardımları verilmektedir. Ancak bunlar dışında geride kalanların gelir durumlarına göre verilen eş sosyal yardım aylığı, yetim aylığı ve cenaze ödemesi yardımları yapılmaktadır. Hak sahibi olarak tanımlanan kimseler cinsiyet farkı gözetmeksizin dul eşler, nafaka alan boşanmış eşler, partnerler, çocuklar, evlat edinilmesi durumunda üvey çocuklar ile ölen sigortalıya bağımlı bulunan ebeveynlerdir (Bodur, 2021:307; MISSOC, 2024).

Hak sahiplerine ölüm aylığı bağlanabilmesi için vefat eden sigortalının ölmeden önce en az 36 ay sosyal sigorta sistemine prim ödeyerek katkı vermiş olması gerekmektedir (MISSOC, 2024). Dul eşlerin ölüm aylığından faydalanabilmesi için vefat eden sigortalı ile en az bir yıl beraber yaşamaları gerekmektedir. Eşin ölen kişiden çocuğu varsa ya da ölüm bir kaza sonucu gerçekleştiyse söz konusu 1 yıl şartından feragat edilmektedir. Dul eşin tam bir engeli varsa veya 35 yaşından daha büyükse bu aylığı sürekli alabilmektedir. 35 yaşın altındaki dul eşlere ölüm aylığı beş yıllık bir süre için ödenmektedir. Eşlerin yeniden evlenmeleri durumunda bu aylık kesilmektedir (SGK, 2019: 180; MISSOC, 2024). Görüleceği gibi dul eşin ölüm aylığını sürekli alabilmesi onun kendi kendine yaşamını idame etmesinde engel teşkil eden yaş ve maluliyet durumu gibi etkenlere bağlı bulunmaktadır. Dul eşe hesaplanan ölüm aylığının %60'ı ödenmektedir. Hem dul eş hem de boşanmış eş uygun hak sahibi konumundaysa bu oran %70'e çıkmaktadır.

Sosyal sigorta sisteminden aylık alma hakkı bulunmayan dul eşlere eş sosyal yardım aylığı ödenmektedir. Bu kapsamda vefat eden kişi yaşlılık ya da malullük sosyal aylığı alırken vefat ederse hak sahiplerine bu aylığın %60'ı ödenmektedir. Bu aylık gelir testine tabi olarak verilmektedir (SSA Europe, 2018: 291).

18 yaşından küçük evlat edinilen çocuklar da dâhil olmak üzere ölen sigortalının çocukları hak sahibi olan diğer bir grubu oluşturmaktadır. Çocuklar eğitim durumlarına göre en fazla 27 yaşına kadar ölüm aylığından yararlanmaktadır; malul olan ve sosyal aylık alan çocuklarda ise ölüm aylığından yararlanmada herhangi bir yaş şartı aranmamaktadır (MISSOC, 2024). Ölen sigortalının çocuklarına bağlanacak ölüm aylığı oranı %20'dir. İki yetim varsa %30, üç veya daha fazla çocuk var ise de %40'ı ödenir. Hem anne hem babası hayatta olmayan çocuklar ise iki kat daha fazla aylık almaktadırlar (SSA-Europe, 2018: 289; SGK, 2019: 181). Eşler de olduğu gibi sosyal sigorta sisteminden aylık alma hakkı bulunmayan çocuklara yetim sosyal yardım aylığı ödenmektedir. Ölen kişinin aldığı veya almaya hak kazandığı sosyal yardım aylığının %20'si uygun bir çocuk için ödenir; iki çocuk için bu oran %30, üç veya daha fazla çocuk için ise %40'dır (SSA-Europe, 2018: 291).

Eş ve çocuklar gibi uygun hak sahiplerinin olmaması durumunda ölen kişinin aldığı ya da almaya hak kazandığı aylığın %30'u ölen sigortalının uygun koşullara sahip ebeveynleri ya da büyükanne- büyükbabasına ödenmektedir. Bu kişilerin ölen kimseye

bağımlı kişiler olması gerekmektedir. Aylık bağlanacak kişi sayısının iki olması durumunda bu oran %50, üç olması halinde ise %80'dir (SSA-Europe, 2018: 291).

Portekiz'de ölüm sigortası kapsamında sağlanan diğer bir yardım ise cenaze ödeneğidir. Cenaze ödeneği, sigortalı öldüğünde hak sahiplerine ödenmektedir. Bu ödeneğin verilebilmesi için ölen kişinin Portekiz'de ikamet ediyor olması gerekmektedir (SSA-Europe, 2018: 290-291). Ölen sigortalı için yapılan cenaze ödeneği miktarı 2024 yılı için bir defaya mahsus 254,63 Euro'dur.¹⁶ (Eğer sigortalı cenaze ödeneği alma koşullarını yerine getirememiş ise, ölen sigortalının yakınlarına cenaze yardımı ödemesi yapılmaktadır. Bu yardımın miktarı, aylık sosyal yardım miktarının üç katı kadardır. Aylık sosyal yardım miktarı 509,26 Euro'dur.¹⁷

2.1.4.2. Yunanistan

Yunanistan'da ölüm sigortası yardımları ölüm aylığı ve cenaze yardımından oluşmaktadır (SGK, 2019: 201). Hak sahiplerine ölüm aylığı bağlanabilmesi için sigortalının en 4500 ya da 300 günü ölümden önceki 5 yıl içinde olması koşuluyla 1500 gün prim ödeme gün sayısı mevcut olması gerekmektedir (MISSOC, 2024).

Yunanistan diğer Güney Avrupa refah rejimi ülkelerine nazaran tanımlanmış hak sahibi sayısı ve türü bakımından farklılık gösterir. Çekirdek aile yapısı dışında kalan anne-baba, kardeş, torun, büyük anne-büyük baba gibi akrabalık ilişkilerini hak sahibi olarak kabul etmemektedir. Resmi evlilik bağı ile beraberlik yaşarken dul kalan eşlerin yanı sıra beraber yaşayan partnerlere de ölüm aylığı bağlanmaktadır. Eşlerin hak sahibi olabilmesi için vefat edenle en az 3 yıl evli kalmış olmaları gerekmektedir. Ölenin aldığı ya da almaya hak kazandığı yaşlılık ya da malullük aylığının %50'i ölümü takip eden aydan itibaren 3 yıl eşlere ödenmektedir. Eşlerin ölüm aylığını sürekli alabilmesi bazı şartlara tabidir. Hak sahibi eş çalışmıyorsa, bağımlı çocuğu varsa, %67 ve üstü fiziksel ve ruhsal rahatsızlığı varsa veya 55 yaş ve üstünde ise eşler bu aylığı sürekli alabilmektedir (MISSOC, 2024). Başka bir ifade ile eşin vefatı sonrası ölüm aylığı olmadan muhtaç duruma düşecek olan eşlere ölüm aylığı sürekli olarak verilmektedir. Boşanmış eşler, sigortalının vefatından önce nafaka ödeniyor olması halinde, 10 yıl sigortalı ile evli kaldıysa, boşanmaya sebep olan taraf değilse ve boşanmış eşler evli ya

¹⁶ <https://www.seg-social.pt/subsidio-de-funeral>

¹⁷ <https://www.seg-social.pt/subsidio-por-morte>

da bir birliktelik içinde değillerse hak sahibi olabilmektedir (MISSOC, 2024). Bununla beraber ölen kişi normal emeklilik yaşına geldikten sonra dul kalan eş ile evlenmiş ise eşin emekli aylığı azaltılmaktadır (SSA-Europe, 2018: 143).

Ölüm aylığı için hak sahibi olabilen ikinci grup ise çocuklardır. 18 yaşına kadar bağımlı çocuklar doğal hak sahibi durumdadır. Bu çocuklardan öğrenci olanlar ise 24 yaşına kadar ölüm aylığı alabilmektedir. Malul çocuklar ise hemen hemen bütün sosyal güvenlik sistemlerinde olduğu gibi yaş sınırı olmadan bu haktan faydalanabilmektedir. Çocuklara ödenen ölüm aylığı miktarı ölen kişinin aldığı ya da almaya hak kazandığı yaşlılık ya da maluliyet aylığının %25'idir. Hem anne hem de babasını kaybeden çocuklara ise bu miktar %50 olarak uygulanır. Eş ve çocuklara ödenebilecek toplam aylık oranı sigortalının aldığı ya da almaya hak kazandığı aylığın %100'ü kadardır (SSA-Europe, 2018: 143).

Hak sahiplerine ödenen diğer yardım ise cenaze ödemesidir. Bu kapsamda son takvim yılında en az 120 gün katkı vermiş olan sigortalının ya da aylık alan bir emeklinin vefatı sonucunda hak sahiplerine toptan ödeme olarak 760 Euro ile 1200 Euro arasında bir ödeme yapılır¹⁸ (SSA-Europe, 2018: 143).

2.1.4.3. İtalya

İtalya'da hak sahiplerine ölüm sigortası yardımı olarak ölüm aylığı ve ölüm ödemesi verilmektedir. Ölüm aylığı sürekli bir yardım niteliğindedir. Hak sahiplerine ölüm aylığı bağlanabilmesi için vefat edenin yaşlılık ya da malullük aylığı alıyor olması, emekli aylığı almayı alamadan vefat etmesi durumunda ise 780 hafta katkı ya da 156 haftası ölümünden önceki son 5 yıl içinde olmak üzere 260 hafta katkı vermiş olması gereklidir (SGK, 2019: 142; SSA-Europe, 2018: 193).

Eşler, partnerler, bazı durumlarda boşanmış eşler ve çocuklar dışında bağımlı ebeveynler, kız ve erkek kardeşler, bağımlı torunlar hak sahibi durumdadır (MISSOC, 2024; SSA-Europe, 2018: 193). Hak sahibi olarak konumlandırılmış fert sayısı ve türünün fazla oluşu Güney Avrupa Refah Rejiminin aile ve toplumsal dayanışmayı merkeze alan yapısının yansıması olarak göze çarpmaktadır. Çocuğu olmayan dul eşe, vefat edenin aldığı ya da almaya hak kazandığı yaşlılık ya da malullük aylığının %60'ı, bir çocuklu dul eşe %80'i, ikiden fazla çocuğu olanlara ise %100' ü ödenir. Görüleceği üzere dul

¹⁸<https://ypergasias.gov.gr/koinoniki-asfalisi/asfalismenoi-eisfores-kai-paroches/paroches/>

eşlerin bakmakla yükümlü olduğu çocuk sayısı arttıkça aldıkları aylığın oranı artmaktadır. Eşlerin yeniden evlenmesi durumunda aldıkları aylığın iki yıllık tutarı toplu olarak ödenmektedir.

Çocuklara vefat edenin aldığı ya da almaya hak kazandığı yaşlılık ya da malullük aylığının %20'si ödenmektedir. Çocuğun tek hak sahibi olması durumunda ise bu oran %70 olarak uygulanmaktadır çıkmaktadır. Çocuklara 18 yaşına kadar ödeme yapılmaktadır. Öğrencilik durumunda yaş sınırı 26 olarak uygulanmaktadır. Maluliyet durumunda ise herhangi bir yaş kısıtlaması yoktur (MISSOC, 2024; SSA-Europe, 2018: 195). Kardeşlere, ebeveynlere ve torunlara ise uygun eş veya yetim bulunmaması halinde vefat edenin aldığı ya da almaya hak kazandığı yaşlılık ya da malullük aylığının %15'i ödenmektedir (SSA-Europe, 2018: 195; MISSOC, 2024).

Hak sahiplerine vefat eden sigortalının ölüm aylığı için gerekli katkı şartını sağlayamadığı durumlarda ise ölüm ödemesi yardımı yapılmaktadır. Bu yardımın yapılması için ölen kişinin son beş yıl içinde en az bir yıl prim ödemiş olması gereklidir (SSA- Europe, 2018: 193-195).

2.1.4.4. İspanya

Ülkede ölüm sigortasından sağlanan yardımlar ölüm aylığı ve cenaze yardımıdır. Bu yardımlardan ölüm aylığı sürekli bir yardım niteliği taşımaktadır. Hak sahiplerine ölüm aylığı bağlanabilmesi için vefat eden sigortalının son 5 yılda 500 gün katkı vermiş olması, öldüğü zaman sigortalı olması ve genel bir hastalık yüzünden ölmesi, öldüğü zaman itibariyle 15 yıllık prim ödemesi bulunması ya da öldüğü zaman yaşlılık ya da malullük aylığı alıyor olması gibi şartlardan en az birini sağlanmış olması gerekmektedir (MISSOC, 2024).

En az bir yıl vefat eden sigortalı ile evli kalan eşler ve vefat edenle toplam iki yıl beraber yaşayan veya ölenden çocuğu olan kadınlar eş aylığı almaya hak kazanmaktadır. Belirli koşullar altında ayrılmış veya boşanmış eşlerde bu aylığı alabilmektedir. Dul eşlere ölen kişinin aldığı ya da almaya hak kazandığı aylığı hesaplamak için kullanılan temel ücretin %52' si ödenmektedir (SSA-Europe, 2018: 341; MISSOC, 2024). Dul eşlere sürekli ölüm aylığı bağlanması için koşulların oluşmaması halinde duş eşin gelir, yaş, engellilik gibi durumlarına bakarak kısmi emekli maaşı ödenebilmektedir. Bununla beraber bağlanan yaşlılık ya da engellilik gibi istisnai durumlarda dul eşlerin yeniden evlenmeleri durumunda aylıkları kesilmemektedir (MISSOC, 2024).

Ülkede 21 yaşından küçük çocuklar da ölüm aylığına hak kazanmaktadır. Bu yaş sınırı çocuk işsizse, asgari ücretten daha az kazanıyorsa veya bir öğrenciyse 25 olarak uygulanmaktadır. Çocuğun engelli olması durumunda herhangi bir yaş sınırı bulunmamaktadır. Çocuklara ölen kişinin aldığı ya da almaya hak kazandığı aylığı hesaplamak için kullanılan temel ücretin %20' si ödenmektedir. (SSA Europe, 2018: 341; MISSOC, 2024). 25 yaşın altındaki işsiz ya da düşük gelir düzeyinde olan çocuklara ölüm aylığı verilmesi çalışmada incelenen diğer Güney Avrupa ülkelerinde rastlanılmayan bir uygulama olarak göze çarpmaktadır.

Portekiz ve İtalya'da olduğu gibi İspanya'da da hak sahibi olarak klasik çekirdek aile fertleri dışındaki aile bireylerine ölüm sigortası yardımları verilmektedir. Torunlar, 18 yaşından küçük erkek ve kız kardeşler, ebeveynler, büyükanne ve büyükbabalar ve 45 yaşından büyük kardeşler hak sahibi olarak kabul edilmiştir. Bu sayılan hak sahiplerine ölüm aylığı bağlanabilmesi için tümünün ölenle yaşamış, ekonomik olarak ona bağımlı olması gerekmektedir. Bu kişiler aynı zamanda gelir testine tabi tutulur. Muhtaç durumda olmaları halinde hak sahibi olabilmektedir (SGK, 2019: 129; SSA-Europe, 2018: 339). Bu kişilere ölen kişinin aldığı ya da almaya hak kazandığı aylığı hesaplamak için kullanılan temel ücretin %20' si ödenmektedir. Öncelik sırasına göre diğer hak sahiplerine ödenmektedir. Eş ve yetimlerin olmaması durumunda bu oran artabilmektedir (SSA Europe, 2018: 341). Hak sahiplerine ölüm aylığı ödemeleri yılda 14 kere yapılmaktadır (MISSOC, 2024). Ölüm aylığından sonra ödenen ikinci yardım cenaze ödemesidir. Bu yardım cenaze masraflarını ödeyen kimseye yapılmaktadır (SSA-Europe, 2018: 339).

2.1.4.5. Güney Avrupa Refah Rejimi Örnek Ülkeler Değerlendirmesi

Tablo 9. Güney Avrupa Refah Rejimi Ülkeleri Ölüm Sigortası

Ülkeler	Sürekli Yardımlar	Tek Seferlik Yardımlar	Yıl İçinde Periyodik Yardımlar	Ölüm Aylığı İçin Sigortalıdan İstenilen Katkı Süresi	Hak Sahipleri
Portekiz	Ölüm Aylığı	Cenaze Ödeneği		36 ay	Dul eşler, Partnerler, Nafaka Alan Boşanmış Eşler, Çocuklar, Ebeveynler
Yunanistan	Ölüm Aylığı	Cenaze Ödemesi	-	Sigortalının en 4500 gün ya da 300 günü ölümden önceki 5 yıl içinde olması koşuluyla 1500 gün prim ödeme gün sayısı şartını sağlaması gerekmektedir	Eşler, Partnerle, Boşanmış Eşler, Çocuklar
İspanya	Ölüm Aylığı	Cenaze Yardımı	-	Son 5 yılda 500 gün prim, Sigortalyken genel bir hastalıktan ölmek, Toplam 15 yıllık prim ya da yaşlılık ya da malullük aylığı alıyor olmak şartlarından en az birini sağlamak gerekir	Eşler, Partner, Boşanmış Eşler, Çocuklar, Torunlar, Ebeveynler, 18 yaşından küçük kız ve erkek kardeşler, büyük anne ve büyükbabalar
İtalya	Ölüm Aylığı	Ölüm Ödemesi, Evlilik Toptan Ödemesi (Eşler İçin)	-	780 hafta katkı, 156'sı Son 5 yıl içinde olmak üzere 260 hafta katkı ya da yaşlılık ya da malullük aylığı alıyor olmak şartlarından en az birini sağlamak gerekir	Eşler, Partnerler, Boşanmış Eşler, Çocuklar, Kardeşler Torunlar

Kaynak: Çalışma Kapsamında Oluşturulmuştur.

Çalışma kapsamında seçilen ülkelerin tamamında ölüm aylığı ve cenaze yardımı verilmektedir. Bununla beraber İtalya'da aynı zamanda yeniden evlenen hak sahibi eşlere iki yıllık ölüm aylığı tutarı toptan ödeme olarak verilmektedir. Yardımlar sosyal sigorta sistemi esaslarına göre verildiğinden bu yardımların verilebilmesi için bu ülkelerin hepsinde de vefat eden sigortalıdan katkı istenilmiştir. Hak sahiplerin türü ve sayısı bakımında Yunanistan diğer üç ülkeden ayrılmaktadır. Yunanistan'da tanımlanmış hak sahibi olarak sadece eş ve çocuklar hak sahibi olabilmektedir. İspanya ve İtalya'da ise eş, çocuk, anne baba dışında kardeşler, torunlar, büyük anne ve büyükbabalar da hak sahibi olabilmektedirler. Güney Avrupa Refah Rejiminde geniş aile üyelerinin de sosyal güvenlik kapsamında olması özellikle İspanya ve İtalya'da daha baskın olarak görülmektedir.

Tüm ülkelerde çocuklar için istenilen şartlar yaşa ve engel durumuna bağlıdır. Yaş şartı öğrencilik dönemi bitene kadar olurken malul çocuklarda herhangi bir yaş kriteri bulunmamaktadır. İstisnai olarak İspanya'da çocuklar 21-25 yaşları arasında işsiz ya da asgari ücretten az kazanıyorsa da hak sahibi çocuk olarak ölüm aylığı alabilmektedir.

2.1.5. Doğu Avrupa Refah Rejimi Ülkeleri

Esping Andersen'in refah devletlerini sınıflandırdığı çalışması sonrasında çalışmasına pek çok eleştiri getirilmiş ve bu eleştirilerin çoğu onun yaptığı sınıflandırmaya katkı sağlama amacı gütmüştür (Gümüş, 2020: 109). 1980'lerin sonunda Doğu Avrupa ülkelerinde yaşanan politik, ekonomik ve sosyal değişimler komünist rejimin yıkılmasına neden olmuş Doğu Avrupa ülkelerinin piyasa ekonomisine geçişleri bu ülkelerde refah rejimi sınıflandırmaları çalışmaları içine dâhil edilmesini beraberinde getirmiştir (Özdemir, 2004: 115; Gümüş, 2020: 114).

Eski Sovyet rejiminde devlet tam istihdamı ve sosyal güvenliği garanti ederken, kadın istihdamı yüksek seviyelerdeydi. Ancak geçiş sürecinde sosyal güvenlik sistemleri zayıflamış, işsizlik ve sosyal dışlanma artmıştır. Aile yardımları ve sosyal refah politikaları zayıflarken, sosyal güvenlik yardımları da bu durumdan etkilenmiştir (Parlak-Ak, 2019: 7-8). Bu ülkeler 2004 sonrası Avrupa Birliği'ne üye olmaya başlamışlar olup refah için yapılan devlet harcamaları, işgücü piyasası ve yoksulluk oranları açısından eski üyeler ile aralarında önemli farklılıklar bulunmaktadır (Selek Öz ve Peri, 2019:6).

2.1.5.1. Polonya

Polonya sosyal güvenlik sisteminde ölüm sigortasından hak sahiplerine ölüm aylığı ve cenaze ödemesi yardımları yapılmaktadır. Bu yardımlardan ölüm aylığının hak sahiplerine bağlanabilmesi için sigortalının vefat etmeden önce yaşlılık veya malullük aylığı alıyor ya da almaya hak kazanmış olması gerekmektedir (MISSOC, 2024). Ölüm aylığı dul eş, nafaka alan boşanmış eş, çocuklar ve bağımlı anne babalara bağlanmaktadır. Kayıtlı birliktelikler ve partnerler ölüm sigortası yönünden hak sahibi olarak kabul edilmemektedir. Dul eşlere ölüm aylığı bağlanması için sigortalı öldüğünde 50 yaş ve daha yaşlı olması, çalışma kapasitesinden yoksun olması veya bağımlı çocuğu bulunması gerekmektedir. Ölüm aylığı istihdama katılması zor olan eşlere ödenmektedir. Çocuklara ölüm aylığı bağlanabilmesi için 16 yaşından küçük olmaları ve ebeveynine bağımlı durumda olması gerekmektedir. Çocuğun öğrenci olması durumunda olması halinde ise 25 yaşına kadar ölüm aylığı alabilmektedir. Maluliyet durumunda ise yaş sınırı bulunmamaktadır. Bağımlı ebeveynlere aylık bağlanılma şartı da dul eşler ile aynıdır (SSA-Europe, 2018: 285; MISSOC, 2024).

Hak sahiplerine ölüm aylığı bağlanabilmesi için hak sahiplerinin periyodik olarak aylık almaması gerekmektedir. Ölüm aylığının paylaşılması birçok ülkenin aksine

statüye göre değil sayıya göre yapılmaktadır. Eğer geride kalan bir hak sahibi kaldıysa ölenin almış olduğu yaşlılık ya da malullük aylığının %85'i, iki kişi ise %90'ı, üç ve daha fazla ise %95'i hak sahiplerine bağlanır. Paylaştırma eşit biçimde yapılır (SSA-Europe, 2018: 285; MISSOC, 2024; SGK, 2019: 174; Bodur, 2021: 305).

Hak sahiplerine yapılan ikinci ödeme cenaze yardımudur. Bu yardım sigortalı, emekli ya da bir aile üyesi öldüğünde ödenmektedir. Bu ödeme, sigortalının eşine, çocuklarına, anne-babasına ve kardeşlerine yapılmaktadır. Eğer cenaze masrafları bunlar dışında bir kişi tarafından karşılanmışsa, belgelendirilmesi durumunda masraflar o kişilere ödenmektedir (SSA-Europe, 2018: 285; MISSOC, 2024).

2.1.5.2. Macaristan

Ülkede ölüm sigortasından hak sahiplerine sadece bir yardım yapılmaktadır. Hak sahiplerine ölüm aylığı bağlanamadığı durumlarda geçici bir eş aylığı ödenmektedir. Hak sahiplerine ölüm aylığı verilebilmesi için ölen sigortalının yaşlılık ya da malullük aylığı alıyor olması gerekmektedir. Bununla beraber vefat eden yaşlılık ya da malullük aylığı almadan vefat ettiyse hak sahiplerinin ölüm aylığına hak kazanabilmesi için sigortalının ölüm tarihindeki yaşı dikkate alınarak belirlenmiş belirli bir sigortalılık süresine sahip olması gerekmektedir. Bu süreler 2 ile 15 yıl arasında değişmektedir. Vefat eden kişinin 22 yaşından küçükse en az 2 yıl, 22-25 yaş aralığındaysa en az 4 yıl, 25-30 yaş arasında en az 6 yıl, 30-35 yaş arasında en az 8 yıl, 35-45 yaş arasında en az 10 yıl, 45 yaşından büyükse ise en az 15 yıl sigortalılık süresi bulunmalıdır (MISSOC, 2024; Bodur, 2021: 291).

Macaristan'da diğer birçok Avrupa ülkesine kıyasla hak sahibi olarak tanımlanan kişilerin çokluğu dikkat çekmektedir. Klasik çekirdek aile üyeleri dışındaki birçok akrabalık türü ülkede ölüm sigortası yönünden koruma altına alınmıştır. Dul eşler, çocuklar, kardeşler, torunlar, engelli ya da 65 yaşından büyük bağımlı ebeveynler, büyükanne-büyükbabalar ve ölene 10 yıl boyunca bakmış olan koruyucu ebeveynler hak sahibi olabilmektedir (Bodur, 2021: 290-291).

Eşler ve 10 yıl beraber yaşanan partnerlere ölüm aylığı geçici olarak bir yıl süre ile ödenmektedir. 18 aydan küçük çocuk bakmaları halinde ise bu süre 18 ay uzatılmaktadır. Engelli bir çocuğa bakması halinde ise üç yıllık süre ile bu aylığı almaktadır. Bununla beraber dul eş yaşlı, çalışma kapasitesinden yoksun ve bakıma muhtaç çocuk sayısı ikiden fazla ise bu aylık kalıcı hale gelmektedir. Boşanmış eşler de

hak sahibi olabilmektedir. Eş aylığı kalan eş ile boşanılan eş arasında bölünebilir. Boşanılan eşin hak sahibi olarak kabul edilebilmesi için vefat eden sigortalıdan ölümüne kadar geçen sürede nafaka alması ya da doğrudan mahkeme kararı olmalıdır. Çocukların hak sahibi olabilmesi için 16 yaşından küçük olmaları gerekmektedir. Çocuğun öğrenci olması durumunda bu yaş sınırı 27 olmaktadır. Çocuğun malul olması durumunda ise herhangi bir yaş sınırı bulunmamaktadır. Çocuklar, ölenin aldığı ya da almaya hak kazandığı aylığın %30'unu almaktadır. Bu oran her çocuk için ayrı ayrı verilmektedir. Tam yetimlerde yüksek olan aylığın %60'ı ödenmektedir. Ebeveyn ve büyükanne-büyükbabalar ise ölenin aldığı ya da almaya hak kazandığı aylığın %60'ını almaktadır. Eğer ölen kendi üzerinden aylık alıyorsa bu %30 olmaktadır. Asgari bir ebeveyn ve büyükanne baba aylığı yoktur (SSA-Europe, 2018: 158).

Eşlere ödenen geçici maaş ise kalıcı aylık almaya hak sahibi olmayan eşlerin (kayıtlı partner, boşanmış ya da ayrılmış eş) yaşına, sağlık durumuna ve yetim yardımından yararlanan çocukları olup olmadığına bakılmaksızın aldıkları aylıktır. Bu maaş bir yıllık bir süre zarfı için ödenmektedir¹⁹.

2.1.5.3. Ukrayna

Ukrayna sosyal güvenlik sisteminde hak sahiplerine ölüm aylığı ve cenaze ödemesi verilmektedir. Hak sahiplerine ölüm aylığı verilebilmesi için ölen sigortalının ölüm tarihindeki yaşına bağlı olarak en az bir ila 15 yıl arası sosyal güvenlik kapsamında bulunması gerekmektedir. Hak sahiplerine ölüm aylığı alınabilmesi için hak sahibinin ölene bağımlı olması ve çalışmaması gereklidir. Bu şartları taşıması koşuluyla dul eşlere yaşlılık aylığı alma yaşındaki veya malul olan anne babaya, 18 yaşından küçük çocuklara (öğrenci ya da tam yetim ise 23 yaş, maluliyet 18 yaşından küçük bir yaşta başladıysa yaş sınırı yok) ölüm aylığı bağlanabilmektedir. Dul eşin yokluğunda eğer çalışmıyorlarsa ve 8 yaşından küçük olan ölenin çocuğuna bakan ebeveyn, kardeşler veya büyük anne babalar da hak sahibi niteliği taşımaktadırlar. Ukrayna'da da Macaristan'da olduğu gibi klasik hak sahiplerinin dışındaki kimselerin de hak sahibi olabildiği görülmektedir. Vefat edenin almaya hak kazanacağı yaşlılık aylığının %50'si bir hak sahibi için ödenir; hak sahibi iki veya daha fazla kişi için ise bu oran %100 olur. Asgari geçim seviyesine göre ölüm aylığına bir ek ödeme eklenir (SSA-Europe, 2018: 372). Hak sahiplerine ödenen bir

---

¹⁹ <https://www.allamkincstar.gov.hu/nyugdij/hozzatartozoi-ellatasok/az-ozvegyi-nyugdij>

diğer yardım cenaze yardımıdır. Bu kapsamda hak sahiplerine toptan ödeme olarak bir yardım yapılmaktadır (SSA-Europe, 2018: 372).

2.1.5.4. Slovenya

Slovenya'da ölüm sigortasından hak sahiplerine ölüm aylığı, ölüm yardımı ve cenaze ödemesi yardımları verilmektedir. Ülkede iş kazası ve meslek hastalığı sigorta kolu ile ilgili bir düzenleme bulunmamaktadır. Bu nedenle iş kazası ve meslek hastalığı sonucu ölümlerde de ölüm sigorta kolu hükümleri uygulanmaktadır (SGK, 2019: 194).

Hak sahiplerine ölüm aylığı bağlanabilmesi için ölen kişinin yaşlılık veya malullük aylığı alıyor ya da almaya hak kazanmış olması gerekmektedir. İş kazası sonucu ölümlerde sigortalıdan istenilen asgari katkı şartı bulunmamaktadır. Dul eşler, çocuklar, bağımlı anne babalar, bağımlı üvey çocuk ve torunlar bazı şartlar taşımaları halinde ölüm aylığı için hak sahibi olarak tanımlanmışlardır. Dul eşler ve partnerlere ölüm aylığı bağlanması için en az 58 yaş şartı bulunmaktadır. Bu yaş şartı beraber yaşanılan partnerin ölen kişi ölümünden önceki 1 yıllık süre içinde engelli duruma gelmesi ve bakmakla yükümlü çocuğu olması durumunda uygulanmamaktadır. Çocuklar için yaş şartı 15 olup öğrencilik durumunda bu yaş şartı 26 olarak uygulanmaktadır. Anne babaların bağımlı olması ve 60 yaş üstünde olması; üvey çocuk ve torunların ise bağımlı olma şartı bulunmaktadır. Çalışma kapasitesi olmayan anne babalarda ise yaş sınırı yoktur (MISSOC, 2024).

Geride kalan bir hak sahibi varsa ölenin almış olduğu aylığın %70'i, iki kişi varsa %80'i, üç kişi varsa %90'ı, dört ve daha fazlası için %100'ü ödenir. Eşler ve çocukların hisse oranları aynı olup diğer hak sahipleri daha az alır. 60 yaş öncesi yeniden evlenme durumunda aylıklar kesilmektedir. Çalışma kapasitesi kaybı olanların ise evlenme durumunda aylıkları kesilmez (SSA-Europe, 2018: 332; SGK, 2019: 197).

Ölüm sigortası kapsamında hak sahiplerine ödenen ikinci yardım ölüm yardımıdır. Bu yardım bağımlı aile üyelerine ödenmektedir. Toptan ödeme olarak ödenmektedir. Cenaze ödemesi de yine ölüm yardımına benzer bir nitelik taşımaktadır. Cenaze masrafları için hak sahiplerine ödenmektedir (SSA-Europe, 2018: 332; SGK, 2019: 197).

2.1.5.5. Doğu Avrupa Refah Rejimi Örnek Ülkeler Değerlendirmesi

Tablo 10. Doğu Avrupa Refah Rejimi Ülkeleri Ölüm Sigortası

Ülkeler	Sürekli Yardımlar	Tek Seferlik Yardımlar	Yıl İçinde Periyodik Yardımlar	Ölüm Aylığı İçin Sigortalıdan İstenilen Katkı Süresi	Hak Sahipleri
Polonya	Ölüm Aylığı	Cenaze Yardımı	-	Yaşlılık ya da malullük aylığı almak ya da almaya hak kazanmak	Resmi Eşler, Çocuklar, Anne Babalar
Macaristan	Ölüm Aylığı	-	-	Yaşlılık ya da malullük aylığı alıyor olmak ya da yaşa göre değişmekle beraber 2 ile 15 yıllık sigortalılık süresi.	Resmi Eşler, Çocuklar, Üvey Çocuklar, Kardeşler, Torunlar, Anne Babalar
Ukrayna	Ölüm Aylığı	Cenaze Ödemesi	-	Yaşa bağlı olarak bir ile 15 yıl arası katkı	Resmi Eşler, Çocuklar, Ebeveynler, Kardeşler, Büyük anne ve babalar
Slovenya	Ölüm Aylığı	Ölüm Yardımı ve Cenaze Ödemesi	-	Yaşlılık ya da malullük aylığı alıyor olmak ya da iş kazası sonucu ölmek	Dul eşler, partner, Çocuklar, Anne Babalar, Üvey Çocuklar, Torunlar

Kaynak: Çalışma Kapsamında Oluşturulmuştur.

Seçilen ülkelerin hepsinde sürekli yardım verilmektedir. Macaristan haricinde diğer ülkelerde ölüm aylığı yanında cenaze yardımı verilmektedir. Slovenya’da cenaze ödemesi yanında bağımlı hak sahiplerine ölüm yardımı adında bir toptan ödeme daha verilmektedir. Hak sahiplerine verilen yardımlar sosyal sigorta sistemi esaslarına göre verilmekte olup katkı esasına dayanmaktadır. Hak sahibi yönünden ise hak sahibi türü ve sayısı oldukça çeşitlidir. Klasik çekirdek aile üye üyeleri haricinde anne babalar, kardeşler, torunlar, üvey çocuklar ülke sosyal güvenlik kanunlarında kendileri için istenilen şartları taşımaları halinde hak sahibi olabilmektedir.

2.1.6. Asya Refah Rejimi Ülkeleri

Esping Andersen’in refah sınıflandırmasında ve o dönemde yapılan diğer refah sınıflandırmalarında Doğu Asya ülkelerinin refah rejimleri pek fazla yer bulmamıştır. Araştırmacılar bunun ilk sebebi olarak bu refah rejimleri hakkında yazılmış İngilizce kaynak olmamasını gösterirken ikinci sebebin ise sosyal refah uygulamalarının sonradan sanayileşen Doğu Asya ülkelerinde nispeten yeni bir gelişme olduğunu belirtmişlerdir (Gümüş, 2020: 111). Bunun yanında demokratikleşmenin bu coğrafyada geç gelişmesinin de bunda etkili olduğu söylemek mümkündür. Japonya’nın imparatorluk geçmişi, Çin’deki komünist parti iktidarı, Güney Kore’nin 1961-1987 tarihleri arasındaki anti-

demokratik siyasal iktidarlarla yönetilmesi refah devleti uygulamalarının bu ülkelerde Batı ülkelerine göre geç yaygınlaşmasına etki etmiştir (Ergelen, 2022: 100).

Asya refah rejimlerini araştıran bilim insanları birebir olmasa da düşük kamu harcamaları, sosyal hizmet ve sosyal güvenlikte ailenin önemli role sahip olması gibi nedenlerle bu rejimi Andersen'in Kıta Avrupası Refah Rejimine benzetmişlerdir. Bu ülkelerde devlet refah programlarını doğrudan finanse etmek yerine ekonomik büyüme yoluyla ülkenin refahını artırma yolunu tercih etmektedir (Karaman, 2015: 68).

2.1.6.1. Çin

Çin sosyal güvenlik sisteminde ölüm sigortası yardımları sosyal sigorta, gelir katkısız sistemi ve bireysel hesap sistemi esaslarına göre verilmektedir. Bu üç sistemden verilen yardımlar, ölüm aylığı, cenaze ödemesi ve ölüm yardımı şeklindedir. Yardımların tamamı toplu ödeme şeklinde olup süreklilik arz eden bir ödeme bulunmamaktadır (SSA-Asia and The Pasific, 2018: 81).

Çin temel emeklilik sisteminde emeklilik, bir sosyal sigorta emekliliği ve zorunlu bir bireysel hesaptan oluşmaktadır. Hem sigortalı hem de hak sahipleri yönünden sistem tarafından belirlenen şartların sağlanması halinde geride kalanlara bu emeklilik sistemlerinden ölüm yardımı sağlanmaktadır. Sosyal sigorta emekliliği olarak hak sahiplerine ölüm aylığı bağlanabilmesi için ölen kişi ölüm anında emekli ya da sigortalı bir işte çalışıyor olması istenilmektedir. Hayatta kalan kişi sayısına bağlı olarak ölen kişinin son aylık maaşı hak sahiplerine 6 ile 12 ay boyunca toptan ödeme yapılmaktadır. Dul eşler, bağımlı çocuklar ve ebeveynler hak sahibi olarak tanımlanmışlardır. Zorunlu bireysel hesap sisteminden hak sahiplerine ölüm aylığı bağlanabilmesi için ise ölen kişi ölüm anında emekli ya da sigortalı bir işte çalışıyor olması gerekmektedir. Çalışan kişinin katkı payları ile tahakkuk eden faiz miktarı hak sahiplerine toplu olarak ödenmektedir. Sigortalı normal emeklilik yaşından önce ölürse, 01 Ocak 2006 tarihinden önce ölen kişinin hesabındaki işveren katkıları fona aktarılmaktadır. Ölen kişinin mirasçıları hak sahibi olarak bu yardımlardan yararlanmaktadır (SSA-Asia and The Pasific, 2018: 81).

Çin sosyal güvenlik sisteminde ölüm sigortası kapsamında yapılan bir diğer ödeme cenaze ödemesidir. Sigortalı veya sigortalıya bağımlı olan birinci dereceden bir aile ferdi öldüğünde hak sahiplerine bu ödeme yapılmaktadır. Bu ödeme, dul eşler, çocuklar, ebeveynler ve büyükanne ve büyükbabalara bir önceki yılki ortalama aylık yerel ücretin iki aylık bir toplamı olarak ödenmektedir (SSA-Asia and The Pasific, 2018: 81).

Çin Sosyal Güvenlik Sistemi tarafından verilen üçüncü yardım olan ölüm yardımından ise kırsal kesimde yaşayanlar ile maaşı olmayan kent sakinleri faydalanmaktadır. Bireysel bir hesaptır. Hak sahiplerinin bu yardımdan faydalanması için ölen kişinin bu programdan yaşlılık aylığı alıyor ya da almaya hak kazanmış olması gerekmektedir. Tanımlanmış hak sahiplerine ölenin katkıları ile devlet katkıları ile beraber faiz toplamından ölene ölmeden önce ödenen miktarlar düşülerek toplu olarak ödenmektedir (SSA-Asia and The Pasific, 2018: 81).

2.1.6.2. Güney Kore

Güney Kore’de ölüm sigortası yardımları sosyal sigorta sistemi esaslarına göre verilmektedir. Ülkede ölüm aylığı, hak sahibi toptan ödemesi ve ölüm toptan ödemesi adları altında yardımlar yapılmaktadır. Bu yardımlardan ölüm aylığı sistemden yapılan tek sürekli ödeme niteliğindedir. Hak sahiplerine ölüm aylığı bağlanabilmesi için ölen kişinin yaşlılık ya da 1. ve 2. derecede maluliyet aylığı emeklisi olması ya da ölmeden önce en az 10 yıl sigortalılık süresi bulunması gerekmektedir. Sistem katkı esasına dayandığı için ölen kişinin sisteme verdiği katkıya göre hak sahibine ödenecek olan aylığın miktarı değişmektedir. Ölüm aylığı öncelik sırasına göre, eş, 25 yaşına ulaşana kadar çocuklar, ebeveynler, 19 yaşına ulaşana kadar torunlar, 60 yaş ve üstü büyük anne-babalara verilmektedir. 1.ve 2. derece maluliyeti olan hak sahiplerinde herhangi bir yaş kısıtlaması bulunmamaktadır (SSA-Asia and The Pasific, 2018: 238-239). Hak sahibi olabilecek aile bireylerinin hem çekirdek hem de geniş aile bireyleri olması Güney Kore’nin diğer Asya Pasifik ülkelerinden ayıran yönlerden birisidir.

Ölüm sigortası yardımlarından hak sahibi toptan ödemesi ise ölüm aylığı hakkını kazanamayan eski veya hâlihazırda sigortalı olan bir kişi öldüğünde hak sahiplerine ödenir. Toplam işçi ve işveren katkı payları ile tahakkuk eden faiz toplamı hak sahiplerine toplu olarak ödenmektedir. Ölüm toptan ödemesi ise hak sahibi olmaması durumunda geride kalan kuzenler de dâhil olmak üzere doğrudan kan bağı olan akrabalarına ödenmektedir. Vefat edenin toplam işçi ve işveren katkı payları faiziyle birlikte toplu olarak ödenmektedir. Azami ölüm yardımı, hangisi daha büyükse, ölen kişinin sigortalı son aylık ücretinin veya sigortalı sürenin tamamı için ortalama kapsanan aylık ücretin dört katıdır (SSA-Asia and The Pasific, 2018: 238-239).

2.1.6.6. Japonya

Japonya’da ölüm sigortasından verilen yardımlar sosyal sigorta sistemi esaslarına göre verilmektedir. Sosyal sigorta sistemi, ulusal emeklilik programı kapsamındaki sabit oranlı bir yardım ile çalışanların kazanca bağlı emeklilik sigortası programı kapsamındaki yardımlardan oluşmaktadır. Ulusal Emeklilik Programı kapsamındaki sabit oranlı ölüm aylığının hak sahiplerine bağlanabilmesi için ölen kişinin üç ayrı durumdan birini sağlaması gerekmektedir. Durumlardan birincisi vefat edenin ulusal emeklilik programından yaşlılık aylığı alıyor ya da almayı hak kazanmış olmasıdır. Durumlardan ikincisi ölen kişinin sigortalı ve 60 yaşından küçük olması veya Japonya’da ikamet etmesi ve 60-64 yaşları arasında olmasıdır. Kişi 20 yaşından öldüğü tarihin iki ay öncesine kadar ki süredeki primlerin 2/3’ ünü ödemelidir. Üçüncü durumda ise ölen kişi sigortalı ve 60 yaşından küçük veya Japonya’da ikamet eden ve 60-64 yaşları arasında bir kişi ve ölümünden önceki iki aydan bir yıllık süre arasında sürekli prim ödemesi gerekmektedir (SGK, 2013: 58).

Hak sahibi olarak eşler ve çocuklara ölüm aylığı bağlanmaktadır. Eşlere ölüm aylığı bağlanması için ölenin 18 yaşına kadar çocuklarına bakması gerekmektedir. Engelli çocuk bakanlara ise çocuk 20 yaşına gelene kadar bu aylık ödenmeye devam edilmektedir. Çocukların ise tam yetim durumunda olması gereklidir. Bu durumdaki çocuklara 18 yaşına kadar ölüm aylığı ödenmektedir. Engelli çocuklara ise 20 yaşına kadar bu aylık ödenmektedir. Birden fazla tam yetim varsa, aylık eşit olarak bölünmektedir. Çocuklar için 18 yaşını doldurdukları mali yılın sonuna kadar (özürlü ise 20 yaşını doldurdukları aya kadar) ek bir ödeme yapılmaktadır (SSA-Asia and The Pasific, 2018: 131-133).

Çocuğu olmayan dul kadınlara ödenen dul eş aylığı ise Ulusal Program kapsamında ödenen bir diğer yardımdır. Bu yardım ölen kişinin, ölüm anında ulusal emeklilik programından emekli olmadığı ve asgari 10 yıllık primi bulunduğu durumlarda hak sahiplerine yapılan ölüm sigortası yardımınıdır. Ölen kişinin aldığı ya da almaya hak kazandığı ulusal emekli aylığının %75’i iki ayda bir ödenmektedir. Bu aylık ölen kişiyle en az 10 yıldır evli olan, 60 ila 64 yaşları arasındaki çocuksuz, bağımlı bir dul kadına ödenmektedir. Bu ödeme birçok ülke örneğinden farklı olarak sadece dul kadın eşe ödenmektedir (SSA-Asia and The Pasific, 2018: 131-133).

Ölüm ödemesi, Ulusal Emeklilik Programından ödenen bir toplu ödemedir. Ölüm ödemesi yardımının hak sahiplerine verilebilmesi ölen kişi ölüm anında ulusal emeklilik programından aylık almıyor olmalı ve en az üç yıl katkı vermelidir (SSA-Asia and The Pasific, 2018: 131-133).

Çalışan Emeklilik Sigortasından verilen ölüm aylığı ise kazanca bağlı bir yardımdır. Hak sahiplerine çalışan emeklilik sigortasında ölene bağlanmış olan aylığın %75'i ödenmektedir. Hak sahiplerine aylık bağlanabilmesi için vefat edenin çalışan emeklilik sigortasından emekli ya da maluliyet aylığı alıyor ya da almaya hak kazanmış olması gerekmektedir. Ölen kişinin ölüm anında emekli olmaması durumunda ise 20 yaşından ölümünden iki ay öncesine kadar olan sürenin 2/3'ünde katkı vermiş olması gerekmektedir (SSA-Asia and The Pasific, 2018: 131-133).

Çalışan Emeklilik Sigortasından verilen ölüm aylığı yaş kısıtlaması olmadan dul kadın eşlere, sigortalının ölümü esnasında 55 yaş ve üstünde olan dul erkek eşlere, 18 yaşına kadar çocuklar ve torunlara, ölene bağımlı olan sigortalının ölümü esnasında 55 yaş ve üstünde olan ebeveyn ve büyükanne-büyükbabalara ödenir. Aylıklar Eş, çocuk, ebeveyn, torunlar, büyükanne-büyükbabalar sıralaması ile ödenmektedir (SSA-Asia and The Pasific, 2018: 131-133; SGK, 2013: 58). Bununla beraber 40 ila 64 yaşları arasındaki çocuksuz dul bir kadına, sigortalının ölümü sırasında 40 yaşında veya daha büyükse ek bir yardım yapılır (SSA-Asia and The Pasific, 2018: 131-133).

2.1.6.7. Asya Refah Rejimi Örnek Ülkeler Değerlendirmesi

Tablo 11. Asya Refah Rejimi Ülkeleri Ölüm Sigortası

Ülkeler	Sürekli Yardımlar	Tek Seferlik Yardımlar	Yıl İçinde Periyodik Yardımlar	Ölüm Aylığı İçin Sigortalıdan İstenilen Katkı Süresi	Hak Sahipleri
Çin	-	Ölüm Yardımı (Sosyal Sigorta), Ölüm Aylığı (Bireysel Hesap Sistemi) Cenaze Ödemesi	-	Sürekli ölüm aylığı verilmemektedir.	Dul Eşler, Çocuklar, Ebeveynler
G. Kore	Ölüm Aylığı	Ölüm Toptan Ödemesi (Ölüm Aylığı alınmaması durumunda)	-	Yaşlılık ya da 1. ve 2. derecede maluliyet aylığı emekli olmak ya da ölmeye önce en az 10 yıl sigortalılık süresi bulunmak	Dul Eşler, Çocuklar, Torunlar, Büyükanne-Büyükbabalar
Japonya	Ölüm Aylığı	Ölüm Ödemesi	-	Yaşlılık ya da malullük aylığı alıyor olmak ya da almaya hak kazanmak	Dul Eşler Çocuklar

Kaynak: Çalışma Kapsamında Derlenmiştir.

Çalışma kapsamında incelenen Asya ülkelerinden G. Kore ve Japonya'da hak sahiplerine sürekli yardım olarak ölüm aylığı verilirken; Çin' de hak sahiplerine verilen

sürekli bir yardım bulunmamaktadır. Bu ülkelerde ölüm aylığının yerine toptan ödeme şeklinde verilen yardımlar bulunmaktadır.

Sürekli yardım verilen G. Kore ve Japonya’da verilen yardımlar katkı esasına göre verilmektedir. G. Kore’de en az 10 yıl katkı istenirken Japonya’da ise vefat edenin yaşlılık ya da malullük aylığı alma koşulu bulunmaktadır. Ülkelerde hak sahibi olarak eş ve çocuklar tanımlanmış olup G. Kore ve Çin’de bunlara ilave olarak ebeveyn ve büyükanne-büyükbabalarda hak sahibi olabilmektedir.

2.2. Türkiye’de Ölüm Sigortası Uygulaması: 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanununa Göre Ölüm Sigortası Uygulaması

5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'nun yürürlüğe girmesinden önce, sosyal güvenlik sistemi farklı kanunlar kapsamında yürütülmekteydi. Bu kapsamda, devlet memurları 5434, hizmet akdiyle çalışanlar 506, tarım sektöründe hizmet akdiyle çalışanlar 2925, kendi nam ve hesabına çalışanlar ise 1479 ve 2926 sayılı kanunlara tabi olarak sigortalı sayılmaktaydı. Sigortalının ölümü durumunda, geride kalan hak sahiplerinin sosyal güvenlik güvenceleri de ilgili kanunlar çerçevesinde sağlanmaktaydı. 5510 sayılı Kanun'un yürürlüğe girmesiyle birlikte, kanuna eklenen geçici maddeler, eski kanunlar kapsamında sağlanan yardımların devamını mümkün kılmıştır (Balcı, 2019: 21; Özdamar, 2022: 118). Ancak, 5434 sayılı Kanun'a tabi olanlar için durum farklıdır; sigortalılık başlangıç tarihi 01.10.2008'den önce olan iştirakçiler için, ölüm tarihi ne olursa olsun, 5434 sayılı Kanun hükümleri uygulanmaya devam etmektedir (Balcı, 2019: 63-70). 5510 sayılı Kanunun uygulanması için sigortalının ölüm tarihinin 01.10.2008 tarihinden sonra olması gerekmektedir. Bu bölümde 01.10.2008 tarihinden sonra ölen sigortalılara ilişkin düzenlemelere yer verilecektir. Ölüm tarihi 01.10.2008 olanlara ise daha önce bahsedildiği gibi mülga olmuş kanunların hükümleri uygulanmaktadır. Bu hükümler 5510 sayılı Kanunun ek maddelerinde kendine yer bulmuştur (Bodur, 2021: 68; Balcı, 2019: 64).

5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu hükümlerine göre ölüm sigortasından hak sahiplerine; ölüm aylığı, ölüm toptan ödemesi, evlenme ödeneği ve cenaze ödemesi yardımları verilmektedir (5510 Sayılı Kanun, Madde 32). Bununla beraber yılda iki defa Ramazan ve Kurban Bayramlarında sigortalılara olduğu gibi hak sahiplerine de bayram ikramiyesi verilmektedir. Bu yardım mülga olmuş kanunlara göre ölüm aylığı alan diğer hak sahiplerine de verilmektedir. Bu sayılan yardımlardan sadece

ölüm aylığı sürekli bir ödemeyi ifade ederken, cenaze yardımı, evlenme yardımı ve ölüm toptan ödemesi ise tek seferlik bir ödeme niteliği taşırken (Bodur; 2021: 168) yılda iki defa dini bayramlarda verilen bayram ikramiyesi ise yarı maktu bir yardım niteliği taşımaktadır. Sözü edilen yardımların tamamı diğer mülga olmuş sosyal sigortalar kanunlarında da bulunmakta olup hak sahiplerine verilen yardımlar yönünden eski uygulamalar ile herhangi bir farklılık bulunmamaktadır.

Ölüm aylığı, sigortalının ölümü sonucunda hak sahiplerine ödenen sürekli ödemeyi ifade etmektedir. Diğer kanunlarda olduğu gibi ölüm aylığı, ölüm sigortası yardımları içerisinde süreklilik arz eden tek ödemedir. Bu nedenle hak sahipleri için en önemli yardım niteliğindedir (Bodur, 2021: 167). Kanuna göre hak sahiplerine ölüm aylığı bağlanabilmesi mülga sosyal güvenlik kanunlarında olduğu gibi hem sigortalıdan hem de hak sahiplerinden birtakım şartları yerine getirmeleri beklenmektedir. Buna göre hak sahiplerine ölüm aylığı bağlanabilmesi için vefat eden sigortalıdan belli bir süre sosyal güvenlik sisteminde kalması ve bu esnada kendisi ya da işvereni tarafından adına sigorta primi yatırılması gerekmektedir. Bu kapsamda kendi nam ve hesabına çalışanlar ile kamu idarelerinde çalışan memurlar için en az 1800 gün malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi ödenmelidir. Kanunun 4/1-a maddesinde tanımlanan hizmet akdi ile bağımlı çalışan kişiler için borçlanma süreleri hariç en az beş yıldan beri sigortalı bulunup toplam 900 gün malullük, yaşlılık ve ölüm sigortası bildirilmiş olması durumunda sigortalının hak sahiplerine ölüm aylığı bağlanabilmektedir. Bununla beraber malullük, vazife malullüğü veya yaşlılık aylığı almakta iken ya da bu aylıkların bağlanmasına hak kazanmış ama bağlanmamış ve bahsi geçen maaşları almakta iken çalışmaları sebebiyle aylıkları kesilmiş olanların hak sahiplerine de ölüm aylığı bağlanmaktadır (5510 Sayılı Kanun Madde 32). 5510 sayılı Kanun hak sahiplerine ölüm aylığı bağlanabilmesi için sigortalıdan istenilen koşullar bakımından bağımsız çalışanlar için önceki mevzuata göre bir farklılık bulunmamakta olup devlet memurları için daha lehe bir durum söz konusu olmuştur. Hizmet akdiyle çalışanlar için ise aleyhte bir durum söz konusu olmuştur (Güzel vd., 2021: 654-655).

Kanunun 34. Maddesinde ise hak sahiplerinden istenilen şartlar açıklanmıştır. Buna göre eşler, çocuklar ve ana-babalara belli koşulları yerine getirmeleri durumunda ölüm aylığı bağlanabilmektedir. Önceki sosyal güvenlik kanunlarında olduğu gibi hak sahibi olarak tanımlanan kişilerde bir değişiklik olmamakla beraber hak sahiplerinden istenilen koşullar yönünden bazı değişiklikler mevcuttur.

Diğer sosyal sigorta kanunlarında olduğu gibi 5510 sayılı Kanunda da şartlar yönünden en “esnek” hak sahibi grubunu eşler oluşturmaktadır (Bakır, 2024: 12). Dul eşlere aylık bağlanabilmesi için tek koşul ölüm tarihinde sigortalı ile 4721 sayılı Kanuna göre evlilik birliğinin bulunmasıdır. Erkek ve kadın eş farkı gözetilmeksizin dul eşlere talepte bulunmaları halinde ölüm aylığı bağlanmaktadır. Yeniden evlenme durumunda ise eşlerin aylıkları kesilmektedir. Aylığın kesilmesine neden olan evlenmenin ölüm ya da boşanma nedeniyle son bulması halinde, kesilen aylık eşin talebi üzerine yeniden bağlanılabilmektedir. Sigortalının eşi ile boşanma süreci devam ederken vefat etmesi durumunda, boşanma sonuçlanmadığından dul kalan eş hak sahibi olarak ölüm aylığı alabilmektedir. Fakat ölen sigortalının mirasçılarından biri davaya devam eder ve mahkeme hayattaki eşin kusurlu olduğunu tespit ederse eşin aylığı kesilmektedir. Bu eşlere dava devam ederken aylık ödenmektedir (Alper, 2022: 343). Sigortalı eşi vefat ettikten sonra evlendiği eşin ölümü nedeniyle ikinci eşten de ölüm aylığı almaya hak kazanan dul eşe, tercih ettiği dul aylığı bağlanmaktadır (5510 Sayılı Kanun, Madde 54). Dul eşlerin herhangi bir kanun kapsamında sigortalı çalışması ya da kendi çalışmaları dolayı aylık ya da gelir almaları ölüm aylığı almalarına engel teşkil etmez. Bu durum sadece bağlanacak olan ölüm aylığının oranını etkilemektedir (Bakır, 2024: 12). 5510 sayılı Kanun öncesindeki Sosyal Sigorta Kanunlarına göre çeşitli durumlarda dul eş aylığı alırken aynı zamanda anne babalarından da kız çocuğu olarak ölüm aylığı alabilmektedir. Bu kanunla dul eşlerin hem eş hem de anne babalarının aylıklarını alabilme durumu ortadan kaldırılmıştır. Eş ve anne babanın ölüm tarihi 30.10.2008’den sonra ise aynı anda hem eşten hem anne-babadan ölüm aylığının alınması mümkün değildir (Özdamar, 2022: 142).

Sigortalıların evlilik bağı içinde doğan çocukları ile evlat edinilmiş, tanınmış veya nesebi düzeltilmiş veya babalığı hükme bağlanmış çocukları da hak sahibi sayılmaktadır. Çocuklara ölüm aylığı bağlanabilmesi için kısa vade kollarına tabi olarak yaptığı çalışmalar haricinde yurtdışı ve yurtiçinde sigortalı çalışmamaları gerekmektedir. Ancak, 7103 Sayılı Vergi Kanunları ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun kapsamında, 27.03.2018 tarihinden itibaren, 18 yaşını; lise ve dengi öğrenim görmeleri halinde 20 yaşını; yükseköğrenim yapmaları halinde ise 25 yaşını doldurmayanların sigortalı bir işte çalışsalar dahi aylıklarının kesilmeyeceği hükme bağlanmıştır. Bu madde ile 18-25 yaşlar arasındaki lise ve

üniversite öğrencilerinin kayıt dışı çalışmaya olan eğilimleri azaltılmaya çalışılmıştır. Çocuklar ile ilgili koşullar kız, erkek ve malul çocuklara göre farklılık arz etmektedir.

Erkek çocuklara ölüm aylığı bağlanabilmesi için öğrenci olmaması durumunda 18, orta öğretime devam etmesi halinde 20, yükseköğretime devam etmesi halinde ise 25 yaşını doldurmamış olması gerekmektedir. Bununla beraber yukarıda bahsi geçen kanun değişikliği ile öğrenci olması durumunda erkek çocukların çalışması halinde de yetim aylıkları kesilmemektedir. Fakat mesleki eğitime devam eden erkek çocuklara ölüm aylığı ve geliri bağlanmamaktadır. Erkek çocukların evlenmeleri durumunda diğer şartları taşımaları halinde de ölüm aylıkları kesilmemektedir (Alper, 2022: 344).

Kız çocuklara yaşları ne olursa olsun evli olmaması, evli olmakla birlikte sonradan boşanması veya dul kalması halinde aylık bağlanabilmektedir. Çalışma konusunda aynı erkek çocuklarda olduğu gibi eğitim hayatı devam ederken hizmet akdiyle bir işveren yanında çalışmaları durumunda yetim aylıkları kesilmemektedir.

Malul çocuklarda yaş, öğrencilik ve evli olmama şartı bulunmamaktadır. Çocuğun malul sayılabilmesi Sosyal Güvenlik Kurum Sağlık Kurulu kararı ile çalışma gücünü %60 oranında kaybettiğinin tespit edilmesi gerekmektedir.

Sigortalıların ana ve babalarına aylık bağlanması için eş ve çocuklardan artan hissenin bulunması (65 yaşın üstünde olması halinde artan hissenin bulunup bulunmadığına bakılmaz) ve diğer çocuklardan hak kazanılmış olan gelir ve aylıklar hariç olmak üzere gelir veya aylık bağlanmamış olması gerekmektedir. Bu şartları taşıyan ana babaların her türlü kazanç ve irattan elde etmiş oldukları gelirin asgari ücretin net tutarının altında olması gerekmektedir.

Sigortalıyı kasten öldüren, buna teşebbüs eden, sürekli iş göremez ya da malul hale getirenler ile ve bunlar hakkında kesinleşmiş yargı kararı olanlar ile hak sahibi bulunduğu sigortalı ve diğer hak sahiplerine karşı ağır suç işlediği ve bunlara karşı aile hukukundan doğan yükümlülüklerini önemli ölçüde yerine getirmemesi nedeniyle mirasçılıktan çıkarıldığı tespit edilenlere ölüm aylığı ödenmez. Ödenmiş olanlarda ise geri alınır. Boşandığı eşi ile fiilen beraber yaşayan eş ve çocukların da aylıkları kesilmektedir (5510 Sayılı Kanun, Madde 56).

Tablo 12. 5510 sayılı Kanuna Göre Ölüm Aylığı Bağlanabilmesi için Hak Sahiplerinden İstenilen Şartlar

Hak Sahipleri	Hak Sahiplerinden İstenilen Şartlar			
	Sigortalı Bir İşte Çalışmama	Evli Olmama	Yaş Sınırı (Maksimum)	Gelir Testi
Eşler	Yok	Var	Yok	Yok
Kız Çocuk	Var	Var	Yok	Yok
Erkek Çocuk	Var	Yok	Var	Yok
Malul Çocuk	Var	Yok	Yok	Yok
Ana	Var	Yok	Yok	Var
Baba	Var	Yok	Yok	Var

Kaynak: Çalışma kapsamında derlenmiştir.

Hak sahiplerine bağlanan ölüm aylığı Kanunun 34. Madde hükümlerine göre hak sahiplerine paylaştırılmaktadır. Buna göre, sigortalının dul eşine %50'si, aylık bağlanmış çocuğu bulunmayan ve kısmi çalışmalar haricinde ülke içi ve ülke dışında çalışmayan veya kendi sigortalılığı sebebiyle gelir ve aylık bağlanmamış olanlara ise %75'i oranında aylık bağlanmaktadır. Görüleceği gibi dul eşin sigortalı çalışması veya kendi çalışmaları sebebiyle malullük ya da ölüm aylığı alması eşe bağlanacak aylık oranını düşürmektedir (Özdamar, 2022: 123). Bununla birlikte, Kanuna göre hak sahibi eş, aynı zamanda anne-babanın ölümü nedeniyle kız çocuğu olarak değerlendirileceğinden hem ölen eş, hem de anne babasından ölüm aylığı kazanabilmektedir. Ancak bunlardan tercih ettiği yalnızca tek bir ölüm aylığını alabilmektedir.

Sigortalının çocuklarına ise %25 oranında aylık bağlanmaktadır. Bu oran erkek, kız ya da malul olmasına bağlı olarak değişmemektedir. Bununla beraber sigortalının ölümü ile beraber tam yetim durumuna düşen ya da sonradan bu konuma gelenler, ana babaları arasında evlilik bağı bulunmayan veya ölüm sonrası hayatta kalan ebeveyni evlenenler ile tek hak sahibi konumda olanlara bu oran %50 olarak uygulanmaktadır.

Anne babalara ise artan hisse bulunması halinde toplam %25 oranında, anne ve babanın 65 yaşın üstünde bulunması halinde artan hissenin bulunup bulunmamasına bakılmaksızın %25 oranında aylık bağlanmaktadır. Bununla beraber ölüm aylığı alan tek hak sahibi olması durumunda alt sınır aylığının %80'ini, hak sahibi iki kişi ise %90'ından azını alamaz (5510 Sayılı Kanun, Madde 55). Daha açık bir ifade ile Kanuna göre %25 pay alması gereken bir kız çocuğu tek hak sahibi olması durumunda 55. Madde gereği alt sınır aylığının %80'ini almaktadır. Bu miktar 2024 Haziran ayı itibariyle 9484,33 TL'dir.

5510 sayılı Kanuna göre hak sahiplerine ödenen ikinci yardım cenaze ödeneğidir. Bu yardımın verilebilmesi için sigortalının en az 360 gün malullük, yaşlılık ve ölüm sigortası primi bildirilmiş olup da ölmüş olması gerekmektedir. Cenaze Ödemesi sırasıyla sigortalının eşine, yoksa çocuklarına, o da yoksa ana babasına, onlar da yoksa kardeşlerine eşit biçimde ödenmektedir (5510 Sayılı Kanun, Madde 37). Cenaze ödemesi olarak hak sahiplerine 4.888 TL ödeme yapılmaktadır (Ocak 2025).

Evlenme yardımı, hak sahibi kız çocuklarına ödenen bir ölüm sigortası yardımudur. Ölüm aylığı alırken evlenmiş olan ve evlenme ödeneği almak için talepte bulunan kız çocuklarına son almış olduğu aylığın 24 katı tutarında peşin ödeme yapılmaktadır. Bu iki yıllık sürenin bitiminden önce yeniden hak sahibi olma durumuna gelen kız çocuklarına bu süre bitmeden yeniden aylık bağlanmamaktadır. Kanun bu hakkı sadece ölüm aylığı alan kız çocuklara tanımıştır.

Ölüm toptan ödemesi, sigortalının vefatı sonrasında, hak sahiplerine aylık bağlanması için gerekli koşulların sağlanamadığı durumlarda devreye giren bir yardımdır. Bu ödeme, sigortalının hayatta olduğu dönemde ödemiş olduğu primlere ait kazançların, ilgili yıllardan yazılı talep tarihine kadar geçen süre için güncelleme katsayısı ile yeniden hesaplanması sonucunda hak sahiplerine toplu olarak yapılır (5510 Sayılı Kanun, Madde 31).

2.3. Ölüm Sigortası Cömertlik Endeksi

Dünya ve Türkiye’de ölüm sigortası uygulamalarının incelenmesinin ardından, bu çalışmada Türkiye ile birlikte toplam 27 ülkenin ölüm sigortalarının kadın eşler ve kız çocukları için fayda cömertliğini ölçmek amacıyla bir endeks oluşturulmuştur. Bu endekste kullanılan kriterler, ABD Sosyal Güvenlik İdaresi (SSA), Sosyal Koruma Konusunda Karşılıklı Bilgilendirme Sistemi (MISSOC) ve Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) veri tabanları ile birlikte, mevcut yabancı ve yerli literatürün incelenmesiyle belirlenmiştir. İncelenen endekslerden biri, Scruggs (2014) tarafından gerçekleştirilmiştir. Scruggs, 33 ülkenin sosyal sigorta programlarının cömertliğini işsizlik sigortası, hastalık sigortası ve emeklilik maaşlarını temel alarak bir endeks oluşturmuştur. Bu endeks, hak kazanma koşulları, sigortalılık kapsam unsurları ve aylık bağlama oranlarını incelemiştir. Hak kazanma koşulları ve kapsam unsurlarıyla ilgili veriler 1961-2010 yıllarına, aylık bağlama oranlarına ilişkin veriler ise 1971-2010 yıllarına dayanmaktadır. Kuitto (2016) ise Orta ve Doğu Avrupa ülkelerindeki işsizlik

sigortası, hastalık sigortası ve emeklilik maaşlarının cömertliğini incelemiştir. Çalışmada, ülkeler arası karşılaştırılabilirliğe uygun olduğu için aylık bağlama oranı, uygunluk kriterleri, süre ve kapsam ölçütleri kullanılmıştır. Esping-Andersen (1990) ise bireylerin ve ailelerin piyasadan bağımsız, sosyal olarak kabul edilebilir bir yaşam standardı sürdürebilme derecesini ifade eden "dekomodifikasyon" (metadan arındırma) derecesini ölçmüştür. Bu bağlamda, aylık bağlama oranı, uygunluk kriterleri ve kapsam cömertliğin belirlenmesinde dikkate alınmıştır.

Literatürde kullanılan yaklaşımlar, bu çalışmada ölüm sigortalarının cömertliğini analiz etmek için oluşturulan endekse rehberlik etmiştir. Ulusal ve uluslararası sosyal güvenlik veri tabanları ile daha önce geliştirilmiş benzer endeksler incelenmiş ve ülkeler arasında karşılaştırılabilir, veri toplanabilir kriterler belirlenmiştir. Bu kriterler, kadın eşler ve kız çocukları için ayrı ayrı tanımlanmıştır. Kadın eşler için, sunulan yardımların sayısı, ölüm aylığı için vefat eden sigortalının uygunluğu, eşlerin ölüm aylığı alabilmesi için uygunluk durumları (yaş, çalışıp çalışmama vs.), dul eşin yeniden evlenmesi, boşanmış eşlerin hak sahipliği, resmi evlilik bağı dışındaki birlikteliklerin hak sahibi niteliği gibi kriterler belirlenmiştir. Kız çocukları için ise, sunulan yardımların sayısı, ölüm aylığı için vefat eden sigortalının uygunluğu, ölüm aylığı alınabilecek maksimum yaş sınırı ve ölüm aylığının miktarı olmak üzere dört kriter belirlenmiştir.

Kriterler belirlendikten sonra, Ek (1)'de yer alan anket, sosyal güvenlik alanında uzman akademisyenler ve emeklilik konularında çalışan Sosyal Güvenlik Kurumu personelinden oluşan 15 kişilik bir katılımcı grubuna uygulanmıştır. Ankette, yukarıda belirtilen her bir kriter için ayrı sorular hazırlanmış ve katılımcıların bu kriterleri ne derece önemli bulduklarını değerlendirmeleri istenmiştir. Değerlendirme, beşli Likert ölçeği kullanılarak yapılmış; katılımcılar, görüşlerini "hiç katılmıyorum", "katılmıyorum", "kararsızım", "katılıyorum" ve "kesinlikle katılıyorum" seçeneklerinden biriyle ifade etmiştir. Her bir seçeneğe sıfır ile dört arasında puan verilerek seçeneklerin ağırlıkları belirlenmiştir. Daha sonra her bir seçeneğe verilen cevaplar, seçeneklerin ağırlık katsayıları ile çarpılarak ana kriterlerin toplam puanları hesaplanmıştır. Ardından, her bir kriterin toplam puanı, tüm kriterlerin toplam puanına bölünerek ağırlık oranları bulunmuştur. Böylece, ana kriterlerin 100 puan üzerinden alacağı puanlar belirlenmiş ve endeks puanları oluşturulmuştur.

Tablo 13. Kadın Eş Cömertlik Endeksi Ana Kriterlerinin Puanlanması

Kriterler	Hiç Katılım yorum 0	Katılmı yorum 1	Kararsız 2	Katılı yorum 3	Kesinli kle Katılı yorum 4	Toplam Puan	Ağırlık (%)	Endeks Puanı
Bir sosyal güvenlik sisteminde ölüm sigortasından hak sahiplerine sağlanan yardımların sayısının fazla oluşu söz konusu sigortaların cömert olmasında etkilidir	0	4	0	4	7	44	22%	22
Uzun vade sigorta kollarından hak sahibine ölüm aylığı bağlanabilmesi için vefat edenden istenilen katkı (prim) miktarının az olması ölüm sigortasının cömert olmasında etkilidir	0	0	1	7	7	51	26%	26
Hak sahibi kadın eşlere ölüm aylığı bağlanabilmesi için onlardan istenilecek şartların kolay sağlanabilmesi söz konusu sigortaların cömert olmasında etkilidir	0	0	0	7	8	53	26%	26
Diğer						52	26%	26
Hak sahibi eşlerin yeniden evlendiğinde ölüm aylıklarının kesilmemesi ölüm sigortasının cömert olmasında etkilidir	0	0	0	4	11	56	36%	9
Boşanmış eşlerin hak sahibi olabilmeleri ölüm sigortasının cömert olmasında etkilidir	2	0	0	4	9	48	31%	8
Ölen ile resmi evlilik harici beraberlikleri (partner/ortakların) olan eşlerin hak sahibi olabilmeleri ölüm sigortasının cömert olmasında etkilidir	0	1	2	1	11	52	33%	9

Kaynak: Çalışma Kapsamında Oluşturulmuştur.

Tablo 14. Kız Çocuk Cömertlik Endeksi Ana Kriterlerinin Puanlanması

Kriterler	Hiç Katılım yorum 0	Katılmı yorum 1	Kararsız 2	Katılı yorum 3	Kesinli kle Katılı yorum 4	Toplam Puan	Ağırlık (%)	Endeks Puanı
Bir sosyal güvenlik sisteminde ölüm sigortasından hak sahiplerine sağlanan yardımların sayısının fazla oluşu söz konusu sigortaların cömert olmasında etkilidir	0	4	0	4	7	44	22%	22
Uzun vade sigorta kollarından hak sahibine ölüm aylığı bağlanabilmesi için vefat edenden istenilen katkı (prim) miktarının az olması ölüm sigortasının cömert olmasında etkilidir	0	0	1	7	7	51	26%	26
Kız çocuklarına ölüm aylığı bağlanmasında yaş sınırı olmaması ölüm sigortasının cömertliğinde etkilidir	0	0	0	2	13	58	29%	29
Kız çocuklarına verilen ölüm aylığı oranı ölüm sigortasının cömertliğinde etkilidir	0	0	3	4	8	46	23%	23

Kaynak: Çalışma Kapsamında Oluşturulmuştur.

Her bir ana kriter için alt kriterler belirlenmiş ve uzmanlardan, bu alt kriterleri 1 ile 10 arasında puanlayarak değerlendirmeleri istenmiştir. Daha sonra, alt kriterlere verilen puanlar o kategorideki toplam puana bölünerek alt kriterlerin ağırlık oranları hesaplanmıştır. Son olarak, ana kriter için belirlenen endeks puanı, alt kriterlerin ağırlık oranlarına göre dağıtılmış ve böylece alt kriterlerin endeks puanları belirlenmiştir.

Tablo 15. Kadın Eş ve Kız Çocuk Cömertlik Endeksi Alt Kriterlerinin Puanlaması

Kriterler	Hiç Katılıyorum 0	Katılmıyorum 1	Kararsızım 2	Katılıyorum 3	Kesinlikle Katılıyorum 4	Toplam Puan	Ağırlık (%)	Endeks Puanı
Ölüm Sigortasından verilen maktu yardımların (cenaze, ödenek vb.) sayısı söz konusu sigortaların cömert olmasında etkilidir.	0	2	3	5	5	43	31,30%	7
Ölüm Sigortasından verilen sürekli maktu yardımların söz konusu sigortaların cömert olmasında etkilidir.	0	2	3	5	5	43	31,30%	7
Ölüm Sigortasından verilen sürekli yardımların (aylık) sayısı söz konusu sigortaların cömert olmasında etkilidir.	0	1	0	6	8	51	37,40%	8

Kaynak: Çalışma Kapsamında Oluşturulmuştur.

Tablo 16. Kadın Eş ve Kız Çocuk Cömertlik Endeksi Alt Kriterlerinin Puanlaması

Katkı İstenilmiyor	125	%21,5	6
İkamet	109	%18,79	5
Vefat edildiğinde sigortalı olmak	80	%13,79	4
5 yıldan az katkı	102	%17,58	5
5-10 yıl arası katkı	74	%12,75	3
10 yıldan fazla katkı	49	%8,44	2
Yaşlılık ya da malullük aylığı alıyor olmak	41	%7,06	1

Kaynak: Çalışma Kapsamında Oluşturulmuştur.

Tablo 17. Kadın Eş Cömertlik Endeksi Alt Kriterlerinin Puanlaması

Kriter yok	140	%26,31	7
İkamet	104	%19,50	5
Sigortalı ile belli bir süre evli kalmak	80	%15,03	4
Yaş	61	%11,40	3
Gelir tespiti	60	%11,27	3
Bakıma muhtaç çocuğu olmak (18 yaşından küçük ya da malul)	45	%8,45	2
Malul ya da kazanma kapasitesinden yoksun olma	42	%7,89	2

Kaynak: Çalışma Kapsamında Oluşturulmuştur.

Tablo 18. Kadın Eş Ölüm Sigortası Cömertlik Endeksi

KRİTERLER	Puan
1. Yardımların Sayısı	22
Sürekli Yardımlar	8
Maktu Yardımlar	7
Sürekli Maktu Yardımlar	7
2.Ölüm Aylığı İçin Vefat Edenin Uygunluğu	26
Katkı İstenilmiyor	6
İkamet	5
Vefat edildiğinde sigortalı olmak	4
5 yıldan az katkı	5
5-10 yıl arası katkı	3
10 yıldan fazla katkı	2
Yaşlılık ya da malullük aylığı alıyor olmak	1
3. Ölüm Aylığı İçin Kadın Eşlerin Uygunluğu	26
Kriter yok	7
İkamet	5
Sigortalı ile belli süre evli kalmak	4
Yaş	3
Gelir tespiti	3
Bakıma muhtaç çocuğu olma (18 yaşından küçük ya da malul)	2
Malul ya da meslekte kazanma gücünden yoksun olma	2
4.Diğer	26
Yeniden evlenme durumunda aylığın kesilmemesi	9
Boşanmış eşlerin de hak sahibi olabilmeleri	8
Resmi evlilik dışı beraberliklerde de aylık bağlanması	9

Kaynak: Çalışma Kapsamında Oluşturulmuştur.

Tablo 19. Kız Çocuk Ölüm Sigortası Cömertlik Endeksi

KRİTERLER	Puan
1. Yardımların Sayısı	22
Sürekli Yardımlar	8
Maktu Yardımlar	7
Sürekli Maktu Yardımlar	7
2. Ölüm Aylığı İçin Vefat Edenin Uygunluğu	26
Katkı İstenilmiyor	6
İkamet	5
Vefat edildiğinde sigortalı olmak	4
5 yıldan az katkı	5
5-10 yıl arası katkı	3
10 yıldan fazla katkı	2
Yaşlılık ya da malullük aylığı alıyor olmak	1
3. Ölüm Aylığı Alınabilecek Maksimum Yaş	29
Süresiz	16
30-26 yaş	6
25-18 yaş	4
18 yaş altı	3
4. Ölüm Aylık Oranı	23
%100-%76	10
%75-%51	6
%50-%26	5
%25-%0	2

Kaynak: Çalışma Kapsamında Oluşturulmuştur.

2.3.1. Endeksin Uygulanışı

Çalışmanın bu bölümünde ülkeler refah rejimlerine göre ayrılmış ve oluşturulan endekse göre ülke ölüm sigortalarının kadın eş ve kız çocuklar için ne kadar cömert olduğunun tespiti için puanlamaya tabi tutulmuştur. Tabloların alt kısmında ülkelere ait sonuçlar bulunmaktadır. Tablo 20 ile Tablo 25(dâhil) arasında kadın eşler için ülke ölüm sigortalarının cömertliği ölçülmüş iken Tablo 26 ile Tablo 31(dâhil) arasında kız çocuklar için ülke ölüm sigortalarının cömertliği ölçülmüştür. Endekste yer alan ülkelerin ölüm sigortasına ait bilgiler SSA, MISSOC ve SGK veri tabanlarından elde edilmiştir.

Tablo 20. Kıta Avrupası Refah Rejimi-Kadın Eş

KRİTERLER	Puan	Almanya	Avusturya	Belçika	Hollanda	Fransa
1.Yardımların Sayısı	22					
Sürekli yardımlar	8	8	8	8	8	16
Maktu yardımlar	7				7	7
Sürekli Maktu yardımlar	7			7	7	
2.Ölüm Aylığı İçin Vefat Edenin Uygunluğu	26					
Katkı İstenilmiyor-Kriter Yok	6					6
İkamet	5					
Vefat edildiğinde sigortalı olmak	4			4	4	
5 yıldan az katkı	5					
5-10 yıl katkı	3	3	3			
10 yıldan fazla katkı	2					
Yaşlılık ya da malullük aylığı alıyor olmak	1					
3.Ölüm Aylığı İçin Kadın Eşin Uygunluğu	26					
Kriter yok	7					
İkamet	5					
Sigortalı ile belirli bir süre evli kalmak (beraber yaşamak)	4					
Yaş	3	3	3	3	3	3
Gelir tespiti ile	3					
Bakıma muhtaç çocuğu olma (18 yaştan küçük ya da malul)	2					
Malul ya da kazanma kapasitesinden yoksun olma	2					
4.Diğer	26					
Yeniden Evlenme Durumunda Aylığın Kesilmemesi	9					9
Boşanmış Eşlerin de Hak Sahibi Olabilmeleri	8	8	8		8	8
Resmi Evlilik Dışı Beraberliklerde de Hak Sahibi Olunması	9	9	9	9	9	
Toplam	100	31	31	31	46	49

Kaynak: Çalışma kapsamında oluşturulmuştur.

Tablo 20’de Almanya, Avusturya, Belçika, Hollanda ve Fransa’da kadın eşler için ölüm sigortasının cömertliğine dair puanlama yapılmıştır. Birinci bölümde 23 puan ile en yüksek puanı Fransa almıştır. Ülkede hak sahibi eşlere iki sürekli yardım bir de maktu yardım verilmektedir. Bunlar sosyal sigorta sisteminden ve zorunlu mesleki emeklilik sisteminden verilen ölüm aylığı ile tek sefere mahsus olarak verilen ölüm yardımudur. Bu bölümde ayrıca Hollanda 22 puan, Belçika 15 puan, Almanya ve Avusturya ise sekiz puan almıştır. Bu ülkelerin hepsinde eşlere sürekli yardım kapsamında ölüm aylığı verilmektedir. Almanya ve Avusturya’da kadın eşlere sadece ölüm aylığı verildiğinden sekiz puan, Belçika’da ölüm aylığı yanında mayıs ayında tatil ödemesi yapılması sebebiyle 15 puan, Hollanda’da ise kadın eşlere sürekli ölüm aylığı, tek seferlik ölüm yardımı ve mayıs ayında ödenen tatil yardımı sebebiyle 22 puan verilmiştir. İkinci bölümde Fransa’da vefat edenden sisteme asgari bir katkı yapması beklenilmemektedir. Bu nedenle bu bölümde altı puan almıştır. Belçika ve Hollanda’da ise vefat edenin ölüm anında sigortalı olması gerektiği için dört, Almanya ve Avusturya’da ise en az üç puan verilmiştir. Üçüncü bölümde tüm ülkeler üç puan almıştır. Tüm ülkelerde eşlere yaş, belirli süre evli kalma, çalışma kapasitesinden yoksun bulunma gibi şartlarla ölüm aylığı bağlanmaktadır. Dördüncü bölümde Almanya, Avusturya, Hollanda ve Fransa 17; Belçika ise 9puan almıştır. Bu bölümde Fransa dışındaki ülkeler resmi evlilik dışında kalan eşlere de ölüm aylığı verirken yine sadece Fransa’da bazı durumlarda boşanmış eşler hak sahibi olabilmektedir. Toplamda Fransa 49, Hollanda 46; Belçika, Almanya ve Avusturya ise 31 puan almıştır.

Tablo 21. Sosyal Demokrat Refah Rejimi-Kadın Eş

KRİTERLER	Puan	İsveç	Norveç	Finlandiya	Danimarka	İzlanda
1.Yardımların Sayısı	22					
Sürekli yardımlar	8	16	8	16		8
Maktu yardımlar	7		7		3	
Sürekli Maktu yardımlar	7					
2.Ölüm Aylığı İçin Vefat Edenin Uygunluğu	26					
Katkı İstenilmiyor-Kriter Yok	6					
İkamet	5	5		5		
Vefat edildiğinde sigortalı olmak	4					
5 yıldan az katkı	5					5
5-10 yıl katkı	3		3			
10 yıldan fazla katkı	2					
Yaşlılık ya da malullük aylığı alıyor olmak	1					
3.Ölüm Aylığı İçin Kadın Eşin Uygunluğu	26					
Kriter yok	7					
İkamet	5					
Sigortalı ile belirli bir süre evli kalmak (beraber yaşamak)	4					
Yaş	3	3	3	3		
Gelir tespiti ile	3					
Bakıma muhtaç çocuğu olma (18 yaştan küçük ya da malul)	2					2
Malul ya da kazanma kapasitesinden yoksun olma	2					
4.Diğer	26					
Yeniden Evlenme Durumunda Aylığın Kesilmemesi	9					
Boşanmış Eşlerin de Hak Sahibi Olabilmeleri	8		8	8		
Resmi Evlilik Dışı Beraberliklerde de Hak Sahibi Olunması	9	9	9	9		9
Toplam	100	33	38	41	21	24

Kaynak: Çalışma kapsamında oluşturulmuştur.

Tablo 21’de İsveç, Norveç, Finlandiya, Danimarka ve İzlanda’da kadın eşler için ölüm sigortasının cömertliği puanlanmıştır. Birinci bölümde İsveç ve Finlandiya 16 puan almıştır. Bu ülkelerde sosyal sigorta sisteminin yanında evrensel sistemden de dul eşlere ölüm aylığı verilmektedir. Norveç’te kadın eşlere en fazla beş yıl verilen ayarlama ödeneği adı altında bir ödeme ile cenaze ödeneği yardımları yapıldığından 15 puan İzlanda’da ise sadece çalışma esasına göre verilen bir ölüm aylığı bulunduğundan bu bölümde 8 puan alabilmiştir. Danimarka’ da ise sürekli ödenen bir ölüm aylığı bulunmamaktadır. Bu ülkede ölüm aylığı denilen yardım hak sahibi eşe toptan ödeme olarak verilmektedir. Ayrıca vefat edenin ATP Hayat Boyu Emeklilik Maaşı sisteminde bulunan katkıları da hak sahibi eşler tarafından toplu ödeme olarak alınmaktadır. İkinci bölümde sistemlerinde İsveç, Finlandiya ve İzlanda’ya beş puan verilmiştir. İsveç ve

Finlandiya'da hak sahiplerine ölüm aylığı bağlanabilmesi için vefat edenden ikamet şartı istenilmişken İzlanda'da ise vefat edenin ölmeden önce sigortalı olma şartı bulunmaktadır. Norveç'te ise hak sahibi eşe ayarlama ödeneği verilebilmesi için vefat edenden en az 5 yıl katkı vermiş olması istenilmektedir. Danimarka'da ise hak sahiplerine ödenen sürekli ödeme olmadığı için hem bu bölümde hem de üç ve dördüncü bölümde puan alamamıştır. Üçüncü bölümde İsveç, Norveç ve Finlandiya üç, İzlanda ise iki puan almıştır. Bu ülkelerde eşlere ölüm aylığı bağlanabilmesi için onlardan yaş, çalışma kapasitesinden yoksun bulunma, bağımlı çocuğu bulunma gibi şartlar taşımaları istenilmektedir. Diğer ülkelerde ise eşlerden bu sayılan şartlardan birini taşımaları beklenilmektedir. Dördüncü bölümde hiçbir ülkede yeniden evlenen dul eşe ölüm aylığı verilmemektedir. Ölüm aylığı verilen ülkelerin tümünde resmi evlilik harici beraberliklere de ölüm aylığı verilmektedir. Toplamda Finlandiya 41, Norveç 38, İsveç 33, İzlanda 24, Danimarka ise 21 puan almıştır.

Tablo 22. Liberal Refah Rejimi Kadın Eş

KRİTERLER	Puan	ABD	Avustralya	Kanada	B. Krallık	Y. Zelanda
1.Yardımların Sayısı	22					
Sürekli yardımlar	8	8	8	8	8	8
Maktu yardımlar	7	7	14	7		7
Sürekli Maktu yardımlar	7					
2.Ölüm Aylığı İçin Vefat Edenin Uygunluğu	26					
Katkı İstenilmiyor-Kriter Yok	6					6
İkamet	5		5			
Vefat edildiğinde sigortalı olmak	4					
5 yıldan az katkı	5				5	
5-10 yıl katkı	3			3		
10 yıldan fazla katkı	2					
Yaşlılık ya da malullük aylığı alıyor olmak	1	1				
3.Ölüm Aylığı İçin Kadın Eşin Uygunluğu	26					
Kriter yok	7		7	7		
İkamet	5					
Sigortalı ile belirli bir süre evli kalmak (beraber yaşamak)	4					
Yaş	3				3	
Gelir tespiti ile	3	3				
Bakıma muhtaç çocuğu olma (18 yaştan küçük ya da malul)	2					2
Malul ya da kazanma kapasitesinden yoksun olma	2					
4.Diğer	26					
Yeniden Evlenme Durumunda Aylığın Kesilmemesi	9			9		
Boşanmış Eşlerin de Hak Sahibi Olabilmeleri	8	8				
Resmi Evlilik Dışı Beraberliklerde de Hak Sahibi Olunması	9	9		9	9	
Toplam	100	36	34	43	27	23

Kaynak: Çalışma kapsamında oluşturulmuştur

Tablo 22 'de ABD, Avustralya, Kanada, Birleşik Krallık ve Yeni Zelanda'da kadın eşler için ölüm sigortasından verilen yardımların cömertliği puanlamaya tabi tutulmuştur. Tablonun birinci bölümünde Avustralya 22; ABD, Kanada ve Yeni Zelanda 15; Birleşik Krallık ise sekiz puan almıştır. Tablodaki tüm ülkelerde ölüm aylığı ödemesi olup cenaze sonrası verilen tek seferlik yardım sadece Birleşik Krallık' ta bulunmamaktadır. Avustralya'da ise ölüm ödemesi ve 14 haftaya kadar iki haftada bir ödenen ölüm ödeneği adı altında iki tane maktu ödeme bulunmaktadır. İkinci bölümde en yüksek puan Yeni Zelanda'ya verilmiştir. Vefat edenden herhangi bir katkı istenilmeden geride kalanlar ölüm aylığı bağlanılabildiği için bu bölümde 6 puan almıştır. Avustralya'da vefat edenden ikamet şartı istenildiği için 5 puan almıştır. Bu bölümde B. Krallık beş, Kanada üç, ABD ise bir puan alabilmiştir. Üçüncü bölümde Avustralya ve

Kanada geride kalan eşlere herhangi bir kriter olmadan aylık bağladığı için söz konusu ülkelere bu bölümde yedi puan verilmiştir. Diğer ülkelerde ise yaş, belli süre evli kalma, çalışma kapasitesinden yoksun bulunma gibi kriterler bulunduğu için iki ve üç puan verilmiştir. Dördüncü bölümde Avustralya ve Yeni Zelanda bu bölümde puan alamamıştır. Çünkü kadın eşlerin aylıkları yeniden evlendiklerinde kesilmekte, boşanmış eşler hak sahibi olamamakta ve resmi evlilik dışındaki birlikteliklere ölüm aylığı bağlanılmamaktadır. ABD, Kanada ve B. Krallık' ta resmi evlilik dışı birliktelik durumunda bulunan eşlere de ölüm aylığı vermektedir. Sadece ABD'de bazı durumlarda boşanmış eşlere de ölüm aylığı verildiğinden bu bölümde puan alabilmiştir. Toplamda Kanada 43, ABD 36, Avustralya 34, B. Krallık ise 27, Yeni Zelanda ise 23 puan almıştır.

Tablo 23. Güney Avrupa Refah Rejimi- Kadın Eş

KRİTERLER	Puan	Yunanistan	İtalya	Portekiz	İspanya
1.Yardımların Sayısı	22				
Sürekli yardımlar	8	8	8	8	8
Maktu yardımlar	7	7	14	7	7
Sürekli Maktu yardımlar	7				
2.Ölüm Aylığı İçin Vefat Edenin Uygunluğu	26				
Katkı İstenilmiyor-Kriter Yok	6				
İkamet	5				
Vefat edildiğinde sigortalı olmak	4				
5 yıldan az katkı	5	5		5	5
5-10 yıl katkı	3		3		
10 yıldan fazla katkı	2				
Yaşlılık ya da malullük aylığı alıyor olmak	1				
3.Ölüm Aylığı İçin Kadın Eşin Uygunluğu	26				
Kriter yok	7		7		
İkamet	5				
Sigortalı ile belirli bir süre evli kalmak (beraber yaşamak)	4				4
Yaş	3	3		3	
Gelir tespiti ile	3				
Bakıma muhtaç çocuğu olma (18 yaştan küçük ya da malul)	2				
Malul ya da kazanma kapasitesinden yoksun olma	2				
4.Diğer	26				
Yeniden Evlenme Durumunda Aylığın Kesilmemesi	9				9
Boşanmış Eşlerin de Hak Sahibi Olabilmeleri	8	8	8	8	8
Resmi Evlilik Dışı Beraberliklerde de Hak Sahibi Olunması	9	9	9	9	9
Toplam	100	40	49	40	50

Kaynak: Çalışma kapsamında oluşturulmuştur.

Tablo 23' de, Yunanistan, İtalya, Portekiz ve İspanya'daki kadın eşlere yönelik ölüm sigortası sistemlerinin cömertliği değerlendirilerek puanlama yapılmıştır. Birinci bölümde, İtalya hariç tüm ülkeler, hak sahibi kadın eşlere sürekli bir aylık ve tek seferlik bir ölüm yardımı sağlamaktadır. İtalya ise bunlara ek olarak, ölüm aylığı alırken evlenen kadın eşlere, iki yıllık ölüm aylığına eşdeğer toplu bir ödeme yapmaktadır. Bu nedenle Yunanistan, İspanya ve Portekiz 15 puan alırken, İtalya 22 puan ile en yüksek puanı almıştır. İkinci bölümde, hak sahibi eşlerin ölüm yardımı alabilmesi için vefat eden sigortalıdan beklenen katkı süresi kriterleri değerlendirilmiştir. Portekiz, İspanya ve Yunanistan en yüksek puanı alırken, İtalya'da diğer ülkelere kıyasla daha uzun bir sigortalılık süresi şartı arandığından daha düşük puan almıştır. Üçüncü bölümde, en yüksek puan İtalya'ya verilmiştir. Bunun nedeni, İtalya'da kadın eşlerin ölüm aylığı alabilmesi için herhangi bir yaş, engellilik, bağımlı çocuk sahibi olma veya sigortalı ile belirli bir süre evli kalma gibi ek koşulların aranmamasıdır. Ölüm aylığı bağlanması için yaş ve engellilik gibi ek koşullar talep eden Yunanistan ve Portekiz ise en düşük puanı almıştır. Yunanistan'da sürekli ölüm aylığı bağlanabilmesi için eşin çalışmaması, bağımlı bir çocuğunun bulunması, 55 yaş üstünde olması veya çalışma kapasitesini kaybetmiş olması gerekmektedir. Bu nedenle Yunanistan ve Portekiz 3 puan almıştır. Portekiz'de ise ölüm aylığının bağlanabilmesi için eşin 35 yaş üstü olması veya tam engelli olması şartı arandığından bu ülke 2 puan almıştır. İspanya'da ise ölüm aylığı alabilmek için eşin vefat eden sigortalı ile en az bir yıl evli kalmış olması gerektiğinden bu ülke 4 puan almıştır. Dördüncü bölümde ise, İspanya 26 puan alırken, diğer üç ülke 17'ser puan almıştır. Bunun nedeni, İspanya'da belirli koşullar altında dul eşin yeniden evlenmesi durumunda dahi ölüm aylığının kesilmemesidir. Dört bölümden elde edilen toplam puanlara göre, İspanya 50 puan ile en yüksek puana sahip ülke olurken, İtalya 49 puan almıştır. Portekiz ve Yunanistan ise 40 puan ile daha düşük bir seviyede yer almıştır.

Tablo 24. Doğu Avrupa Refah Rejimi Ülkeleri-Kadın Eş

KRİTERLER	Puan	Polonya	Macaristan	Ukrayna	Slovenya
1.Yardımların Sayısı	22				
Sürekli yardımlar	8	8	8	8	8
Maktu yardımlar	7	7		7	14
Sürekli Maktu yardımlar	7				
2.Ölüm Aylığı İçin Vefat Edenin Uygunluğu	26				
Katkı İstenilmiyor-Kriter Yok	6				
İkamet	5				
Vefat edildiğinde sigortalı olmak	4				
5 yıldan az katkı	5				
5-10 yıl katkı	3				
10 yıldan fazla katkı	2			2	
Yaşlılık ya da malullük aylığı alıyor olmak	1	1	1		1
3.Ölüm Aylığı İçin Kadın Eşin Uygunluğu	26				
Kriter yok	7				
İkamet	5				
Sigortalı ile belirli bir süre evli kalmak (beraber yaşamak)	4				
Yaş	3	3	3		3
Gelir tespiti ile	3			3	
Bakıma muhtaç çocuğu olma (18 yaştan küçük ya da malul)	2				
Malul ya da kazanma kapasitesinden yoksun olma	2				
4.Diğer	26				
Yeniden Evlenme Durumunda Aylığın Kesilmemesi	9				
Boşanmış Eşlerin de Hak Sahibi Olabilmeleri	8	8	8		8
Resmi Evlilik Dışı Beraberliklerde de Hak Sahibi Olunması	9		9		9
Toplam	100	27	29	20	43

Kaynak: Çalışma kapsamında oluşturulmuştur.

Tablo 24’de Polonya, Macaristan, Ukrayna ve Slovenya’da kadın eşler için ölüm sigortası cömertliğine dair puanlamaya yer verilmiştir. Birinci bölümde en yüksek puanı 22 puan ile Slovenya, en düşük puanı ise sekiz puan ile Macaristan almıştır. Polonya ve Ukrayna ise bu bölümde 15 puan almıştır. Tüm ülkelerde eşlere sürekli yardım olarak ölüm aylığı verilmiştir. Cenaze ödemesi ise Macaristan dışında diğer üç ülkede verilirken Macaristan’da bu yardım bulunmamaktadır. Slovenya’nın diğer ülkeler nazaran 7 puan daha fazla alma sebebi ise tek seferlik verilen ölüm yardımı denilen ödemeyi de eşlere vermesidir. İkinci bölümde Polonya, Macaristan ve Slovenya bir puan almıştır. Bu bölümde Ukrayna ise iki puan almıştır. Ülkelerin vefat eden sigortalıdan istediği katkı diğer refah rejimlerine göre daha fazla olduğu göze çarpmaktadır. Üçüncü bölümde tüm ülkelerde kadın eşe ölüm aylığı bağlanması yaş, başka aylık almaması gibi koşullara bağlı olduğu görülmektedir. Bu yüzden endeksin bu bölümünde tüm ülkeler üç puan

alabilmiştir. Dördüncü bölümde ise Ukrayna hiç puan alamamıştır. Çünkü aynı Türkiye’de olduğu gibi kadın eşlerin aylıkları yeniden evlendiklerinde kesilmekte, boşanmış eşler hak sahibi olamamakta ve resmi evlilik dışındaki birlikteliklere ölüm aylığı bağlanılmamaktadır. Diğer ülkelerde ise belirli koşullar altında (nafaka alıyor olmak vb.) boşanmış eşler hak sahibi olabilmekte ve Macaristan ve Slovenya’da resmi evlilik harici beraberliklerde hak sahibi eş olarak tanımlanmıştır. Toplamda Slovenya 43, Macaristan 29, Polonya 27, Ukrayna ise 22 puan almıştır.

Tablo 25. Uzak Doğu Refah Rejimi-Kadın Eş

KRİTERLER	Puan	Çin	G. Kore	Japonya
1.Yardımların Sayısı	22			
Sürekli yardımlar	8		8	8
Maktu yardımlar	7	14		
Sürekli Maktu yardımlar	7			
2.Ölüm Aylığı İçin Vefat Edenin Uygunluğu	26			
Katkı İstenilmiyor-Kriter Yok	6			
İkamet	5			
Vefat edildiğinde sigortalı olmak	4			
5 yıldan az katkı	5			
5-10 yıl katkı	3		3	
10 yıldan fazla katkı	2			
Yaşlılık ya da malullük aylığı alıyor olmak	1			1
3.Ölüm Aylığı İçin Kadın Eşin Uygunluğu	26			
Kriter yok	7		7	
İkamet	5			
Sigortalı ile belirli bir süre evli kalmak (beraber yaşamak)	4			
Yaş	3			
Gelir tespiti ile	3			
Bakıma muhtaç çocuğu olma (18 yaştan küçük ya da malul)	2			2
Malul ya da kazanma kapasitesinden yoksun olma	2			
4.Diğer	26			
Yeniden Evlenme Durumunda Aylığın Kesilmemesi	9			
Boşanmış Eşlerin de Hak Sahibi Olabilmeleri	8			
Resmi Evlilik Dışı Beraberliklerde de Hak Sahibi Olunması	9			
Toplam	100	14	18	11

Kaynak: Çalışma kapsamında oluşturulmuştur

Tablo 25’de Çin, Güney Kore ve Japonya’da kadın eşler için ölüm sigortası cömertliğine dair puanlamaya yer verilmiştir. Birinci bölümde G. Kore ve Japonya 8 puan almıştır. Çin’de ise hak sahiplerine verilen yardımlar maktu nitelik taşımakta olup iki ayrı yardım verildiğinden bu bölümde 14 puan verilmiştir. Çin’de sürekli ölüm aylığı bulunmadığı için endeksin iki, üç ve dördüncü bölümlerinde bu ülkeye puan

verilmemiştir. İkinci bölümde Güney Kore üç, Japonya ise iki puan almıştır. Vefat edenden istenilen katkı Güney Kore’de 10 yıl iken Japonya’da vefat edenin yaşlılık ya da malullük aylığı alıyor olması gerekmektedir. Üçüncü bölümde kadın eşin hak sahibi olabilmesi için herhangi bir kriter olmadığı için endeksin bu bölümünde yedi puan alırlarken Japonya’da bağımlı çocuğu olması şartı bulunduğundan iki puan almıştır. Dördüncü bölümde hiçbir ülkeye puan verilememiştir. Ölüm aylığı verilen tüm ülkelerde kadın eşlerin aylıkları yeniden evlendiklerinde kesilmekte, boşanmış eşler hak sahibi olamamakta ve resmi evlilik dışındaki birlikteliklere ölüm aylığı bağlanılmamaktadır. Toplamda Çin 14, G. Kore 18, Japonya ise 11 puan almıştır.

Tablo 26. Kıta Avrupası Refah Rejimi-Kız Çocuk

KRİTERLER	Puan	Almanya	Avusturya	Belçika	Hollanda	Fransa
1. Yardımların Sayısı	22					
Sürekli Yardımlar	8	8	8		8	
Maktu Yardımlar	7				7	
Sürekli Maktu Yardımlar	7				7	
2. Ölüm Aylığı İçin Vefat Edenin Uygunluğu	26					
Katkı İstenilmiyor	6					
İkamet	5					
Vefat edildiğinde sigortalı olmak	4				4	
5 yıldan az katkı	5					
5-10 yıl arası katkı	3	3	3			
10 yıldan fazla katkı	2					
Yaşlılık ya da malullük aylığı alıyor olmak	1					
3. Ölüm Aylığı Alınabilecek Maksimum Yaş	29					
Süresiz	16					
30-26 yaş	6	6	6			
25-18 yaş	4				4	
18 yaş altı	3					
4. Ölüm Aylığı Oranı	23					
%100-%76	10					
%75-%51	6					
%50-%26	5				5	
%25-%0	2	2	2			
Toplam	100	19	19		35	

Kaynak: Çalışma kapsamında oluşturulmuştur

Tablo 26’da Almanya, Avusturya ve Hollanda’da kız çocuklar için ölüm sigortası cömertliği ile ilgili puanlama yapılmıştır. Belçika ve Fransa’da çocuklara ölüm sigortası yardımları verilmemektedir. Birinci bölümde en yüksek puan Hollanda’ya verilmiştir. Ülkede hak sahibi çocuklara ölüm aylığı, toptan ödeme şeklinde ölüm yardımı ve her yıl Mayıs ayında ödenen tatil ödemesi verilmektedir. Bu nedenle ülkeye 22 puan verilmiştir.

Almanya ve Avusturya’da sadece bir sürekli ödeme olduğundan bu bölümde 8 puan almıştır. İkinci bölümde Hollanda’da vefat edenin ölüm anında sigortalı olması gerektiği için 4 puan, Almanya’da ve Avusturya’da ise en az beş yıl katkı istenildiği için üç puan verilmiştir. Üçüncü bölümde Almanya ve Avusturya 6, Hollanda ise 4 puan almıştır. Bunun nedeni Almanya ve Avusturya’da kız çocuklar maksimum 27 yaşına kadar ölüm aylığı alabilirken, Hollanda’da ise 21 yaşına kadar almalarıdır. Dördüncü bölümde ise Almanya ve Avusturya iki, Hollanda ise 5 puan almış olup toplamda Hollanda 35, Avusturya ve Almanya ise 19 puan almıştır.

Tablo 27. İskandinav Refah Rejimi-Kız Çocuk

KRİTERLER	Puan	İsveç	Norveç	Finlandiya	Danimarka	İzlanda
1. Yardımların Sayısı	22					
Sürekli Yardımlar	8	16	8	16		8
Maktu Yardımlar	7		7		14	
Sürekli Maktu Yardımlar	7					
2. Ölüm Aylığı İçin Vefat Edenin Uygunluğu	26					
Katkı İstenilmiyor	6					
İkamet	5	5		5		
Vefat edildiğinde sigortalı olmak	4					
5 yıldan az katkı	5					5
5-10 yıl arası katkı	3		3			
10 yıldan fazla katkı	2					
Yaşlılık ya da malullük aylığı alıyor olmak	1					
3. Ölüm Aylığı Alınabilecek Maksimum Yaş	29					
Süresiz	16					
30-26 yaş	6					
25-18 yaş	4	4	4	4		
18 yaş altı	3					3
4. Ölüm Aylığı Oranı	23					
%100-%76	10					
%75-%51	6					
%50-%26	5	5	5	5		
%25-%0	2					2
Toplam	100	30	27	30	14	18

Kaynak: Çalışma kapsamında oluşturulmuştur

Tablo 27’de İsveç, Norveç, Finlandiya, Danimarka ve İzlanda’da kız çocuklar için ölüm sigortasının cömertliğine dair puanlama bulunmaktadır. Endeksin birinci bölümünde İsveç ve Finlandiya’da hem ikamet hem de katkı esasına dayanan iki sütunlu bir emeklilik sistemi bulunduğundan her iki ülkede 16 puan almıştır. Norveç ve İzlanda’da ise sürekli bir ölüm aylığı bulunmakta olup Danimarka’da ise kız çocuklara sürekli bir ölüm yardımı verilmemektedir. Adı ölüm aylığı olsa da toptan ödeme olarak

ödenmektedir. Danimarka bu yüzden ikinci, üçüncü ve dördüncü bölümlerden puan alamamıştır. İkinci bölümde İsveç ve Finlandiya vefat edenden belirli bir süre ikamet şartını yerine getirmesi beklenirken ve İzlanda’da ise beş yıldan az katkı şartını yerine getirmesi istenilmektedir. Üç ülkeye de bu bölümde beş puan verilmiştir., Norveç ise üç puan almıştır. Vefat edenden istenilen katkı miktarı beş ile 10 yıl arasındadır. Endeksin üçüncü bölümünde İzlanda dışındaki ülkelere (Danimarka hariç) dört, İzlanda’ya ise üç puan verilmiştir Çünkü İzlanda’da çocuklar için maksimum ölüm aylığı alma yaşı 18’dir. Dördüncü bölümde ise İsveç, Norveç ve Finlandiya beş, İzlanda’da ise iki puan almıştır. İzlanda’da kız çocuklara ödenen ölüm aylığı oranı diğer üç ülkeye göre daha düşüktür. Toplamda İsveç ve Finlandiya 30, Norveç 27, İzlanda 18, Danimarka ise 14 puan almıştır.

Tablo 28. Liberal Refah Rejimi-Kız Çocuk

KRİTERLER	Puan	ABD	Avustralya	Kanada	B. Krallık	Y. Zelanda
1. Yardımların Sayısı	22					
Sürekli Yardımlar	8	8	16	8		8
Maktu Yardımlar	7	7	7	7		7
Sürekli Maktu Yardımlar	7					
2.Ölüm Aylığı İçin Vefat Edenin Uygunluğu	26					
Katkı İstenilmiyor	6					6
İkamet	5		5	5		
Vefat edildiğinde sigortalı olmak	4					
5 yıldan az katkı	5					
5-10 yıl arası katkı	3					
10 yıldan fazla katkı	2					
Yaşlılık ya da malullük aylığı alıyor olmak	1	1				
3. Ölüm Aylığı Alınabilecek Maksimum Yaş	29					
Süresiz	16					
30-26 yaş	6					
25-18 yaş	4	4	4	4		4
18 yaş altı	3					
4. Ölüm Aylığı Oranı	23					
%100-%76	10					
%75-%51	6	6				
%50-%26	5					
%25-%0	2		2	2		2
Toplam	100	26	34	26		27

Kaynak: Çalışma kapsamında oluşturulmuştur

Tablo 28’ de ABD, Avustralya, Kanada, Birleşik Krallık ve Yeni Zelanda için kız çocuklar için ölüm sigortası cömertliği puanlanmıştır. Birleşik Krallık’ ta yetimler için ölüm sigortası hükümleri uygulanmadığı için bu bölümde puanlamaya dâhil edilmemiştir. Endeksin birinci bölümünde Avustralya 23; ABD, Kanada ve Avustralya ise sekiz puan almıştır. Avustralya’da kız çocuklara yetim aylığı ile beraber zorunlu mesleki emeklilik sisteminden bir aylık verilmektedir. Bu aylığın alınabilmesi için kız çocuğun tanımlanmış hak sahibi olmalıdır. Bununla beraber ölüm ödemesi adı altında tek seferlik bir ödeme de verilmektedir. Diğer ülkelerde ise bir sürekli ödeme ile vefat sonrası ödenen bir toplu ödeme bulunmaktadır. İkinci bölümde Yeni Zelanda altı; Avustralya ve Kanada beş, ABD ise bir puan almıştır. Yeni Zelanda’da vefat edenden herhangi bir katkı istenilmezken, Avustralya ve Kanada’da ikamet şartı ile hak sahiplerine ölüm aylığı bağlanmaktadır. ABD’de ise vefat edenin yaşlılık ya da malullük aylığı alıyor olması şartı bulunmaktadır. Üçüncü bölümde tüm ülkeler dört puan almıştır. Hepsinde de ölüm aylığı alma yaşı 18-25 aralığındadır. Dördüncü bölümde en yüksek puanı ABD’de almıştır. Ülkede ölenin aldığı ya da almaya hak kazandığı yaşlılık ya da malullük aylığının %75’i her bir uygun yetime ödendiğinden bu bölümde 6 puan almıştır. Diğer ülkeler ise bu bölümde beş puan almıştır. Toplamda ise Avustralya 34, Yeni Zelanda 27, Kanada 26 ve ABD ise 26 puan almıştır.

Tablo 29. Güney Avrupa Refah Rejimi-Kız Çocuk

KRİTERLER	Puan	Yunanistan	İtalya	Portekiz	İspanya
1. Yardımların Sayısı	22				
Sürekli Yardımlar	8	8	8	8	8
Maktu Yardımlar	7	7	7	7	7
Sürekli Maktu Yardımlar	7				
2. Ölüm Aylığı İçin Vefat Edenin Uygunluğu	26				
Katkı İstenilmiyor	6				
İkamet	5				
Vefat edildiğinde sigortalı olmak	4				
5 yıldan az katkı	5	5		5	5
5-10 yıl arası katkı	3		3		
10 yıldan fazla katkı	2				
Yaşlılık ya da malullük aylığı alıyor olmak	1				
3. Ölüm Aylığı Alınabilecek Maksimum Yaş	29				
Süresiz	16				
30-26 yaş	6		6	6	
25-18 yaş	4	4			4
18 yaş altı	3				
4. Ölüm Aylığı Oranı	23				
%100-%76	10				
%75-%51	6		6		
%50-%26	5				
%25-%0	2	2		2	2
Toplam	100	26	30	28	26

Kaynak: Çalışma kapsamında oluşturulmuştur

Tablo 29’da Yunanistan, İtalya, Portekiz ve İspanya ölüm sigortasının hak sahibi kız çocuklar için cömertliğine dair puanlamaya yer verilmiştir. Birinci bölümde tüm ülkeler hak sahibi kız çocuklarına bir sürekli bir tane de maktu yardım vermektedir. Bu nedenle tüm ülkeler bu bölümde 15 puan almıştır. İkinci bölümde ise hak sahibi eşlere ölüm yardımı yapılabilmesi için vefat edenden istenilen şartlara yer verilmiştir. Bu bölümde en yüksek puanlar Portekiz, İspanya ve Yunanistan’a verilmiştir. İtalya’da ise diğer ülkeler nazaran vefat edenden daha fazla katkı yapması beklenilmektedir. Üçüncü bölümde ise maluliyet dışındaki durumlarda bir kız çocuğunun ölüm aylığı alabileceği maksimum yaş İtalya ve Portekiz’de 27; İspanya ve Yunanistan’da ise 25’tir. Bu nedenle bu bölümde İtalya ve Portekiz altı; İspanya ve Yunanistan ise dört puan almışlardır. Dördüncü bölümde ise hak sahibi kız çocuklarının aldığı ölüm aylığı oranlarına yer verilmiştir. Buna göre bu bölümde en yüksek puanı İtalya almıştır. Tek hak sahibi olması durumunda vefat edenin aldığı ya da almaya hak kazandığı aylığın %70’ini alması bu bölümdeki puan farkına neden olmuştur. Toplamda İtalya 30, Portekiz 28, İspanya ve Yunanistan ise 26 puan almıştır.

Tablo 30. Doğu Avrupa Refah Rejimi-Kız Çocuk

KRİTERLER	Puan	Polonya	Macaristan	Ukrayna	Slovenya
1. Yardımların Sayısı	22				
Sürekli Yardımlar	8	8	8	8	8
Maktu Yardımlar	7	7		7	14
Sürekli Maktu Yardımlar	7				
2. Ölüm Aylığı İçin Vefat Edenin Uygunluğu	26				
Katkı İstenilmiyor	6				
İkamet	5				
Vefat edildiğinde sigortalı olmak	4				
5 yıldan az katkı	5				
5-10 yıl arası katkı	3				
10 yıldan fazla katkı	2			2	
Yaşlılık ya da malullük aylığı alıyor olmak	1	1	1		1
3. Ölüm Aylığı Alınabilecek Maksimum Yaş	29				
Süresiz	16				
30-26 yaş	6		6		6
25-18 yaş	4	4		4	
18 yaş altı	3				
4. Ölüm Aylığı Oranı	23				
%100-%76	10	10			
%75-%51	6				6
%50-%26	5		5	5	
%25-%0	2				
Toplam	100	30	20	26	33

Kaynak: Çalışma kapsamında oluşturulmuştur

Tablo 30’da Polonya, Macaristan, Ukrayna ve Slovenya’da hak sahibi kız çocuklar için ölüm sigortası cömertliğine dair puanlama bulunmaktadır. Birinci bölümde en yüksek puanı 22 puan ile Slovenya, en düşük puanı ise 8 puan ile Macaristan almıştır. Polonya ve Ukrayna ise bu bölümde 15 puan almıştır. Tüm ülkelerde kız çocuklara sürekli ölüm aylığı verilmektedir. Cenaze ödemesi ise Macaristan dışında diğer üç ülkede verilirken Macaristan’da bu yardım bulunmamaktadır. Slovenya ise iki adet maktu ödeme bulunmaktadır. Hak sahiplerine cenaze ödemesi yanında tek ölüm yardımını adı altında bir ödeme daha yapılmaktadır. İkinci bölümde Polonya, Macaristan ve Slovenya bir puan almıştır. Bu bölümde Ukrayna ise iki puan almıştır. Üçüncü bölümde Slovenya ve Macaristan 6, Polonya ve Ukrayna ise dört puan almıştır. Polonya ve Ukrayna’da kız çocukların ölüm aylığı alma yaşı maksimum 25 iken Slovenya’da 26, Macaristan’da ise istisnai durumlarda 27’dir. Dördüncü bölümde en yüksek puan Polonya’ya verilmiştir. Ölüm aylığı kadın eş ya da kız çocuğu olarak belirtilmeden tek hak sahibi olma durumunda ölenin aldığı aylığın %85’i oranında verilmektedir. Bu nedenle Polonya bu bölümde 10 puan alırken, Slovenya’da geride kalan bir hak sahibi varsa ölenin almış

olduğu aylığı %70'ini aldığından bu bölümde altı puan almıştır. Macaristan'da bu oran %30, Ukrayna'da ise %50 olduğundan her iki ülkede 5 puan almıştır. Toplamda endekste Slovenya 33, Polonya 30, Ukrayna 26, Macaristan ise 20 puan almıştır.

Tablo 31. Uzak Doğu Refah Rejimi-Kız Çocuk

KRİTERLER	Puan	Çin	G. Kore	Japonya
1. Yardımların Sayısı	22			
Sürekli Yardımlar	8		8	8
Maktu Yardımlar	7	14		
Sürekli Maktu Yardımlar	7			
2.Ölüm Aylığı İçin Vefat Edenin Uygunluğu	26			
Katkı İstenilmiyor	6			
İkamet	5			
Vefat edildiğinde sigortalı olmak	4			
5 yıldan az katkı	5			
5-10 yıl arası katkı	3		3	
10 yıldan fazla katkı	2			
Yaşlılık ya da malullük aylığı alıyor olmak	1			1
3. Ölüm Aylığı Alınabilecek Maksimum Yaş	29			
Süresiz	16			
30-26 yaş	6			
25-18 yaş	4		4	4
18 yaş altı	3			
4. Ölüm Aylığı Oranı	23			
%100-%76	10			
%75-%51	6			
%50-%26	5			
%25-%0	2		2	2
Toplam	100	14	17	15

Kaynak: Çalışma kapsamında oluşturulmuştur.

Tablo 31'de ise Çin, Güney Kore ve Japonya'da kız çocuklar için ölüm sigortasının cömertliğine dair puanlama yapılmıştır. Bu ülkelerden Çin'de sürekli olarak verilen bir ölüm yardımı bulunmamaktadır. Verilen yardımların tamamı tek seferliktir. Bu nedenle endeksin iki, üç ve dördüncü bölümlerinde de bu ülkeye puan verilmemiştir. G. Kore ve Japonya'da ise sürekli ölüm yardımı bulunmaktadır. Bu bölümde Çin 14, G. Kore 8 ve Japonya ise 8 puan almıştır.

İkinci bölümde ise Güney Kore üç Japonya ise bir puan almıştır. Japonya'da vefat edenin yaşlılık ya da malullük aylığı alıyor olması şartı ile geride kalanlara ölüm aylığı bağlanmaktadır. Güney Kore'de bu şart 10 yıl olarak uygulanmaktadır. Üçüncü ve dördüncü bölümde ise iki ülke de aynı puanları almıştır. Ölüm aylığı bu ülkelerde kız

çocuklara maksimum 25 yaşına kadar verilmekte olup kız çocukların aldığı ölüm aylık oranı %25'tir. Toplamda Güney Kore 17, Japonya 15, Çin ise 14 puan almıştır.

2.3.2. Türkiye İçin Cömertlik Endeksi Uygulaması

Çalışma kapsamında oluşturulan cömertlik endeksi kadın eşler ve kız çocuklar için Türkiye içinde uygulanmıştır. Türkiye için yapılan uygulama 5510 sayılı Kanununun 4 maddesinde tanımlanan işveren yanında hizmet akdiyle çalışan sigortalıların hak sahipleri için yürürlükte olan maddeleri esas alınmıştır.

Tablo 32. Türkiye İçin Cömertlik Endeksi Uygulaması-Kadın Eş

KRİTERLER	Puan	Türkiye
1. Yardımların Sayısı	22	
Sürekli Yardımlar	8	8
Maktu Yardımlar	7	7
Sürekli Maktu Yardımlar	7	7
2.Ölüm Aylığı İçin Vefat Edenin Uygunluğu	26	
Katkı İstenilmiyor	6	
İkamet	5	
Vefat edildiğinde sigortalı olmak	4	
5 yıldan az katkı	5	5
5-10 yıl arası katkı	3	
10 yıldan fazla katkı	2	
Yaşlılık ya da malullük aylığı alıyor olmak	1	
3. Ölüm Aylığı İçin Kadın Eşten İstenilen Şartlar	26	
Kriter Yok	7	7
İkamet	5	
Sigortalı ile belli süre evli kalmak	4	
Yaş	5	
Gelir tespiti	3	
Bakıma muhtaç çocuğu olma (18 yaşından küçük ya da malul)	2	
Malul ya da meslekte kazanma gücünden yoksun olma	1	
4.Diğer	26	
Yeniden evlenme durumunda aylığın kesilmemesi	9	0
Boşanmış eşlerin de hak sahibi olabilmeleri	8	0
Resmi evlilik dışı beraberliklerde de aylık bağlanması	9	0
Toplam	100	34

Kaynak: Çalışma Kapsamında Oluşturulmuştur.

5510 sayılı kanuna göre hak sahibi olan kadınlara ölüm sigortası yardımı olarak ölüm aylığı, cenaze yardımı ve yılda iki defa verilen bayram ikramiyesi yardımları yapılmaktadır. Bu yardımlardan ölüm aylığı sürekli, cenaze ödemesi maktu, bayram ikramiyesi ise yarı maktu bir nitelik taşımaktadır. Endeksin ikinci bölümünde ise katkı şartı olarak vefat edenden en az 900 gün prim ödeme gün sayısı şartı istenildiğinden

endekste beş yıldan az katkı için beş puan verilmiştir. Üçüncü ölümdede ise ölüm aylığı için kadın eşten ikamet, asgari evlilik, gelir tespiti, maluliyet, istihdamda olmama gibi şartlar istenilmediği için bu bölümde yedi puan verilmiştir. Endeksin dördüncü bölümünde yer alan diğer şartların hiçbiri Türk Sosyal Güvenlik Mevzuatında yer almayan şartlar olduğundan endeksin bu bölümde puan verilememiştir. Zira mevzuata göre kadın eşlerin ölüm aylığı yeniden evlenme durumunda kesilmekte, boşanmış durumda olan eski eşler hak sahibi sayılmamakta ve sadece resmi statüde eşler ölüm sigortası yardımlarından faydalanamamaktadır. Dört bölüm sonunda Türkiye kadın eşler için hazırlanan endekste 34 puan almıştır.

Tablo 33. Türkiye İçin Cömertlik Endeksi Uygulaması-Kız Çocuk

KRİTERLER	Puan	Türkiye
1. Yardımların Sayısı	22	
Sürekli Yardımlar	8	8
Maktu Yardımlar	7	14
Sürekli Maktu Yardımlar	7	7
2.Ölüm Aylığı İçin Vefat Edenin Uygunluğu	26	
Katkı İstenilmiyor	6	
İkamet	5	
Vefat edildiğinde sigortalı olmak	4	
5 yıldan az katkı	5	5
5-10 yıl arası katkı	3	
10 yıldan fazla katkı	2	
Yaşlılık ya da malullük aylığı alıyor olmak	1	
3. Ölüm Aylığı Alınabilecek Maksimum Yaş	29	
Süresiz	16	16
30-26 yaş	6	
25-18 yaş	4	
18 yaş altı	3	
4.Ölüm Aylık Oranı	23	
%100-%76	10	10
%75-%51	6	
%50-%26	5	
%25-%0	2	
Toplam	100	60

Kaynak: Çalışma Kapsamında Oluşturulmuştur.

Kız çocuklar için oluşturulan endekste ise endeksin ilk bölümünde Türkiye toplam 29 puan almıştır. Bu bölümde kadın eşlere göre olan yedi puan fazlalığının sebebi ise sadece kız çocuklara verilen evlilik yardımınıdır. Endeksin ikinci bölümünde vefat edenden istenilen en az 900 gün prim ödeme gün şartı dolayısıyla beş puan verilmiştir. Türk Sosyal Güvenlik Mevzuatının hak sahibi olabilme konusunda kız çocuklar için pozitif ayrımcı

bir uygulaması olan çalışmayan, evli olmayan ya da boşanmış olan kız çocuklara yaş kısıtlaması olmadan ölüm aylığı bağlanabilmesi çalışma kapsamında incelenen ülkelerin hiçbirinde mevcut olmayan bir durumdur. Endeksin bu bölümünde kız çocuklar için hazırlanan endekste 16 puan verilmiştir. Endeksin son bölümünde ise 5510 sayılı Kanunun 55. Maddesindeki gereği tek hak sahibi olan bir kız çocuğa alt sınır aylığının %80'i ödendiğinden bu bölümde de yine 10 puan verilmiştir. Puanlar toplandığında kız çocuklar için hazırlanan endekste Türkiye'nin 60 puan aldığı görülmektedir.

2.3.3. Dul Eşler İçin Cömertlik Endeksi Sonuçları

Tablo 34. Dul Eşler İçin Cömertlik Endeks Sonuçları

Sıra	Ülke	Puan	Sıra	Ülke	Puan
1	İspanya	50	15	Belçika	31
2	İtalya	49	16	Avusturya	31
3	Fransa	49	17	Almanya	31
4	Hollanda	46	18	Macaristan	29
5	Slovenya	43	19	Polonya	27
6	Kanada	43	20	B. Krallık	27
7	Finlandiya	41	21	İzlanda	24
8	Portekiz	40	22	Y. Zelanda	23
9	Yunanistan	40	23	Danimarka	21
10	Norveç	38	24	Ukrayna	20
11	ABD	36	25	G. Kore	18
12	Türkiye	34	26	Çin	14
13	Avustralya	34	27	Japonya	11
14	İsveç	33			

Kaynak: Çalışma Kapsamında Oluşturulmuştur.

Çalışma kapsamında oluşturulan kadın eşler için cömertlik endeksi sonuçlarına göre İspanya (50), İtalya (49), Fransa (49) ve Hollanda (46) en yüksek puanları elde etmişken en düşük puanları ise Asya Refah Rejimine dâhil olan G. Kore (18), Çin (14) ve Japonya (11) elde etmiştir. Endekste yüksek puan alan ülkelerin ikisi Güney Avrupa Refah Rejimi ülkeleri iken diğer ikisi ise Kıta Avrupa Refah Rejimine mensup ülkelerdir. Asya Refah Rejimi dışında ülkelerin endeksteki sıralamaları ile bağlı buldukları refah rejimi arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Örnek vermek gerekirse Fransa ve Hollanda endekste üç ve dördüncü sırada iken üst aynı refah rejimindeki Belçika, Avusturya ve Almanya ise 31 puanla 15, 16 ve 17. sıralarda yer almaktadır. Yine Doğu Avrupa Refah Rejimine mensup Slovenya 43 puanla beşinci sırada iken Macaristan 29 puanla 18, Polonya 27 puanla 19, Ukrayna ise 20 puanla 24. Sırada bulunmaktadır.

Türkiye ise endeksin orta sıralarında 34 puanla kendine yer bulmuştur. Refah rejimi olarak Türkiye ile benzerlikler taşıyan Güney Avrupa ülkelerinin tamamı endekste Türkiye'den daha fazla puan elde etmiştir. Türkiye'nin kadın eşler için oluşturulan endekste bu ülkelerden geride kalmasının sebepleri arasında sadece resmi nikâhlı eşlerin ölüm aylığından faydalanmaları, yeniden evlenme ve boşanma sonucunda hak sahipliğinin kaybedilmesi gösterilebilir.

Cömertlik endeksinde en yüksek puanı almış olan ülkelerden İspanya'da boşanmış eşler ve resmi evlilik harici birlikteliklerin hak sahibi olması ve bazı durumlarda hak sahibi eşin yeniden evlenmesi durumunda bile aylığın kesilmemesi İspanya'nın en yüksek puanı almasında etkili olmuştur. İtalya, Fransa, Hollanda, Slovenya ve Finlandiya ise ölüm sigortası kapsamında verilen yardımların sayıca fazla olması sebebiyle endekste üst sıralarda yer almaktadır. İtalya'da dul eşlere yeniden evlenmeleri durumunda evlenme toptan ödemesi verilmesi, Fransa ve Finlandiya'da iki ayrı sistemden ölüm aylığı verilmesi, Hollanda'da Mayıs ayında verilen tatil ödemesi, Slovenya'da ise cenaze ödemesi yanında fazladan bir maktu ödeme daha yapması bu sonuçta etkili olmuştur.

Endeksin alt sıralarında yer alan ülkeler ise ülke ölüm sigortası sistemi kapsamında sürekli ölüm aylığı verilmemesi en önemli sebepler arasındadır. Bu durumda olan iki ülke bulunmaktadır. Boşanmış ve resmi evlilik harici birlikteliklerin hak sahibi olmadığı ve dul eşlerin yeniden evlenmeleri durumunda aylıklarının kesildiği ülkelerde endekste altı sıralarda yer almıştır. Bu ülkeler Çin, Japonya, Güney Kore, Ukrayna, Yeni Zelanda, Ukrayna ve Polonya'dır.

2.3.4. Kız Çocuklar İçin Cömertlik Endeksi Sonuçları

Tablo 35. Kız Çocuklar İçin Cömertlik Endeks Sonuçları

Sıra	Ülke	Puan	Sıra	Ülke	Puan
1	Türkiye	60	15	Kanada	26
2	Hollanda	35	16	Yunanistan	26
3	Avustralya	34	17	Macaristan	20
4	Slovenya	33	18	Almanya	19
5	İtalya	30	19	Avusturya	19
6	Polonya	30	20	İzlanda	18
7	İsveç	30	21	G. Kore	17
8	Finlandiya	30	22	Japonya	15
9	Portekiz	28	23	Danimarka	14
10	Y. Zelanda	27	24	Çin	14
11	Norveç	27	25	Belçika	0
12	İspanya	26	26	Fransa	0
13	Ukrayna	26	27	B. Krallık	0
14	ABD	26			

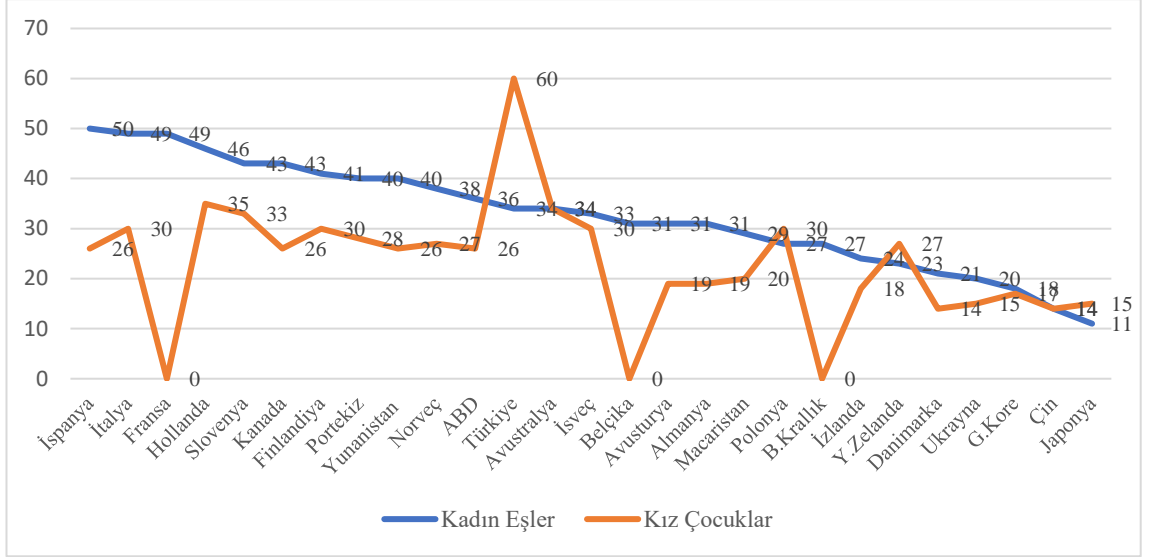
Kaynak: Çalışma Kapsamında Oluşturulmuştur.

Çalışma kapsamında oluşturulan kız çocuklar için cömertlik endeksinde en cömert ülke Türkiye olmuştur. Bunun en önemli sebebi diğer koşulların oluşması halinde ölüm aylığının alınabileceği maksimum yaş sınırının bulunmamasıdır. Evli olmama ve çalışmama koşuluyla kız çocuklar her yaşta ölüm aylığı alabilmektedir. Bununla beraber endeksin dördüncü bölümünde Türk sosyal güvenlik mevzuatına göre ölüm aylığı alan tek hak sahibi olması durumunda alt sınır aylığının %80'ini alması da endekste yüksek puan almasına sebep olan etkenler arasındadır. Türk Sosyal Güvenlik Mevzuatında belirli koşullar altında hem kız çocuk olarak anne babadan, hem de dul eş olarak eşlerinden ölüm aylığı alabilmektedir.

Endekste birinci sıradaki ülke ile ikinci sıradaki ülke arasında 25 puan fark bulunmaktadır. İkinci sıradaki Hollanda 35, üçüncü sıradaki Avustralya ise 34 puana sahiptir. İkinci sıradaki ülke ile 16. Sıradaki ülke olan Yunanistan arasında ise 9 puan fark bulunmaktadır. Puanların birbirine yakın olduğu görülmektedir. Bu durum ülkelerin genelinde aynı standartlarda ölüm yardımları yapıldığını göstermektedir.

Asya Refah Rejimi haricinde ülkelerin cömertlik sıralaması refah rejimlerine göre şekillenmemiş olup aynı refah rejimlerindeki ülkelere İsviçre 30 puanla yedinci sırada iken Danimarka 14 puanla 23. Sırada yer almıştır. Kıta Avrupası Refah Rejimi tipolojisi içinde gösterilen Hollanda 35 puanla ikinci sırada iken Belçika ve Fransa'da çocuklara ölüm sigortası yardımı yapılmamaktadır. Asya Refah Rejimi ülkeleri ise kadın eşlerde olduğu gibi kız çocuklar için oluşturulan endekste de son sıralarda yer almaktadır.

Bununla beraber ülkelerin kadın eşler için oluşturulan endekste puanlarının genel olarak kız çocuklar için olanlardan daha fazla olduğu dikkat çekmektedir. Sadece Türkiye, Polonya, Yeni Zelanda ve Japonya'da ölüm sigortasının kız çocuklar için kadın eşlere göre daha cömert olduğu görülmektedir. Diğer tüm ülkelerde ölüm sigortasının kadın eşler için daha cömert olduğu görülmektedir.

Grafik 1. Kadın Eş ve Kız Çocuklar için Cömertlik Endeksi Sonuçları

Kaynak: Çalışma Kapsamında Oluşturulmuştur.

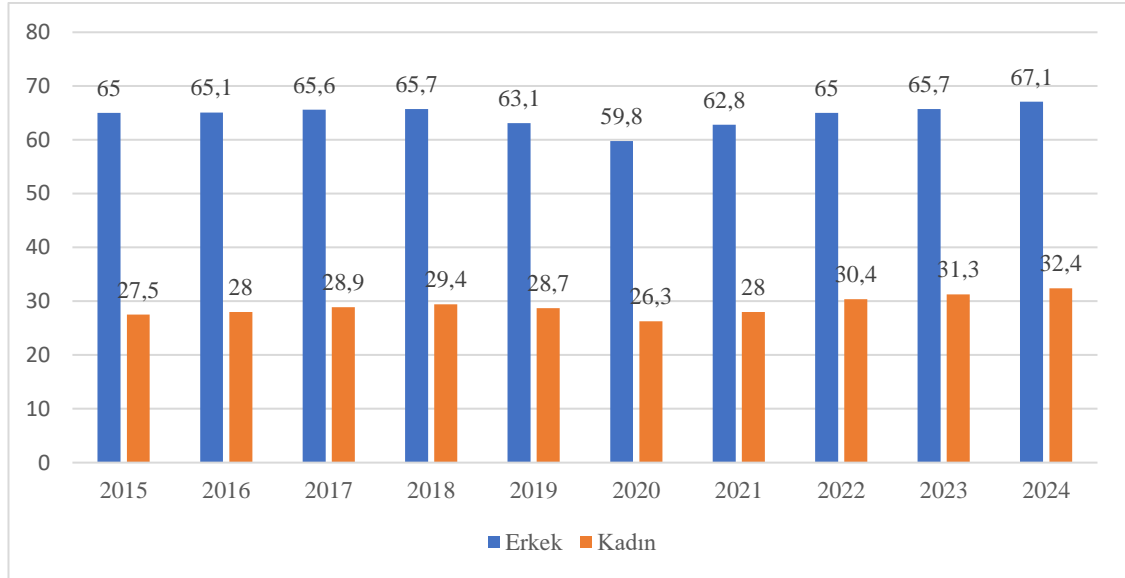
2.4. Ölüm Sigortası Uygulaması ve Kadın İstihdamı

2.4.1. Dünya’da ve Türkiye’de Kadın İstihdamı

Kadın ve erkeklerin hak, fırsat ve kaynaklardan eşit olarak yararlandığı ülkelerin tümü gelişmiş ülkeler kategorisinde yer almaktadır. Bu hak ve fırsatlardan birisi de kadın istihdamıdır ve gelişmiş ülkelerde bu oranlar yüksek seyretmektedir (TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu, 2013: V). Kadın istihdamı bununla beraber toplumsal kalkınma ve refah seviyesinin artırılmasında da kilit bir rol üstlenmektedir ayrıca sosyal eşitlik açısından da bir gösterge niteliğindedir (Sar, 2021: 21; Altaş Karaca ve Taşseven, 2022: 176). Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) 2024 Kasım Ayı verilerine göre Türkiye’de kadınların istihdama katılma oranı %32,4 olarak gerçekleşmiştir.

Son 10 yılın verileri incelendiğinde 2019 ve 2020 yılları hariç Türkiye’de kadın istihdamının sürekli bir artış içinde olduğu görülmekte olup bu süreç içinde istihdamdaki kadın sayısı yaklaşık olarak 3 milyon artmıştır. 2019 ve 2020 yıllarındaki azalmanın sebebinin tüm dünyayı etkileyen küresel salgın olduğu söylenebilir (Odabaşı ve Özer, 2023: 51). Oransal olarak bakıldığında 2014-2024 (Kasım) arasında kalan dönemde kadın istihdam oranı %26,7’den %32,4 e yükselmiştir. Erkek istihdam oranı ise bu süreçte sadece %2,1 oranında yükselmiş olup yine de kadın istihdam oranının iki katından fazla olduğu görülmektedir. Son yıllardaki yükselişe rağmen kadın istihdamının mevcut durumu hala istenilen oranlarda değildir. Türkiye Avrupa Birliği ve OECD ülkeleri

arasında en düşük kadın istihdamı sahip ülke konumundadır (Ayta ve Şen, 2023: 422; Altaş Karaca ve Taşseven, 2022: 176; Karabıyık, 2012: 231).

Grafik: 2 Yıllar itibariyle Kadın-Erkek İstihdam Oranları (Türkiye, %)

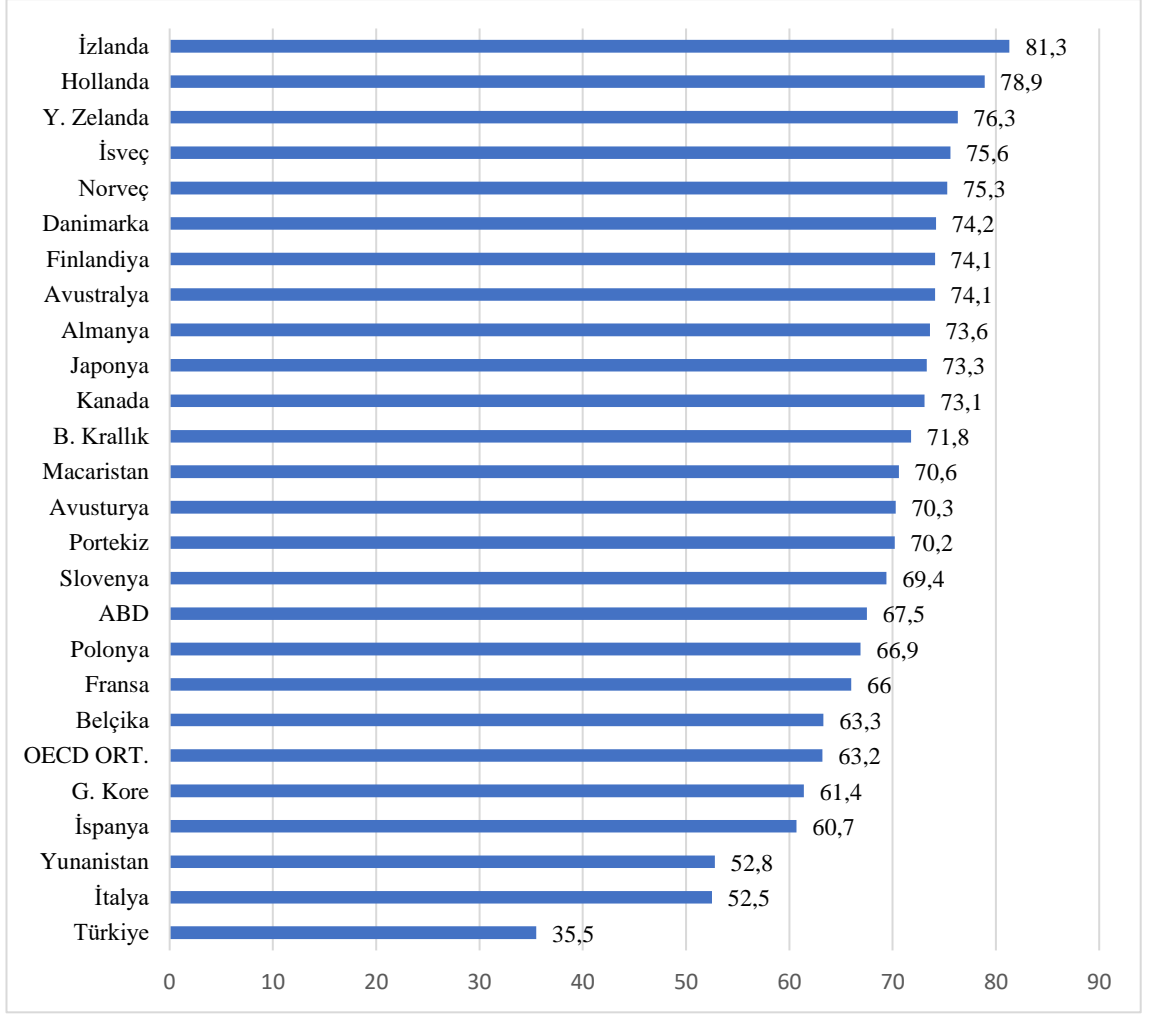
Kaynak: TÜİK

Türkiye’de kadın istihdamının düşük seyretmesinin çeşitli nedenleri bulunmaktadır. Toplumsal cinsiyet temelli iş bölümü, aile ve çalışma hayatının dengelenmesinde yaşanan sıkıntılar ve kadınların eğitim seviyelerindeki düşüklüğü bu nedenler arasında sayılabilir (Dedeoğlu, 2009: 50; Altaş Karaca ve Taşseven, 2022: 176; Odabaşı ve Özer, 2023: 49). Bu etkenlerin yanı sıra temelde kadınları korumaya yönelik devlet politikaları da kadınların istihdam ve işgücüne katılımlarını olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Evlenen kadınlara kıdem tazminatı olarak işten çıkma izni verilmesi, kadınlara ücretsiz doğum izni hakkı verilmesi ve kız çocuklarına yönelik ölüm aylığı uygulaması da bu uygulamalara örnek olarak gösterilebilir (Dedeoğlu, 2009: 50).

Türkiye’deki kadın istihdamının düşük olmasının en temel faktörlerinden biri toplumsal cinsiyet rolleri ve kültürel normlardır. Geleneksel düşünce yapısı kadınlara ev işi, erkeklere ise evi geçindirme sorumluluğu yüklemektedir. (Ayta ve Şen, 2023: 447). Geleneksel olarak ev işleri, çocuk ve yaşlı bakımı gibi geleneksel ev içi sorumluluklar kadına atfedilmiştir. Kadınlar bu sorumluluklar ile iş hayatını dengelemekte zorluk çektiklerinden kadının iş hayatına girmesi zorlaşmaktadır. Bununla beraber kadınların çalışmasının uygun görülmemesi, kadınların yerinin evi olduğu düşüncesi de kadınları çalışma yaşamından alıkoyan etmenlerdendir (Ayta ve Şen, 2023: 448).

Eğitim bireylerin sosyal ve ekonomik hayatta daha aktif roller almasını sağlayan temel bir faktördür. Özellikle kadınların eğitim düzeyi, onların işgücüne ve istihdama katılımlarında belirleyici bir etkiye sahiptir. Kadınların eğitim seviyesinin erkeklere göre düşük olması da kadın istihdamının düşük olmasını etkileyen faktörlerden biridir (Günay ve Çelik, 2018: 180). Aksi durumda yani eğitim seviyesi arttıkça, kadınların işgücüne katılımı ve istihdam oranları artmaktadır (Sar, 2021: 25). Kadınların eğitim düzeylerinin artması, sadece işgücüne katılımlarını değil, aynı zamanda işgücü içinde aldıkları rolleri ve kazandıkları geliri de etkilemektedir. Yüksek eğitimi kadınlar genellikle daha iyi ödenen işlerde çalışma eğilimi göstermektedir. (OECD, 2021). TUIK verilerine 2022 yılında Türkiye’de yükseköğrenim gören kadınların istihdam oranı %58,3 iken bu oran lise altı eğitimi kadınlarda %24,4’e kadar düşmektedir.

Türkiye’de kadınların istihdama katılım kararı vermelerinde bir diğer etken ise rezervasyon ücretidir. İş arayanların bir iş teklifini kabul etmek için talep ettikleri en düşük ücrete rezervasyon ücreti denilmektedir. Rezervasyon ücretini kişinin ücret dışı geliri, eğitim seviyesi, yaşadığı bölge, geçim koşulları, yaşadığı hane geliri, benzer çalışanların aldıkları ücretler ve asgari ücret gibi pek çok etken belirlemektedir. Türkiye’de özellikle çocuk, yaşlı ve hasta bakımı gibi sorumlulukları olan kadınların, bu hizmeti dışarıdan satın almayı düşündüklerinde ödeyecekleri ücret ile çalışarak elde edecekleri geliri karşılaştırarak karar vermeleri olasıdır (Bakış ve Gürsel, 2024: 1). Bununla beraber kadınların ve kız çocuklarının almış oldukları ölüm aylıkları için de aynı durum geçerlidir. Özellikle çalışmaları durumunda ölüm aylıkları kesilecek olan kız çocukları için kesilecek ölüm aylığı ile çalıştıklarında alabilecekleri ücret çalışma kararlarında önemli bir etki yapmaktadır.

Grafik 3. Seçilmiş OECD Ülkelerinde Kadın İstihdam Oranları (15-64 Yaş), 2023

Kaynak: OECD

2023 yılı itibarıyla OECD ülkeleri içinde 15-64 yaş arası kadın istihdam oranının en yüksek olduğu ülke %81,3 ile İzlanda iken, en düşük olduğu ülke %35,5 ile Türkiye'dir. Türkiye, son 23 yılda kadın istihdam oranını %9,3 artırmasına rağmen listenin sonunda yer almaya devam ederken, İzlanda ise neredeyse aynı oranı koruyarak birinci sıradaki konumunu sürdürmektedir (OECD, 2023). OECD ortalaması ise %63,2'dir. OECD ortalamasının altında kalan ülkeler arasında Güney Amerika ve Portekiz dışında, ağırlıklı olarak Güney Avrupa ülkeleri yer almaktadır. Bunun yanı sıra, Güney Kore'de de kadın istihdam oranı OECD ortalamasının altındadır. Kadın istihdam oranlarının en yüksek olduğu ilk 10 ülkenin beşi İskandinav ülkeleridir. Bu ülkeler arasında kadın istihdam oranının en düşük olduğu Finlandiya'da dahi bu oran %74,1'dir.

Kadın istihdamının yüksek olması, İskandinav ülkeleri başta olmak üzere diğer gelişmiş ülkelerin sosyal politikaları ve ekonomik yapılarıyla yakından ilişkilidir. Özellikle İskandinav ülkelerinde, kadınların iş gücüne katılımını teşvik eden kapsamlı

sosyal politikalar uygulanmaktadır. Uzun yıllardır sürdürülen cinsiyet eşitliği politikaları, esnek çalışma saatleri, aile destek programları, kreş ve çocuk bakım hizmetleri bu politikaların temel unsurları arasındadır (Yaşa ve Kovancı, 2022: 105). Bu çerçevede, ebeveyn izinleri kadın ve erkeklerin çocuk bakımına eşit katılımını sağlamayı hedeflemektedir. Örneğin, İzlanda'da her ebeveyne altı aylık ebeveyn izni verilmekte ve bu süre diğer ebeveyne devredilememektedir. Finlandiya'da ebeveyn izni süresi 160 iş günü olup, bu dönemde maaşlarının %70'i ödenmektedir ve izin süresi devredilemez niteliktedir. Norveç'te ise ebeveynlere maaşlarının tamamının ödendiği 49 hafta veya maaşlarının %80'inin ödendiği 59 hafta ebeveyn izni sağlanmaktadır. İsveç'te ise ebeveyn izni süresi 480 gün olup, bu sürenin bir kısmı yalnızca babalara tahsis edilmektedir (Ayta ve Şen, 2023: 433-434).

Çocuk bakım hizmetlerinin ulaşılabilir ve yaygın olması da kadın istihdamının yüksek olmasında bir diğer etken olarak göze çarpmaktadır. Devlet destekli çocuk bakım hizmetleri, özellikle Finlandiya, İsveç ve Norveç'te yaygın olarak sunulmaktadır. Bu ülkelerde ebeveynlerin iş-yaşam dengesini kurmaya yarayacak şekilde geniş bir altyapıda sunulmaktadır (Ayta ve Şen, 2023: 433-434; Selek Öz ve Peri, 2019: 6).

Eşitlik politikaları ve şeffaflık gelişmiş ülkelerde kadın istihdamının yüksek olmasını sağlayan bir diğer etkidir. Kadın ve erkek çalışanlar arasındaki ücret eşitliğini sağlamak İskandinav ülkelerinin ortak hedeflerinden biridir. İzlanda'da eşit ücret sertifikası uygulaması ile işverenlere kadın ve erkeklere eşit ücretler ödediğini kanıtlama zorunluluğu bulunmaktadır. Norveç'te de benzer bir uygulama ile işverenlere eşit ücret ödediğini kanıtlama zorunluluğu bulunmaktadır. Ücret eşitliği yanında işyerlerinin üst yönetiminde temsilde de eşitliğin sağlanması için ülkeler bazı politikalar üretmektedir. İzlanda'da 50'den fazla çalışanı olan şirketlerin yönetim kurullarında %40 kadın bulunmasını zorunlu tutarken İsveç ise devlet işletmelerinde yönetim kurullarının %40'ını kadınlar oluşturmaktadır (Ayta ve Şen, 2023: 436)

Eğitim seviyesi de kadın istihdamını artıran en önemli faktörlerden biridir. Eğitim arttıkça, kadınların istihdam oranları da artmaktadır. Bu nedenle Finlandiya, Norveç ve İsveç gibi ülkelerde bilim, teknoloji, mühendislik ve matematik alanlarında kadınların eğitimi teşvik edilmiştir. Bu, işgücündeki cinsiyet dengesini sağlamıştır (World Economic Forum, 2023). Kadınların eğitim düzeyinin yüksek olması, onların yüksek

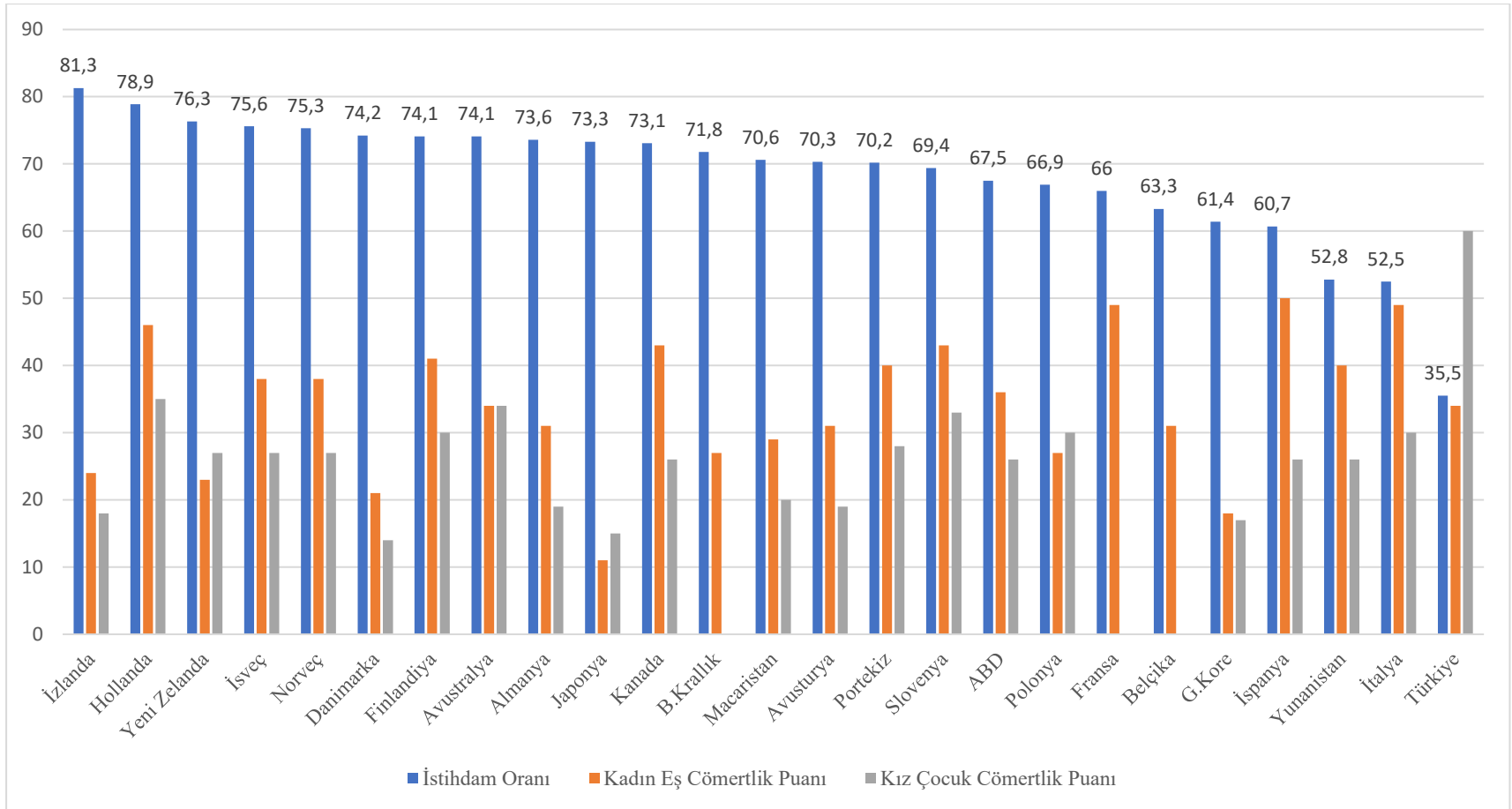
nitelikli iş gücü olmalarını sağlamakta ve daha iyi pozisyonlarda daha kolay iş bulmalarını sağlamalarına yardımcı olmaktadır.

Esnek çalışma stratejileri de kadın istihdamını artıran etkenler arasında bulunmaktadır. Özellikle Avrupa Birliği ülkelerinde dezavantajlı gruplar arasında bulunan kadınlar ve gençlerin güvenceli esneklik politikaları ile korunması hedef alınmıştır (Tilev, 2018: 134). 1970'li yıllardan itibaren ABD ve Avrupa ülkelerinde yoğun olarak tartışılmaya başlanan esnek çalışma yöntemi ile özellikle Fransa, Hollanda ve Almanya'da etkin şekilde uygulanmaktadır. Hollanda esnek çalışma modelinin en yaygın olduğu ülkelerden biri olup esnek çalışanlar tam zamanlı çalışanlar gibi eşit statü ve haklara sahiptir (Şahbaz Kılınç, 2015: 132; Demirtaş ve Yayla, 2017: 340-341).

2.4.2. Ölüm Sigortası Uygulaması ve Kadın İstihdamı

Ölen sigortalının geride kalan hak sahiplerini muhtaçlık riskini ortadan kaldırmak için oluşturulan ölüm sigortası bu kapsamda geri kalan aile bireylerine sağlanan yardımlarla bu işlevi sağlamaktadır. Bu yardımların bir kısmı sürekli, bir kısmı tek seferlik bir kısmı da yıl içinde periyodik olarak ödenmektedir. Hak sahibi olarak tanımlanan kişiler ise genel olarak dul eşler, çocuklar ve anne babalardır. Bununla beraber geçiminin ölen kişi tarafından sağlandığı kardeş, torun, yeğen, büyük anne, büyük babalarda hak sahibi olarak bu yardımlardan faydalanabilmektedir. Çalışmanın konusu bu yardımların kadınların çalışma kararlarına etkisi olduğu için farklı refah rejimlerindeki ülkelerdeki ölüm sigortaları kadın eşler ve kız çocuklar merkeze alınarak detaylı olarak incelenmiştir. İnceleme neticesinde bu ülkelerde sağlanan yardımların genellikle şarta bağlı olarak verildiği ve bu şartlarında yaş, eğitim, istihdam durumu, engellilik, bağımlı çocuğu olmak, sigortalı ile belirli süre evli kalmak olduğu tespit edilmiştir. Sayılan şartlardan sigortalı ile belirli süre evli kalmak dışında kalan şartlar istihdama katılımı daha zor olan kişilere bu yardımların verilmesinin sağlanmasıdır. Türkiye'de ise gerek kadınlar gerekse kız çocuklara yardım verme biçimi diğer ülkelerden farklıdır. Türkiye'de dul eşlere verilen ölüm aylığı için sadece yeniden evlenmeme şartı istenirken, kız çocuklardan sigortalı bir işte çalışmama ve evli olmama şartları istenilmektedir. Başka bir ifade ile diğer ülkelerde istihdama katılımı daha zor olan hak sahiplerine ölüm aylığı verilirken Türkiye'de çalışan, çalışmayan, çalışma durumu olan, olmayan her dul eş ölüm aylığı bağlanmaktadır. Kız çocuklar için ise sigortalı çalışma durumunda ölüm aylıklarının kesildiği bir sistem bulunmaktadır.

Çalışmanın neticesinde oluşturulan kadın eş ve kız çocuklarına verilen ölüm sigortası yardımlarının cömertliğinin ölçüldüğü ülke cömertlik endeksi puanları ile ülkelerin istihdama katılım oranlarının ortak gösterildiği grafik aşağıda verilmiştir. Şekilde OECD kadın istihdamı ortalamasının altında 5 ülke bulunmaktadır. Bu beş ülkeden Yunanistan, İtalya ve Türkiye’de kadın eşler ve kız çocuklar için verilen yardımların ortalamasının üstünde cömert olduğu görülmektedir. Fakat Çin ve Güney Kore’de ise söz konusu yardımların cömert olmadığı ve kadın istihdam oranlarının da OECD ortalaması altında olduğu görülmektedir. Dolayısıyla kadın ve kız çocuklarına verilen yardımların cömert olup olmaması ile ülkelerin kadın istihdam oranlarının düşük olması ile ilgili bir ilişki olduğunu söylemek mümkün görünmemektedir. Aynı şekilde istihdamın en yüksek olduğu ülkelerde de kadın ve kız çocuklarına verilen yardımların cömertlik puanları arasında anlamlı bir ilişkinin varlığını söylemek çok mümkün değildir. Bu ülkelerden Hollanda, Finlandiya, Kanada gibi ülkelerde ölüm sigortasından verilen yardımların cömert olduğu İzlanda, Japonya, Danimarka gibi ülkelerde ise ölüm sigortası yardımlarının cömert olmadığı görülmektedir.

Grafik 4. Ülke Kadın İstihdamı, Kadın Eş ve Kız Çocukları Cömertlik Endeksi Puanları

Kaynak: Çalışma Kapsamında Oluşturulmuştur.

Bununla beraber kadın istihdamı ile ölüm sigortasının cömertliği arasında bir ilişkinin olup olmadığını ölçmek amacıyla bir de çoklu regresyon analizi yapılmıştır. Kadın istihdam oranlarının bağımlı değişken, kadın ve kız çocukları cömertlik endeksi puanları ise bağımsız değişken olduğu bir çoklu regresyon analizde 25²⁰ ülkenin kadın istihdam oranı ile cömertlik puanları kullanılmıştır. Analiz sonucunda kadın istihdamı ile kadın eş ve kız çocuklara sunulan yardımların cömert olması ya da olmaması arasında ilişki zayıf çıkmıştır. Bağımsız değişken olan kadın eş ve kız çocuklara sağlanan yardımların cömertliği kadın istihdam oranlarındaki değişimin sadece %15,3'ünü açıklamaktadır. “Ayarlı R Kare” değerinin düşük bir değer çıkması da bağımsız değişkenlerin kadın istihdamını açıklamada yetersiz olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla ölüm sigortası yardımlarının cömert olması kadın istihdamını azaltan bir etki yapmaktadır şeklinde genel bir yargıda bulunmak çok doğru olmayacaktır. Bununla beraber ölüm sigortası yardımlarının cömertliği kadın istihdamını ülkeden ülkeye farklı derecelerde etkileyebileceği de gözden çıkartılmamalıdır. Kadın istihdamını etkileyen pek çok faktör bulunmaktadır. Ancak Türkiye dışındaki tüm ülkelerde ölüm aylığı uygulamasının kadın eş ve kız çocuklarının istihdamı üzerinde çok büyük bir etkisinin olmadığı görülmektedir. Türkiye’de ise ölüm aylığı uygulamalarının kadın eş ve kız çocuklarının istihdam kararlarında etkili olabileceği cömert ölüm aylığı uygulamalarından anlaşılmaktadır. Bu anlamda, Türkiye’deki ölüm sigortası uygulamasının kadın eş ve kız çocuklar için sunduğu yardımlar ve koşulları göz önünde bulundurulduğunda Türkiye’nin bu ülkelerden ayrı değerlendirilmesi gerekmektedir.

---

²⁰ Ukrayna ve Çin’e analizde yer verilmemiştir. Bu ülkelerde kadın istihdamı hakkında sağlıklı veri elde edilememiştir.

ÖZET
ÇIKIŞI

Regresyon İstatistikleri

Çoklu R	0,392190526
R Kare	0,153813409
Ayarlı R Kare	0,076887355
Standart Hata	9,519723615
Gözlem	25

ANOVA

	<i>df</i>	<i>SS</i>	<i>MS</i>	<i>F</i>	<i>Anlamlılık F</i>
Regresyon	2	362,4093706	181,204685	1,9994969	0,15926763
Fark	22	1993,753029	90,6251377		
Toplam	24	2356,1624			

	<i>Katsayılar</i>	<i>Standart Hata</i>	<i>t Stat</i>	<i>P-değeri</i>	<i>Düşük %95</i>	<i>Yüksek %95</i>	<i>Düşük 95,0%</i>	<i>Yüksek 95,0%</i>
Kesişim X	78,84963782	7,058887598	11,170264	1,554E-10	64,2104009	93,4888747	64,2104009	93,4888747
Değişkeni 1 X	-0,12511149	0,197852868	-0,6323461	0,5336782	0,53543323	0,285210242	0,53543323	0,285210242
Değişkeni 2 X	-0,26523975	0,159883347	-1,6589579	0,1113146	0,59681751	0,066338022	0,59681751	0,066338022

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DENİZLİ İLİNDE KADIN EŞ VE KIZ ÇOCUKLARI İÇİN ÖLÜM AYLIĞI UYGULAMASI VE İSTİHDAM İLİŞKİSİ

3.1. Araştırma Metodolojisi

Türk Sosyal Güvenlik Mevzuatında gerek mülga olmuş gerekse yürürlükte olan sosyal sigorta kanunlarının tamamında hak sahiplerine ölüm aylığı verilmektedir. Kanunlar dul eş, çocuklar ve ana-babaları gerekli şartları taşımaları durumunda ölüm aylığı alabilme konusunda hak sahibi olarak tanımlanmıştır. Dul eşler, yeniden evlenmedikleri müddetçe başka herhangi bir şart olmaksızın ölüm aylığı alabiliyorlarken, kız çocuklar ise evli olmamaları, istisnai durumlar dışında çalışmamaları, kendi çalışmaları dolayısıyla aylık almamaları durumunda ölüm aylığı alabilmektedir (Sümer, 2015:122).

Tablo 36. Hak Sahipliğine Göre Ölüm Aylığı Alanların Dağılımı (4/1-a, 4/1-b, 4/1-c), Türkiye, 2023.

	Kadın Eş	Erkek Eş	Kız Çocuk	Erkek Çocuk	Anne	Baba	Toplam
4/1-a	1.481.255	53.872	667.855	115.619	15.443	2.084	2.336.128
4/1-b	493.010	12.913	248.035	24.704	1.551	148	780.361
4/1-c	412.885	18.719	309.780	26.120	15.839	8.425	791.768
Toplam (4/a-b-c)	2.387.150	85.504	1.225.670	166.443	32.833	10.657	3.908.257
Oran	% 61,2	%2.2	%31.4	%4.3	%0.7	%0.2	100%

Kaynak: SGK

2023 yılı SGK istatistiklerine bakıldığında tüm statülerde ölüm aylığı alanların toplam %61,2'sini dul kadın eşler; %31,4'ünü ise kız çocuklar oluşturmaktadır. Bu veriler incelendiğinde, kadın eşler ile kız çocuklarının ölüm aylığı alan hak sahiplerinin belirgin bir çoğunluğunu oluşturduğu görülmektedir. Türkiye'de yaklaşık 3,6 milyon kadının ölüm aylığı aldığı ve kadın istihdam oranlarının düşük seyrettiği göz önüne alındığında, ölüm aylığının çalışma şartına bağlanması, özellikle kız çocuklarının istihdam kararlarını etkileyebileceği düşünülmektedir. Benzer şekilde, kadın eşlerin, ölüm aylığından sağladıkları gelir nedeniyle istihdama katılım kararlarında bu uygulamanın belirleyici bir etkisi olabileceği değerlendirilmektedir (Eser, 2009: 25; Sümer, 2015: 113). Bu çalışma, ölüm aylığı uygulamasının kadın eşler ve kız çocuklarının istihdam kararları üzerindeki etkilerini incelemeyi amaçlamaktadır.

Çalışmanın kapsamını Denizli ilinde 5510 sayılı Kanun'un 4/1-a maddesi kapsamında ölüm aylığı alan kadın eş ve kız çocukları oluşturmaktadır. Çalışma, ölüm aylığının kadın istihdamına etkisini ölçmeyi amaçladığından ölüm aylığından hak sahibi olarak yararlanan erkek eşler, erkek çocuklar ve anne-babalar çalışmanın kapsamı dışında bırakılmıştır. Bununla birlikte, çalışmada ölüm aylığının kadın istihdamı üzerindeki etkisini daha homojen bir grup üzerinden değerlendirmek amacıyla, araştırmanın analiz birimi yalnızca 5510 sayılı Kanun'un 4/1-a maddesi kapsamında ölüm aylığı alanlarla sınırlandırılmıştır. Bu tercihte, 4/1-a statüsünden aylık alan hak sahiplerinin sayısının diğer statülere göre daha fazla olması etkili olmuştur. Bu nedenle, 4/1-b ve 4/1-c kapsamında ölüm aylığı alan sigortalılar çalışmanın dışında bırakılmıştır.

Çalışmada, ölüm aylığı alan kadın eş ve kız çocuklarının istihdama katılma kararlarının ardındaki demografik faktörleri ölçmek için doküman analizi yöntemi; kadınların ölüm aylığının yeterliliğine dair algılarını ölçmek ve çalışma hayatına girme konusundaki düşüncelerini analiz edebilmek amacıyla derinlemesine mülakat teknikleri bir arada kullanılmıştır.

Doküman analizi, var olan kayıt ve belgelerin incelenerek veri elde etmektir. Bu yöntem belirli bir amaca dönük olarak kaynakları bulma, okuma, not alma ve değerlendirme işlemlerini kapsamaktadır. Diğer bir tanıma göre, birincil araştırma verilerinin kaynağı olan çeşitli yazılı metinleri toplamak, gözden geçirmek, sorgulamak ve analiz etmektir. Kısacası, araştırma konusu hakkında kişi ve kurumların hazırlamış olduğu yazı, belge, yapımın toplanması ve incelenmesi doküman analizi olarak kabul edilmektedir (Sak vd., 2021: 228-230; Kıral, 2020: 174). Çalışmanın ilk aşamasında, Denizli Sosyal Güvenlik İl Müdürlüğü tarafından 5510 sayılı Kanun'un 4/1-a maddesi kapsamında 04.01.2009-21.02.2023 tarihleri arasında bağlanmış olan 1.000 adet ölüm aylığı dosyası, gerekli izinler alınarak, 01.01.2024-31.01.2024 tarihleri arasında incelenmiştir. İncelenen dosya sayısı, çalışma alanı olan Denizli ilinde 2023 yılı itibariyle 5510 sayılı Kanun'un 4/a maddesi kapsamında bağlanmış olan toplam 25.711 (SGK, 2024) ölüm aylığı dosyasının %3,89'unu oluşturmaktadır. Bu inceleme kapsamında, ölüm aylığı alan kadın eşlerin ve kız çocuklarının yaş ve eğitim durumları, aylık miktarları, aylık kesilme nedenleri ile sigortalılık bilgileri analiz edilmiştir.

Doküman analizi tekniği ile elde edilmesi mümkün olmayan öznel değerlendirmelere ulaşabilmek amacıyla ölüm aylığı alan 16 kadın eş ve 7 kız çocuk ile

01.03-30.04.2024 tarihleri arasında derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Derinlemesine mülakat, belirli bir fikir, program veya durum üzerine katılımcıların bakış açılarını keşfetmek amacıyla az sayıda katılımcıyla onlarla bireysel görüşmeler gerçekleştirilerek yapılan bir nitel araştırma tekniğidir (Boyce, 2006: 3; Rutledge ve Hoog, 2020: 1). Bu çalışmada, özellikle kadınların ölüm aylığının yeterliliğine dair algılarını ölçmek, çalışma hayatına girme ve kayıt dışı çalışma konusundaki düşüncelerini analiz edebilmek amacıyla derinlemesine mülakat yöntemi ile elde edilen bulguların önemli olacağı düşünülmektedir. Mülakat gerçekleştirilen kişiler kartopu yöntemiyle belirlenmiş olup Denizli İli Merkez İlçesi ve Honaz İlçesine bağlı kırsal faaliyetlerin yoğun olarak gerçekleştirildiği mahallelerde ikamet etmektedir. Katılımcılarla derinlemesine mülakat gerçekleştirmek için gerekli izinler alınmış alıp kadın eşler ve kız çocuklar için ayrı ayrı hazırlanmış olan açık uçlu yarı yapılandırılmış soru formları kullanılmıştır.

3.2. Araştırma Bulguları

3.2.1. Niceliksel Göstergelerle Denizli’de Ölüm Aylığı Alan Kadın Eş ve Kız Çocukları

Denizli Sosyal Güvenlik İl Müdürlüğü tarafından 5510 sayılı Kanunun 4/1-a maddesi kapsamında bağlanmış olan 1.000 adet ölüm aylığı dosyası incelenmiştir. İncelenen 1000 dosyanın 119’ undan aktif olarak aylık alınmamaktadır. Hak sahipleri ölüm, evlenme, çalışma, muvazaalı boşanma, tercih ve benzeri nedenlerle aylık hak sahipliği sıfatını kaybetmişlerdir. Aktif olarak aylık alınmaya devam eden 881 dosyada toplam 1049 hak sahibi bulunmaktadır. Aylık alanların hak sahipliğine göre dağılımı Tablo 37’de gösterilmiştir.

Tablo 37. Aylık Alanların Hak Sahipliğine Göre Dağılımı (Denizli, 2024)

	Kadın Eş	Erkek Eş	Kız Çocuk	Erkek Çocuk	Anne Baba	Toplam
Hak Sahibi Sayısı	708	51	217	59	14	1049
Hak Sahibi Oranı	67,5%	4,9%	20,7%	5,6%	1,3%	100%

Kaynak: Denizli SGK İl Müdürlüğünde yapılan çalışma sonrasında oluşturulmuştur.

Denizli ilinde ölüm aylığı alan hak sahipleri arasında en yüksek oranı kadın eşler oluşturmaktadır (%67,5), erkek eşlerin oranı ise %4,9’dur. Kadın ve erkek eşler arasındaki bu farkın başlıca nedenleri; erkeklerin kadınlara kıyasla daha yüksek oranda kayıtlı istihdamda yer almaları, TÜİK’ in 2020-2022 Hayat Tabloları raporuna göre kadınların erkeklere oranla yaşam beklentisinin daha yüksek olması (5,5 yıl) ve TÜİK 2023

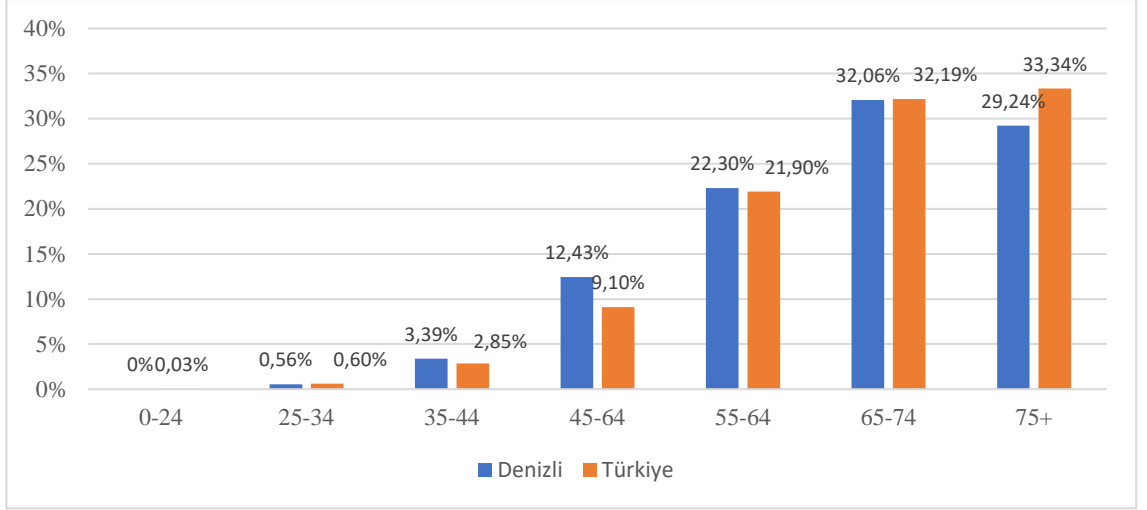
Evlenme ve Boşanma İstatistikleri raporunda belirtilen, kadın ve erkek arasındaki ortalama ilk evlenme yaş farkının 2,6 yıl olmasıdır.

Çalışma kapsamında yapılan incelemede, ölüm aylığı alanlar arasında sayısal olarak ikinci büyük grup %20,7 ile kız çocuklarıdır. Erkek çocukların oranı ise %4,9'dur. Kız ve erkek çocuklar arasındaki bu oran farkının temel nedeni, kız çocuklarının evli olmamaları ve çalışmamaları durumunda yaş şartı aranmaksızın yetim aylığına hak kazanabilmeleridir. Anne ve babalar ise hak sahibi olarak sayıca en az aylık alan grubu (%1,3) oluşturmaktadır.

Çalışma, ölüm aylığı uygulamasının kadın eş ve kız çocuklarının istihdam kararına etkisini analiz etmeyi amaçladığı için analizler ölüm aylığı alan 708 kadın eş ve 217 kız çocuk üzerinden gerçekleştirilmiş; erkek eş, erkek çocuk ve anne-baba doküman analizine dahil edilmemiştir. Çalışmada ayrıca aylığı kesilen 116 kadın eş ve 133 kız çocuğun aylık kesilme nedenlerine ilişkin veriler de analiz edilmiştir.

3.2.1.1. Kadın Eşlere Dair Bulgular

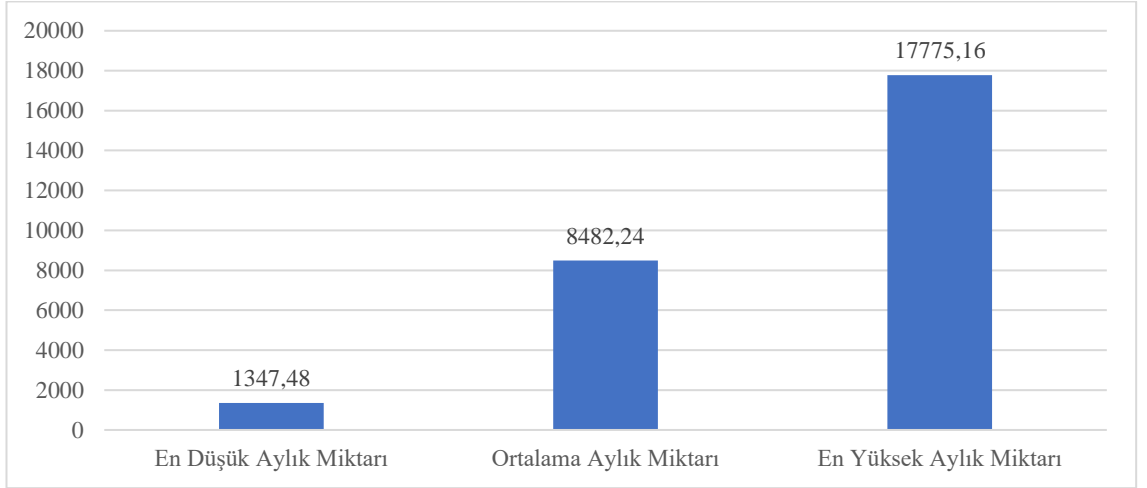
Aktif olarak aylık almaya devam eden 708 adet kadın eşten en genci 30, en yaşlısı ise 92 yaşındadır. Hak sahibi kadınların yaş ortalaması ise 67'dir. Şekil 3'te çalışma kapsamında incelenen dosyalardan aktif olarak aylık alan kadınların yaş grupları itibariyle dağılımı bulunmaktadır. Buna göre 0-24 yaş grubunda hiç hak sahibi bulunmamakta yaş grupları arttıkça kademeli olarak bir artış görülmektedir. Yığılmanın en yoğun olduğu yaş aralığı 65-74 yaş arasında olduğu 75 yaş ve üzerinde ise artık azalma eğiliminde olduğu yine şekilde görülmektedir. Grafik 5' te ise Türkiye'de 4/1-a kapsamında aktif olarak aylık alanların yaş gruplarına göre dağılımı bulunmaktadır. Grafikte 4'te kadın eş statüsünde ölüm aylığı alanların yaş grupları itibariyle kademeli olarak artış gösterdiği, 75 yaş ve üzeri yaş grubunda bulunanların ise en fazla ölüm aylığı alınan grubu oluşturmaktadır.

Grafik 5. Ölüm Aylığı Alan Kadın Eşlerin Yaş Gruplarına Göre Dağılımı (Denizli, 2024-Türkiye, 2023)

Kaynak: Denizli SGK İl Müdürlüğünde yapılan çalışma sonrasında oluşturulmuştur.

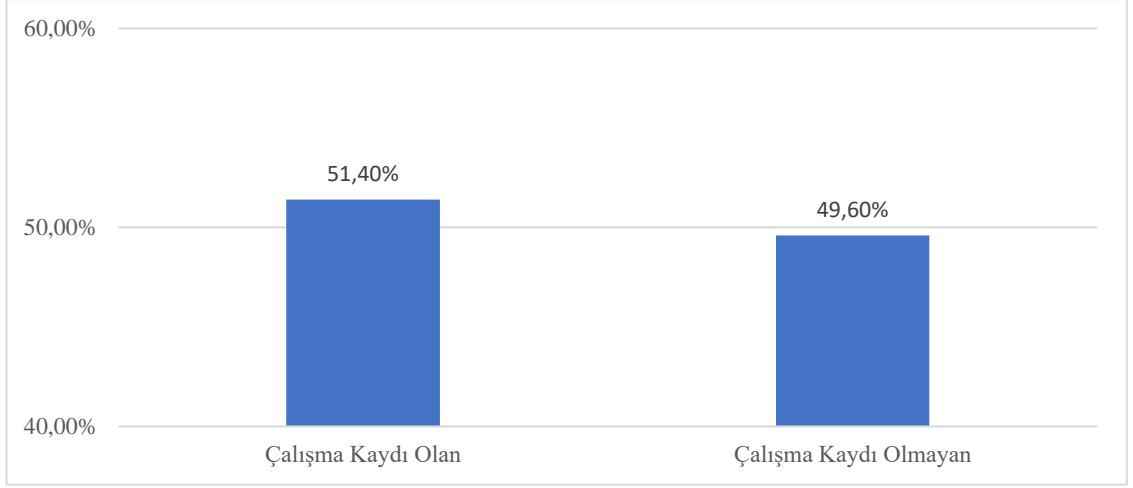
Yapılan çalışmada eşlerin ortalama olarak 8.482,24 TL ölüm aylığı aldığı tespit edilmiştir. Alınan en düşük ölüm aylığı 1.347,48 TL, en yüksek ölüm aylığı miktarı ise 17.775,16 TL'dir. Hak sahiplerine ödenen aylık miktarı vefat eden sigortalının hayattayken aldığı aylık miktarı, aylık alan hak sahibi sayısı, hak sahibinin aynı zamanda ölüm geliri de alıyor olması gibi nedenlere göre değişebilmektedir.

Grafik 6. Kadın Eşlerin Ölüm Aylığı Miktarları (Denizli,2024, TL)

Kaynak: Denizli SGK İl Müdürlüğünde yapılan çalışma sonrasında oluşturulmuştur.

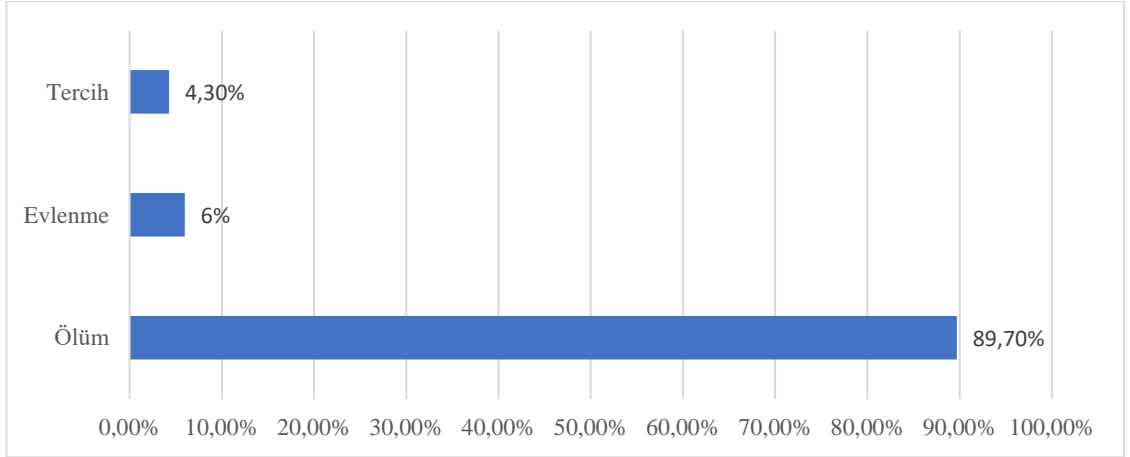
Yapılan çalışmada kadın eşlerin kayıtlı istihdam durumları da incelenmiştir. Hak sahibi eşlerin 351 tanesinin sigorta priminin olmadığı, 357'sinin ise adına sigorta primi yatırıldığı tespit edilmiştir.

Grafik 7. Aylık Alan Kadın Eşlerin Çalışma Kaydı Olup Olmadığına Göre Dağılımı

Kaynak: Denizli SGK İl Müdürlüğünde yapılan çalışma sonrasında oluşturulmuştur.

Adına sigorta primi yatırılmış kadın eşler ortalama 3051 prim ödeme gün sayısına sahiptir. Bu kadınlardan 152'sinin ise kendi çalışmaları sebebiyle emekli olduğu görülmüştür (%21,5).

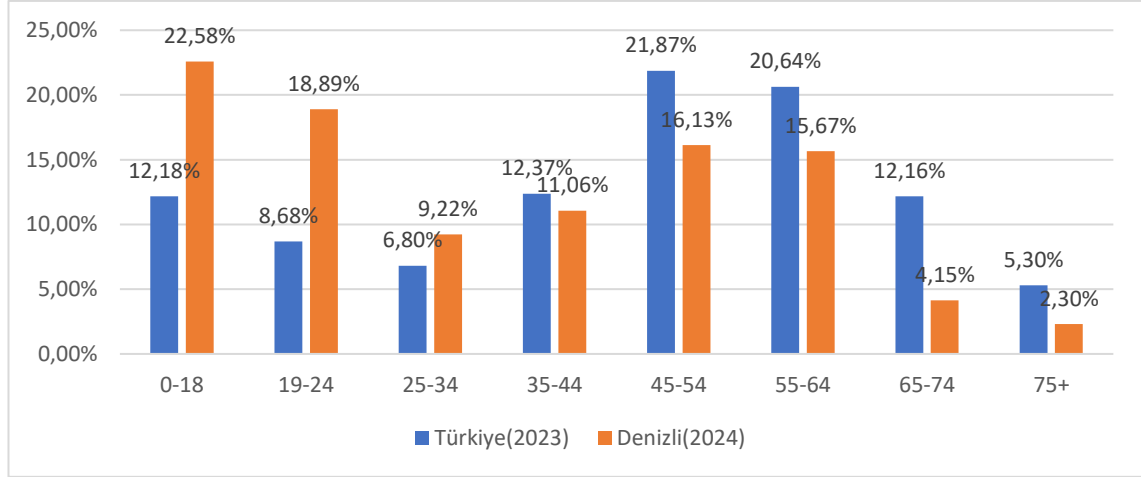
Grafik 8. Kadın Eşlerin Aylık Kesilme Sebepleri

Kaynak: Denizli SGK İl Müdürlüğünde yapılan çalışma sonrasında oluşturulmuştur.

Çalışma kapsamında yapılan incelemede toplam 116 kadın eşin aylığının kesildiği tespit edilmiştir. Kadın eşlerin ölümü aylık kesilme sebepleri arasında %89,7'lik oranla birinci sırada yer almaktadır. Yeniden evlenme (%6) ve ölen kocası yerine babasının aylığını tercih etme (%4,3) durumları ise kadın eşlerin diğer aylık kesilme nedenlerini oluşturmaktadır.

3.2.1.2. Kız Çocuklara Dair Bulgular

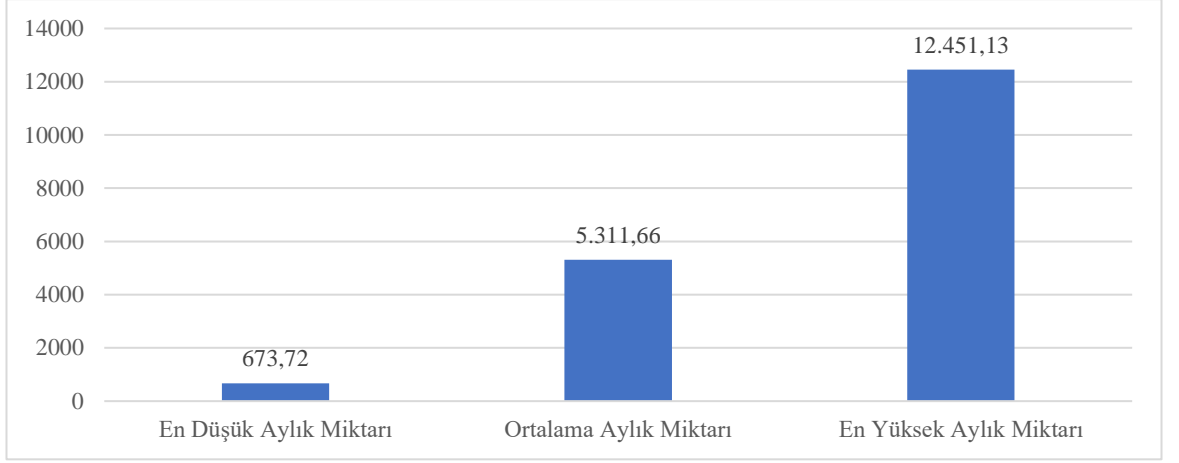
Denizli Sosyal Güvenlik İl Müdürlüğünde yapılan dosya incelemesi neticesinde hak sahibi olarak kadın eşlerden sonra en fazla sayıda ölüm aylığı bağlanan grubun kız çocukları olduğu tespit edilmiştir. Hak sahiplerinin %20,7 'si kız çocuklarından oluşmaktadır.

Grafik 9. Ölüm Aylığı Alan Kız Çocukların Yaş Gruplarına Göre Dağılımı (Denizli, 2024- Türkiye, 2023)

Kaynak: SGK

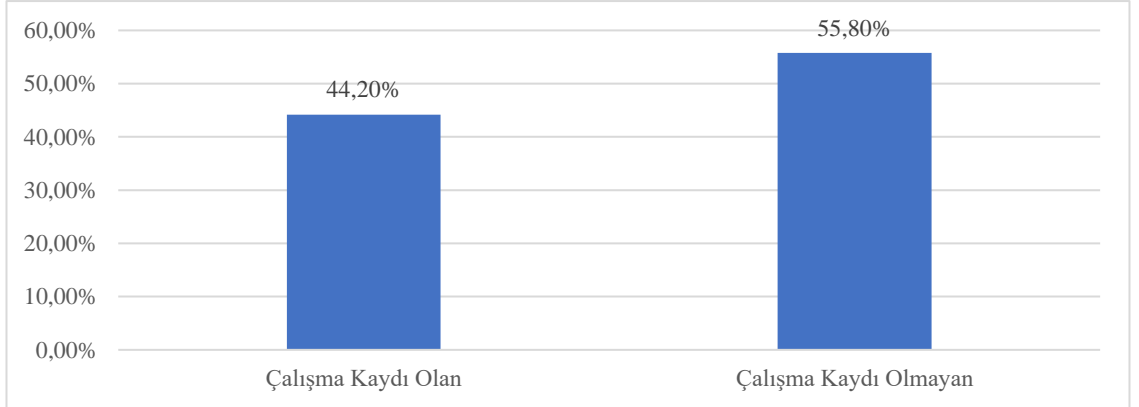
Çalışma kapsamında yapılan incelemelerde en genç hak sahibi kız çocuğunun 4, en yaşlısının ise 76 yaşında olduğu tespit edilmiştir. Aylık alan kız çocukların yaş ortalaması ise 35,6'dır. Bu hak sahiplerinden %81,1 çalışma çağında yer almaktadır. Grafik 8'de görüldüğü üzere Denizli'de kız çocuklarının en fazla sayıda ölüm aylığı aldığı yaş grubu 0-18 ile 19-24 yaş grubudur. Oranların bu denli yüksek olmasında etkili olan faktörler bu yaş aralıkları kız çocuklarının gerek eğitim dönemi gerekse evlilik çağı öncesi yaşta olmalarıdır. Keza 25-29 yaş grubunda ölüm aylığı alanlarının sayısının keskin bir düşüş göstermesi bu durumu kanıtlar niteliktedir. Kız çocukların evlenme ve eğitim hayatının son bularak çalışma hayatına girmeleri sebebiyle 25-29 yaş grubu ölüm aylığının en az alındığı dönem olmuştur (Mete, 2023: 97). TÜİK verilerine göre 2023 yılında Denizli İlinde kadınlarda ilk evlenme yaşı bir önceki yıla nazaran 0,1 puan artarak 25,4 olmuştur. Türkiye'de ise ölüm aylığının en fazla alındığı yaş grupları Denizli'nin aksine 45-54 ve 55-64 yaşlarıdır. Denizli'de bu iki yaş grubunda ölüm aylığı alan kadınların oranı Türkiye ortalamasının yaklaşık %5 altında seyretmektedir. Bu farkın belki de en önemli sebebi Denizli'de kadın istihdam oranının ve kadınların yaşlılık aylığı alma oranının Türkiye ortalamasının üzerinde olmasıdır. Zira Türkiye'de 4/a kapsamında yaşlılık alan kadınların oranı %21 iken Denizli'de bu oran %31,1'dir (SGK, 2025).

Grafik 10. Kız Çocuklarının Ölüm Aylığı Miktarları (Denizli, 2024, TL)

Kaynak: Denizli SGK İl Müdürlüğünde yapılan çalışma sonrasında oluşturulmuştur.

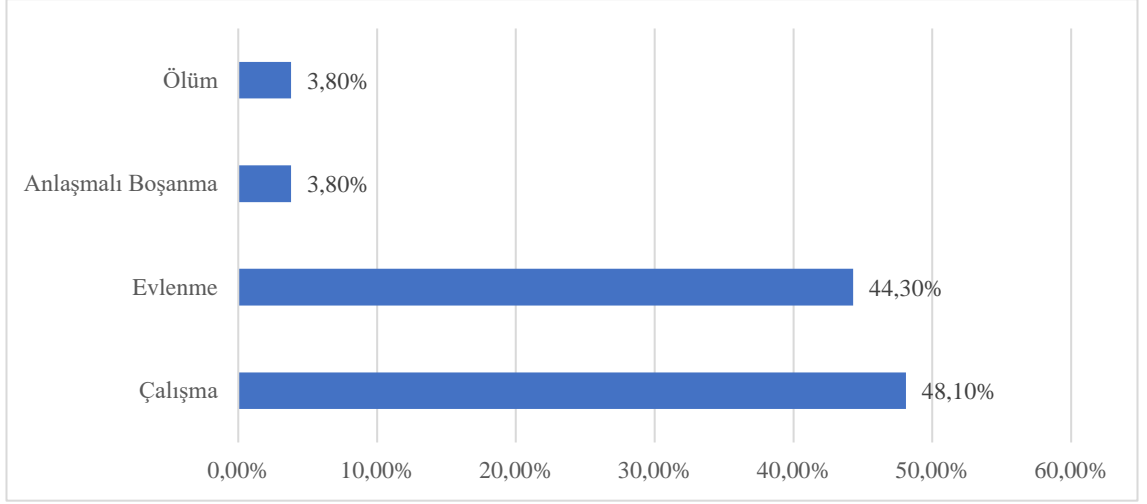
Yapılan çalışmada ölüm aylığı alan kız çocukların ortalama 5.354,66 TL aylık aldığı tespit edilmiştir. Alınan en düşük aylık 673,72 TL, en yüksek aylık ise 12.451,13 TL'dir. Hak sahibi eşlerde olduğu gibi aylık miktarlarının hesaplanmasında sigortalının hayattayken aldığı aylık miktarı, aylık alan hak sahibi sayısı, hak sahibinin aynı zamanda ölüm geliri de alıyor olması gibi kriterler etkili olmaktadır.

Grafik 11. Aylık Alan Kız Çocuklarının Çalışma Kaydı Olup Olmadığına Göre Dağılımı

Kaynak: Denizli SGK İl Müdürlüğünde yapılan çalışma sonrasında oluşturulmuştur.

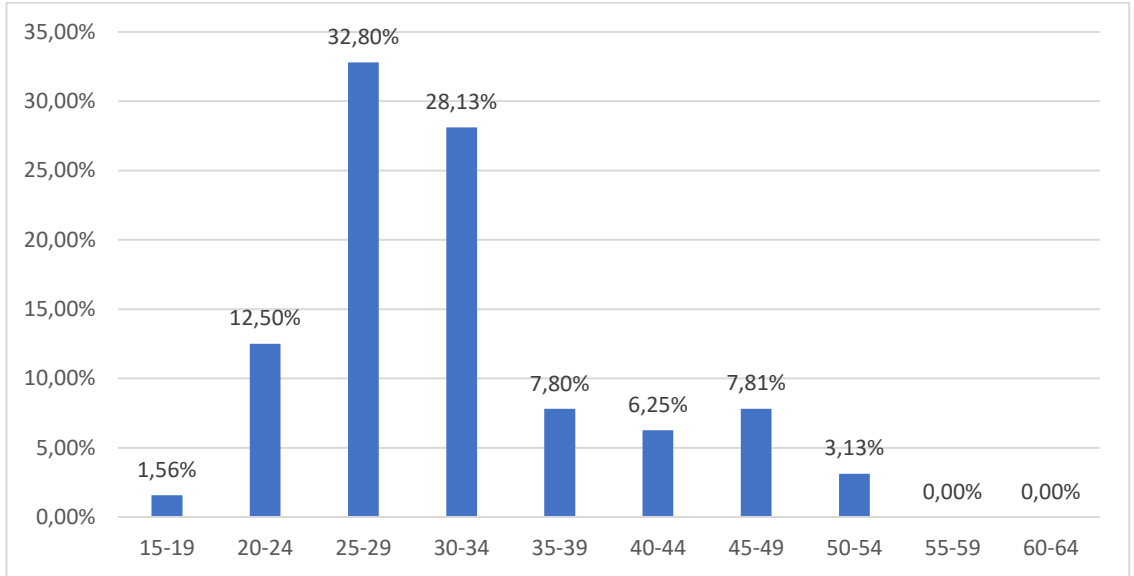
Çalışma kapsamında aylık aldığı tespit edilen hak sahibi kız çocuklarının %55,8'inin herhangi bir çalışma kaydı olmadığı %44,2' sinin ise adına prim ödeme gün sayısı bulunduğu tespit edilmiştir. Çalışma kaydı olan kız çocukları adına ortalama 1183 prim ödeme gün sayısı yatırıldığı tespit edilmiştir. 4 kız çocuğunun ise 2018 yılında yapılan kanuni düzenleme ile hak sahibi çocuklardan 18 yaşını, ortaöğretim görmesi halinde 20 yaşını, üniversite eğitimi görmesi halinde 25 yaşını doldurmayanların 5510 SK 4/1-a bendine tabi olarak çalışmaları durumunda aylıkları kesilmez hükmü gereği hem sigortalı olarak çalışıp hem de ölüm aylığı almaya devam ettiği tespit edilmiştir.

Grafik 12. Kız Çocuklarının Aylık Kesilme Sebepleri

Kaynak: Denizli SGK İl Müdürlüğünde yapılan çalışma sonrasında oluşturulmuştur.

Yapılan çalışmada 133 hak sahibi kız çocuğunun ölüm aylıklarının kesildiği tespit edilmiştir. “Çalışma hayatına girmek” kız çocuklarının aylık kesilme sebepleri arasında %48,1’ lik oranla ilk sırada yer almaktadır. Kız çocukların ölüm aylığı kesilme sebepleri arasındaki ikinci neden %44,3’ lük oran ile evlenme; %3,8’ lik oran ile anlaşmalı boşanma ve yine %3,8’ lik oran ile hak sahibi kız çocuğunun ölümüdür.

Grafik 13. Çalışma Nedeniyle Aylıkları Kesilen Kız Çocuklarına Ait Yaş Dağılımı (2024)

Kaynak: Denizli SGK İl Müdürlüğünde yapılan çalışma sonrasında oluşturulmuştur.

Aylıkları kesilen kız çocukların yaş ortalaması 31,5’ dir. Çalışma sebebiyle aylığı kesilen en genç kız çocuğu 19, en yaşlısı ise 52’ dir. 55-59,60-64 yaş grubuna ait ölüm aylığı alan hiçbir kız çocuğunun çalışma sebebiyle aylığı kesilmemiştir. 15-19 yaş grubu

da bu iki gruptan sonra en az aylığı kesilen grubu oluşturmaktadır. Bu durum yaş faktörü ile kadınların işgücüne katılma kararları arasındaki ilişkiyi göstermektedir.

Yapılan çalışmada ölüm aylığı kesilen kız çocukların 38' inin ön lisans ve lisans mezunu olduğu tespit edilmiştir (%59,3). Yükseköğrenim nedeniyle aylıkları kesilen kız çocukların 31' inin (%81,6) öğrenim gördüğü bölüm ile yapmış olduğu mesleğin uyumlu olduğu görülmüştür. Bu anlamda ölüm aylığı alan kız çocuklarının eğitim seviyesi arttıkça ölüm aylığı alma oranları düşmekte ve çalışma hayatına girme olasılıkları arttığı da çalışma kapsamında tespit edilmiştir.

3.2.2. Derinlemesine Mülakat ile Elde Edilen Bulgular

Çalışma kapsamında yapılan ikinci alan çalışması kapsamında 01.03-30.04.2024 tarihleri arasında, ölüm aylığı alan 16 dul eş ve 7 kız çocuk ile derinlemesine mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Derinlemesine mülakat yöntemi ile elde edilen bilgiler, katılımcıların temel demografik bilgileri, aldıkları ölüm aylığına dair bilgiler, çalışma ve gelire dair bilgiler, sosyal güvenlik ve beklentiler çerçevesinde incelenmiştir.

3.2.2.1. Temel Demografik Bulgular

Ölüm aylığı alan dul eşlerin yaş ortalaması 57, kız çocukların yaş ortalaması ise 42'dir. Dul eşlerden en genç hak sahibi 43 yaşında iken, en yaşlısı 68 yaşındadır. Kız çocuklardan ölüm aylığını alan en genç hak sahibi 20 yaşında iken en yaşlısı ise 65 yaşındadır.

Eğitim düzeyleri incelendiğinde ölüm aylığı alan dul eşlerin tamamı ilkokul mezunu iken, kız çocukların ikisi üniversite öğrencisi, ikisi üniversite mezunu, ikisi lise mezunu biri ise ilkokul mezunudur. TÜİK İstatistiklerine göre 2011 yılında kadınların ortalama eğitim süresi 6,4 yıl iken, 2017 yılında 7,4, 2022 yılı itibariyle de ortalama 8,5 yıla yükselmiştir (TÜİK,2024). Bu durum yıllar itibariyle kadınların ortalama eğitim düzeylerinin arttığını göstermektedir. Çalışmada 50 yaş üstü katılımcıların biri hariç tamamı ilkokul mezunudur. Yaş düştükçe eğitim düzeyi ortalaması da artış göstermektedir. Bu durum yukarıdaki istatistiki bilgi ile bir uyum göstermektedir.

Dul eşlerden en uzun süre ölüm aylığı alan 26 yıldır bu aylığı alırken, kız çocuklardan en uzun süre ölüm aylığı alan ise 19 yıldır bu aylığı almaktadır. Ölüm aylığı alan kız çocuklarının tamamı bu aylığı babalarının vefatı nedeniyle almaktadırlar.

Tablo 38. Katılımcılara Ait Demografik Bilgiler

Katılımcı	Aylık Statüsü	Aylık Alınan Kanun	Yaş	Medeni Durum	Eğitim Durumu
Katılımcı 1	Dul eş	SSK	51	Dul	Ortaokul
Katılımcı 2	Dul eş	SSK	64	Dul	İlkokul
Katılımcı 3	Dul eş	SSK	68	Dul	İlkokul
Katılımcı 4	Dul eş	SSK	47	Dul	İlkokul
Katılımcı 5	Dul eş	Emekli San.	61	Dul	İlkokul
Katılımcı 6	Dul eş	BAĞ-KUR	51	Dul	İlkokul
Katılımcı 7	Dul eş	SSK	58	Dul	İlkokul
Katılımcı 8	Dul eş	SSK	52	Dul	İlkokul
Katılımcı 9	Dul eş	SSK	57	Dul	İlkokul
Katılımcı 10	Dul eş	BAĞ-KUR	67	Dul	İlkokul
Katılımcı 11	Dul eş	SSK	60	Dul	İlkokul
Katılımcı 12	Dul eş	SSK	58	Dul	İlkokul
Katılımcı 13	Dul eş	SSK	59	Dul	İlkokul
Katılımcı 14	Dul eş	BAĞ-KUR	65	Dul	İlkokul
Katılımcı 15	Kız çocuk	BAĞ-KUR	43	Boşanmış	Lise
Katılımcı 16	Kız çocuk	SSK	52	Bekâr	Yüksekokul
Katılımcı 17	Kız çocuk	SSK	65	Dul	İlkokul
Katılımcı 18	Kız çocuk	SSK	43	Bekâr	Lise
Katılımcı 19	Kız çocuk	Emekli San.	43	Boşanmış	Lise
Katılımcı 20	Dul eş	SSK	47	Dul	İlkokul
Katılımcı 21	Dul eş	SSK	60	Dul	İlkokul
Katılımcı 22	Kız çocuk	BAĞ-KUR	22	Bekâr	Üniversite Öğrencisi
Katılımcı 23	Kız çocuk	SSK	20	Bekâr	Üniversite Öğrencisi

3.2.2.2. Ölüm Aylığına Dair Bulgular

Eşinden ve babasından ölüm aylığı alan kadınlarla yapılan mülakatlarda genellikle SSK ve BAĞKUR' dan alınan aylık miktarının sağlık ve diğer kesintiler dahil edilmeden ortalama 9.400 TL olduğu tespit edilmiştir. Tek hak sahibi olan kişiler bu miktarı alırlarken, hak sahibi arttıkça alınan miktarlar azalmaktadır. Emekli Sandığından alınan ölüm aylıklarının bu miktardan biraz daha fazla olduğu görülmüştür. Ölüm aylığı alan eşler ve kız çocuklarının neredeyse tamamı ölüm aylıklarının geçinmeleri için yeterli düzeyde olmadığını sıklıkla vurgulamışlardır. Katılımcı 5 ve 6 ekonomik koşulların zorlayıcı olduğunu, yaşam maliyetinin arttığını ve gelirlerinin temel giderlerini karşılamada yetersiz kaldığını ifade etmektedir. Katılımcı 6, "Paran çok, aldığın yok" ifadesi ile artan fiyatlar karşısında alım gücünün düştüğünü ve tek başına ölüm aylıklarının temel ihtiyaçlarını bile karşılamakta yetersiz kaldığını ifade ederken; Katılımcı 5, ölüm aylığının çocuk okutma ve askerlik gibi büyük masrafları karşılamakta yetmediğini vurgulamaktadır.

“Yeter mi oğlum. Nerde yetecek. Bi bazara gidiyon orda 2-3 lira goyun elinde bişey yok. Paran çok aldığın yok. Nerden yetirecen” Katılımcı 6

“Nere yetiyo oğlum. Bi elektrik geliyo bura, 2 buçuk milyar elektrik geliyo. Elektrik(anlaşılmıyor) nere yetiyo... İki dene çocuk okuttum. Onla nere? (Ölüm aylığını kastediyor) Askerlik ettirdim. O maaşla nere?” Katılımcı 5

Dul eşler gibi babalarından ölüm aylığı alan kız çocukları da ölüm aylıklarının yetersizliğini belirtmişlerdir. Katılımcı 16'nın ölüm aylığı alma motivasyonu diğer katılımcılardan farklılık göstermekte, asıl amacının aylık almaktan ziyade ölüm sigortası kapsamında sağlık hizmetlerine erişim olduğunu vurgulamaktadır. Bu durum, ölüm aylığının temel işlevinin yalnızca gelir sağlamak olmadığını, aynı zamanda sağlık güvencesine erişmenin de bu kapsamda önemli olabileceğini ortaya koymaktadır. Ancak katılımcı, sağlık yardımı dışında başka ihtiyaçlarının da bulunduğunu ve yalnızca ölüm aylığı ile yaşamını sürdürmesinin mümkün olamayacağını belirterek, mevcut ölüm aylığı miktarlarının kapsam ve etkililiği konusundaki sınırlamalara işaret etmektedir. Katılımcı 15'in ifadesi ise, özellikle çocuk sahibi kadınlar açısından ölüm aylığının yetersizliğini ortaya koymaktadır. Çocuk sahibi olmanın getirdiği ek masraflar özellikle hane reisi kadın olan ailelerde aile bütçesinde önemli bir yük oluşturmaktadır. Katılımcı, mevcut aylıkların bu masrafları karşılamada yetersiz kaldığını belirterek, ölüm aylığının tek başına çocuklu kadınların çok boyutlu ihtiyaçlarına cevap vermekte zorlandığını ortaya koymaktadır.

“Annemle kalıyorum ben. Aylık için değil. Sağlıktan faydalanmak için başvurduğum. Sadece bununla geçinmek zorunda olsa yetmezdi tabii.” Katılımcı 16

“Yetmiyo. İki tane çocuğum var. Bir tanesi lise birde okuyo. Bi tanesi lise sonda. Onların masrafları oluyo. Harçlıkları oluyo. Yemeğidir. İvir zıvrı, servis. Kendi ihtiyaçlarımda oluyo yetmiyo.” Katılımcı 15

Ölüm aylığı alan katılımcılardan üçü kendi çalışmaları sebebiyle de yaşlılık aylığı almaktadır. Aşağıdaki her iki katılımcının ifadeleri, ekonomik sıkıntılar ve yaşam maliyetlerinin artışı karşısında hem ölüm aylıklarının ve hem de diğer gelir kaynaklarının yetersizliğini göstermektedir. Katılımcı 1'in ifadesi, aldığı iki ayrı aylığın toplamının ancak bir asgari ücret düzeyine ulaştığını vurgulamaktadır. Toplumda, birden fazla gelir kaynağına sahip olduğu düşünülerek ekonomik anlamda rahat olduğu yönünde bir algı

olsa da, kendisi bu gelirlerin toplamının bile temel geçim için yeterli olmadığını ifade etmektedir. Bu durum, sosyal güvenlik sisteminden iki ayrı aylık elde edilse de, bu aylıkların asgari yaşam standartlarını karşılamada yetersiz kaldığını göstermektedir. Katılımcı 8'in ifadesi ise hayat pahalılığının bireyin harcama alışkanlıklarını nasıl kısıtladığını ortaya koymaktadır. "Masrafım az olsa bile yetişemiyorum" ifadesi, sadece zorunlu ihtiyaçlara harcama yapmasına rağmen ekonomik olarak geçimini sağlamakta zorlandığını göstermektedir. Bu durum, yüksek enflasyonun ve gelirlerin satın alma gücündeki azalmanın bireyler üzerindeki baskısını ortaya koymaktadır.

"Mesela bana iki tane aylık aldığım söyleniyor. Her yerde öyle görünüyor ama iki tane aylık mesela bir asgari ücret kadar anca. Sence öyle değil mi? Asgari ücret kadar anca oldu. İki tane aylık giriyor diyorlar herkes bana öyle diyor çalıştım sen bir de iki tane aylık var diyorlar. Ama iki tane aylık bir tane asgari ücret kadar. Yani yeterli değil." Katılımcı 1

"Hayat çok pahalı. Yetişemiyom. Uğraşamıyom. Çok masrafım yok ama o halde yetişemiyom. Masrafım az olsa bile. Masraf edemiyom. Yetişemiyom" Katılımcı 8.

Ölüm aylığı alırken aynı zamanda asgari ücretle çalışan bir katılımcı ise geçimini zorda olsa sağladığını ifade etmiştir. Ancak katılımcı 4'ün ifadesi ölüm aylığına ek olarak asgari ücretin elde edilmesinin bile temel geçim için yetersiz olduğunu, bireylerin yalnızca zorunlu ihtiyaçlarına odaklanmak zorunda kaldığını ve kişisel harcamaların büyük ölçüde kısıtlandığını ortaya koymaktadır. "Azla yetinirsen evet" ifadesi ile katılımcı, zorunlu harcamalara odaklanarak, lüks veya kişisel harcamalardan kaçınılması durumunda geçinmenin mümkün olabileceğini ancak bunun zorlayıcı olduğunu ima etmektedir. Yani, asgari bir yaşam standardı kabul edilirse gelir yetebilir, ancak daha geniş bir yaşam standardı hedeflenirse geçim zorlaşmaktadır.

"Evet, azla yetinirsen evet. Zaten çalıştığın asgari ücret. Aldığın belli. Evin şeyleri. Kendi şahsına bir şey almaya kalksan alamıyorsun. Zaten bir pazara gittiğin zaman aldığın 1 kilo domates 30-40 liradan aşağı değil." Katılımcı 4

Katılımcıların ifadeleri, yaşam maliyetlerinin artışı ve ölüm aylıklarının yetersizliği karşısında aile içi dayanışmanın zorunlu hale geldiğini göstermektedir. Katılımcı 14'ün ifadesi, sağlık sorunları nedeniyle çalışmayan bireylerin ekonomik olarak ne kadar zorlandığını ortaya koymaktadır. Kalp ameliyatı geçirmiş olması, iş

gücüne aktif katılımını sınırlandırmakta ve bu nedenle geçimini sağlamak için çocuklarının desteğine bağımlı hale gelmesine neden olmaktadır. Ancak çocuklarının da gelirlerinin yetersiz olması, ekonomik sıkıntının aile genelinde hissedildiğini göstermektedir. "Onların da yetmiyor da azıcık ilave ediyorlar" ifadesi, aile içindeki ekonomik dayanışmanın bir zorunluluk haline geldiğini, ancak bunun da tam anlamıyla yeterli olmadığını vurgulamaktadır. Katılımcı 21'in ifadesi ise benzer şekilde, çocuklarının desteği olmadan geçimini sağlayamayacağını ifade etmektedir. "Çocuklar olmasa nere yetecek" sözleri, ölüm aylığının yetersizliğini açıkça ortaya koymaktadır. Özellikle sağlık hizmetlerine erişimde yaşadığı zorluklar, gelir yetersizliğinin sadece temel yaşam giderleriyle sınırlı kalmadığını, sağlık gibi hayati hizmetler üzerinde de büyük bir baskı oluşturduğunu göstermektedir.

"Nasıl yetsin. Herşey pahalı. Ben galbimden ameliyat oldum beş sene oluyo. Fazla iş yapamıyorum. ...(Anlaşılmıyor) Çocuklarda yardım ediyö. Oğlumun biri öğretmen. Diğeri polisan da boyada çalışıyo. Biri de mermerde çalışıyo. Onların da yetmiyor da azıcık ilave ediyolar." Katılımcı 14

"Yeterli değil oğlum. Çocuğum olmasa hiç yeterli değil. Çocuklar olmasa nere yetecek. Bi doktora gidiyon.(Anlaşılmıyor) Doktordan gelemiyöz." Katılımcı 21

Bu görüşler, hak sahibi katılımcıların yaşadıkları ekonomik zorlukların yaygın olduğunu gözler önüne sermektedir. Ölüm aylığı yanında yaşlılık aylığı alan katılımcılar bile alınan aylıkların artan yaşam maliyetlerini karşılamada ciddi manada yetersiz olduğunu dile getirmişlerdir. Bu kadınların ek sosyal yaşam faaliyetleri için ise herhangi bir kaynak ayırma imkânlarının olmadığı da görüşmelerden elde edilen bilgiler arasındadır. Bununla beraber özellikle okul çağında çocuğı olan hak sahiplerinin bu masrafların da ilave yükü ile beraber yaşam masraflarının daha fazla olduğu aldıkları ölüm aylığının bu masrafları karşılamaktan uzak olduğu görülmektedir.

3.2.2.3.Çalışmaya ve Gelire Dair Bulgular

Tablo 39. Katılımcıların İstihdam Durumları

	Emekli	Aktif Sigortalı	Kayıt dışı çalışıyor	Çalışmıyor	Çalışmama Nedenleri
Kadın Eş (16)	3	3	9	3	Yaşlılık ve sağlık sorunları
Kız Çocuk (7)	-	-	3	4	Öğrencilik sorumlulukları, Sağlık Sebepleri, Sigortalı İş Arama

Mülakat yapılan kadınlar ve kız çocuklarının tamamı, kendilerine veya aile fertlerine ait konutlarda ikamet etmektedir. Bunun yanı sıra, ölüm aylığı, yaşlılık aylığı veya kayıtlı/kayıt dışı çalışma gelirleri dışında herhangi bir ek gelir kaynakları bulunmamaktadır. Mülakat yapılan katılımcılardan sadece üçü kayıtlı istihdamda yer almaktadır. Bunların tamamı eşlerinden ölüm aylığı almaktadır. Kız çocuklardan aktif sigortalı olarak çalışan katılımcı bulunmamaktadır. Her ne kadar 2017 yılında yapılan kanun değişikliği ile 25 yaş ile sınırlı olmak koşuluyla öğrencilik süreleri boyunca ölüm aylığı alan çocukların işveren yanında hizmet akdiyle çalışmaları mümkün hale getirilmiş ise de bu durumda olan iki üniversite öğrencisi katılımcı şu anda öğrencilik sorumlulukları sebebiyle bunu tercih etmediklerini belirtmişlerdir.

“Öğrenci olduğumdan, bir de KPSS için çalışıyorum. Zaman bulamıyorum zaten ikisine.” Katılımcı 22

Bu sene son senem. Staja gidiyorum. Sürekli bir işte çalışmam mümkün değil zaten” Katılımcı 23.

Emekli Sandığı mevzuatına göre ölüm aylığı alan kız çocukların Emekli Sandığı çalışması dışındaki tüm sigortalı çalışmalarında aylıkları kesilmemektedir. Bu durumda olan katılımcı Emekli Sandığı Kanununun kendisine sağladığı bu avantajın bilincinde olup 4/a ve 4/b kapsamında sigortalı iş aradığını; ancak iş bulamadığını belirtmiştir.

“Çalışmak istiyorum da iş yok ki. İŞKUR’a da başvurudum. Bekliyorum” Katılımcı 19.

Eşinden ölüm aylığı almakta olan üç katılımcı kendi sigortalılıkları sebebiyle yaşlılık aylığı almaktadır. Bunlardan ikisi SSK, biri de tarımsal faaliyetleri sebebiyle BAĞKUR kapsamında yaşlılık aylığı almaktadır. Bu kişiler şu anda eşlerinden ve kendi çalışmalarından dolayı aylık almalarına rağmen kayıt dışı çalışmaya devam etmektedir. Katılımcı 4, önce sigortalı bir işte çalıştığını ancak daha sonra ölüm aylığının kesileceği kaygısıyla sigortasız çalışmayı tercih ettiğini belirtmiştir. "Çünkü mecbur çocuklar okuyordu" ifadesi, ekonomik baskının sadece bireyin kendi geçimiyle sınırlı kalmadığını, aile bireylerinin eğitimi gibi uzun vadeli sorumlulukların da ekonomik kararları etkilediğini göstermektedir. Katılımcı 4'ün ifadesi, ölüm aylığı alan kadın eş ve kız çocuklar açısından ekonomik zorunluluklar nedeniyle kayıt dışı çalışmanın yaygın bir strateji haline geldiğini göstermektedir. Katılımcı kendisinin geç emekli olmasına neden olacağını bile bile biraz daha fazla aylık alabilmek için kayıt dışı çalışmayı tercih etmiştir.

Katılımcı, geç emekli olacağını bilmesine rağmen, daha fazla aylık alabilmek adına kayıt dışı çalışmayı tercih etmiştir. Bu tutum, hem sosyal güvenlik konusundaki bilgi eksikliğine hem de yaşlılık aylığı alma hakkının gecikeceğini bilmesine rağmen geçim sıkıntısının ağır bastığını göstermektedir.

“İlk önce sigortalı yerde mermerde sigortasız olarak çalıştım. O zaman için çalıştığımızın yüzde (anlaşılmıyor) kesiliyor dedikten ben 8 sene sigortasız çalıştım... Çünkü mecbur çocuklar okuyordu. Aylıktan kesinti olmasın diye sigortasız çok çalıştım” Katılımcı 4

Kayıt dışı çalışmanın katılımcılar arasında yaygın olması ve uzun yıllar boyunca sigortasız çalışmaları nedeniyle, kadınların yalnızca üçü kendi çalışmaları sonucu yaşlılık aylığı almaya hak kazanabilmiştir. Kayıt dışı istihdam, bireylerin sosyal sigorta haklarını kısıtlayarak emeklilik hakkı elde etmelerini zorlaştırmaktadır (Yurt ve Şişman, 2024: 68). Nitekim katılımcı 3, uzun yıllar boyunca sigortasız ve güvencesiz koşullarda çalıştığını, ancak bunun emeklilik sürecine herhangi bir katkı sağlamadığını dile getirmektedir. "Keşke sigortalı işte çalışsaydık" ifadesiyle, geçmişte kayıt dışı çalışmanın uzun vadeli sonuçlarını yeterince öngöremediğini ifade etmektedir. Ayrıca, "Eşimizin emekliliği ile birlikte daha iyi olurduk" ifadesi katılımcıda, çift aylık elde etmenin ekonomik refahını artıracığına dair bir farkındalık oluştuğunu ortaya koymakla birlikte, sosyal güvenlik bilincinin eksikliği, kayıt dışı çalışmanın uzun vadede yarattığı dezavantajların sonradan fark edildiğini de göstermektedir.

“Çalışırdık oğlum. Dağlarda çok çalıştık. 8 sene gelene kadar dağda hep çalıştık. Keşke sigortalı işte çalışsaydık. Hep boşu boşuna dağlarda çalıştık. Sigortalı bir işte çalışsaydık kendimiz emekli olurduk. Eşimizin emekliliği ile birlikte daha iyi olurduk” Katılımcı 3

Katılımcıların ifadeleri, ölüm aylığı alan dul eşler ve kız çocukları arasında kayıt dışı ve geçici istihdamın yaygınlığını, tarım ve düşük gelirli sektörlerde yoğunlaşan çalışma biçimlerini ve çalışma koşullarının zorluklarını gözler önüne sermektedir. Bu kapsamda katılımcı ifadeleri, kadınların büyük bir bölümünün mevsimlik tarım işlerinde, ücretsiz aile işçisi olarak, ev eksenli işlerde, hizmet ve sanayi sektörlerinde geçici şekilde istihdam edildiğini bulgulayan diğer çalışmaların sonuçları ile paralellik göstermektedir (Tiryaki Yenilmez, 2023: 3; Öcal ve Şenel, 2021: 1229). Çoğu katılımcı, sigortasız, geçici ve mevsimlik işlerde “yevmiye” usulü çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Katılımcı 5, 6, 11,

12 ve 13, geçmişte ve günümüzde tarlada, üzüm kesme, bağ çapası, kiraz toplama gibi tarımsal işlerde çalıştıklarını belirtmektedir. Katılımcı 6'nın "Her şeye gidiliyor" ifadesi, kadınların mevsime bağlı olarak farklı ürünlerin toplanması ve işlenmesi için sürekli değişen işlere yönelmek zorunda kaldıklarını göstermektedir. Katılımcı 13'ün, fabrikalarda sigortasız çalışmadığı halde orman ve tarım işlerinde sigortasız çalıştığını belirtmesi, tarım sektöründe kayıt dışı istihdamın yaygınlığını bir kez daha ortaya koymaktadır.

"Bi üç ay öyle fasonda çalıştım. Sonra çalışmadım. Tarlada çok çalıştım. Çiftçilikte çok hep yevmiyede geçti." Katılımcı 5

"Tarlada çapalara gidiyoduk. Bahçelere pamuk topluyoduk. Pancara gidiyoduk. Öyle. Şimdi bağlara gidiyolar. Kiraz topluyor. Nar. Her şeye gidiliyor." Katılımcı 6

"Ne tür işlere gidiyom. Bağ çapasına gidiyom. Ovaya üzüm kesmeye gidiyom. Bağ kesmeye, bağ yolmaya bu işlere. Yevmiyecilik işinde çalışıyorum" Katılımcı 11

"Sigortasız yevmiyede çalıştım. Öyle fabrikalarda çalışmadık sigortasız. Bugün de ormanda çam çapasına gittim. Kiraz toplamaya, bağ yaprağı, üzüm kesmeye. Öyle işlere. Geçmişten beri bu böyle." Katılımcı 13

Ayrıca, Denizli'de tekstil ve mermer sanayisinin gelişmiş olması, bazı katılımcıların geçmişte ve günümüzde fason tekstil işleri ve mermercilik gibi sektörlerde kayıt dışı istihdama yönelmesinin yaygın bir olgu olduğunu ortaya koymaktadır. Katılımcı 2, mermer sektörü gibi fiziksel olarak oldukça zorlayıcı olabilecek işlerde bile çalıştığını belirtmiştir.

"Mermerde çalıştım. Dikişte çalıştım. Mermerde daş kırdım." Katılımcı 2

Katılımcıların ifadeleri, çalışmanın sadece ekonomik bir tercih değil, zorunluluk olduğu gerçeğini ortaya koymaktadır. Katılımcı 12'nin "Hep yevmiyeye gittim. Çoluk çocuğuma baktım" ifadesi, kadınların hane geçimine katkıda bulunmak için ağır ve sürekliliği olmayan işlerde çalıştığını göstermektedir.

"Hep yevmiyeye gittim. Çoluk çocuğuma baktım. Araba sarmaya gittim. Hep tarım işi. Orman işçiliği." Katılımcı 12

Çoğu katılımcı için çalışmak bir tercih olmaktan ziyade zorunluluk olarak ortaya çıkmaktadır. Ölüm aylıklarının bireylerin geçinmesinde tek başına yetersiz kalması, yaşlılık ve sağlık sorunlarına rağmen, çalışmayı kadınlar açısından kaçınılmaz bir hale getirmektedir. Katılımcı 9, çalışmasının temel nedeninin "ihtiyaç" olduğunu açıkça belirtmektedir. "İhtiyaç olmasa ne işimiz var bizim işte" ifadesiyle, ekonomik sıkıntılar nedeniyle çalışmasının bir zorunluluk haline geldiğini göstermektedir. Benzer şekilde, Katılımcı 1 de "Yetmediğinden. İş sevilir mi Allah aşkına" diyerek, çalışmanın keyfi bir durum olmadığını, geçim sıkıntısı nedeniyle çalışmak zorunda kaldığını vurgulamaktadır. Aynı katılımcı, ekonomik rahatlığın sağlanması durumunda çalışma hayatına devam etmeyeceğini net bir şekilde ifade etmektedir.

"Yetmediğinden. İş sevilir mi Allah aşkına. Valla yetecek maaşım olsun bir gün işe gitmem." Katılımcı 1

"Bu devirde herşey aşırı pahalı olduğu için aldığım 9 bin lira maaş elektiriğidir suyudur. Önümüzden gelen bayram mesala. Hani bişey alamıyorsun, bi şey yapamıyorsun. Mecbur çalışmak zorundasın" Katılımcı 4

"Yetmediği için gidiyorlar. Bi torunun eline 10 lira veremiyon. Yetse gider mi bu sıcakta. (Çalışmaya giden arkadaşlarını kastediyor) Sağlığın gitti mi yetmese de (işe) gidemiyon." Katılımcı 6

"İhtiyaç oğlum. İhtiyaç olmasa ne işimiz var bizim işte. İki gün gitsem 1100 lira para eder. Onu da pazara gider ihtiyacımı görürüm." Katılımcı 9

3.2.2.4. Sosyal Güvenlik Algıları

Mülakatlarda katılımcılara sosyal güvenlik kavramından ne anladıkları sorulmuştur. Sorunun sorulmasındaki amaç kavramın doğru anlaşılıp anlaşılmadığını görmek ve bu yöndeki hak ve sorumluluklarını ne kadar bildiklerini anlamaya çalışmaktır. Katılımcıların ifadeleri, sosyal güvenlik sistemine yönelik algılarının büyük ölçüde sağlık hizmetleriyle sınırlı olduğunu, ancak sağlık hizmetlerinden yararlanmanın yeterli olmadığını, ilaç fiyatlarının yüksekliği ve doktor bulma zorlukları gibi sorunların sistemi işlevsiz hale getirdiğini ifade etmektedirler.

"Sağlığımız geliyor. Sağlık, para, en önde para ve sağlık. Paran olsa da sağlığı alamıyon sağlık elden gittimi" Katılımcı 6

“Sosyal Güvenlik benim için çok şey ifade etmesi gerekiyo ama hiç bişey ifade etmiyo. Sadece doktora bakınıyom. Bir sürü ilaç parası veriyom ama emekli aylığı alıyom o da yetmiyo. Sosyal güvenlik...(anlaşılmıyor) çok bir şey ifade etmiyor yani. İstedığımız zaman doktor bulamıyoz. Fizik tedaviye sıra almaya kalktık. 3 ay sonraya verdiler.” Katılımcı 8

“Sosyal güvenlik deyince doktora gidiyom...(Anlaşılmıyor) İlaç. Eşimden emekli olduğum için sadece o yardımları alabiliyorum.” Katılımcı 10

“Sağlık geliyor. Maaş (Anlaşılmıyor)” Katılımcı 12

“ Sosyal güvenlik, ilaç alıyoduk. O da pahalandı. İlaç aldım mı en az 200 lira ödeme yapıyoruz. Raporlu ilaç. Alıyoz mecbur. Hasta olunca gidip doktora bakıtıyoz. Başka ne olacak sosyal güvenlikte. Hiçbir şey yok. Bir de gocamdan para alıyoz.” Katılımcı 14

“Sağlık güvencesi, ilaçlar, sağlık bakımından bakınıyoz. Çok iyi bizim içine.” Katılımcı 17

Sosyal güvenlik kavramının ilişkilendirildiği bir diğer kavram ise emekliliktir. Bununla beraber emeklilikte sağlanan yardımların yetersiz olduğu katılımcıların vurguladıkları hususlardandır. Katılımcı 11, geçmişte emekliliğe yönelik büyük bir beklenti içinde olduğunu ancak emekliliğin aslında ekonomik sıkıntılarla özdeşleştiğini belirtmektedir. "Emeklilik demek açlık demekmiş" ifadesi ile sosyal güvenliğin sağladığı maddi desteğin, yaşamı sürdürebilmek için yeterli olmadığını vurgulamaktadır.

“Sosyal güvenlik diyince aklıma eskiden emeklilik çok geliyordu. Çok hevesleniyodum. Ama hindi hiç heveslenmiyom. Emeklilik demek açlık demekmiş. Sosyal güvencem işte yani yıllardır çalışmaktan hasta olduk. Sigorta bize bakıyo. Doktora gidersek bakıyorlar.” Katılımcı 11

Diğer katılımcıların sağlık hizmetleri ve ölüm aylığı konusundaki memnuniyetsizliklerinden farklı olarak katılımcı 20, sosyal güvenliği "yaşam kaynağı" olarak tanımlayarak, sistemin varlığını bir güvence olarak gördüğünü belirtmektedir.

“Sosyal güvenlik yaşam kaynağı. Sosyal güvenlik olmayınca yaşam yok gibi. Benim anlayabildiğim bu. Sağlıktan, bi hasta olduğunda hiçbi imkanın olmadığı oranın bir garantisinin olduğu” Katılımcı 20

3.2.2.5. Devletten Beklentiler

Ölüm aylıklarının yetersizliği, sağlık hizmetlerine erişimde yaşanan zorluklar gibi temel sorunlar, katılımcıların Devletten beklentilerini de şekillendirmektedir. Katılımcıların önemli bir kısmı ölüm aylığı miktarlarının arttırılmasını talep etmektedir. Katılımcı 10, ölüm aylıklarının yükselmesi durumunda, geçim sıkıntısının çözüleceğini belirtmektedir. Ancak mevcut aylıklarla yalnızca temel ihtiyaçlarını karşılamakta ve sosyal yaşamdan büyük ölçüde feragat edilmektedir. "Bir sahile gidemiyoruz, en lüks lokantaya gidemiyoruz" gibi ifadeler, ekonomik sıkıntıların yalnızca zorunlu harcamalarla sınırlı olmadığını, aynı zamanda sosyal yaşamı da büyük ölçüde kısıtladığını göstermektedir. "Kaklıktan ötesi yok, Denizli'den ötesi yok" sözleri, ölüm aylığı alan hak sahiplerinin maddi imkânsızlıklar nedeniyle yaşadıkları yerin dışına çıkamadığını göstermektedir. Benzer şekilde, Katılımcı 7, kendi geçimini sağladığını ancak çocuklarının küçük taleplerini bile karşılayacak maddi imkâna sahip olmadığını belirtmektedir. "Bakkaldan bir şey alamazsın, o kötü işte" ifadesi, düşük ölüm aylıklarının sadece tüm aile fertlerinin yaşam koşullarını olumsuz etkilediğini göstermektedir.

"Birazcık çoğaltulmasını isterdim. Haydi biz geçtik bizleri. İyi kötü idare ediyoz da çocuklarına bakkaldan bişey alamazsın. O kötü işte." Katılımcı 7

"Maaşların yükselse emeklilerin sorunu çözülür. Maaşlar yüksek olsa bi sosyal yaşantın olur bi sahile gidemiyoz. En lüks lokantaya gidemiyoz kendi adına. Ne biliyim bi gezmeye gidemiyosun. Yani bizim gibiler Kaklıktan ötesi yok. Denizliden ötesi yok. Bi ben değil. Genel olarak. .... Götürcek yayan getircek. Mümkün değil yani. Bizim gibiler herşeyi gabul ettiği için.şükretmeye alışkınız yani." Katılımcı 10

Katılımcıların bir kısmı ölüm aylıklarının asgari ücret düzeyine çıkarılmasını en azından yükselmesini talep etmektedir. Katılımcı 6, bunu yaşam maliyetleri ile ilişkilendirilmiş, özellikle şehirlerde yaşam maliyetlerinin çok yüksek olduğunu ve ölüm aylığı ile geçinmenin mümkün olmadığını vurgulamıştır. "Şehirde üç-dört çalışan olsa ancak geçinirsin" ifadesi, şehir hayatında yalnızca ölüm aylığı ile yaşamının neredeyse imkânsız hale geldiğini göstermektedir. Köyde yaşamının avantajlarından biri olarak kira giderinin olmamasını belirtse de, temel elektrik, su gibi temel hizmetler için hâlâ ödeme yapmak zorunda olduklarını ve kırsal kesimde yaşayanlar için bile ekonomik baskının sürdüğünü ifade etmektedir.

“Ah beklentim olmamı. Canım istiyö ki asgari ücret verseler. Hani asgari ücret verseler onu canım istiyö. Ama gendi bile emekli olanlara 10 lira anca aliyö. Bizim ki gocadan.Hani kendi emekli olanlar bile şikayetçi hani öyle. Adamlar yanıyo.Amma yok. Keşke verse devlet.Bize de bizde biraz rahat yaşarız. Hani yaşantı deriz de buna da. Yetmiyo oğlum. Şehirde olsan mümkünü yok. Hani şehirde 3 tane çalışan olsa 4 tane çalışan olsa anca durarsın. Köy yerinde de sadece eve kira vermiyon. Gerisi yine aynı para. Cereyanın suyun. Giderin şeyi artık suya. Çöpe para kesiyolar burda. Mahalle oldu ya bura Honaz’ın.” Katılımcı 6

Ölüm aylığının asgari ücret düzeyine yükseltilmesini talep eden katılımcı 4 ise bunu, sağlık hizmetlerine erişimde yaşadığı zorluk ve sağlık hizmetlerinin finansman güçlüğü ile açıklamıştır. "Özele gittim, 7 bin lira gitti" ifadesi, özel sağlık hizmetlerinin ölüm aylıklarını hızla tükettiğini ortaya koymaktadır.

Yani bunun ben asgari ücretle hemen hemen aynı olmasını istiyorum yani. 9 bin lira bir aylıkla nasıl geçinebiliriz. Bi doktora devlete gidiyosun gün atıyo. Bi özele gidiyosun geçenlerde bir rahatsızlandım bi doktora gittim devlete. Devlet sana bi gün veriyo bir aya sonraya gün veriyo devlet hastanesi. Özele gittim bakıttım ettim diyesiye kadar benim 7 bin lira gitti. Ben 2 bin lira ile nasıl geçinebilirim ki. Sağlık güvencesine de girdiği zaman aylık zaten bir gün de bitiyö Hani evde kira olmuş olsa imkan yok geçinme. Katılımcı 4

SONUÇ VE ÖNERİLER

Türkiye, kadınların istihdama katılım oranları açısından gelişmiş ülkelerin oldukça gerisinde yer almaktadır. Son 10 yılda istihdama katılan kadın sayısı yaklaşık 3 milyon artmış olsa da, TÜİK' in Kasım 2024 verilerine göre kadın istihdam oranı hala %32,4 düzeyindedir. Kadın istihdamının düşük olmasının nedenlerini inceleyen araştırmalar, bu durumu genellikle Türkiye'deki toplumsal cinsiyet temelli iş bölümü, iş ve aile yaşamının uyumlaştırılmaması ve kadınların eğitim seviyelerinin erkeklere kıyasla daha düşük olmasıyla açıklamaktadır. Bunun yanı sıra, dezavantajlı gruplardan biri olarak kabul edilen kadınları iş ve sosyal yaşamda korumayı amaçlayan devlet politikalarının da kadınların çalışma kararları üzerinde etkili olduğu görülmektedir. Bu politikalar arasında, Türkiye'de kadınlara yönelik uygulanan ölüm aylığı sistemi de yer almaktadır.

Türk Ölüm Sigortası Mevzuatında kadın eşler yeniden evlenmedikleri, kız çocuklar ise evli olmamaları, istisnai durumlar dışında sigortalı bir işte çalışmamaları ve kendi çalışmaları sebebiyle aylık almamaları durumunda yaşları ne olursa olsun ölüm aylığı almaya hak kazanmaktadırlar. 2023 yılı SGK istatistiklerine bakıldığında ölüm sigortasından aylık alanların %92,6'sını kadın eşler ve kız çocuklarının oluşturduğu görülmektedir. Türkiye'de yaklaşık 3,6 milyon kadın eş ve kız çocuğunun ölüm aylığı aldığı, kadın istihdamının da düşük seyrettiği göz önüne alındığında kız çocuklar için ölüm aylığının çalışmama şartına bağlanması kadın eşlere ise yeniden evlenmeme koşulu ile sürekli ölüm aylığı bağlanmasının kadın eşlerin ve özellikle kız çocukların istihdam kararlarını etkileyebileceği düşünülmektedir.

Çalışma kapsamında yapılan doküman analizinde, 708 kadın hak sahibi eşin ölüm aylığı aldığı, tüm hak sahipleri içinde bu oranın %67,5 olduğu tespit edilmiştir. Sosyal Güvenlik Kurumu'nun 2023 yılı tüm Türkiye verileri incelendiğinde bu oranın %68,1 olduğu ve Denizli ile uyumlu olduğu görülmektedir. Bu 708 kadın eşin en genci 30, en yaşlısı 92 yaşında olmakla beraber yaş ortalaması 67'dir. Yapılan çalışmada kadınların %51,4'ünün sigortalı çalışma kaydı olduğu, çalışma kaydı olan bu kadınların ortalama 3051 gün sigorta prim gün sayısı olduğu ve %21,5'inin kendi çalışmaları sebebiyle yaşlılık aylığı aldıkları tespit edilmiştir. TÜİK verilerine göre Denizli İli kadın istihdamı tüm Türkiye'ye ait rakamların %5 üstünde olduğu dikkate alındığında ölüm aylığı alan kadınların yarısından fazlasının (%51,4) ortalama 3051 gün adına prim yatırılmış olması

bu veri ile uyumlu bir sonuç teşkil etmektedir. Elde edilen bulgular, kadın eşler için ölüm aylığının Türkiye genelinde yaygın bir güvence mekanizması olduğunu ve Denizli'deki oranların da bu genel eğilimle örtüştüğünü göstermektedir. Ancak veriler, Denizli gibi kadınların işgücüne katılımı açısından daha yüksek fırsatlara sahip olan bölgelerde, kadınların yalnızca ölüm aylığına bağımlı kalmayıp sigortalı çalışarak kendi emeklilik haklarını da kazanmaya yönelik bir eğilim içinde olduklarını göstermektedir. Bu anlamda, kadınların, eşlerinden kalan ölüm aylığını almalarının, onların çalışma kararları üzerinde caydırıcı bir etki yaratmadığını söylemek mümkündür. Kuşkusuz, bu durumda dul eşlerin çalışmaları dahi kendi sigortalılıkları nedeniyle ölüm aylıklarının kesilmeyecek olmasının önemli bir etken olduğu düşünülmektedir.

Yapılan çalışmada, Denizli'de ölüm aylığı alan kız çocuklarının oranı, bu aylığın kesilme nedenleri ve istihdama katılım eğilimleri üzerine de önemli bulgular elde edilmiştir. Ölüm aylığı alanlar içinde ikinci büyük grubu oluşturan kız çocuklarının hak sahipliği oranı Türkiye genelinde %28,5 iken (SGK, 2023), Denizli'de %20,7'lik bir paya sahiptir. Veriler, ölüm aylığı alan kız çocuklarının Türkiye geneline kıyasla daha düşük bir oranda olduğunu ve bunun temel nedeninin istihdama yönelmeleri olduğunu göstermektedir. Bu durumun birkaç farklı nedeni olduğu düşünülmektedir. İlk olarak, hak sahibi kız çocuklarının aldığı ölüm aylığı miktarı dul eşe göre oldukça düşüktür. Kız çocukları için ölüm aylığı miktarının Ocak 2024 dönemi itibarıyla 5.311,66 TL olduğu tespit edilmiş olup, bu tutar net asgari ücretin üçte birinden daha az bir miktara denk gelmektedir. Bu durum, kız çocuklarının ekonomik olarak daha avantajlı olan sigortalı çalışmayı tercih etmeleri sonucunu doğurabilmektedir. Bu bulgu, hak sahibi kız çocuklarının sosyal güvenlik yardımlarıyla geçinmek yerine aktif işgücüne katılım sağlamalarının, ekonomik beklentiler ve yaşam standartlarını artırma isteğiyle doğrudan ilişkili olduğunu göstermektedir.

Kız çocuklarının ölüm aylığının kesilme nedenlerine bakıldığında, sigortalı çalışma %48,1 ile en yaygın neden olarak öne çıkmaktadır. Bu oran, evlenme nedeniyle aylığın kesilme oranından daha yüksek olup, Denizli'deki kız çocuklarının işgücü piyasasına katılım eğilimlerini yansıtmaktadır. Özellikle 25-29 ve 30-34 yaş gruplarının aylığı kesilenler içinde en yoğun yaş aralığı olması ve bu yaşların genellikle üniversite mezuniyetinden sonra çalışma hayatına giriş dönemine denk gelmesi, kız çocuklarının ölüm aylığı almak yerine kariyer planlarına odaklandıklarını ortaya koymaktadır.

Çalışmanın dikkat çeken bir diğer bulgusu, ölüm aylığı çalışması nedeniyle kesilen kız çocuklarının %59,3'ünün ön lisans veya lisans mezunu olmasıdır. Bu veri, kız çocuklarının eğitim seviyeleri arttıkça işgücüne katılım oranlarının da arttığına dair genel istatistiklerle uyumludur. Daha da önemlisi, bu kadınların %81,6'sının üniversitede okudukları bölümle yaptıkları meslek arasında doğrudan bir uyum olduğu görülmektedir. Bu bulgu, hak sahibi kız çocuklarının yalnızca gelir kaygısıyla herhangi bir işe yönelmek yerine, eğitim aldıkları alanlarda kariyer yapma eğiliminde olduklarını göstermektedir.

Araştırma bulgularına göre, kız çocuklarının ölüm aylığının kesilme nedenleri arasında muvazaalı boşanma %3,8 oranıyla üçüncü sırada yer almaktadır. Bu oran, belirli bir grup kız çocuğunun, evliliklerini yalnızca resmi olarak sonlandırıp eşleri ile fiilen beraberliğine devam ederek ölüm aylığından yararlanmaya devam ettiğini göstermektedir. Bu tür boşanmalar, sosyal güvenlik sisteminin suiistimal edilmesine neden olmakta ve haksız kazanç elde edilmesine yol açmaktadır. Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) denetmenleri, ihbar ve şikâyetleri değerlendirerek muvazaalı boşanmaları tespit etmekte ve gerekli incelemeler sonucunda rapor düzenleyerek bu kişilerin ölüm aylıklarının kesmektedir. Bu ihbarlar, çoğunlukla boşanan kız çocuğunun ölüm aylığı almaya başlamasıyla, diğer aile bireylerinin aylıklarının azalması nedeniyle aylıkları azalan aile bireyleri tarafından yapılmaktadır (Kas, 2022: 139). Bu durum, ailenin içinde ekonomik rekabetin ve sosyal güvenlik gelirleri üzerindeki baskının yüksek olduğunu göstermektedir. Aylığı azalan bireyler, kendi gelir kayıplarını engellemek için, muvazaalı boşanmaları ihbar etme eğiliminde olmaktadır. Bununla birlikte bulgular, herhangi bir maddi kayba uğramayan ailelerde muvazaalı boşanmalar tespit edilmeden devam edebilmektedir. Dolayısıyla %3,8'lik muvazaalı boşanma oranı, denetim eksikliği nedeniyle gerçek rakamın daha yüksek olabileceğini göstermektedir.

Alan çalışmasından elde edilen bulgular ise, kadınların ve kız çocuklarının aldıkları ölüm aylıklarının geçimlerini sağlamada yetersiz olduğunu ve bu nedenle çoğunun sigortalı ya da sigortasız işlerde çalıştıklarını ortaya koymaktadır. Bu bulgu, ölüm aylığının tek başına kadınların ekonomik bağımsızlığını sağlamadığını ve temel ihtiyaçlarını karşılamak için ek gelir yaratma zorunluluğu duyduklarını göstermektedir. Özellikle eğitim çağında çocuğu bulunan dul kadınlar açısından ölüm aylığının yeterli bir sosyal koruma garantisi sunmadığı; özellikle kırsal bölgelerde yaşayan kadınların ağır ve güvencesiz işlerde çalışmaya devam ettiği görülmektedir. Araştırmada, çalışmayan kadın ve kız çocuklarının büyük çoğunluğunun yaş, sağlık ve eğitim engelleri nedeniyle

işgücüne katılmadığı tespit edilmiştir. Bu durum, kadınların ekonomik bağımsızlığının sadece ölüm aylığının varlığına bağlı olmadığını, bireysel ve yapısal faktörlerin de istihdama katılımında belirleyici olduğunu göstermektedir. Özellikle yaş ve sağlık faktörü, kadınların işgücüne katılımını sınırlandıran temel etmenlerden biri olarak öne çıkmaktadır. Dolayısıyla, genç ve sağlıklı kadınlar geçimlerini sağlamak için ölüm aylığının yanı sıra çalışmaya yönelirken, yaşlı veya sağlık sorunu olan kadınlar için bu imkân çok daha kısıtlı olabilmektedir.

Bu çalışmada ayrıca kadın eşlere ve kız çocuklara sunulan ölüm yardımlarının cömertliğini ölçmeye yönelik iki ayrı cömertlik endeksi oluşturularak, sosyal güvenlik sistemlerinin kadın istihdamı üzerindeki etkisi analiz edilmiştir. Kadın eşler için hazırlanan cömertlik endeksinde İspanya 50 puanla birinci olurken, kız çocuklar için hazırlanan endekste Türkiye 60 puanla en yüksek puanı almıştır. Bu durum, Türkiye'nin kız çocuklarına sağlanan ölüm yardımları açısından diğer ülkelerden daha cömert bir sistem sunduğunu göstermektedir. Ancak, ölüm aylığı uygulamalarının kadın istihdamı üzerindeki etkisinin tüm ülkelerde aynı olmadığı gözlemlenmiştir. Başka bir ifade ile ölüm aylıklarının cömertliği doğrudan kadınların işgücüne katılımını azaltan bir faktör olarak değerlendirilmemelidir. Çalışmada yapılan çoklu regresyon analizinde, kadın eşlere ve kız çocuklarına sağlanan ölüm yardımlarının kadın istihdamı üzerindeki etkisinin zayıf olduğunu ortaya çıkmaktadır. Bağımsız değişken olan ölüm yardımlarının cömertliği, kadın istihdam oranlarındaki değişimin yalnızca %15,3'ünü açıklamaktadır. Bu durum, ülkelerin sosyal güvenlik politikalarıyla kadın istihdam politikalarının birbirinden bağımsız ya da farklı şekillerde etkileşime girebileceğini göstermektedir. Örneğin kadın istihdamının yüksek olduğu İskandinav ülkelerinde, sanılanın aksine kadın eş ve kız çocuklarına yönelik ölüm aylığı uygulamalarının cömert olmadığı tespit edilmiştir. Bu ülkelerde, kadın eşlere ve kız çocuklara sağlanan ölüm yardımları belirli bir süre ile sınırlandırılmaktadır. Bu uygulamanın temel amacının, kadınları ve kız çocuklarını istihdama teşvik etmek olduğu düşünülmektedir. Başka bir ifade ile İskandinav refah modeli doğrudan kadınların erkeklere maddi bağımlılığını teşvik eden uzun vadeli sosyal koruma yardımları yerine, kadınların bağımsız bir birey olarak işgücüne katılmasını destekleyen bir yapıya sahiptir.

Gerek cömertlik endeksi gerekse doküman analizi ve alan araştırması bulguları neticesinde, ölüm aylıklarının cömertliği ile kadınların çalışma kararı arasında doğrudan ve güçlü bir ilişki bulunmamıştır. Kadınların işgücüne katılımı; kültürel normlar, eğitim

seviyeleri, işgücü piyasasının yapısı, çocuk bakım hizmetlerinin yaygınlığı ve ekonomik koşullar gibi birçok farklı faktörden etkilenmektedir. Ölüm aylıkları bu faktörlerden yalnızca biri olup, tek başına belirleyici bir değişken değildir. Tüm bu bulgular, sosyal güvenlik politikalarının yalnızca cömert yardım miktarları üzerinden değil, istihdama yönlendirme mekanizmaları ile birlikte değerlendirilmesi gerektiğini göstermektedir. Kadınların işgücüne katılımını artıran bir sosyal güvenlik modeli, yalnızca finansal destek sağlamaktan öte, eğitim, mesleki gelişim ve istihdam destek programları ile bütüncül bir yaklaşıma sahip olmalıdır.

Türkiye, tıpkı erken emeklilik uygulamalarında olduğu gibi ölüm aylığı uygulamalarında da diğer ülkelere göre oldukça marjinal bir yapı göstermektedir. Özellikle kız çocuklarının sigortalı bir işte çalışmamak ve evlenmemek kaydıyla ölene kadar ölüm aylığından yararlanıyor olması Türkiye’yi ölüm aylığı uygulaması açısından diğer ülkelere göre daha cömert hale getirebilmektedir. Ancak görüldüğü üzere bu cömertlik sağlanan hakların miktarından ziyade verilme süresinden kaynaklanmaktadır. Türk Sosyal Sigorta Mevzuatında kadın ve erkek arasındaki ayrım ilk olarak 6900 sayılı Kanunla belirgin hale gelmiştir. Bu kanun ile ölüm sigortası için hak sahibi olma yönünden kadın eşler için herhangi bir şart istenilmezken erkek eş için malul olma şartı getirilmiştir. Yine bu dönemde ölüm sigortasından hak sahibi olabilmek konusunda kız çocukları için yaş şartı kaldırılmış ve kadını koruyan düzenlemeler bir “imtiyaz” haline gelmeye başlamıştır. Bu imtiyaz anlaşmalı boşanmalara, ölüm aylıklarının kesilmemesi için nikâhsız birlikteliklere, kayıt dışı çalışma gibi suiistimallere yol açmakta; özellikle düşük eğitim seviyesindeki kız çocuklarının istihdama katılmaması ve istihdama katılmayı ertelemesi gibi sonuçlara neden olmaktadır (Alper, 2024:135-174). Mevcut hali ile birçok olumsuz sonucu olan kız çocukların yaş sınırı olmadan ölüm aylığı alması uygulamasının kaldırılarak çağın şartları gözetilerek kız ve erkek çocuklar için aynı şartlarda revize edilmesi gerekmektedir. Eğitim düzeyine göre belirlenen yaş sınırından sonra ölüm aylığı alma hakkı yalnızca gelir testine bağlı olmak kaydıyla muhtaçlık durumundaki kız çocukları için sağlanmalı; yine sigortalı bir işte çalışmak ve evlenmek koşulları saklı kalmalıdır.

Türkiye’de ölüm aylığı özellikle eğitim düzeyi düşük ve çalışma hayatına hiç girmemiş kadınların bulunduğu dar gelirli hanelerde ve kırsal bölgelerde temel geçim kaynağı olarak görülmektedir. Dolayısıyla kadınların ve kız çocuklarının ekonomik bağımsızlıklarını güçlendirmenin sosyal güvenlik sistemini daha sürdürülebilir hale

getireceği düşünölmektedir. Özellikle alışma gücüne sahip kadın eşlerin ölüm aylığına bağımlılığını azaltmak ve işgücüne katılımını teşvik etmek amacıyla, ölüm aylığı ilk birkaç yıl daha yüksek bir oranla ödenmeli ve kademeli olarak azaltılmalıdır. Bu süre zarfında, ölüm aylığı alan kadınlar için devlet destekli mesleki eğitim ve istihdam programları oluşturulmalı, işgücü piyasasına katılmaları teşvik edilmelidir. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının Kadının Güçlenmesi ve Strateji ve Eylem Planında (2024-2028) Bakanlık kadınların eğitim yoluyla güçlendirilmesi temel bir politika olarak belirlenmiştir. Bu strateji, kadınların eğitim seviyelerinin arttırılması ve işgücüne katılım oranlarının arttırılması adına çeşitli programlar önermektedir. Kadının Güçlenmesi ve Strateji ve Eylem Planında kadınların donanımlarının arttırılması maksadıyla gerek Aile Destek gerekse Sosyal Dayanışma Merkezleri kanalıyla daha fazla meslek edindirme kursları açılması ve kursiyer sayısının arttırılması gibi stratejiler belirlemiştir. Mevcutta İş-KUR, belediyeler, sivil toplum kuruluşları gibi kurum ve kuruluşlar tarafından kadınların istihdam edilebilirlikleri adına sağlanan kurslar yanında hedeflenen bu stratejiler ölüm aylığı alan kadın eş ve kız çocuklarının niteliklerinin ve istihdam edilebilirliklerinin arttırılmasına destek olacaktır.

Türkiye’de kadınların çocuk, yaşlı ve engelli bakım sorumluluklarının, İskandinav ölkelerinde olduğu gibi devlet ve yerel yönetimler tarafından düşük maliyetli veya ücretsiz hizmetler aracılığıyla desteklenmesi, kadınların iş ve yaşam dengelerini kurmalarına olanak sağlayacaktır. Buna ek olarak, cinsiyet eşitliğini teşvik eden politikaların yaygınlaştırılması ve ücretli doğum izin sürelerinin arttırılması, kadın istihdamının güçlendirilmesi açısından etkili politikalar olacaktır.

KAYNAKLAR

- Akpınar, T. (2014). “Türk Sosyal Güvenlik Sisteminin Ekonomi Politikası: Kuruluş Süreci”, *Çalışma ve Toplum*, 3(42), 137-158.
- Alper, Y. (2022). *Sosyal Sigortalar Hukuku* (12. Baskı), Dora Yayıncılık, Bursa.
- Alper, Y. (2014). *Türk Sosyal Güvenlik Sistemi ve Sosyal Sigortalar Kanunu* (6. Baskı), Dora Yayıncılık, Bursa.
- Alper, Y., (2024). *Bir Sosyal Politika Sorunu Olarak Ölüm Sigortasında Kadınların-Kız Çocuklarının Hak Sahipliği Sorunu. Prof. Dr. H. Nüvit GEREK' e Armağan* (pp.145-194), Yetkin, Ankara.
- Alper, Y., (2023). *Kadın Dostu Sosyal Sigorta Kolu: Ölüm Sigortası. I. ULUSAL KADININ VE AİLENİN GÜÇLENDİRİLMESİ SEMPOZYUMU* (pp.32). Yalova, Türkiye.
- Alper, Y. ve Kılıkış, İ. (2021). *İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku*, Dora Yayıncılık, Bursa.
- Alper, Y., Özgökçeler, S. ve Sümer G. (2015). “Ölüm Sigortasından Bağlanan Aylıkların Kız Çocuklarının İşgücü Katılımına ve İstihdamlarına Etkisi”. *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 3.
- Altındal, A. (2015). “Ölüm Sigortasında Koşullu Ölüm Yardımlarının Türkiye’de Uygulanabilirliği ve Aktüeryal Analizi”, *TISK Academy/TISK Akademi*. V.10, N.19, P.88-111
- Aksoy, N., Felek, Ş., Yayla, N., ve Çeviş, İ. (2019). Türkiye’ de Kadın İstihdamı ve Etkileyen Faktörler. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 17(3), 146-163. <https://doi.org/10.11611/yead.594124>
- Aliyazıcıoğlu, E. (2020). “Türkiye’de Kadın İstihdamının Önemi ve Kadın İstihdamının Arttırılmasına Yönelik Yapılan Çalışmalar”, *Journal of Ekonomi*. 24-27.
- Altaş Karaca, D. ve Taşseven, Ö. (2022). “Türkiye'nin Kadın İstihdamı ve İşgücü İstatistiklerinin İncelenmesi”, *Akademik Hassasiyetler*, ss.176-186.
- Altıntaş, C. (2015). “Uluslararası Çalışma Örgütü (İlo) ve Uluslararası Sosyal Güvenlik Teşkilatı (Issa) Tarafından Yayımlanan Uluslararası Belgelerde Sosyal Güvenliğin Kapsamı ve Türkiye Açısından Değerlendirilmesi”, *Sosyal Güvençe* (7), 35-57.
- Ardıç Yetiş, Ş. ve Çalışkan, N. (2020). “Turizm Sektöründe Kadın İstihdamı: Mevcut Duruma İlişkin Bir Değerlendirme”. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(3), 105-119. <https://doi.org/10.18026/cbayarsos.601634>
- Arıcı, K. (2022). *Türk Sosyal Güvenlik Hukuku* (2.Baskı). Gazi Kitapevi, Ankara.
- Arıcı, K. (1999). *Sosyal Güvenlik Dersleri*. Sargın Ofset, Ankara, (s 3).
- Ayan, B. G. (2016). “Kız Çocuklarının Türk Sosyal Güvenlik Hukukundaki Haklar”. *Kadem Kadın Araştırmaları Dergisi*, Cilt 2, Sayı 2.

- Ayhan, A. (2012). "Sosyal Güvenlik Kavramı ve Sosyal Güvenlik İlkeleri". *Sosyal Güvenlik Dergisi*. Cilt:1, Sayı 1, Sayfa 41-55.
- Ayta, F. ve Şen, M. (2023). "Türkiye'de Kadın İstihdamının Genel Görünümü: İstihdamın Artırılması Kapsamında Seçilmiş Ülke Örnekleri". *Uluslararası Ekonomi ve Yenilik Dergisi*, 9 (2) 2023, 421-454
- Aykanat, M. (2015). Osmanlı Sosyal Güvenlik Hukukunda Temel Kurumlar. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Konya.
- Aykanat, M. (2019). *Osmanlı Sosyal Güvenlik Hukukunda Temel Kurumlar*, Adalet Yayınları, Ankara.
- Bakış, O. ve Gürsel, S. (2024). "İstanbul İşgücü Piyasasında Rezervasyon Ücretleri. *Ekonomi-Tek*". 13(2), 140-159.
- Balcı, M. (2019). *Ölüm Gelir ve Aylıkları (Bağlanması, Kesilmesi, Geri Alınması, Birleştirilmesi)*, Haczi. Yetkin Yayınları, Ankara.
- Bayrı, D. D. O. (2013). Türkiye'de Sosyal Güvenlik Sisteminin Kurum ve Kapsam Olarak Gelişimi ve Sosyal Güvenlik Adaleti. *Sosyal Güvenlik Dergisi*, 3(2).
- Baykara, M. (2022). "102 sayılı ILO Sözleşmesi ile Sağlanan Yardımların Türk Sosyal Güvenlik Sistemine Etkisi". *Journal of Social and Humanities Science Research*, 9(83), 1025-1031.
- Bodur, M. Y. (2021). *Türk ve Avrupa Birliği Sosyal Güvenlik Hukukunda Ölüm Sigortası*. Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Bonnet, C. ve Geraci, M. (2009). Correcting Gender Inequality In Pensions The Experience Of Five European Countries. *Population And Societies*. No:453
- Boyce, C. and Neale, P. (2006) Conducting In-Depth Interview: A Guide for Designing and Conducting In-Depth Interviews for Evaluation Input. Pathfinder International Tool Series, Monitoring and Evaluation-2.
- Bulun Toktaş, S. (2024). *Bağımsız Çalışanların Sosyal Güvenlik Hakkı*. Seçkin Yayıncılık, Ankara
- Camkurt, M. Z. (2011). Ölüm Karinesi ve Gaiplik Durumunda Sosyal Güvenlik Mevzuatı Kapsamında Hak Sahiplerine Gelir ve Aylık Bağlanması. *Mali Çözüm*, Mart-Nisan 2011, s:235-248
- Caniklioğlu, N. (1997). 506 Sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu Açısından Geride Kalanların Korunması. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi. İstanbul
- Çanlı, M. (2020). Tarihi Süreç İçerisinde Eytam Sandıklarının Hukuki Mevzuatı ve Karşılaştığı Sorunlar (1851-1920). *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 9(3),1301-1321
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (ÇSGB). (2024). [https://www.cs.gb.gov.tr/digm/contents/sosyalguvenlikulkekonuyeleri/avusturya/#:~:text=Avusturya%20Emeklilik%20Sigortas%C4%B1%20Kurumu%20\(PVA\)%20ayl%C4%B1klar%C4%B1%20%C3%B6demekle%20m%C3%BCkelleftir.&text=Avusturya'da%20prime%20dayal%C4%B1%20da%C4%9F%C4%B1t](https://www.cs.gb.gov.tr/digm/contents/sosyalguvenlikulkekonuyeleri/avusturya/#:~:text=Avusturya%20Emeklilik%20Sigortas%C4%B1%20Kurumu%20(PVA)%20ayl%C4%B1klar%C4%B1%20%C3%B6demekle%20m%C3%BCkelleftir.&text=Avusturya'da%20prime%20dayal%C4%B1%20da%C4%9F%C4%B1t)

[C4%B1m,12%2C55\)%20taraf%C4%B1ndan%20%C3%B6denmektedir.](#) Erişim Tarihi 10.11.2024

- Çılğın, T. (2023) *Kapitalizm, Refah Devleti ve Engellilik ABD, Almanya ve İsveç'in Engellilik Politikaların Kritiği*. Gazi Kitapevi, Ankara.
- Dedeoğlu, S. (2009). “Eşitlik mi Ayrıcalık mı? Türkiye’de Sosyal Devlet, Cinsiyet Eşitliği Politikaları ve Kadın İstihdamı”. *Çalışma ve Toplum*,2(21),41-54.
- Demirtaş, G. ve Yayla, N. (2017). “Küresel Entegrasyonun Kadın İstihdamı Üzerine Etkisi: Ampirik Bir İnceleme” *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi*, 12(48), 339-349.
- Dilik, S. (1988). “Sosyal Güvenliğin Tarihsel Gelişimi”. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt 43-Sayı 01, 42-80.
- Doğan, N. (2021). “İlmiye Tekaüd Sandığı’nın Kuruluşu ve Faaliyetleri”. *Uluslararası Sosyal Bilimler Akademik Araştırmalar Dergisi*, 5(2), 43-52.
- Doğan, B. (2024). “Refah Devleti Ülkelerinde Sosyal Çalışmacı İstihdamı”. *Akademik Hassasiyetler*, 11(24), 645-670. <https://doi.org/10.58884/akademik-hassasiyetler.1355639>
- Haanes-Olsen, L. (1987). “Social Security Reform in Denmark”. *Social Security Bulletin*, 50:20-26
- Elma, R. (2016). *Genel Yönetmelik ve Tebliğler Doğrultusunda Örnekler ve Uygulamalarla Sosyal Güvenlik Hukuku* (2. Baskı). Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Erdoğan, S. ve Yaşar, S. (2018). “Türkiye’de Kadın İstihdamının Gelişimi: Konya-Karaman Örneği”. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 20(34), 18-28.
- Ergelen, S. (2022). “Güney Kore’de Refah Devletinin Tarihsel Gelişimi Üzerine Bir İnceleme” *Sosyal Güvenlik Dergisi*, 12(1), 99-114. <https://doi.org/10.32331/sgd.1135357>
- Eser, D. (2009). *Sosyal Sigortalar Hukukunda Kadın:506 ve 5510 Sayılı Kanunlar Bakımından Değerlendirmesi*. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul.
- Favreault, M. M. ve Steuerle, C. E. (2007). *Social Security Spouse and Survivor Benefits For The Modern Family*, *Urban Instute Press*
- Gökalp Civan, A. (2019). *Sosyal Güvenlik Hukukunda Ölüm Sigortası*. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Gökbayrak, Ş. (2010). “Türkiye’de Sosyal Güvenliğin Dönüşümü”. *Çalışma ve Toplum*, 2(25), 141-162.
- Gümüş, İ. (2020). “Esping-Andersen ve Refah Rejimi Tartışmaları: Teorik Bir Değerlendirme”. *Ekonomi Maliye İşletme Dergisi*, 3(1), 101-117. <https://doi.org/10.46737/emid.753591>
- Günel, P. (2010). “Avrupa Birliği’nin Güney Avrupa Sosyal Modeline Etkisi: İspanya Örneği”. *Hakem Heyeti*

- Günay, G., & Savaş Çelik, B. (2018). “Kadınların Gözünden: Kadınların İstihdama Katılamama Nedenleri”. *Econder Uluslararası Akademik Dergi*, 2(2), 179-199. <https://doi.org/10.35342/econder.475429>
- Güvercin, C. H. (2004). “Sosyal Güvenlik Kavramı ve Türkiye’de Sosyal Güvenliğin Tarihçesi”. *Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası*, Cilt 57-Sayı 2, 89-95.
- Güzel, A. ve Okur, A. R. (2003). *Sosyal Güvenlik Hukuku* (9.Baskı). Beta, İstanbul.
- Güzel, A., Okur, A. R. ve Caniklioğlu, N. (2021). *Sosyal Güvenlik Hukuku* (19.Baskı). Beta Basım Yayın ve Dağıtım, İstanbul.
- Hegyi, A. (2023). “Widows’ and Orphans’ Funds at the End of the 18th Century. An Attempt of the Békés Reformed Diocese to Establish a Widows’ and Orphan’ Fund”. *Studia Universitatis Babeş-Bolyai, Theologia Reformata Transylvanica*, 68/11 167-178
- Selen, J. ve Stahlberg, A. (2001). “Survivors’ Pension Rights in Occupational and Social Insurance: The Swedish Experience”. *European Journal of Social Security*, 3, 117-136.
- SSA ve ISSA (2018) Social Security Programs Throughout The World: Europe,2018. <https://www.ssa.gov/policy/docs/progdesc/ssptw/2018-2019/europe/> Erişim Tarihi 23.05.2024
- SSA ve ISSA (2018) Social Security Programs Throughout The World: Asia and The Pasific, 2018. <https://www.ssa.gov/policy/docs/progdesc/ssptw/2018-2019/asia/index.html> Erişim Tarihi 23.05.2024
- SSA ve ISSA (2019) Social Security Programs Throughout The World: Africa, 2019. <https://www.ssa.gov/policy/docs/progdesc/ssptw/2018-2019/africa/> Erişim Tarihi 23.05.2024
- SSA ve ISSA (2019) Social Security Programs Throughout The World: The Americas, 2019. <https://www.ssa.gov/policy/docs/progdesc/ssptw/2018-2019/americas/index.html> Erişim Tarihi 20.02.2025
- James, E. (2009) “Rethinking Survivor Benefits”. *Sp Discussion Paper*, No:0928
- Kala, E. S. (2018). *Osmanlı sosyal güvenlik hukuku (1865-1923): Sosyal Güvenlik Mevzuatı ve Sosyal Sigortaların Kuruluşu*. Hiper Yayınları, İstanbul.
- Karabıyık, İ. (2012). “Türkiye’de Çalışma Hayatında Kadın İstihdamı”. *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 32(1), 231-260.
- Karaman, N. (2015). Refah Rejimleri Sınıflandırmaları Ekseninde Türkiye’de İş-Aile Yaşamını Uyumlaştırma Politikaları ve Kadın İstihdamı. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Kas, Ş. S. (2022). Türk Sosyal Güvenlik Hukukunda Ölüm Aylığının Kesilmesi. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

- Kaveny, M. C. (2005). The Order of Widows: What the Early Church Can Teach Us about Older Women and Health Care. *Christian Bioethics*, 11(1), 11–34. <https://doi.org/10.1080/13803600590926369>
- Kıral B. (2020). “Nitel Bir Veri Analiz Yöntemi Olarak Doküman Analizi”. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(15), 170-189.
- Kirecçi, M. A., Bacanlı, H., Erişen, Y., Karadağ, E., Çeliköz, N., Dombaycı, M. A., ... ve Şahin, M. (2016). “Türkiye’de yükseköğretim uluslararasılaşması: Bir endeks oluşturma çalışması”. *Eğitim ve Bilim*, 41(187).
- Kuitto, K. (2016). “Measuring Welfare Entitlement Generosity in Transitional Welfare States: The Case of Postcommunist Countries in Central and Eastern Europe”. *Soc Indic Res (2018)* 136:203–224
- Mete, M. (2023). *İktisadi ve İdari Bilimlerde Uluslararası Teori, Araştırma ve Derlemeler I*. Serüven Yayınevi, Ankara
- MISSOC. (2024). <https://www.missoc.org/missoc-database/comparative-tables/> Erişim Tarihi 10.05.2024
- MISSOC. (2025). [Comparative tables - MISSOC](#) Erişim Tarihi 10.01.2025
- Odabaşı, Y., ve Özer, G. (2023). “Son Yıllarda Türkiye’de Kadın İstihdamının Durumu ve Kadın İstihdamını Artırmaya Yönelik Destekler”. *İktisadi Araştırmalar Dergisi*, 1(2), 47-54.
- OECD (2024). [OECD Statistics](#) Erişim Tarihi 19.05.2024
- Organ, İ. Ve Yavuz, E. (2017) “Sosyal Güvenlik Sistemi Açıklarının Analizi ve Ekonomi Üzerindeki Etkisi”, *Aydın İktisat Fakültesi Dergisi*, Cilt 2, Sayı 1, S.105-123
- Ozanoğlu, T. (1988). “Ölüm Sigortası”. *Çimento İşveren Dergisi*, 2(2), 7-18.
- Özbek, N. (2006). *Cumhuriyet Türkiye’sinde Sosyal Güvenlik ve Sosyal Politikalar*. Emeklilik Gözetim Merkezi: Tarih Vakfı, İstanbul.
- Özgül, B. Ç. (2020). “Güney Avrupa Refah Rejimi Ve Sosyal Koruma: Kamu Sosyal Harcamaları Açısından Karşılaştırmalı Bir Analiz”. *Journal of Management and Economics Research*, 18(1), 59-75. <https://doi.org/10.11611/yead.658116>
- Özdamar, M. (2022) Kadınlara Eşinden Anne-Babasından ve Çocuğundan Ölüm Aylığı Bağlanması. *İş ve Hayat Dergisi*. 16 sayı
- Özdemir, S. (2004). *Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti*. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul.
- Özel, Ç. (2002). “Medeni Hukuk Açısından Ölüm Anının Belirlenmesi Ceset Üzerindeki Hakka İlişkin Bazı Düşünceler”. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 51(1).
- Özdemir, S. (2007). *Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti*. İstanbul Ticaret Odası Yayın No:2007-57. İstanbul.
- Parlak, Z. ve Ak, Y. (2019). “Doğu ve Güney Avrupa Refah Rejimlerinde Ebeveyn İzni: Karşılaştırmalı Bir Analiz”. *Ünye İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(2), 1-17.

- Rutledge, P. B. ve Hogg, J. L. C. (2020). *In-Depth Interviews*. The International Encyclopedia of Media Psychology, 1-7.
- Sağlam, H. (2016). “İslâm Hukukunda Mehir Evlilik Sigortası Mıdır?”. *Evrensel İlahiyat Dergisi* 1/1 (Aralık 2016), 1-19.
- Selek Öz, C. ve Peri, D. (2019). “Türkiye ve Avrupa Birliği’nde Kadın İstihdamı: Refah Rejimleri Bağlamında Bir Karşılaştırma”. *Çalışma İlişkileri Dergisi*, 10(2), 1-26
- Sak, R., Şahin Sak, İ. T., Öneren Şendil, Ç. ve Nas, E. (2021). “Bir Araştırma Yöntemi olarak Doküman Analizi”. *Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 4(1), 227-250. <http://doi.org/10.33400/kuje.843306>
- Sallan Gül, S. (2000). “Yeni Sağ Sosyal Güvenlik Anlayışının Tarihsel Bağlantıları: İngiltere ve Türkiye Örnekleri”. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 40, 3-4
- Sanchez-Marcos, V. and Bethencourt, C. (2018). “The Effect of Public Pensions on Women’s Labor Market Participation over a Full Life-Cycle”. *Quantitative Economics*, 9 (2), 707-733.
- Sar, E. (2021). “Çalışma Hayatında Kadın İstihdamı ve Türkiye’de Yansımaları”. *Safran Kültür ve Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4(1): 20-40
- Schobel, B. D. (2023). “Social Security Survivor Benefits”. *Journal Of Financial Service Professionals*, Vol.77 No.2 pp 40-44 March 2023
- Schobel, B. D. (2022). “Social Security Survivor Benefits”. *Journal Of Financial Service Professionals*, Vol.76 No.4 pp 33-37 June 2022
- Scruggs, I. (2014). “Social Welfare Generosity Scores in CWED 2: A Methodological Genealogy”. CWED Working Paper Series WP 01
- Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK). (2019) *Avrupa Birliği’nde Sosyal Güvenlik*. Sosyal Güvenlik Kurum Başkanlığı Yayın No:172, Ankara.
- Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK). (2013). *On Ülke On Sosyal Güvenlik Sistemi*, 2013, Sosyal Güvenlik Kurum Başkanlığı Yayın No:122, Ankara.
- Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) (2025). <https://www.sgk.gov.tr/Istatistik/Yillik/fcd5e59b-6af9-4d90-a451-ee7500eb1cb4/> Erişim Tarihi 5.01.2025
- Soyseçkin, İ. (2015). “Türkiye’de Kadın İstihdamı ve Sosyal Refah Uygulamaları”. *Mülkiye Dergisi*, 39(3), 245-270.
- Sümer, G. (2015). Kadınlara Yönelik Sosyal Politikaların Kadınları İşgücüne Katılımına ve İstihdamına Etkisi: Bursa’da Dul ve Yetim Aylığı Alanlar Üzerine Bir Uygulama, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Bursa.
- Sümer, H.H. (2023). *Sosyal Güvenlik Hukuku*, Seçkin Yayıncılık, Ankara
- Şahbaz Kılınç, N. (2015). “Küresel Eğilimler Çerçevesinde Kadın İstihdamı”. *Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 4(9), 120-135.

- Keskin, G.Ş. ve Çavlin, A. (2023). "The Effect Of Survivor's Benefits On Women's Employment: An Example In Turkey". *Sosyal Güvence* (22), 906-927. <https://doi.org/10.21441/sosyalguvence.1180880>
- Şakar, M. (2024). *İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku (15. Baskı)*. Beta Basım Yayın ve Dağıtım, İstanbul.
- Şenocak, H. (2010). "Sosyal Güvenlik Sistemini Oluşturan Bileşenlerin Tarihi Süreç Işığında Değerlendirilmesi". *Journal of Social Policy Conferences* (56).
- Şen, M. (2002). "Osmanlı Devleti'nde Sosyal Güvenlik: Ahi Birlikleri, Loncalar, Vakıflar". *Çimento İşveren Dergisi*, C.16, S.6,18-40.
- Şenel, D., ve Öçal, M. (2021). "Türkiye'de Kayıt Dışı İstihdamın Bölgesel Analizi". *Çalışma ve Toplum*, 2(69), 1201-1232. <https://doi.org/10.54752/ct.1155175>
- Şengül, B. ve Murat, G. (2023). "Muhafazakâr Refah Rejimi Kapsamında Alman Sosyal Güvenlik Sisteminin Dönüşümü". *Ejovoc (Electronic Journal of Vocational Colleges)*, 13(1), 70-94. <https://doi.org/10.17339/ejovoc.1308599>
- Şenkal, A. ve Saripek, D. B. (2007). "Avrupa Birliği'nin Karşılaştırmalı Refah Modelleri ve Sosyal Politikada Devletin Değişen Rolü". *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* (14), 146-175.
- Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu (26200 sayılı Resmi Gazete, 16.06.2006).
- Talas, C. (1983). *Sosyal Ekonomi* (6. Baskı). Sevinç Matbaası, Ankara.
- Tiryaki Yenilmez, D. (2023). "Türkiye'de Kadınların Kayıt Dışı İstihdamı Üzerine Kısa Bir Değerlendirme". *Uluslararası Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 137-147. <https://doi.org/10.57114/jswrpub.1311612>
- Tilev, F. (2018). "Esnek Çalışma Ve Kadın İstihdamı". *Firat University International Journal of Economics and Administrative Sciences*, 2(2), 121-150.
- Tokol, A. ve Alper Y. (2022). *Sosyal Politika* (12.Baskı). Dora Yayıncılık, Bursa.
- Tiyek, R. ve Yertüm, U. (2016). "Güney Avrupa Refah Rejimi Bağlamında Türkiye: Bir Değerlendirme". *Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 5(1), 26-51.
- Tuncay, A.C. (1992). *Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri* (5.Baskı), Beta Yayınları, İstanbul
- TUIK (2024). <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Kadin-2023-53675>
Erişim Tarihi 06.12.2024
- Türk Medeni Kanunu (26407 sayılı Resmi Gazete, 08.12.2021).
- Yağcıoğlu, A.H. (2022). "Ölüm Karinesi". *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 24, no. 2 (Kasım 2022): 833-885. <https://doi.org/10.33717/deuhfd.1182516>.
- Yaşa, A. ve Kovancı, Y. (2022). "Türkiye'de Kadınların İşgücüne Katılımında Vergi Düzenlemelerinin Rolü ve Önemi". *Vergi Raporu*, 0(277), 100-119.

- Yaşar, S. (2017). “İşçi Sigortalarının Kuruluşu”. *Sosyal Güvenlik Dergisi* Cilt 7, Sayı 2 S.211-232.
- Ülgen, G. ve Özalp Arda, L. F. (2017). “Refah Rejimi Sınıflandırma Çalışmaları: Cinsiyet Boyutları”. *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt: 39, Sayı: 2. ISSN: 2149-1844, ss/pp. 637-656 DOI: 10.14780/muiibd.377131
- Weaver, D. A. (2010). “Widows and Social Security”. *Social Security Bulletin*, Vol.70., No:3,89-109.
- Yazgan, T. (2019). *İktisatçılar İçin Sosyal Güvenlik (3.Baskı)*. Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul.
- Yelekçi, M. (2002). *Sosyal Güvenlik Hukuku*. Yargı Yayınları, Ankara
- Yılmaz, A. (2004). *Tahsis Mevzuatı ve İşlemleri*. Sosyal Sigortalar Kurumu Başkanlığı Sigorta İşleri Genel Müdürlüğü Tahsisler Daire Başkanlığı, SSK Yayın No: 679, Ankara
- Yoruldu, S. ve Saraç, Ö. (2023). *Sosyal Güvenlik Finansmanı ve Seçilmiş Ülke Uygulamaları*, Efe Akademi Yayınları, İstanbul
- Yorulmaz, Ç. (2010). “Ölüm Sigortası”. *Ankara Barosu Dergisi*, 3,289-309.
- Yousefy, A. ve Baratali, M. (2011). “Women, Employment and Higher Education Schoolings”. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 15, 3861-3869.
- Uslu, F. ve Demir E. (2023). “Nitel Bir Veri Toplama Tekniği: Derinlemesine Görüşme”. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 40(1), 289-299. <https://doi.org/10.32600/huefd.1184085>
- Yıldırım, B. ve Şahin, F. (2019). “Esping-Andersen’in Refah Devleti Sınıflandırması ve Makro Sosyal Hizmet Uygulamaları Temelinde Türkiye’nin Konumu”. *OPUS International Journal of Society Researches*, 11(18), 2525-2554. <https://doi.org/10.26466/opus.542395>
- Yurt, Ş. ve Şişman, Y. (2024). “Kayıt Dışı İstihdam: Sosyal Adaletsizlikler”. *Çalışma İlişkileri Dergisi*, 15(1), 63-84.
- Zengin, E., Şahin, A. ve Özcan, S. (2012). “Türkiye’de Sosyal Yardım Uygulamaları”. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 19(2), 13-142.
- World Economic Forum (2023). <https://www.weforum.org/publications/global-gender-gap-report-2023/in-full/gender-gaps-in-the-workforce/> Erişim Tarihi 01.02.2025
- <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1125&langId=en&intPageId=4741>, Erişim Tarihi: 05.11.2024. (European Commission, Portugal,2024)
- <https://www.seg-social.pt/pensao-de-viuvez1> Erişim Tarihi 05.04.2024
- <https://www.servicesaustralia.gov.au/double-orphan-pension> Erişim Tarihi 09.05.2024
- <https://www.gov.uk/guardians-allowance> Erişim Tarihi 09.05.2024
- <https://ypergasias.gov.gr/koinoniki-asfalisi/asfalismenoi-eisfores-kai-paroches/paroches/> Erişim Tarihi 11.05.2024
- www.kela.fi/leskenelake Erişim Tarihi 13.05.2024

<https://ourworldindata.org/female-labor-supply#what-affects-women-s-labor-force-participation> Erişim Tarihi 14.05.2024

<https://www.pv.at/cdscontent/?contentid=10007.707672&portal=pvportal> Erişim Tarihi 15.05.2024

[Social security in Poland \(2023\) \(zus.pl\)](#) Erişim Tarihi 15.05.2024

http://cwed2.org/Data/CWED2_WP_01_2014_Scruggs.pdf Erişim Tarihi: 17.06.2024

<https://core.ac.uk/download/pdf/196520876.pdf> Erişim Tarihi: 17.06.2024

(<https://www.pv.at/cdscontent/?contentid=10007.707672&portal=pvportal>)

<https://www.aariakassa.fi/en/earnings-related-allowance/what-is-an-adjusted-allowance/> Erişim Tarihi 02.01.2025

<https://nhwstat.org/welfare/survivors/pension-widows-and-widowers> Erişim Tarihi 02.01.2025

<https://www.borger.dk/pension-og-efterloen/ATP-Livslang-pension-oversigt/ATP-Livslang-> Erişim Tarihi 02.01.2025

<https://nhwstat.org/welfare/survivors/pension-widows-and-widowers> Erişim Tarihi 02.01.2025

<https://www.borger.dk/pension-og-efterloen/folkepension-oversigt/naar-du-er-paa-> Erişim Tarihi 02.01.2025

<https://www.borger.dk/sundhed-og-sygdom/doesfald--hospice-og> Erişim Tarihi 02.01.2025

<https://www.borger.dk/pension-og-efterloen/ATP-Livslang-pe> Erişim Tarihi 02.01.2025

EKLER

EK-1. ANKET FORMU

Bu anket formu, Pamukkale Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkiler Anabilim dalında devam eden bir doktora tezi için hazırlanmıştır. Çalışmanın amacı, ülkelerin uzun vade sigorta kollarından sağlanan ölüm sigortası uygulamalarının kadın eş ve kız çocukları için ayrı ayrı cömertlik endeksinin hazırlanmasıdır. Bu kapsamda MISSOC, SSA ve Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı veri tabanları incelenmiş olup ölçümün yapılabilmesi için üst ve alt kriterler belirlenmiştir (Tablo 1-2). Kriterlere ait puanlama cevaplarınız doğrultusunda olacaktır.

Sorularımıza vereceğiniz cevaplar ile yapacağınız katkılar için teşekkür ederiz.
Saygılarımızla.

Emir Ömer YILMAZ

KADIN EŞLER İÇİN SORULAR

1) Bir sosyal güvenlik sisteminde ölüm sigortasından hak sahiplerine sağlanan yardımların sayısının fazla oluşu söz konusu sigortanın cömert olmasında etkilidir.

a) Hiç Katılmıyorum b) Katılmıyorum c) Kararsızım d) Katılıyorum e) Tamamen Katılıyorum

2) Uzun vade sigorta kollarından hak sahibi kadın eşe ölüm aylığı bağlanabilmesi için vefat edenden istenilen katkı (prim) miktarının az olması ölüm sigortasının cömert olmasında etkilidir.

a) Hiç Katılmıyorum b) Katılmıyorum c) Kararsızım d) Katılıyorum e) Tamamen Katılıyorum

3) Hak sahibi kadın eşlere ölüm aylığı bağlanabilmesi için onlardan istenilecek şartların kolay sağlanabilmesi söz konusu sigortaların cömert olmasında etkilidir.

a) Hiç Katılmıyorum b) Katılmıyorum c) Kararsızım d) Katılıyorum e) Tamamen Katılıyorum

4) Hak sahibi eşlerin yeniden evlendiğinde ölüm aylıklarının kesilmemesi ölüm sigortasının cömert olmasında etkilidir.

a) Hiç Katılmıyorum b) Katılmıyorum c) Kararsızım d) Katılıyorum e) Tamamen Katılıyorum

5) Boşanmış eşlerin hak sahibi olabilmeleri ölüm sigortasının cömert olmasında etkilidir.

a) Hiç Katılmıyorum b) Katılmıyorum c) Kararsızım d) Katılıyorum e) Tamamen Katılıyorum

6) Ölen ile resmi evlilik harici beraberlikleri (partner/ortakların) olan eşlerin hak sahibi olabilmeleri ölüm sigortasının cömert olmasında etkilidir.

a) Hiç Katılmıyorum b) Katılmıyorum c) Kararsızım d) Katılıyorum e) Tamamen Katılıyorum

7) Ölüm Sigortasından verilen maktu yardımların (cenaze, ödenek vb.) sayısı söz konusu sigortaların cömert olmasında etkilidir.

a) Hiç Katılmıyorum b) Katılmıyorum c) Kararsızım d) Katılıyorum e) Tamamen Katılıyorum

8) Ölüm Sigortasından verilen sürekli yardımların (aylık) sayısı söz konusu sigortaların cömert olmasında etkilidir.

a) Hiç Katılmıyorum b) Katılmıyorum c) Kararsızım d) Katılıyorum e) Tamamen Katılıyorum

9) Hak sahiplerine ölüm aylığı bağlanabilmesi için vefat edenden istenilen aşağıdaki tabloda verilmiş olan kriterlerden en kolay gerçekleştirilebilecek olan şarta 10 olmak koşuluyla yanındaki kutucuğa 1 ile 10 puan arasından istediğiniz puanı veriniz.

Katkı İstenilmiyor	
İkamet	
Vefat edildiğinde sigortalı olmak	
5 yıldan az katkı	
5-10 yıl arası katkı	
10 yıldan fazla katkı	
Yaşlılık ya da malullük aylığı alıyor olmak	

10) Kadın eşlere ölüm aylığı bağlanması için sağlamaları gereken aşağıdaki tabloda verilmiş olan kriterlerden en kolay gerçekleştirilebilecek olan şarta 10 olmak koşuluyla yanındaki kutucuğa 1 ile 10 puan arasından istediğiniz puanı veriniz.

Kriter yok	
İkamet	
Sigortalı ile belli bir süre evli kalmak	
Yaş	
Gelir tespiti	
Bakıma muhtaç çocuğu olmak (18 yaşından küçük ya da malul)	
Malul ya da kazanma kapasitesinden yoksun olma	

KIZ ÇOCUKLAR İÇİN SORULAR

1) Kız çocuklarına ölüm aylığı bağlanmasında yaş sınırı olmaması ölüm sigortasının cömertliğinde etkilidir.

a) Hiç Katılmıyorum b) Katılmıyorum c) Kararsızım d) Katılıyorum e) Tamamen Katılıyorum

2) Kız çocuklarına verilen ölüm aylığı oranı ölüm sigortasının cömertliğinde etkilidir

a) Hiç Katılmıyorum b) Katılmıyorum c) Kararsızım d) Katılıyorum e) Tamamen Katılıyorum

EK-2. DERİNLEMESİNE MÜLAKAT SORULARI

DUL EŞLER İÇİN SORULAR

DEMOGRAFİK BİLGİLER

- Yaş
- Eğitim

DUL AYLIĞINA İLİŞKİN SORULAR

- Dul aylığınızı hangi kanuna tabi olarak alıyorsunuz?
- Ne kadar dul aylığı alıyorsunuz?
- Ne zamandan beri dul aylığı alıyorsunuz?
- Hangi durumlarda aylığınız kesileceği ya da kısmen azalacağını biliyor musunuz?
- Dul aylığınız geçinmeniz için yeterli mi?

ÇALIŞMA VE GELİRE İLİŞKİN BİLGİLER

- Dul aylığı almadan önce ya da dul aylığı alırken sigortalı bir işte çalıştınız mı?
- Daha önce çalıştı ise, işinden ayrılma nedeni?
- Çalışmışsa şu anda çalışmama nedeni?
- Nasıl bir işte çalışmak ister?
- Eviniz kira mı? Kendinizin mi? Hanede kaç kişi beraber yaşıyorsunuz?
- Haneye yaklaşık ne kadar gelir giriyor?

Sosyal güvenlik sizin için ne ifade ediyor?

Dul aylığı konusunda devletten beklentiniz ya da bir öneriniz var mı?

KIZ ÇOCUKLARI İÇİN SORULAR

DEMOGRAFİK BİLGİLER

- Yaş
- Medeni durum
- Eğitim

YETİM AYLIĞINA İLİŞKİN SORULAR

- Yetim aylığını annenizin mi babanızın mı vefatı dolayısıyla alıyorsunuz?
- Yetim aylığınızı hangi kanuna tabi olarak alıyorsunuz?
- Ne kadar yetim aylığı alıyorsunuz?
- Ne zamandan beri yetim aylığı alıyorsunuz?
- Daha önce hiç yetim aylığınız kesildi mi? Neden?
- Hangi durumlarda yetim aylığınızın kesileceğini biliyor musunuz?
- Yetim aylığınız geçinizi karşılamak için yeterli mi?

ÇALIŞMA VE GELİRE İLİŞKİN BİLGİLER

- Yetim aylığı almadan önce sigortalı bir işte çalıştınız mı?
- Daha önce çalıştı ise, işinden ayrılma nedeni?
- Şu anda çalışmama nedeni?
- Nasıl bir işte çalışmak istiyor?
- Sigortalı bir iş / İstedığı işi bulması halinde aylığının kesilmesini göze alarak çalışır mı?
- İhtiyaçlarınızı karşılamak için kayıt dışı çalışmayı düşünür müsünüz?
- Sizin durumunuzda olup ta kayıt dışı çalışan tanıdıklarınız var mı?
- Eviniz kira mı? Kendinizin mi? Hanede kaç kişi beraber yaşıyorsunuz?
- Haneye yaklaşık ne kadar gelir giriyor?

Sosyal güvenlik sizin için ne ifade ediyor?

Yetim aylığı konusunda devletten beklentiniz ya da bir öneriniz var mı?

EK-3. ETİK KURUL İZİNİ

Evrak Tarih ve Sayısı: 11.10.2023-E.432546

T.C.
PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ
Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu

Sayı : E-93803232-622.02-432546
Konu : Etik Kurul Kararı

DAĞITIM YERLERİNE

İlgide kayıtlı başvurunuz 2/10/2023 tarih ve 19-1 toplantı/karar nolu etik kurul toplantısında görüşülmüş olup, alınan karar ekte sunulmuştur.

Gereği için bilgilerinize arz ederim.

Prof. Dr. Oğuz KARADENİZ
Kurul Başkanı

Ek: Karar (1 sayfa)

Dağıtım:
Gereği:
Sosyal Bilimler Enstitüsüne

Bilgi:
Sayın Doç. Dr. Nagihan DURUSOY ÖZTEPE

Belge Doğrulama Kodu :BS9Z8HU6J1 Pin Kodu :27852
Adres:Pamukkale Üniversitesi Kınıklı Merkez Kampüsü
Telefon:
e-Posta:
Kep Adresi: paureksoeluk@hs01.kep.tr

Belge Takip Adresi : <https://www.turkiye.gov.tr/paa-ebys>

Bilgi için: Aysen TOSUN
Unvanı: Birim Evrak Sorumlusu

T.C
PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİĞİ KURULU

SAYI: 68282350/2023/19

Toplantı Tarihi: 2.10.2023
Toplantı Sayısı: 19
Toplantı Saati: 15:30

10.200.1.149
92808
20.02.2025

KARAR 1- Üniversitemiz Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı Doç. Dr. Nagihan DURUSOY ÖZTEPE'nin danışmanlığını yürüttüğü doktora programı öğrencisi Emir Ömer YILMAZ'ın "Ölüm Aylığı Uygulamasının Kadınların "Kız Çocukları ve Dul Eş" İşgücü Piyasasına Katılımına ve Çalışma Kararına Etkisi" başlıklı tez ile ilgili alan araştırmasına yönelik başvuru formu ile usul ve etik açıdan verdiği beyan ve ekler tetkik edilmiş olup; proje sahibinin, başvurusunda yer alan bilgi, belge ve taahhütnamelere uygun bilimsel davranışlar sergileyeceği kanaati oluşmuştur. İş bu karar oy birliği ile alınmıştır.

ASLI GİBİDİR
2.10.2023

Prof. Dr. Oğuz KARADENİZ
Başkan